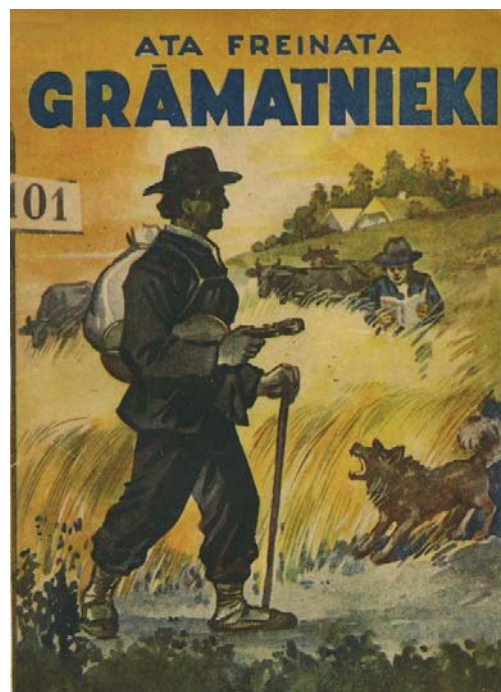

Grāmatnieki pa mājām, tirgiem un pilsētām.

ATIS FREINĀTS /1882 – 1955/

ATIS
FREINĀTS
GRĀMATNIEKI
PA MĀJĀM, TIRGIEM UN PILSĒTĀM

© Atis Freināts 1939
122 lpp. / ~ 2,05 MB

PRIEKŠVĀRDS

Šī grāmata uzskatāma gandrīz tikpat kā jubilejas grāmata, jo sāka rakstīt ar tādu ziņu, lai nostaigājot ar paunu un simts pašu izdotām grāmatām pa mājām, tirgiem un pilsētām, drusciņ apstātos, paskatītos atpakaļ un par grāmatnieku gaitām novēroto uzrakstītu ko palasīties. Krauze, vāku zīmēdams gudroja, ka uz kilometru staba uzzīmētais skaitlis 100/101 simboliski nozīmētu simts pirmās grāmatas iznākšanu. Ganu puika atradīs vismaz vienā no simta tik interesantu lasīšanu, ka govis var bradāt pa rudziem cik tīk.

Tiktālu tā simboliski ņemot viss iznāk taisni kā gudrots, tikai kilometru stabs nu jāpaceļ pa kādi seši kilometri uz priekšu, jo jaunais čigānu rakstnieks ar saviem Čigāniem iespiedās starpā, bez tam Ķipariņi un vēl citas. Tad uznāca pagājušā gada mušu mēnesis, kad grāmatu bodēs mušas vien dzied un nauda neienāk. Pa tam novecojās jaunā ortografija, jau saliktajiem burtiem strīpiņas vietām jākasa nost. Tas nu būtu tas. Bet par kilometru stabiem, skaitļiem un attālumiem lasot, tūlīn no paša sākuma jāņem vērā, ka šai grāmatā nav aprakstīta tik vien kā simtu vienas vai simtu sešu grāmatu nēsāšana, vadāšana un pārdošana, bet mēroti daudz garāki ceļa gabali, sākot no tiem laikiem, kad vēl Kurzemes lielceļus rotāja strīpainie krievu verstes stabi un krustceļos kāda vācu okupācijas roka bija uzrakstījusi: UZ ANNAS MUISCHĀ, UZ DOBEL, beidzot ar ceļojumu uz 1000 grāmatniekiem, kur attālumus mērojot vienā pašā mēnesī ar mēneša biļeti nobraukts 5902 kilometri. Un tad vēl nav viss: šo grāmatu ir bildēm pušķojuši gandrīz kādi 15 mākslinieki — tik, cik piedalījušies 106 grāmatu ilustrēšanā, izņemot mākslinieku Drauli, kas dzīvo Valmierā, pazīst Šanas biedrības priekšnieku grāfu Miķeli Amalijas dēlu Vanagu un krogus meitu, kuŗa to dienu pie Dūņa pasūtīja iesvētīšanas kartiņas.

A u t o r s.

Rīgā, 1939. gada mušu mēnesī.

VECU VECIE GRĀMATNIEKI

Mūsu pilsētā Tukumā toreiz, kad es to sāku redzēt, itin visām mājām bija sarkani dakstiņu jumti un mūsmājās grāmatas ādā sietos koka vākos. Pirksti tad bija jānoslauka, ja gribēja tādu grāmatu rokā ņemt; bet ja piena putrā dažu reiz bija iekritis, teiksim, kāds prūsis, vai cūkas svilinot pavēderē netīšām palicis kāds diezgan prāvs villas kušķis, tad allaž kāds ēzdams mēdza teikt: «Tas nekas, vēders jau nav grāmata.» Lauku māju sētšvidū tad auga liepas un citi jaukuma koki un gar dīķi rindā bija sastādīti vītoli, kur pavasaŗos svilpoja melnie strazdi.

Nu gan grāmatu ādā sietos koka vākos paliek arvien mazāk: cits mirdams savu paņēmis kapā līdzī, cits vēl dzīvodams un ēzdams vairs pirkstus nenoslauka, šķīŗ tikai tāpat tālāk. Vecākais brālis, kas dienējis krievu zaldātos un tur ieņēmis sliktu paradumu mahorku kaut kuŗā papīŗī tīt, pēc tam ņemas tādai apspeŗotai grāmatai izplēst un nosmēķēt pēdējo lapu.

Toreiz, kad vēl visi, grāmatu rokā ņemdami, noslaucīja pirkstus, un Jelgavā sāka iznākt Šablovskas Tautas bibliotēka bilŗainiem vākiem — tas bija 1882. gadā, — Tukumā notika trīs diezgan lieli notikumi.

Pirmais notikums bija tāds: vecais Veŗezers, taisni Jurŗu dienā, brauca pa Vinŗenŗķa Irlavas lielceŗu uz Tukumu, apmesties tur uz dzīvi kādas zemas mājas pagrabiņā, kam bija viens logs ar

četrām rūtīm. Viņš brauca ar visu savu iedzīvi: brūno grāmatu skapeli, sievu, vienu meiteni, vienu govī, vienu cūku un divām aitām. Braukdams pa lielceļu, viņš tīri kā lielīdamies, uzsvilpoja un allaž uzdziedāja:

Iet, iet, iet, jāiet,
Uz Tukumu jāiet:
Man tava maize, siļķaste
Vairs nesmeķē, lai Dievs to zin,
Iet meklēt citu malu
Par daļu.

Jāņem vērā, ka uzsvilpotie dziesmas vārdi: «Man tava maize, siļķaste vairs nesmeķē, lai Dievs to zin», bija zīmēti netikvien kā uz pērno saimnieku, kuŗa mājās bija nodzīvots līdz Jurgiem, bet arī uz visiem citiem Vinšēņa un pat Struteles saimniekiem un Viesatu melderi, kas Veļezeru Jani, labu kalpu, bija gribējuši salīgt uz citu gadu.

Un tā, uzsvilpojot un uzdziedot, bija aizbraukts līdz krustceļam, kur pa labi ir augsts mūra tilts, bet pa kreisi lielceļš iet pa Abavas ieleju, un tam līdztekus vijas krūmiem apaugusi Viesates upe, kas turpat izbeidzas, ietecēdama Abavā.

Tur vecais Veļezers drusciņ pieturēja — uztaisīja pīpi, tad zirgs sāka lēnām kāpt pret kalnu. Irlavas pakalnē viņš zirgu atkal pieturēja, lai pēdējo reizi paskatītos atpakaļ, kur pāri ielejai gulēja kalni, pie kam viņš pacēla drusciņ cepuri, it kā ardievas teikdams savu jaunības dienu mežiem un laukiem tur aiz zilganajiem kalniem.

Veļezeriene tad sāka raudāt, ka jāšķīras no laukiem un jābrauc uz Tukuma plikiem akmeņiem. Raudāšanā meitene mātei palīdzēja, govs māva, bet zirgs lēnām gāja pa tālo lielceļu, kur verstes stabs pēc verstes staba un zilganie meži palika arvien tālāk viņiem aiz muguras.

Kad sestdien Tukuma gardavojs ar zobenu pie sāniem atnesa uz pagrabiņu, kur bija logs ar četrām rūtīm, apzīmogotu vecā Veļezera uzturamo zīmi, kas tikpat kā pase, teikdams, ka nu likumīgā kārtā Tukuma pilsētas iedzīvotāju skaits pavairojies par trim dvēselēm, tad varētu teikt, ka pirmais minētā gada notikums būtu aprakstīts gandrīz pilnīgi. Vēl tikai jāpiezīmē, ka pilsētas ganam, kas katru rītu un katru vakaru, pa ielām govis dzīdams, pūta tauri, viens pūtiens bija jāuzpūš arī pie mājas, kur bija pagrabiņš ar vienu logu un četrām rūtīm, lai Veļezeriene zina savu gotiņu pielaist pie pilsētas ganāmā pulka.

Tanī vasarā Tukuma rokpeļņiem bija milzīgi daudz darba: vajadzēja zaķu malkas cirtējus mežā, šur tur pieprasīja grāvju racējus, varēja tikt pie mūrniekiem, pie rorētājiem, un kur tik vēl nemeklēja, neprasīja kādu strādnieku. Tam visam par iemeslu bija Vagnera dārzs; jauns prūšu dārznieks atklīdis kazi' kur tur no franču robežām, no Elzas - Lotringas, ar naudas muķi. Ezerkauķu kalnos viņš bija nopircis 70 pūrvietas mālu zemes, lai tur ierīkotu koku audzēšanas dārzu. Liels pulks Tukuma rokpeļņu nu rāvās stāvos kalnus ķerrodami līdzenus, apkārt taisīdami augstu koka sētu, lai zaķi netiek klāt. Citi stādīja kokus. Bet tas vēl nebija viss; Ezerkauķu saimnieks par pārdotā mālu kalnu zemes gabala naudu bija izkāpis no pastalām, iekāpis tamboratos ar kučieri uz bukas. Galvā viņam bija tikpat melns ciets katliņš kā Vagnera kungam, jaunajam prūšu dārzniekam. Un daudz strādnieku viņš pieņēma arī pie iesala fabrikas darbiem. Tā mālu kalnos sāka kustēties daudzi rokpeļņi. Tikai starpība bija tā, ka prūsis Vagners saviem strādniekiem ieveda strādāšanu uz stundām, no pulkstens 5 rītā līdz pulkstens 7 vakarā. Turpretim Ezerkauķis saviem — no 4 rītā līdz 8 vakarā.

Pie malkas cirtējiem, pie grāvju racējiem, vai pie jaunā dārznieka vecajam Veļezeram nepatika iet, tāpēc ka tādi darbi viņam atgādināja zemes smaku ar saimnieku maizi un siļķasti. Viņš sev par

kungu izvēlējās židu melderi un brūveli. Tas līgumā pieminēja: «Pie manim ir viegls dzivosane, apmais kubel, gul, sakur ugeni — gul.»

Un tā vecais Veļezers, apmaisīdams kublu un uguni pakurinādams, pelnīja pusrubuli dienā un allaž pašķirstīja un palasījās kādu grāmatu, kuŗu viņš bija izvilcis no sava brūnā skapeļa, kas citkārt pie saimniekiem bija iespējams tikai pārsvētdienas pēcpusdienās.

Tikai viena nelaime bija tā, ka žīda kungam bija pamaz naudas. Vasara jau gāja uz beigām un Veļezera nopelnītā nauda palika pie kunga; kungs to nespēja izmaksāt. Tūliņ pēc židu Miķeļiem kungam bankrots bija tikpat kā klāt, viņš vēl turējās, turējās kādas dienas, kādas nedēļas, savam kalpam, kam bija iekrājies 25 rubuļi parāds, dodams mazu cerību par Mārtiņiem. Beidzot vienā tumšā rudens naktī kungs bija pazudis ar visiem vecā Veļezera 25 rubuļiem — visu vasaras peļņu. Tas bija trīs dienas pēc Mārtiņiem.

Un tāds bija otrs notikums.

Vecais Veļezers tanī vakarā, pārnācis mājā, apsēdies uz brūnā grāmatu skapeļa, nerunāja nevienu vārdu, tikai smēķēja un splāva. Un taisni tādā reizē, kad tēvam maz pie rokas un viņam, lielam grāmatniekam, nepatika pat ne kādu grāmatu pašķirstīt, — piedzima jaunais Veļezers. Tāds bija trešais notikums Tukumā 1882. gadā.

Nākošā gada Jurgos vecais Veļezers brauca atkal vienu māju tālāk — uz Dzirkāļiem. Lai gan tā rēķinot mantas viņam būtu it kā vairāk, jo bez sievas un meitēna klāt bija nācis jaunais Veļezers, kas satuntuļots sēdēja ratu pakaļā uz brūnā grāmatu skapeļa un blāva, bet vezums tomēr bija mazāks kā viņos Jurgos, jo viens pats pusgadu vecs puika taču nevarēja atsvērt cūku, govī un divi aitas, kas bija apēstas, siles, redeles un visus aizgaldu un citus koka krāmus, kas sacirsti, sadedzināti malkā. Un tā vecais Veļezers ar vieglu mantu vežmeli iebrauca savu jauno māju sētsvidū tik dikti, ka visas vārnas un žagatas sabijušās uzlaidās gaisā un tikai pēc laba laika, kad jaunais Veļezers bija ienests iekšā, sava tēva jaunajā istabā, viņas atkal neredzētā vairumā sametās uz salmu jumtiem un uz stabu galiem. No citām istabām citi rokpeļņi iznāca palīgā jaunajam īrniekam ienest mantas. Cits ķērās pie tāda krāma, cits pie tāda; Eidmaņu Anšelis, Freimaņu Tutiņš pieķērās pie gultas, Aunu Jēkus, kam bija tikai viena roka, viņiem palīdzēja, bet vecais Lieceniņš jeb Kaŗa Kņopīte, pats liels grāmatnieks būdams, bija pieķēries pie brūnā grāmatu skapeļa, teikdams, ka no jaunā Veļezera iznākšot liels grāmatnieks, tāpēc ka pa ceļu braucot skapeli tā «gruntīgi apspricējis».

Vārnas un žagatas, uz jumta un stabu galiem tupēdamas gaidīja cūku kaušanas beigas, lai dabūtu uzlasīt atkritumus, jo divi Dzirkāļu «kupšas» ar savām sievām un bērniem rīkojās turpat pa sētsvidu, kaudami, plucinādami un dīrādami. Dzirkāļi, Veļezera jaunās mājas, vairs nepiederēja pie Tukuma, kur pēc apriņķa pilsētas noteikumiem visus kaujamās lopus vajadzētu vest uz kautuvi.

Kupšām bija puikas: Nulles Ādolfs, Tutiņš un Hermanis; Freimaņu Mika, Otis un Fričels; Feldmanis Žanis.

Citi Dzirkāļu rokpeļņi pelnījās pa Tukumā kā kuŗais: Eidmanis ar savu Anšeli staigāja ar malkas krāģīti, žīdiem malkas vežmeļus zāģēdami. Ērbeģi dzīvoja vecais Auns, malkas cirtējs Rozītis un Jampulis. Lieceniņš jeb Kaŗa Kņopīte staigāja reizēm ar nabaga tarbu, reizēm ar vijoli, godos spēlēdams — tas bija lielākais grāmatnieks visā apkārtnē. «Nēma» avīzes tāpat kā liels saimnieks. Ja kādam vajadzēja zināt, kādā dienā viņš dzimis: vēža, skarpiona, ūdens vīra, mežāza, auna vai kādā citā no divpadsmit kalendārā atzīmētām zvaigžņu zīmēm, caur kuŗām saule iet vienreiz gadā, bet mēness ikkatrā mēnesī, tas tikai atnāca pie lielā grāmatnieka Kaŗa Kņopītes, lai paskatās vecajā kalendārī. Protams, katram pašam vajadzēja zināt savu dzimšanas gadu, mēnesi un datumu, jo visi kalendāri stāvēja pakarināti rindā divstāvu gultas galvgalī.

Kaŗa Kņopŗtes svainis Sŗpols pelnŗjās pa Rŗgu, tikai ŗad un tad pārnākdams mājā taisni pa jaunā «bāŗa» lŗniju kājām, katreiz samaksādams 5 kapeiki dzeŗamnaudas Lielupes tilta sargam, lai laiŗ pāriet.

Sŗpols, ŗsredzŗgs bŗdams, pats grāmatas lasŗja mazāk, totiesu vairāk un labāki prata izstāstŗt citu lasŗto un dzirdēto. «Zvaŗgnēs viss ir ierakstŗts,» viņŗ mēdza teikt. «Proves pēc teiksim, ja kāds ir dzimis vēŗa dienā, tādām cilvēkam mŗŗā aāgārniski vien viss iet, pa piemēram man.»

Vecais Veŗezers turpretim runāja tikai pēc grāmatām.

Kamēr vecu vecie grāmatnieki par visādām grāmatu gudrŗbām pārsprieda, tā pagāja vakari un viena diena pēc otras, gads pēc gada. Pa tam jaunais Veŗezers paaugās arvien lielāks un daudzus kalendāros un grāmatās skatŗdamies, pats iemācŗjās lasŗt bez ābeces un bez pēriena.

Ja cūkās Dzirkāŗos nekāva, kas notika tikai tirgus dienās, tad tur bija ļoti kľusu, tikai vārnas un ŗagatas reiŗu reizēm ieķērcās. Abi «kupŗsas» bija aizbraukuŗi ar cūkām uz Rŗgu. Eidmanis ar savu Anŗeli aizgājuŗi uz Tukumu ar malkas krāŗŗti, Rozŗtis uz meŗu. Vecais Veŗezers ar Veŗezerieni uz Vagnera dāŗzu, citi rokpeļņi atkal kur kuŗais savu maizŗti pelnŗt. Vienŗgi grāmatnieks, vecais Kaŗa Kņopŗte sēdēja uz lievenēm saulŗtē, spēdams tādēŗjādi saredzēt bez brillēm «vissmalkāko druku». Ja tādās dienās sētā ienāca kāds vecs ŗŗdu lejerkastnieks ar lejerkasti, tad velti izspēlēŗjies aizgāja projām, nedabŗjis ne rāceŗu bľodiŗu, ne pliku vērdiŗu, jo jaunais Veŗezers ar citiem puikām, pārskriedami no rudzu grāvjiem, bija tikai brŗvklausŗtāji.

Cŗk dienā rokpeļŗu mājās Dzirkāŗos bija kľusu, tik vakaros gāja jautri; mātes tad skraidŗja no kukiņas uz aku, no akas uz sŗpolu dobēm aplaistŗt un ŗķŗt, no dobēm viņas steidzās atpakaļ uz kukiŗu, kur uz trijkāŗiem un pie kāŗiem pakarināti vāŗjās ķetri, pieci katliŗi reizē. Citā bľurķŗķēja rāceŗi, citā kŗsāja piena ķilķeni, citā tauku putra ar cūkās ausi. Un tad sāka nāķt rokpeļņi mājā. Allaŗ pirmais pārradās Eidmanis ar savu Anŗeli. Tā kā malkas vezmiŗus zirdzinieki tirgŗ bija ieveduŗi no rŗta puses, vienu vai divus viŗiem bija izdevies dabŗt sazāŗģēt, kas bija ildzis lŗdz kādiem pieciem pēcpusdienā — tad pulkstens seŗos viŗi jau bija mājā — klausŗjās, ko vecais Kaŗa Kņopŗte lasa. Pulkstens septiŗos, kad Vagnera dāŗzā zvanŗja vakaru, lai gan saule bija lielā gabalā, dāŗza vŗri nāca pa ceľu uz mājām, bet apkāŗtējie kalpu puiŗi viŗus apskauda: «Kas tiem dienas zagļiem nekaiŗ, viŗi vēľ var izgulēties pat grāmatās, kamēr mums jāsvŗst lŗdz mellai naktij,» viŗi mēdza teikt.

No Tukuma uz Vagnera dāŗzu velķ pirmo telefŗnu, jaunu, jocŗgu ierŗci, kad vienā galā runāŗot, otrā dzirdēŗot. Gar ceľmalu vŗri rok neredzēti gaŗus stabus, kam galā lŗķi kāŗi, kur uzmaukti kā alenŗu ŗķŗvji — podiŗi. Tā kā stabus rok lielā atstatumā citu no cita, vienu pie ŗtāļu akas, otru pie Dzirkāŗu vāŗtiem, treŗo aiz vecās rijas, tad stabu racēji drŗz paiet gaŗām, un jaunajam Veŗezeram ar citiem puikām nav vairs ko apbrŗnot.

Pēc nedēľām divām nāķ citi vŗri ar gaŗām trepēm un drāŗtŗm; tie kāpj stabu galos un sasauķdamies velķ drāŗtis no viena staba uz otru. Zĩls prŗŗu meistars zilās bĩksēs un zilā blŗzē stabu galā ķakarēŗjās ap podiŗiem prŗsiski kaut ko murminādamas uz palŗgiem, kas vairāk neko nesaprot kā «dundurŗveteru», kas mŗsu valodā nozŗmēŗot, ka nav labi. Starp zilā prŗŗa palŗgiem ir arī vecais Veŗezers. Viŗa vienigaŗis darbs ir ŗim zilajam prŗŗu meistaram no viena uz otru stabu aiznest darba rŗkus un pieturēt trepes.

«Dundurŗveter, dunderŗveter,» vecais Veŗezers vēľ daudzina, vakarā mājās pārnācis, sarunādamies ar veco Sŗpolu, savu jaunŗbas dienu draugu, kas patlaban atkal pārradies no Rŗgas, kur tādu zĩlu prŗŗu meistaru esot tik daudz kā raĩbu suŗu. Viŗi abi apsēŗzas pie ŗoga uz ķāŗtiŗām un tēŗzē tālāk. Sŗpols saka:

«Tur Rŗgā tāda strādaŗšana uz stundām un pulksteŗiem ir ierĩktēta gandrŗz caur un cauri. Pie mums Tukumā nu to pirmais uznesis ŗis prŗŗu dāŗznieks Vagners.»

«Lai Dievs viņam palīdz, labam kungam,» Veļezers atzinīgi piebalso, un vecais Sīpols runā tālāk.

«Tur Rīgā tiek runāts, ka muižniekiem tas lāgā nepatīkot, esot žēlojušies pie gubernātorā, ka pilsētu valība atvelkot tiem zemes arājus. Kalpi ieklausoties, ieskatoties cits no cita un nu tikai vaļi — prom uz pilsētu apmesties uz vaļu.»

«Tā, mans vecais jaunu dienu draugs, tu taču atceries mūsu pašu jaunu dienu kalpu laikus; teiksim, vasarā tu cilvēks guli pieguļnieku būdā pie zirgiem, celies reizē ar pirmajiem cīruļiem un tad — tikai lingo, tikai lingo bez malas, bez gala cauru gaŗo dienu līdz mellai tumsai. Pat svētdiena, ko pats Dievs iestādījis par atdusas dienu, nepieder tev pašam. Muižnieki saka: «Zemes arāju viņiem sāk pietrūkt; nu saki tu pats, mans vecais jaunu dienu draugs, no kalpu kārtas, kā lai viņiem arāju netrūkst? Runāsim par mums pašiem, mēs te paši par sevīm runājam, un vakars un nakts pieder mums pašiem, celies un gulies kā sirdij tīk. Kunga pēc no rīta esi tikai savos pulkstens piecos pie darba. Ēdiena laikā neviens savu degunu tavā bļodā nebāž, kā, atminies, uz zemēm tas bija, kur kā smējās, arī iztiek trīs pie silķes — ganam aste. Bet tagad vakaros, kad dārzā pulkstenis zvana, lai met mieru, vai kā Rīgā, kad fabrikā nosvilpj kā kuļammašīnas dampis, tad zini, ka tev ir vakars.»

«Vini saka: Zemes arāju viņiem sāk pietrūkt, teiksim — mēs te dzīvojam katrs rokpelnis savā istabā, samaksājam savi piecpadsmīti, divdesmit rubuļi gada īri, bet vakarā aizkrampējam katrs savas durvis. Tur Rīgā, vai zini, citam rokpeļnim ir pat divi istabas, viena smēķēšanai, otra gulēšanai — nemaz neskaitot kukiņu, ko viņi tur par ķēķi sauc. Jā, mans vecais jaunu dienu draugs, kad es tur Rīgā peļņījos ar malkas nešanu, viena tāda rokpeļņa atraitne, kad es viņai uznesu malkas riņķi ar pīpi zobos, vai zini, ko viņa man teica? Viņa teica: «Tu, vecais, savu luļķi gan varētu iebāzt tur, kur nečūkst, neba piekvēpināt manas zāles!»

«Paklausu, madam!» es viņai atbildēju, uzlikdams savam pīpim īkšķi virsū, un vai tici vai ne, viņa tad man iedeva veselu kvarti dzeramnaudas. Tā raujas rokpeļņi pa pilsētām, un šie līdīs pie gubernātorā žēloties, ka zemes arāju sāk pietrūkt. Zini, Rīgā vēl tiek runāts, ka muižniekiem uz priekšdienām klāšoties ļoti plāni. Tev taču kā lielam grāmatniekam vajaga zināt, kas zi' kur kādā grāmatā, kādā nodaļā rakstīts, ka ne žagaru čupā viņi neglābšoties. Ja mēs to nepiedzīvosim, mūsu bērni to piedzīvos.»

Kamēr vecais Veļezers ar veco Sīpolu tā paplāpājās, uzdzērdami Rīgas brandvīnu, vecais grāmatnieks Kaŗa Kņopīte ir pārnācis ar visjaunākām avīzēm. Viņš izlaižas maurā uz vēdera, un abi rokpeļņi viņam apsēžas blakus. Pavāru māju puisi patlaban iet gaŗām ar izkaptīm uz āboliņa pļaušanu. Ieraudzījusi rokpeļņus ar avīzēm, viņi apstājas un saka:

«Nu, grāmatnieki, ko tad avīzes raksta, vai kaŗi arī būs?»

«Paldies Dievam, par kaŗiem gan nekas nav teikts, tikai stāv rakstīts ...»

«Ja par kaŗiem nekas nestāv, tad nav vērts klausīties,» priekšpūsis Andrejs, atmezdams ar roku, nosaka, un Pavāru puisi iet savu ceļu, apskauzdami rokpeļņus par tādu vaļīgu dzīvi, ka darba dienā var gulēt maurā un lasīt avīzes.

Pa tam saule slīd arvienu zemāk, līdz beidzot nogrimst aiz Mālu kalna, un pār zemi nolaižas silts vasaras vakars. Spindz vaboles, laukā skan izkaptis. Puikas aizskrējuši pie jaunajiem telefona stabiem klausīties, kā stabi dzied.

«Ja stabos drātis dzied, tad rīt būs vējains laiks,» nosaka Sīpols.

Vecais Kaŗa Kņopīte sauc jauno Veļezeru šurp uz mājām vēl drusciņ palasīties grāmatu. Puika zina, ka Kaŗa Kņopīte, staigādams apkārt ar savu nabaga tarbu un lasīdams rupjas maizes gabalus, reizēm pārnes arī kādu graša vai pat veselu kapeikas kriņģeli. Kad tādā reizē viņu sauc uz lasīšanu, tad jāiet pie tēva brūnā grāmatu skapeļa pēc viņa dzimšanas gada Lielā Sislaka kalendāra, kurā iedrukāts kāds dzejolis, kas Kaŗa Kņopītem ļoti patīk.

Vecais Sīpols, nevarēdams vairs grāmatā saredzēt, viņam uz rāvienu piekrita, atkārtodams, ka rītu taču nav svētdiena.

SUDRABA KUĢIS

Puika, paskaties nu kalendārī, paskaties, kādā datumā tad īstenībā šogad iekrīt lielais tirgus.»

Ganu puika jaunais Veļezers — kas pats uz to dienu priecājās un gaidīja, nebija divreiz skubināms. Viņš tūdaļ ieskrēja saimnieku galā, kur pie stenderes pašvītā auklīnā karājās — Mazā Jelgavniece — kalendārs ar sarkanām svētdienām; to paņēma rokā, atšķīra un, atgriezies saimes istabā, tūliņ svarīgā balsī lasīja:

«Tirgi Kurzemē un Leišos. Gada tirgus Tukumā. Pirmā pirmdienā pēc pirmā septembrā.»

«Ak, tad pirmā pirmdienā pēc pirmā septembrā,» kalpu meita noteica un vairāk neko neprašāja.

Ganu puika, galvā pārrēķinādams, cik tirgus naudas viņam jau sanāk, sāka skaitīt:

«Par tās pašas kalpu meitas ziņas nonešanu uz Meža Cālīšiem turienes kalpu puisim piecreiz, katru reizi pieci kapeiki, tas būtu — divdesmit pieci kapeiki; par saimnieku meitas vēstules nonešanu uz tiem pašiem Meža Cālīšiem saimnieku dēlam trīs kapeiki vienā galā, trīs otrā; tas būtu kopā seši kapeiki. Par ratu smēres plankuma izmazgāšanu no svešā kunga un lepnās dāmas šuneļa ādas Sivēnu ezerā divdesmit kapeiki. Par visu kopā sanāk piecdesmi viena kapeika; tas būtu vairāk kā trīs numuri no Jēkabsona Rīgā izdotās īstās tautas bibliotēkas, teiksim: — Sudraba kuģi —, — Dzeltenais spoks — un Īsts blēžu stāsts —. Katra grāmata maksā piecpadsmit kapeiki, tā bija lasāms nezināmai grāmatai uz noplēstā vāka mugurpuses. Tā pa nezināmu ceļu, nezināmā laikā bija ieklīdusi kaimiņmājās — Ezera Cālīšos. No turienes ar Balgalvju māju gana puiku par pieciem Veļezera vasaras āboliem bija pārceļojusi uz Pakšķīšiem. Te tā bija viena vienīgā grāmata visā mājā — bez virsraksta un bez lapām, ja atrēķina bībeli un dziesmu grāmatu; tās glabājās saimnieka skapī; bet viņas nebija vērts rēķināt, jo ganos tās līdzī vazāt neļāva. Un tāpat bija jāatrēķina kalendārs, kas, kā zināms, stāvēja kambarī pie stenderes. Ganu puika ar skumjām atcerēdamies domāja:

«Te nav viss kā mūsmājā, kur brūnais grāmatu skapelis un vēl vecais Kaŗa Kņopīte piedevām. Pakšķīšu saimnieka meitas kambarī bija gan smuks grāmatu plaukts, daudz smukāks par brūno skapeli Dzirkāļos, nemaz nerunājot par vecā Kaŗa Kņopītes noplīsušo nabagu tarbu, kas noderēja arī grāmatu nēsāšanai, kad viņš staigāja apkārt pa godiem spēlēdams un lasīdams. Saimnieku meitas kambarī uz grāmatu plauktiem bija uzlikti trīs balti porcelāna kaķīši, sarkanām lentītēm ap kaklu, lai precinieki sabraukuši redz, kā kaķīši tā smuki rindā tup.»

Nākošajās dienās bez kādas skatīšanās kalendārā varēja zināt, ka pirmdien būs lielais tirgus. Daudz čigānu bija jau apmetušies mežmalā uz brīvatmatas un vēl vienmēr jaunas kulbas brauca klāt. Atmata nepiederēja nevienam. Kā stāstīja, ja kāds vienā naktī varētu uzcelt māju ar sētu apkārt, izrakt aku un ja no rīta, saulei lēcot, skurstenis jaunajai mājai kūpētu, tam atmata piederētu. Tā kā neviens tāds negadījās, tad atmata palika brīvatmata, kur apmetās čigāni, gaidīdami lielo tirgu un ziemeļu vēju, lai mežmalā saules pusē būtu ēna.

Tirgus rītā, kas beidzot bija pienācis, pa visiem lielceļiem brauca nepārtraukta braucēju rinda un gāja neskaitāmi gājēju pulki; govīs māva, zirgi zviēda, rati rībēja. Aiz lielā kalna bija radusies vesela baltu telšu rinda. Rīta saule mirdzēja. No dažas telts pacēlās viegls zilums dūmu mutuļi, tur jau vārīja bairišdesas. Kāds lejarkastnieks iemēģināja savu lejarkasti, bet govju maušana, zirgu zviēšana un ratu rībēšana kopā sajaucās savādā rūkoņā, ko skaidri varēja dzirdēt mežmalā, tur

jaunais Veļezers ganīja savu ganāmpulku. Viņš ganīdams klausījās tālā tirgus troksnī un apskauda tos ganu puikas, kam tālāku mājas: tie bija varējuši iziet vai izbraukt uz tirgu jau no paša rīta, tie redzēja uz lielceļiem visādus raibus brīnišķīgus notikumus, bet viņam te bija jāgana līdz brokastlaikam. Tā kā kaimiņu ganu puika — Kreiļu Mika — bija tādās pašās domās, tad, lai par to lietu varētu tā pamatīgi aprunāties, viņi abus ganāmpulkus salaida kopā. Citām dienām bija jāgana katram par sevi — pirmkārt, tāpēc, ka kroņa mežsargs katrai mājai bija ierādījis savas ganības, otrkārt, tāpēc, ka divu svešu ganāmpulku govīs un aitas satiekoties tūlī badījās līdz asinīm — sevišķi par tekuļiem un buļļiem to varēja teikt. Nu abu māju saimnieces un saimnieki bija aizbraukuši uz tirgu jau no paša rīta — tādā svarīgā dienā par tiem nebija ko bēdāt.

Govīm un aitām par tirgus dienas svarīgumu nebija nekāda jēga, tās tāpat, kā kuŗu katru vienkāršu dienu sagājušas kopā, tūlī sāka badīties uz velna paraušanu. Divām Kreiļu Mikas saimnieku govīm sāni jau bija pušu un trīs pāri govju, divi pāri aitu, viens pāris buļļu un viens pāris tekuļu vēl badījās, pie kam abu māju suņi rēja bez mitēšanās. Bet abi ganu puikas to nedzirdēja. Tie tai laikā, skatīdamies uz tirgus pusi, pārsprieda par kumēdiņu rādītājiem un čigāniem, kas svešiem nozagtiem bērniem izlaužot visus kaulus, lai skatītājiem būtu ko redzēt, kā tāds lunkans cilvēks rāda brīnumus. Kad suņi par daudz sāka riet, grasīdamies tekuļiem noplēst vilnu, ka žēl bija skatīties, Kreiļu Mika sprieda, ka vajadzētu abus tekuļus noķert, nogāzt zemē un sasiet; esot dzirdēts, ka tekuļi tikmēr badoties, tikmēr badoties, kamēr abiem galvas pāršķēloties pušu kā kāļi.

«Un ko tad saimnieks teiktu?» Veļezers nobijies izsaucās un no savas puses ieteica sasiet tikai vienu tekuli, jo tekuļi taču neesot kā buļļi ar ragiem, kas varot pāršķēlt viens otram vēderu. Kreiļu Mika, negribēdams attapībā palikt iepakaļ, savukārt ieteica ķert katram savu tekuli: kuŗš beidzamais noķers, tā tekuli sasies. Mika palika beidzamais un tūlī Mikas tekuli nogāza zemē, sasēja an viņam bija jāguļ zaļā zālē. Pa tam abi ganu puikas turpināja šausmīgas sarunas par čigānu nozagtiem bērniem un kumēdiņu rādītājiem. Ganāmpulks pa to starpu lēnām virzījās uz Sivēnezera pusi un tikpat lēni saule kāpa augstāk un augstāk.

«Uh, uh, puika, uh! uh! Šau nu uz mājām — uz tirgu,» aurēja vecā Trīne, nākdama pa gatvi ar ganu rīksti padusē. Veļezers priecīgi ataurējās un skriešus skrēja uz māju pusi.

«Balti piena kļiķeni brokastim ir rierītē,» Trīne vēl sauca viņam pakaļ.

«Uh, Mika, uh!» aurēja arī otrā meža stūrī Kēniņu Grieta. Tā arī bija paņēmusi rīkstes padusē, lai atlaistu puiku uz tirgu.

Tā kā Trīne ar Grietu bija draugos, tad par abu ganāmpulku kopā salaišanu viņas neko neteica, gluži otrādi, vēl priecējās, ka ganīdamas varēs no visas sirds izrunāties.

Mājās Veļezeram nebija daudz ko taisīties; tikai jāuzvelk jaunais pelēkais uzvalks un jāuzmauc puszābaki: cepure palika galvā tā pati vecā, sašautā, bez naga. Par izšauto caurumu līda matu kušķis ārā.

Drīz steidzīgiem soļiem viņš tecēja jau gar Balgalvju birzi uz leju. Bet tad piepeši viņš izdzirda Kreiļu Mika balsi:

«Ēj, pagaidi! Kur tu dullais skriesi to gaisa gabalu apkārt pa slūžām gar Mālu krogu. Paskaties, kas man rokā!»

Veļezers paskatījās uz augšu, kur kalngalā Mika patlaban vienā rokā vicināja aiŗus, otrā laivas atslēgu — tas nozīmēja, ka iznāks brauciens ar laivu taisni pāri ezeram.

Kad viņi abi, blakus sēdēdami, bija jau icairējuši ezera vidū, Veļezers lika, lai Mika uzmin, kas viņam bikšu kabatā.

«Nazis ar diviem asmeņiem, korķu velkamo un īlenu.»

«Neuzminēji.»

«Ūkšķis.»

«Netrāpīji.»

«Kas tad, suseklis?»

«Nekā nebūs.»

«Tagad nav vaļas minēt, pasaki pats!»

«Jauna cepure,» Veļezers piesizdams bikšu labās puses kabatai, kur skanēja nauda, teica: «Proties, mans saimnieks man iedeva veselu pusrubli tirgus naudas, piekodinādams, ka par to man jānopērk jauna cepure.»

Tā runājot un airējot drīz vien bija sasniegta sauszeme ar mūra namiem un bruģētām Tukuma ielām. Abi ganu puikas kladzošiem zābakotiem soļiem gāja pa Lielo ielu uz leju, kur braucēji visgaŗām rībināja ratus un pa starpām atskanēja ļaužu čalas. Tālāki Lielajā Kalnmalē, kur pa nebruģētu celiņu gāja kājnieki, bija apmetušies ubagi rindām vien; cits ar ermoņikām, cits ar vijoli, cits tāpat bēdīgā balsī dziedāja bēdīgu Dieva dziesmu un skaitīja pātarus. Vienā vietā kāds tik žēli gaudoja un sāka tik skumji spēlēt, ka Veļezers apstājās un, paskatījies atpakaļ, teica:

«Tam nabadziņam gan kāda kapeika būtu jāiemet cepurē.»

«Padod man kapeiciņu, es iemetīšu,» Kreiļu Mika atbildēja.

Kamēr Mika ar kapeiku pagāja atpakaļ, uz rundziņas atspiedusies, veca ubadze Veļezeram teica:

«Puisīt, dēliņ, ko tu dod tam krogus dzērājam, dievvārdu pulgotājam, tas jau ir tas vecais Graša, tas jau tik priekš tā vella brandvīna vien ubago. Ieklausies, ieklausies, puisīt, labi, kādus vārdus viņš mutē ņem.»

Veļezers klausījās un Graša šķelmīgi, acis mirkšķinādams, gaudīgi, bet ātri dziedāja vienu un to pašu pantiņu:

Cits dod tam Grašam,
Cits nedod,
Cits smejas ī, ja, ja,
Ļek, ļek, ļek.
Cits dod tam Grašam,
Cits nedod,
Cits smejas ī, ja, ja,
Ļek, ļek, ļek.

«Jā, cits smejas gan ī, ja, ja, ļek, ļek, ļek,» ubadze, mēdīdama, dusmīgi noteica, un abi ganu puikas gāja pa celiņu tālāk. Pašā kalnmalā stāvēja beidzamais ubags, turēdams vijoli un vecu kaŗavīra cepuri rokā.

«Zini ko?» Veļezers atkal teica, «tam ubagam gan jādod, tas mans draugs lielais grāmatnieks, sauktais Kaŗa Kņopīte. Še, aiznes viņam veselu pieckapeiku gabalu, iesvied viņa vecajā zaldāta cepurē no manas puses, lai brūķē vesels!»

«Bet tad taču tev neiznāks trīs atzīmētās grāmatas?» Mika iebilda. «Vai nē, ko?»

Veļezers, pārskaitīdams kreisās bikšu kabatas tirgus naudu, teica:

«Iznāks, uz mata iznāks, trīs reiz piecpadsmit taču ir četrdesmit pieci, vai nē, ko?»

Mika, galvas rēķinos vājš būdams, neatbildēja, bet čaklām kājām aizskrēja pie Kaŗa Kņopītes ar pieckapeiku gabalu.

Visskaistākais skats puikām atvērās, uzkāpjot pašā kalngalā, kur varēja redzēt, kā lielais tirgus laukums lejā, ļaužu un zirgu pārpildīts, mudžēt mudžēja. Baltas palagu būdas saulē mirdzēja; vislielākā no tām mirdzēdama griezās riņķī. Tur puīši ar meitām un puikas jāja karuseļa zirdziņus. Meitas spiedza, sivēni kvieca, govīs māva, lejarkaste skanēja un zirgi zviedza. Ļaužu čalas izklausījās kā vēju šņākšana Vec-Moku muižas eglēs.

Kad puikas nokāpa lejā, viņi ieraudzīja, ka pašā tirgus stūrī nostājies žīds, lejarkasti griezdam, sauca:

«Lebedige, lebedige, lustige, lebedige.»

Puikām bija jāiet cauri lopu tirgum; tur gandrīz pie katriem ratiem bija piesieta gotiņa vai bullēns. Citos ratos gulēja nobarots veprēns; citos nebarots, turēšanai. Nopirktiem telēniem un aitām miesnieki iegrieza kādu pazīšanas zīmi sānos vai ausī robiņu.

Tā kā Kreiļu Mikas tirgus naudas — trīs rubļi, kā viņš pats lielīdamies teica, nebija klāt, bet pagaidām vēl atradās krusttēva makā, tad vispirms un visādā ziņā vajadzēja uzmeklēt pašu to krusttēvu. Tā nebija tik viegla lieta tādā drūzmā, jo visi cilvēki bija gaŗāki par abiem puikām. Puikas redzēja tikai svešas platas muguras un bez tam čigāni varēja viņus viegli sajāt.

Spiežoties gar kumēdiņu būdas mugurpusi, Kreiļu Mika ieteica Veļezeram drošības pēc iekerties viņam svārku stūrī, lai nepazustu un lai kumēdiņu rādītāji nevarētu kādu nozagt. Iekšā būdā dzirdēja spēlējam, bet pa caurumu viņi neuzdrošinājās skatīties. Pēc Mika izteiciena, tādi kumēdiņu rādītāji, ja kādu bezbiļetnieku ieraugot lūram, tad tūliņ no iekšpuses duŗot ar asu dunci acīs.

Nu tā viņi saķērušies meklēja Mika krusttēvu, bet nevarēja nekur to atrast.

«Iesim nu apskatīties pie kāda grāmatu veŗa grāmatas,» Veļezers mudināja. Mika uz rāvienu tādām priekšlikumam piekrita.

Turpat telšu rindas galā bija pirmais grāmatnieks, ko pa lielu gabalu varēja ieraudzīt; viņš augstu šņorītē bija pakarinājis turku kaŗa bildi, kur bija redzams, kā krievi sturmē Pļevnu. Karājās arī gaŗas ziņģu lapas: «Antonius, viens bārenīts». Grāmatas gubu gubām gulēja uz galda. Veļezers, no kabatas izvilcis nezināmai grāmatai noplēsto vāka mugurpusi, prasīja:

«Lūgtu, grāmatnieka kungs, Sudraba kuģi, Dzelteno spoku un īstu blēžu stāstu.»

Grāmatu vecis, redzēdam, ka te darīšana ar īstu grāmatnieku, kas neguļ stundām elkoņiem uz galda, nezinādam, ko ņemt, ko neņemt, tūliņ rakņājās un murmināja:

«Sudraba kuģis, Sudraba kuģis, man liekas, tāda grāmata man bija gan, ja tik nav jau pārdota vai nozagta — ai — tepat jau tā būs. Lūgtu, jaunais cilvēk.»

Cik nezināmai grāmatiņai uz pelēkā vāka mugurpuses sološi bija skanējis nosaukums — Sudraba kuģis, — tik pārsteidzoši izskatījās pati grāmatiņas vāka bilde — Uzticamais kuģa puika, — kā tas bija lasāms pirmajā lappusē. Un — sasietām kājām un rokām, aizsietu muti sēdēja viņš tā kā pie naudas kastes, tā kā pie mūŗa sienas, kamēr sarkani un zili vīri vējlukturi rokā skatījās un brīnījās. Veļezers priecādamies par tādu ieguvumu pasniedza grāmatu vecim sudraba piecpadsmit kapeikgabalu un vecis, nopūzdamies, atbildēja, ka prasītā Dzeltenā spoka — un īstā blēžu stāsta — par lielu nožēlošanu šoreiz gan viņam neesot, bet toties esot citas jaukas grāmatas, bildēm pušķotas.

«Kad nav, nav kazai piena, dabūsim pie citiem žīdiem,» Mika gudri noteica, kā to ieklausījies no lieliem cilvēkiem. Pats viņš bija atlicis veselu gubu grāmatiņu un pašā virsū uzlicis bilžainu vāku grāmatu — Maiju Ida. — Tur kādu pilsētas jaunkundzi cepuri galvā apdraudēja meŗa kuilis.

«Būtu mani trīs rubuļi, tad es parādītu kādas grāmatas vajaga pirkt,» Mika noteica, bet Veļezeram Sudraba kuģis tā patika, ka viņš gribēja tūliņ iet uz krūmiem to izlasīt, ja Mika neatgādinātu par jaunas cepures pirkšanu. «Pareizi, pareizi,» Veļezers piekrizdam izsaucās.

Abi ganu puikas piegāja cepurniekam, tas bija pavecs žīds pinkainu bārdū. Pats vecs, bet cepures jaunas, sakarinātas rindā uz kārtiņām.

«Kāda cepure jaunem kungem patīk?» cepurnieks jautāja, «te man ir viene feine cepure priekš jaunem kungem uz pastellesane,» to teikdam, cepurnieks mauca Veļezeram galvā apaļu pikieŗa cepuri ar pumpu vidū. Mika atkāpies gabaliņu atpakaļ, ar lietpratēja aci vērodams teica, ka cepure stāvot kā neienākusies kāpostu galviņa.

«Biske pa knape,» cepurnieks piekriždams teica. «Labi, mēs vine pastaipīsim, cik liele jaunem kungem tīk. Ak, jūs vine negrib? Te jums būs viene cite ar plate male!» un cepurnieks vēriģi mauca Veļezeram platmali galvā, un, lai cik vēriģi viņš to arī darīja, cepure atstutējās uz ausīm, tās atliekdama atpakaļ, kā ļutauša cūkai.

«Tā ir viene feine hūte uz pastellēsane lielem baronkungem.»

«Tad viņa būs man par dārgu,» Veļezers nedroši ieminējās.

«Oi, nē! Piece kvarte, vairāk ne.»

«Man tikai divas kvartas turas,» Veļezers atkal teica. Uz to cepurnieks atbildēja, ka viņam esot par divi kvarti labu labās, bet Kreiļu Mika tās visas izbrāķēja un klusiņām Veļezeram piebilda:

«Tirgus beigās, tās var dabūt par pusvelti.»

Puikas gribēja iet, bet nekur netika. Turpat blakus apmetās kumēdiņu rādītāji; viņi izklāja zālē raibus deķišus un sauca:

«Sanāk, sanāk pie izrādīšan! Tāds vīrs, kas lokās iekš riten! Maziem pieci, lieliem astoņi.»

Sejas viņiem bija melnas kā moņiem, apģērbs kā zeltīts, kā sudrabs, līdzīgs zvīņu zivij. Viens locījās, kā patiešām izlauztiem kauliem, bet otrs lasīja cepurē naudu, teikdams:

«Mīl silvēk, samet, samet! Zuks iszuks naud iz kubat.»

«Ko viņš runā? Nevar lāgā saprast,» divas sievas viena otrai jautāja.

«Kas tur ko nesaprast, tik daudz taču no viņa runas var nojēgt, ka nauda jāmet viņa cepurē,» viens trešais no skatītājiem ieminējās.

«Tik daudz nu gan no tiem var saprast,» sievas atkal teica. «Bet vienreiz, lielā vētras laikā, ar viesuli atnests viens cilvēks pa gaisu, nokritis kaut kur tur jūrmalā, tas runājis tik svešā valodā, ka no tā nav varējuši saprast neviena pušplēsta vārda, kamēr negadījies kuģinieks, kas pratis sarunāties.»

«Ko nu, sievas, muldat,» iemaisījās vēl viens cits vīrs. «Vai neredzat, ka tas tāds pat, pa gaisu ar viesuli atnests mūsu cilvēks, un tas otrs, kas gar katliņa dibena sodrējiem nosmērējies, mūsu pašu Rīgas latviešu nēģeris. Hm! Zuks izzuks naud iz kubat, viņš varētu iemācīties, bet zaglis izzadzis naudu iz kabatas nē. Tur jau zirgam jāsmējas.

Puikas nedabūja tālāk noklausīties brīnišķīgos stāstus par svešu zemju cilvēkiem, jo turpat pie otras auss izdzirda saucam:

«Sanāk, sanāk pie kukkastem. Visāde redzesane pa vise plase pasaule.» Saucējs, pajauns žīds, piestājies tādi kā lejarkastei ne lejarkastei ar caurumu un kloķi malā; pie tam savādās kastes caurums bija gadījies Kreiļu Mikam taisni pie pašām acīm. Žīds pagrieza kloķi un sauca: «Tas ir vien pilsēt iekš Finland. Tilts pa labe puse, tilts pa kreise puse, pa vide upe teek.» Kamēr Mika vēl cītīgi skatījās svešu zemju brīnumus, žīds izstiepis plaukstu teica:

«Tā skatīšan maksā pieci kapeiki.»

«Man nav naudas,» Mika atbildēja un gribēja iet projām.

«Tā skatīšan maksā pieci kapeiki,» žīds skarbi atkātoja un ziņkārīgo pūlis sastājās visapkārt.

«Man, lūgtu, nav pieci kapeiki klāt, es vēl neesmu atradis savu krusttēvu ar trīs rubuļi,» Mika diezgan pazemīgā balsī teica.

«Oi, ko jūs taisē tāde joke, jauns-kungs, tas otrs jauns-kunges par jums samaksās. Lūgtu otrs tikai paskatīt, tikai paskatīt.»

Veļezers arī paskatījās ērmīgajā caurumā un žīds atkal griezdam kloķi sauca:

«Tilts pa labe puse, tilts pa kreise puse, pa vide upe teek.» Un atkal izstiepis plaukstu viņš teica: «Tas maksā otri pieci kapeiki!»

Veļezers tad, iebāzis roku kreisajā bikšu kabatā, lepni izvilka divus pieckapeiku gabalus un iedeva žīdam. Pūlis neapmierināts, ka neiznāk nekāda raušanās — izklīda un abi puikas gāja tālāk.

«Tā tad ieskrējām kā circeņi karstos pelnos,» Veļezers pirmais uzsāka valodas, «un man izputēja vai nu Dzeltenais spoks — vai — īsts blēžu stāsts. —

«Nebēdā neko,» Mika drošināja: «Es tev skādi palīdzēšu ciest uz pusēm, par procentiem palīdzēsim cepuri izmeklēt un zini, kas man vēl ienāca prātā, ka mēs varētu arī uzkost kādu desu ar francmaizēm, piesmērēt sinepes klāt, piedzert sarkano limonādi, pabraukties ar karuseļa zirdziņiem. Pagaidām pieķersimies tavas cepures naudai, līdz tam laikam, kamēr es atrastu savu krusttēvu ar trīs rubļi.»

Runājot par desām ar sinepēm, Veļezers drusciņ padomāja un tad aplaizīdamies noteica:

«Tā lieta var iet.»

Lai būtu skaidrāks rēķins, viņš visu veselu pusrubuli iedeva Mikam. Mika no lieliem priekiem tūliņ vedināja uz karuseli. Apjāvuši vienu riņķi karuseļa zirdziņus, abi draugi gāja uz desu bodi. Apēduši katrs vienu desu, viņi paprasīja vēl otru. Pēc tam, kad bija uzdzēruši 3 pudeles sarkanās limonādes, Mika, naudu skandinādams, svarīgi teica:

«Jā, nu tikām pie prāta.»

«Par manu cepures naudu,» Veļezers klusāki piebilda.

«Draugs, nerunā,» Mika mierinādams atbildēja un skaitīja naudu, bet izrādījās, ka rēķins bija gaŗāks par bijušo Veļezera cepures naudu uz pusotrām limonādes pudelēm. Neko darīt, Veļezeram vajadzēja segt iztrūkumu ar Dzeltenā spoka un Īsta blēžu stāsta naudu; to viņš labprāt negribēja darīt, lai gan desu pārdevēja, diezgan resna mamma, bija tais domās, ka cilvēkam vienmēr un visur ēšana esot pirmā vietā.

Beidzot Mika savu krusttēvu atrada galīgi piedzērušu alus bodē starp čigāniem, kas patlaban kori dziedāja:

«Vai tā nav bāba traka, kas tādus vārdus saka ...»

«Nē, dēls, šoreiz es tev nevaru līdzēt; tā nauda man ir nodzērusies,» krusttēvs stīvu mēli murmināja: «Nav taču nekāda liela nauda, par to nekādu muižu nevar nopirkt. Saimnieks arī aizbrauca uz māju pusi. Cita reizē, cita reizē, dēls ...»

Mika klausījās, klausījās krusttēva dzērāju valodā un nevarēdams nekāda lāga gala sagaidīt, viņš Veļezeram klusām teica:

«Nu ir ziepes, ja saimnieks aizbraucis mājā! Mēs taču aizmirsām tekuli ar sasietām kājām zālē. Jāsteidzas. Par tavu labu sirdi es tev mēģināšu sagādāt pārsteigumu,» to teikdams, Mika pazuda ļaužu drūzmā.

Veļezers nu soļoja viens pats pa tirgus laukumu šurp un turp. Zirgi zviedza, leijarkastes skanēja, bet saulīte laidās arvien vairāk uz mežgaliem. Kad Veļezers gāja cepurniekam gaŗām, tas sauca:

«Ej, jauns-kungs, panāk šurp, ko es jums teikš'.» Kad viņš neapstājās, cepurnieks kļiedza pakaļ: «Puisel, es tev ta cepar atdos par dive kvarte.»

Vecais grāmatnieks, ieraudzījis Veļezeru, priecīgs izsaucās:

«Jaunais cilvēk, atradās, atradās!»

«Kas atradās?» Veļezers kā izbrīnījies prasīja.

«Nu pirmiņ prasītās grāmatas — Dzeltenais Spoks un — Īsts blēžu stāsts. Jūs taču pirkdami Sudraba kuģi tās meklējāt. Ziniet, man tās bija paslēpušās kastēs dībenā. Jā, kur tad gan tas atkal palika?» to teikdams grāmatnieks skatījās visapkārt, bet nevarēja nekur ieraudzīt.

«Te bija sesks, te pazuda,» viens no pircējiem joku pēc piebilda.

«Jā, te bija sesks, te pazuda,» arī vecais grāmatnieks dusmīgi atkārtoja. «Nupat viens puika tā uzgulās uz galda, viņš tās būs nospēris un cits neviens. Māte vainīga, neprot audzināt.»

Vecajam grāmatu pārdevējam pa daļai bija bijusi taisnība. Viens puika ar labu sirdi grāmatas bija nospēris. Iemucis mežā pie sasietā tekuļa, tas kāri lasīja, lai varētu tad atdot it kā likumīgam

īpašniekam, otram puikam, kā daļu no parāda. Tikai mātes vainas dēļ vecajam grāmatniekam nebija pilnīga taisnība, jo īstais vainīgais bija krusttēvs.

Pa tam jaunais Veļezers gāja viens pats no tirgus uz mājām. Veco cepuri galvā, bet kabatā viņam bija — Sudraba kugis.—

LABOREMUS' A BIEDRI

Kadiķis savā dzimtenē, ja viņam ļauj savvaļīgi augt, nemaz tik nesmuks koks nav, ja vēl tam visapkārt zaļas egles un vējā žužina slaikas priedes. Kadiķis tad mežmalā, lepni pacēlis adatiņu slotu cepuri, aug un zaļo visam mežam par kuplumu un meža mātes saimei, zaķītīm, irbei un citiem dzīvjiem radījumiem par patvērumu pret vēju un ienaidnieka aci. Apmēram tā Veļezeram bija ienācis prātā kādā tālā siltzemju pilsētas botaniskā dārzā, ieraugot kādu mazu panīkušu ziemeļzemes kadiķīti pusdienas laikā apsegtu ar saules sargu, lai karstā dienvīdus tveice nenokaltētu pavisam nabaga kadiķīti dienvīdos, kur savvaļā aug visādi dienvīdzemes koki.

Ja, staigājot pa Šveices pilsētu ielām grāmattirgotavu skatu logos redzamas ilūstrētas, bagātīgi izgreznotas vācu, franču un itāļu grāmatas, tad, iebraucot Rīgā, šī bagātība bija ieraugāma tikai iekšpilsētas vācu grāmattirgotavu logos. Gandrīz visi staigātāji tur sarunājās vāciski. Gardavojs uz ielas stūra, Veļezeram ceļu parādīdams, teica kaut ko krieviski. Tramvajā trīskapeiku galā veļas mazgātāja, lai izspraustos cauri ar lielajiem kurvjiem, sauca tā pakrieviski: «Pa žālastīb palaisķīķe!»

Pie Vērmaņa dārza vārtiem tomēr kādi sarunājās latviski, Veļezers piegāja tiem klāt paprasīt ceļu uz Zeltiņu. Nekā nezinot. Tālāki otri divi jautāja: «Vai uz to grāmatbodnieku Zeltiņu vai? Tas ir pa labi roki, lūk, tur uz to pusi, pretim Ķēniņa jaunajam piecstāvu skolas namam. Redzēsiet, lieli skatu logi pilni grāmatām.»

Zeltiņa skatu logi bija gan pilni grāmatām, bet, salīdzinot ar Veļezera redzētiem citu tautu grāmatu skatu logiem svešās zemēs, tie nebija neko daudz lielāki par senāk Tukumā redzētiem Bērziņa vai Birzgaļa logiem, lai gan latviešu avīzēs allaž bija lasāms par tādu un tādu jauniznākušu grāmatu, ka tā dabūjama pie D. Zeltiņa Rīgā vairumā un mazumā.

Tur nu tās stāvēja sablīvētas logā, gaidīdamas pircējus, kas gāja un nāca pa durvīm iekšā un ārā. Plāniņi, sīciņi Pīpes izdevumi. Bichnera, Bebeļa, Marksa brošūras, no divi simti lappušu biezām grāmatām iztaisītas septiņdesmit. Skatoties un tā vērtējot, Veļezeram ienāca prātā mazais panīkušais kadiķītis kādā dienvīdzemes pilsētas botaniskajā dārzā. Pašā virsū bija izlikta Garlība Merķeļa Vidzemes senatne — grāmata bilžainu vāku — latviešu vergi velk arklu.

Veļezers paskatījās pulkstenī; līdz vakaram, kad no darba pārnāktu viņa draugi, Rīgas tukumnieki, bija vēl daudz laika. Īsa laika pēc viņš gāja apskatīties citu grāmatu tirgotavu logos. Bija dzirdēts par Baltkāji, Ģertu, Zirģeli, Brigaderu, Skribi. Berga bazārā starp žīdu gatavu apģērbu bodēm viens logs bija pilns latviešu grāmatām. Pašā virsū uzlikts Annas Brigaderes Sprīdītis, un uz izkārtnes rakstīts Brigaders. «Varbūt viņa pati tur ickšā sēd kaut kur aiz letes, būtu interesanti redzēt, kāda tā rakstniece izskatās vaigu vaigā. Varbūt tikai brāļu būsana vai arī vārda brāļu sagādīšanās?» Veļezers nodomāja un gāja tālāki. Žīdi viņu gribēja ieraut cits savā cepuru veikalā, cits gatavu vasaras mēteļu bodē, bet viņš brīvprātīgi iegāja it kā nelegālās partijas grāmatu veikalā, par kuŗu no ārzemes emigrantiem bija dzirdēts labs un drusciņ arī ļauns. Bodnieks, izrādīdams sociālistisko literatūru, ik vārda galā teica: «Tā sakoti». Un Veļezers, tā sakoti, apskatījās,

pašķirstīja Jāņa Asara kopotos rakstus un Bebeļa «Sievieti» latviskā izdevumā — atvadījies, tā sakoti, no veikalniņa, gāja ārā.

Vakarā Laboremus biedrībā abi Veļezera Tukuma draugi Graudiņu Pēteris un Krišs Puķītis jau bija priekšā, kad viņš tur iegāja. Nelielā telpā visapkārt sēdēja citi biedri. Un lai cik dažādi katrs no viņiem būtu pārgērbies tīrākā vakara apģērbā, Veļezers no rokām varēja vērot, ko katrs pa dienu strādājis, kā viņš to ārzemju strādnieku biedrībās bija ieskatījies: mūrniekiem balti kaļķi ieauguši pirkstu starpās, turpretim dzelzs griežējiem rokas melni pelēkas, lai gan mazgājot bija berztas līdz asinīm, kantoņu skrīvēri kustējās vieglāki, galdnieki no ēvelēšanas pašķībiem pleciem.

«Nu, ko skaties, Veļezer, kā patīk mūspulkā?» Graudiņu Pēteris iejautājās.

«Nekas,» Veļezers atbildēja, «strādnieki pēc beigtiem darbiem visi pārgērbušies tīrās drēbēs, tāpat kā Šveices, Vācijas vai Francijas strādnieki, nekāda starpība, izņemot to, ka vācu buršas nēsā šlīpses bez krāga, bet te redz krāgus bez šlīpses. Turpretim ārzemēs vienīgi italieši nepiegriež nedz biedrībām, nedz tīrākam apģērbam nekādu vērību. Viņiem nav nemaz tādu prasību ...»

«Tāpat kā pie mums Rīgā mačalku krievi,» Puķītis iekrita, «zina tikai čainajā tupēt...»

«Cst, est, klusāk, biedri, nesarunāties,» kāds sauca, «Zvingeviņam vārds.»

Zvingeviņš piecēlies runāja:

«Tā biedri! Es jau jums viņreiz minēju par manu jauno grāmatu «Valsts un viņas vara» rakstīšanu. Varu paziņot, ka nu tā ir gatava. Beigās jau pielikts punkts.»

«Un man, biedri, vāks arī gatavs. Paskatieties.»

Priekšnieks Ozols piecēlies parādīja vāka zīmējumu, ko citi atrada par ļoti labu, bet citi atzina burtus par kricelīgi nesalasāmiem. Kad Stūrītis un Čulītis par pieņemšanu izteicās labvēlīgi, Graudiņu Pēteris, paņēmis cepuri, uzaicināja iemest veselu rubli, lai manuskriptu varētu nodot jau rīt drukāšanai. Pirmo rubuli, pēc rindas, kā apsēdies, iemeta Krišs Puķītis, otro Veļezers. Kad no visiem pa rubulim bija ievākts, kāds lika pirmajam naudas lasītājam Graudiņu Pēterim parakstīties par izdevēju. Kāds cits gan ieminējās, ka mūrnieks Graudiņu Pēteris, nākdams no revolūcijas pilsētas Tukuma, diezi vai policijas priekšā iziešot par kroni, bet ņemot vērā viņa amatu, strādāšanu uz stundām, atliktu pāris stundas dienā kavēt. Un tā par izdevēju ar mūrnieka roku parakstījās Pēteris Grauds.

Pēc nedēļām divām, kad visos tirgos, visos logos bija sakrauti āboli un plūmes, kur tos varēja pirkt par smiekla naudu, un kad Rīgas ielās vakaros sāka jau aizdedzināt gāzes lukturus, — grāmata «Valsts un viņas vara» bija gatava.

Laboremusa biedri, saņēmuši katrs par savu rubuli vairākus eksemplārus, tos centās izplatīt darba vietās, lai pirms tiktu pie savas naudas, kamēr atlikušos eksemplārus biedrene Keipenvarlies un Auziņa ieslēdza biedrības skapī.

Vēlāk, iestājoties vēl tumšākiem rudens vakariem, kad darba ļaudīm pēc beigtiem dienas darbiem vairs nepatika iet pa āru, bet Pāvils Gruzna sāka cilāt diriģenta zizli biedrības koŗa priekšā, ļaudis pulcējās biedrībā bariem. Biedrības bibliotēkārs Radziņš nodarbojās ar grāmatu vāku plēšanu, lai tās varētu likt iesiet cietos vākos.

Tanī laikā Gulbis Pēterburgā izdeva Universālo bibliotēku. No jaunākiem numuriem paitaban pie Zeltiņa bija atsūtītas Aspazijas Sarkanās puķes, un bez tam Dienas Lapas sludinājumos piesolīta vesela virkne šo mazo dzelteno grāmatīņu.

«Urrā! lai dzīvo Gulbis!» kāds izsaucās un izteicās jūsmīgi par «Islandes zvejnieku». Uz to bibliotēkārs Radziņš piezīmēja, ka tā neesot visai ieteicama — tāpēc ka tur dabas spēki iznīcinot veselās paaudzes, bet neesot pateikts, ka cilvēku varmācīgā vara iznīcinot vēl vairāk cilvēku.

Tā kā Laboremusa biedrības bibliotēkai sākumam katram biedrības biedram bija jāzīcdo vismaz viena grāmata, tad grāmatas tika sanestas dažādas. Kāda mcitene, kas piederēja pie Raiņa dzejoļu apdziedātām meitenēm «Ak lakstīgala, nedziedi pie mana loga sērīgi, man rītu agri jāceļas» —

patlaban bija atnesusi «Onkel Toma būdu», piezīmēdama: «Šī ir ļoti skumīga grāmata.» Uz to bibliotēkārs Radziņš viņai atbildēja: «Tā der strādnieku iemidzināšanai, lai viņi domātu, ka tikai viņos nēģeru laikos, kaut kur tāli mello moru zemē, gājis tik ļoti bēdīgi, it kā pie mums ietu kā pa taukiem.»

Kamēr Radziņš sevišķi dusmīgi plēsa «Jaunības Teku» pirmo gadu gājumu sludinājumus nost, lai grāmatu iesienot neiznāktu mulķīgi bieza ar veikalnieciskiem sludinājumiem, tikmēr Keipenvalica un Auziņa ieminējās: «Ko iesākt ar «Valsts un viņas varu», kas gulēja skapī?» Tā kā neviens neko nezināja teikt un iestājās klusums, tad Veļezers tā nedroši ieminējās, ka vajadzētu pēc ārzemju strādnieku biedrību parauga tās mēģināt pārdot arī citās biedrībās. Kāds kušķi aiznestu, teiksim, uz mūrnieku biedrību, kāds uz mājkalpotaļu biedrību, māldeņi uz savu.

«Jaunajam biedram vārds vietā,» piezīmēja atkal abas sparīgās biedrenes — un Graudiņu Pēteris sāka grāmatas izdalīt pēc arodiem, pie kam Veļezeram bija jāuzņemas kolportāža mūrnieku biedrībā.

Tūlīn nākošā mūrnieku biedru vakarā Veļezers, ar grāmatu kušķi piegājis pie biedrības sekretāra galdiņa, apjautājās pēc atļaujas. Tas, ar roku pamezdams, teica: «Vico vaļā!»

Mūrnieki, gaidīdami sapulces atklāšanu, pīpjiem zobos sanāca Veļezera paunai visapkārt, turēdami par pienākumu katrs iegādāties pa grāmatai. Nākošos biedru vakaros Veļezeram nācās papildināt savu somu ar Universālo bibliotēku.

Kādu vakaru Veļezers bija ieradies laikāku ar zāģi, cirvi un laktītēm — cirta, zāģēja un nagloja. Biedrības sekretārs noskatīdamies jautāja:

«Kas tad tās tādas būs par aitu redelēm?»

«Grāmatu stekšis.»

«Pēc ārzemju parauga?»

«Uzminējāt gan,» viņš atbildēja.

Kad redeles bija gatavas, uzliktas uz galda un pieslietas pie sienas, sekretārs neticēdams pakratīja galvu, vai papīrs starp redelēm noturēšot grāmatu svaru. Vairāki mūrnieki, kas saprata stalažu taisīšanu, apsvēra, ka turēs.

Nākošās dienās Veļezers ieradās pie Raņķa, savāca lielu kušķi grāmatu, salika uz redelēm, kas turēja ļoti labi. Visas citas strādnieku biedrības tādu grāmatu pārdošanu vakaros sāka taisīt Laboremusa biedrības pulciņam pakal, kara sākumā pat pārnesot tādu grāmatu izplatīšanas veidu arī uz Pēterburgu.

BĒRNI IZAUGUŠI KĀ TEĻI BEZ GRĀMATAS

Par labiem grāmatniekiem būtu vērts uzrakstīt un palasīties. Gudrības ziņā tie nav vis ar pliku roku ņemami un maisā bāžami ļaudis. Pa dažu pagastu var noiet jūdzēm, bet neatradīsi nevienu, kas kolportierim taisītu pat rokas naudu. Cita vietā atkal tīri nejauši sastopi dažureiz pat kādu cūkganu, kas pazīst rakstniekus un žuliku romānus zina izstāstīt no galvas.

Mūspusē viņus gadus lielajā tirgū viens puika bija nozadzis grāmatvecim būdā grāmatu, bet pats nemācēja vēl lasīt. Viņš iemuka mežā, kur māte neredz, lai otrs puika izlasa viņam priekšā. Bet kāda skolota jaunkundze, kas prata lasīt un runāt trijās valodās, bija nopirkusi trīs baltus porcelāna kaķīšus, salikusi rindā savā lepnajā grāmatu plauktā, kur nebija nevienas vienīgas grāmatas. Lai tad nu precinieki sabraukuši skatās un brīnas, kā visi trīs kaķēni tur plauktā tup — sarkanām lentītēm ap kaklu.

Nu jau ir pagājuši vairāki gadu desmiti, kamēr vecu vecais grāmatnieks Kaŗa Kņopīte miris.

«Tu, draugs, par viņu neesi neko daudz dzirdējis, vai nē? Toreiz, kad viņš vēl dzīvs bija, viņu daudzinaja plašā Kurzemes apkārtnē, tad par grāmatnieku sauca pat tādu, kas ņēma avīzes, neba vēl tādus, kas lasīja grāmatas kā vecais Kaŗa Kņopīte un viņa laika biedri, kas nu arī ir miruši.»

Apmēram tādā garā sarunājās Veļezers ar savu ceļa biedru, staigādami pa vāciešu apsēstās pustukšās Kurzemes lielceļiem.

Veļezera ceļa biedrs, kas katru svarīgāku teicienu iesāka ar vārdu «zini», bija tais domās, ka par labiem grāmatniekiem būtu vērts uzrakstīt un palasīties.

«Zini ko? raksti tu — es lasīšu,» viņš izsaucās. Un Veļezers rakstīja no paša sākuma.

Tūliņ otrō nedēļā pēc tam, kad biju ticis vaļā no Vāczemes gūsta, es atkal staigāju pa pazīstamām Rīgas ielām, skatīdamies kādu mūrnieka robu, bet nevarēju nekur atrast. Pat ziedu naudas man nebija ne mella feniņa, ne papīra kapeikas jauno bikšu kabatā, kuŗas, taisnību sakot, nebija gluži jaunas, pat drusciņ tādās paīsas, tāpēc ka nebija manā mērā šūtas. Ka visi cilvēki nav vienādā garumā, tur nevar neko darīt; labi, ka vēl ir tādās bikses, jo toreiz trūkums bija visapkārt un ļaudis par badu un ēšanu vien runāja. Es rakstu taisni tā, kā tas toreiz bija; mans krusttēva brālis patlaban kā miris bada nāvē un bijis īsāks par mani. Krustmātei gandrīz vienīgo mantojumu atstādamas savu maizes kartiņu, tukšu istabu un diezgan pagaŗas bikses, kuŗas es biju savukārt mantojis no krustmātes uz to vērtības drīzu atdošanu graudā vai naudā, jo viņa, nabadzīte, kartupeļus vien ēda, siļķu sālījumā mērcēdama.

Steidzīgiem soļiem es pagājos pa ielu uz leju un iegriezos namā, kur miera laikos dzīvoja mans draugs un amata biedrs ar savu jautro sievu.

«Nu esmu skumja atraitne!» drauga sieva man teica. «Mans laulāts draugs un jūsu darba biedrs nu jau labi atpūties guļ zem zaļām velēnām tālā Krievzemē.»

Tā tad viņš miris. Es biju palicis nabagāks par vienu draugu un amata biedru.

Mans otrs draugs, jautrs mūrnieka zellis, miera laikos dzīvoja drusciņ tālāki uz kalna pusi. Es kāpu turp dzirdēt, ko tas par robjiem teiks. Bet arī tā vairs nebija. Viņa māte raudādama taujāja, vai es neesot viņas vienīgo dēliņu kaut kur kaŗā vai Vāczemē saticis. Viņa gaidot un gaidot to pārnākam, bet nevarot sagaidīt ne pašu, nedz kādu ziņu par to.

Nē! Saticis es viņu nebiju nekur.

Par laimi mans trešais draugs gan bija dzīvs. Tas dzīvoja pašā kalnmalā pie savas tantiņas, bet patlaban nebija mājā. Tantiņa teica, ka draugs, paldies Dieviņam, esot pie mīlas veselības un paēdis. Arī kaut kādi kankari turoties mugurā. Viņam sākot iet labāk un labāk. Uzsācis jaunu šepti — staigāt pa Kurzemi ar grāmatu paunu. Tur kaŗa un bēgļu laikos bērni esot izauguši kā teļi bez grāmatas, un viņš nu tiem, pa mājām un muižām staigādams, pienesot ābeces.

«Ko jūs tagad par mūrēšanu runājat, kad mājas tikai plēš vēl nost un dedzina kopā; ņemiet labāk pauniņu plecos un staigājiet draugam līdzī ceļa biedros Eijta nu eijta, ko jūs runājat par bailēm. No suņiem Kurzemē nav ko bīties: vecos pa kaŗa laiku vācieši apēduši un no retajiem jauniem kucēniem tikai jāpiesargās, lai kāds neaplaiž grāmatu paunu.»

Manam ceļa biedram nebija ne mantas, ne parādu, tikai tukšā finieŗu kastele, bet viņš pazina visus grāmatu izdevējus un zināja, kādu naudu katrs labāk ciena — ost vai cara rubļuŗus. Grāmatas toreiz maksāja pusotrreiz dārgāk kā miera laikos, bet maizi varēja atsvērt tikai ar raibām kambaŗa lietām vai zelta pulksteņiem. Toreiz cits pareģoja palikšanu cara, cits ost rubļuŗiem.

Kad mēs uzkāpām pie izdevēja Gulbja, viņš patlaban visā augstcienībā sēdēja aiz galdiņa pie pilniem grāmatu plauktiem ar tādu sejas izteiksmi, kas bez kādas prasīšanas skaidri norādīja, ka viņam steidzoši vajadzīgi grāmatu pircēji un pārdevēji. Mēs divi nu bijām ieraduŗies, lai mums dotu kādu kuŗķeli uz parāda.

Pēc īsa, bet kodolīga ievada no manas puses par manām iepriekšējām sekmēm ar Raņķa grāmatu kolportēšanu biedrību izrīkojumu vakaros Rīgā un Pēterburgā, par pazīšanos ar redaktoru Pīpiņu, par tukšo Kurzemi, kur bērni pa kara laikiem izauguši kā teļi bez grāmatas, Gulbis beidzot teica:

«Nu, lai tad arī iet par pārdesmit cara rubļiem — uz atdošanu un izdošanos.»

Pielocījuši savas kasteles pāri pusei, galvenokārt ar Universālo bibliotēku, mēs gājām uz māmuļas derīgo grāmatu nodaļu, kur vēl bija miera laiku cenas, bet liela rinda pircēju. Pašā rindas priekšgalā Priedīts un Raņķis sturmēja ar saviem zeļļiem, jo runāja, ka cenas drīz celšoties.

Marijas ielas Vītola bija ābece ar sarkaniem gaiļiem un sapņu grāmatas — lielas un mazas. Bet tas citādi negribēja runāt, kā par skaidriem ost rubļiem.

Tā nu mēs gājām, divi kolportieri pa vienu ceļu diezgan lielām paunām. Laiks bija apmācies, un ceļš sauss. Un arvien tālāk palika Rīgas torņi, tikai šur tur ceļmalā redzēja vēl nomalnieku mazmājiņas. Dažai kūpēja skurstenis, tā bija droša zīme, ka ļaudis no kara un bēgļu gaitām pārradušies.

«Vai neiegriezties kādā mājēlē ar grāmatu paunu? Varbūt iznāk rokas nauda,» es ieminējos.

«Pie tiem nabagiem nav ko griezties — Rīgas nomalnieki nav grāmatu draugi, tie ir šeptmaņi. Pērk tikai kalendāru laikā vislētāko desmitkapeiku kalendāri. Arī tad diņģējas, lai nolaiž pa septiņi.»

Tā soļojām gaŗām visām mazajām mājēlēm pa likumainu lielceļu un klajiem laukiem gar meža stūriem uz priekšu vien.

Pie kādas birzs mēs panācām bēgļu rindu. Tie bija ceļā no tālas Krievzemes uz Kurzemi — uz mājām. Tiem arī ratos blakus telēniem bija prāvi puikas, kas nemācēja ābeci, bet vecajiem nebija nekādas patikas kavēties ceļa vidū. Lai mēs iegriežoties kādreiz viņu mājās — tad nopirkšot visādā ziņā.

«Labprāt, labprāt iegriezīsimies! Tencinām!»

Aiz trešās birzs tālumā mēs ieraudzījām baltu māju sarkanu dakstiņu jumtu. Tīri izskatās pēc skolas nama.

Kad bijām piegājuši tik tuvu, ka varēja logu rūtis skaitīt, mans draugs pārliecinoši teica: «Ir gan nesašauts skolas nams, nu tikai iesplausim plaukstās, lai var rokas naudu taisīt. Bet saki, vai tev sapņu grāmatas ir paslēptas kasteles dibenā?»

Nē! Sapņu grāmatas bija pašā virsū, kā pēdējais pirkums pa ceļam pie Vītola Marijas ielā.

«Nu tad tikai ej mežā, uz celmu, pārkravāt tā, lai skolotājs neierauga lubenes. Citādi mēs varam samaitāt visu lietu.»

Pie skolotāja mēs iegriezāmies. Viņš bija ļoti laipns cilvēks, tikai grāmatas nepirka. Neesot ne vaļas, ne lāga krietni daudz naudas. Nu kādu avīzi vai biškopības kalendāru viņš gan nopirktu labprāt.

Tā kā tādas mantas mums nebija, tad soļojām tālāk bez rokas naudas.

Tūliņ aiz skolas nama ir divējas mājas katrpus ceļam. Lai nebūtu konkurence, mēs griezāmies katrs savā pusē.

Manējās mājās, kā Rīgas tantiņa jau drošināja, nebija neviena nikna suņa — visus vācieši apēduši, tāpēc es piedauzīju ar savu rungu pie durvīm, lai dzird iekšā lūgt, un ieiedams sāku skaitīt savus pātarus, kā draugs visu ceļu bija mācījis.

«Dievs palīdz jūs mājās! Es esmu grāmatu kolportieris no Rīgas. Paunā man ir labas un lētas grāmatas; jauki visvisādi stāsti puīšiem un meitām, jaunkundzēm romāni, dzejoļi un ziņģes. Jau nākošā gada jaunais kalendārs visiem. Arī drusciņ dārgāks, tāds ar sarkanām svētdienām un lasīšana ar bildēm pušķota, visa laika pareģojumi, sējas nedēļas, putnu perēšanas laiki, žīdu svētki, tirgi Kurzemē un Leišos. Puikām ābece ar sarkaniem gaiļiem. Pēc izvēles, kas katram patīk! Sapērciet! Sapērciet!»

Tādus pātarus noskaitot pirmo reizi, no uzbudinājuma man sāka drebēt valoda, kad prasīju: «Nu, vai parādīt, kas man paunā?»

«Ku' nu, ku' nu!» pati saimniece, rokām atgaiņādamās, teica: «Mums, zemniekiem, nav vaļas krāmēties ar lasīšanu. Grāmatas, tas tikai tāds pilsētnieku laika kavēklis. Mums govīs, zirgi, jēri kad sāk dikti brēkt pēc smalka siena, tad tikai viens redzējums, cik ātri pienāk vakars un atkal rīts.»

Dzirdot tādu saimnieces valodu par grāmatām, man palika slapja mugura, bet mani lūdza atpūsties, un es nokaunējies bēdīgs atsēdos.

«Kā nu iet pa to Rīgu? Vai stāv vecā vietā turpat pie Daugavas?» daži, valodas uzsākdami, aiz galda ierunājās, jo bija patlaban pusdienas laiks un tāpēc visa saime kopā. Kalpa meita tā kaunīgi ieminējās, vai man neesot arī sapņu grāmata.

«Kā tad bez būsanas,» es atbildēju. Savos pātaros es viņu nebiju tāpēc pieminējis, ka jau pirmīt pie skolotāja tā bija jānoslēpj pašā kasteles dibenā. Kastele bija šaura, tad nu man nācās izkravāt visu paunu uz galda. Visa saime sanāca apkārt, skatījās un sāka šķirstīt katrs savu grāmatu.

«Lūgtu, te būs tās sapņu grāmatas! Tā lielā no ēģiptiešu Mozus un Jāzepa laikiem ar pielikumiem, puķu valodu, punktierēšanu un laimes riņķi. Šī mazā ar kāršu izstāstīšanu! ...»

Kalpu meita ar sapņu grāmatu klēpī ilgi mininājās, lai varētu atminēties visu aizvīņas nakts gaŗo sapni, līdz beidzot atminējās un meklēja, ko nozīmē ābeles sapņos redzēt.

Ganu puika, labs grāmatnieks būdams, viņai pielīda palīgā, uzšķīra un lasīja:

«Ače, Made, ābele ar nobraucītiem zariem — mīļāko pazaudēt.»

Pa tam saimnieka dēlēns, rakņādamies pa grāmatu blāķi, bija uzgājis Robinsonu Krūziņu ar bildēm pušķotu.

«Cik tas maksā?» viņš priecīgi prasīja.

«Tas maksā pusotra rubuļa! Tāpēc ka tur rubulis drukāts, tur nav ko diņģēties, jo visas grāmatas tagad ir pusotrrēiz dārgākas kā miera laikos. Un pie mums Rīgā maizi nevar nemaz ...»

«Cik maksā, maksā,» dēlēns teica un taisīja man pirmo rokas naudu.

«Made, slikti rādās, labi būs!» kalpa puisis ar salmu žužinādams meitai pie deguna teica, kas it kā nobēdājusies par mīļākā pazaudēšanu, arvienu vēl sēdēja, turēdama nelaimīgo sapņu grāmatu klēpī.

«Re, Made, paskaties te lielajā sapņu grāmatā par ābeles redzēšanu stāv rakstīts šitā:

Tu rados tiksi bagātos,
Un laime tevi atalgos.

«Nu es jau tūliņ domāju, ka tā nebūs ar brūtgāna pazaudēšanu,» arī saimniece iekrita valodās un iegāja barā pie grāmatu šķirstīšanas.

Saimniece turpināja: «Es atkal svēto nakti pa sapņiem laistījos ar tēju. Tā kā dzertu pati, tā kā cienātu ciemiņus. — Ješka, nāc palīgā uzmeklēt, ko tas nozīmē!»

Ganu Ješka, grāmatnieks, uzmeklēja mazajā sapņu grāmatā, kur bija rakstīts:

Tēju dzert vai citus redzēt — laba veselība.

Turpretim lielajā bija izskaidrots:

Tēju dzert nozīmē — sievietēm gaŗi mati, bet īss tas prātiņš.

Saimniece gandrīz dusmīgi paskatījās uz mani un jautāja:

«Pauneniek, kas jums par brāķa sapņu grāmatām, ka visās nav vienādi izskaidrojumi?»

Par mazu attaisnojumu savām sapņu grāmatām es iebildu: «Nuja, bet pasaulē, visi cilvēki taču vienādi nesapņo.»

Ar tādu gudru atbildi saimniece bija pilnā mierā, viņa izvēlējās to, kur bija pareģota veselība.

«Bez ko nebūs šī mazā sapņu grāmatele?» viņa prasīja. Kad es cenu pateicu, viņa iegāja kambarī pēc naudas.

Kalpu meita Made arī bija sameklējusi naudu, turēja jau sastrādātos pirkstos. Es viņai teicu: «Nu jūsmājās jau viena sapņu grāmata būs, ko kādreiz joku pēc paskatīties. Jūs par to naudu labāk nopērciet kādu jauku lasāmu grāmatu. Es palīdzēšu izmeklēt.»

Arī ganu Ješka bija manās domās, sevišķi tāpēc, ka tad arī viņš dabūtu palasīties — pašam pirkt māte neatļāva izdot nevienu kapeiku tādiem niekiem!

Lai meitu atrunātu no otras sapņu grāmatas pirkšanas, es Ješkam parādīju lielajā sapņu grāmatā sapņa izskaidrojumu par sapņu grāmatas redzēšanu sapnī, ko viņš nolasīja skaļi:

(Kultūras izdevums lielais un mazais.)

Lai sapņi jauki parādās,

Tad miers mums būs no tādas kultūras.

Pēc tādas pierunāšanas Made izmeklēja «Islandes zvejnieku», par to man nebij žēl no viņas cietās rokas četrdesmit pieci kapeiki ņemt. Vēl Deglava «Sirdspukīti» iedevu piedevām, jo viņa ar sapņu grāmatas prasīšanu bija pavedinājusi visu māju uz grāmatu pirkšanu. Saimnieces brālis bija nopircis veselu pusduci, kalpu puisis četras, pusgraudnieks trīs, Made, saimniece un pašu dēlēns, pa vienai.

Kad izgāju atkal uz lielceļa, varēja manīt, ka pauna ir palikusi vieglāka, un es lielīdamies grabināju savu spieķi gar finieri, lai draugs klausās, kā tukšums skan. Viņš jau bija apsēdies uz celma un nu dzirdēja, ka man labi gājis. Turpretim viņam nebija ķēries nemaz; saimnieks esot bijis no studēto pārgudrinieku sugas — no tādiem, kas grāmatas vairs nelasa — bagāts. Mājās klavieres, divi ķēdes suņi pie durvīm.

Varēja dzirdēt, ka suņi vēl rej un rej pauninieku, kas sēdēja ceļmalā uz celma ar pilnu piebāztu grāmatu paunu.

Kad mēs soļojām atkal uz priekšu, aiz līkiem bērziem pa labi roki ieraudzījām vēl vienas mājas. Tā kā tā bija mana drauga puse, tad es pagaidīju lielceļa malā, kamēr viņš iegāja patirgoties viens pats. Iznācis ātri atpakaļ bez rokas naudas, viņš pa gabalam sauca:

«Zini, ir slikti! Mums pa priekšu pa mūsu ceļu aizdrāzies svētais brālis.»

«Kas to teica?»

«Mājnieki teica: «Ar savām bībelēm lieciet mums svētu mieru. Nupat kā viens brālis aizgāja, cits atkal klāt.» Pats saimnieks, zini, iegāja kambarī ir nepaskatījies, kas man paunā.»

Mēs klaiņojām tālāk vien.

Tūlī aiz nākošā verstes staba lielceļa malā bija mājiņa pa manai rokai. Kad es tur iekšā gāju, veca sieviņa patlaban sēdēja pie galda un dziedāja Dieva dziesmu. Skaidra lieta, ka tas bija brāļa pirktas, kas šai māsai lika dziedāt darba dienā svētas dziesmas no nule pirktās jaunās grāmateles.

«Paldies, paldies, brāli!» viņa atņēma manu padoto dievpalīgu un tūlī prasīja: «Vai tev, brāl, ir paunā tāda grāmata: Dieva svecēs?»

«Nē, paunā man tādas nav. Rīgā gan redzēju. Tur pie Pāvila baznīcas grāmattirgotavā bodnieks bija salicis veselu rindu logā, lai spīd.»

«Skāde, brāl, ka viena tev nav līdzi,» sieviņa žēlojās. «Tam brālim, kas aizvakar iegriezās, tā gan bija, bet tad man nebija tik daudz sviesta sakults, cik viņš par to gribēja. Es tikai dabūju šito peršu grāmatiņu un te to «Par redzamām un neredzamām debesīm.» Gaidīdama «Dieva svecēs», padziedos un palasos tās pašas.»

«Man arī ir visādas jaukas lasāmas grāmatas — dzejas romāni,» un es viņai pāris no kasteles virsas parādīju.

«Ar tādām es neblēņojos,» sieviņa kratījās nost, paņēma savu jauno dievvārdu grāmatiņu un it kā grasījās atkal sākt dziedāt, bet es viņai teicu ardievas un staigāju.

Kad izgāju uz lielceļa, draugs teica:

«Zini, nu cits nekas mums neatliek, kā cirsties kaut kur sāņus pa citiem ceļiem. Tā vienreiz tāds brālis kā nelaime bija izdauzījies man pa priekšu veselās divās dienas gājumu. Zini, un kur tikai es iegriezos ar savu grāmatu paunu, visur viņš jau bija bijis un visur man atteica: «Nē, grāmatas mums gan nevajaga; nupat kā vienu brāli izvadījām ...» Citur atkal teica:

«Apsēdies, brāli, Dieva vārdā.» Es mēģināju pacelt savu balsi, ka tās nav tādas grāmatas.

«Bet... bet kāpēc tās nav tādas?» māsas krāsns kaktā pārmetoši tad jautāja.

«Zini, beidzot trešās dienas rītā, aiz treju pagastu robežām, es viņu satiku atceļā ar divi olu kurvjiem, trim žāvētiem jēru cinkšļiem, sviesta spanneļiem, kartupeļu kulīti un kas tikai viss tam brālim tur vežmelī nebija! Lai neizskatītos nekristīgi, pa mājām iedams viņš nekad nenēsāja daudz samangoto līdzi, — bet ceļmalā, zini, atstāja pie dažādām māsām.»

Mēs gājām un gājām — priekšā bija liels mežs, un mēs norunājām aiz meža iet katrs uz savu roku un Dobelē atkal satikties pie lētā bārds kuvja, bet ar tukšām paunām un pilnām kabatām.

Līdz Dobelei vēl ir verstes piecdesmit.

Drīz sākās mežs ar kaŗa laikā nošautiem koku zariem. Visapkārt, kur tikai acis pametu, redzēju plikus stumbrus vien; tur viesuļa uguns pāri gājusi, nebija nevienas mājas, nedz ļaužu. Tikai vienā vietā veca vecenīte bija atgriezusies atstātā zemnīcā pie uguns kura. Kad mēs tur gaŗām gājām, viņa patlaban pusbalsī domāja par savu vienīgo bērnu:

«Alelūjā, sirds jau stājas,
Diez' kā Rīgā meitai klājas.»

Nē, vairāk bērnu viņai neesot, kam kādu ābeci vajadzētu, nedz brilles, ar ko kalendāru apskatīt.

«Ko es ar kalendāri lai iesāktu,» viņa piebilda, «jo pulksteņa man arī nav, ko uzvilkt pēc saulrietiem.»

Un atkal mežs un mežs stiepās no Kalnciema deviņas verstes no vietas — līdz Ērzeļu krogam.

Krustceļā pie Lāmu krogus bija šķiršanās. Mans draugs gāja taisni uz Lanciņu ciemu, es atkal nogriezos uz Kazupi gar Šņores krogu uz džūksteniekiem. Draugs vēl paskatījās atpakaļ un piekodināja:

«Zini, tā kā, draugs, neaizmirsti, aizparītu satikšanās Dobelē pie bārds kuvja — zini, matus tur apcērp uz pusi lētāk kā Rīgā!»

Aiz Gaiļa krogus sākās bagātas mājas ar pulka ļaudīm. Tie bēgļu laikos nebija aizbēguši, bet saveduši pilnus šķūņus ar labību un naudu sakrājuši aiz spārēm. Suņu nebija tikpat kā nemaz, grāmatas tur pirka kaudzēm vien, tā kā pēc pusotras dienas gājuma pa pustreša pagasta robežām, man bija kastele tukša kā izslaucīta un kabatā piecdesmit septiņi jauni, kā no spāres ņemti ostrubļi.

Lētais bārds kuvis Dobelē bija viegli atrodams: taisni pretī baznīcai pie tirgus laukuma, vecā šķībā namā ar lieliem logiem un izkārtņi ģēveles galā. Un mazliet tālāk tējnīca, kur jau priekšā sēdēja trešais kolportieris iesaukts par Jātņieku uz koka zirga — ar apcirptiem matiem.

«Zini, nu mēs atkal esam sasatikušies.»

SPEKULĀCIJA NOLIEGTA

Lielinieku laiki iesākās taisni lielajā kalendāru laikā, kad kolportieriem nav vaļas ne degunu nošņaukt, jo ar kalendāriem pa ceļam jāiegriežas visur, kur tikai redz kādu māju zem jumta — visur pērk kā traki un andele vārās. Var iegriezties pie veca slotu sējēja kaut kur purvmalē vai pie Pirts Kačas, kur nav vairāk itin nevienas grāmatas, kā tikai pērnais kalendārs, pakarināts aukliņā pie stenderes; aiz baznīcas pie pērminderā, tur diezi vai kādu citu šīs saules grāmatu pirktu, jo plauktos dievvārdus vien redz iesietus biezos ādas vākos, ar kaltiem klamburiem, pumpām un krustu vidū. Arī pie paša cienītēja var ieiet, tāpat nabagu mājā pie nabagiem, kur arī gadās kāds pāris gudru veču, kas tencinādami izvelk no sava cisu maisa salasītas kapeiciņas un nopērk katrs savu «zorti», lai būtu citāda lasīšana.

«Paldies, paldies, grāmatniekam — ceļa gājējam — ka nebijāt tik lepns, apciemodami mūs, nabadziņus, te, nabagu mājā! Nebūtu nieka lieta tagad pa sniegu mums to gaisa gabalu izklibot līdz bodei, kur esot dabūjama viena pati zorte, tā pati mellām svētdienām, bet nu mums būs visādas, ko pārmaiņus palasīties, kad nāks spožākas, gaŗākas dienas. Paldies, paldies, par labām kalenderēm! Staigājiet nu laimīgi!»

Un tā staigājot un ejot pa mājām un muižām, gar sen daudzīnāto svēto Lestenes baznīcu, kur iekšā uz ērģelēm spēlējot, putni būtu spārnus kustinājuši, ja ērģeļu meistaram Lestenes kungs nebūtu licis izdurt abas acis aiz skaudības, lai tas kādam citam kungam citā baznīcā neuztaisītu tikpat varenas ērģeles, kā viņam pašam. Un tad ērģeļu meistars bez acīm lūdzis, lai viņu vēl pieved pie ērģelēm mazliet kaut ko palabot. Viņš pataustījis tikai vienā vietā, un, raugies, nu ērģeles skan tikai pustik dikti un putni spārnus nekustina vairs.

Tā tas ir no veciem laikiem. Bet kad es tur gaŗām gāju ar kalendāriem, vakars uznāca tik ātri, ka es ne lāgā nedabūju apskatīties nolādēto baznīcas torni, kuŗš senāk bijis tik slaiks, ka maldinājis kuģiniekus tālu jūrā, kas augstuma dēļ to noturējuši par Rīgas Pēterbaznīcas torni — līdz kāds jūras braucējs torni nolādējis, tad bargā laikā pērkons to reiz nospēris uz pusi īsāku.

Turpat aiz baznīcas, palejā, es sameklēju laipnu saimnieci ar siltu mūriņu, jo bija visīsākā diena gadā; tad kolportieriem svešā pusē nakts mājas jāuzņem laikus.

Un kamēr tā ejot es savu pauniņu biju pārdevis, tikmēr Rīgu bija ieņēmuši lielinieki, ko dzirdēju atpakaļ iedams Lielmežā viņpus Slokas no četriem kurzemniekiem — Rīgas braucējiem.

«Urrā mēs arī esam lielinieki!» divi no Rīgas mājā braukdami sauca, cepures vicinādami.

«Kas ta' nu, kas ta' nu?» otri divi, braukdami uz Rīgu, viņiem prasīja.

«Jā, ienāca, ienāca vakar lielinieki Rīgā!»

Tā tad nu mēs bijām citu valdinieku ļaudis.

Svētdien sīkumtirgū izcēlās liela kņada, tāpēc, ka spekulācija bija noliegta. Jau no paša rīta divi spekulanti gar sarkanajiem spīķeriem nesa pārdot vecus zābakus ar jauniem ielāpiem. Viens teica: «Es viņiem sapravīju papēžus un ar sodrējiem nomūrēju mellus.» Otrs atbildēja: «Es vēl paņēmu šito manu zaldāta katliņu, ja nepirks neviens zābakus — pārdošu to pašu un par to naudu nopirkšu kādu lepušku vai tabaķeli, bet ja negadīsies, tad paliks pašam ko tēju pavārīt vai kādreiz ieliet kādu šķidrumu.» — Pirmais teica: «Tā, draugs, ir tikpat, kā laimes spēle, tā kaŗā citreiz, ja pagadās ...» Un viņi abi aizgriezās gar stūri.

No otras puses nāca divas sievas tukšām rokām. Spīķeŗa durvīs uz kastes dibena bija apsēdies žīds ar tādu kā diega kamoli, samudžinātu lielā mudžeklī. Ieraudzījis sievas, žīds sauca:

«Nu, mamma, diege — vaļai!»

Sievas apstājās, paraustīja pavedienu, vai stiprs, un prasīja, vai tas būtu no izārdītiem logu priekškariem, vai no spilvenu drānas. Kaŗa laikos uzklīdis žīds, nemācēdams lāgā latviski, atbildēja:

«Gūt, gūt, nav ko gudret!»

Drusciņ tālāk viens gribēja pārdot vācu erzactintes sūkli, saukdams: «Jauna izgudrošana, tintes sūkšana!» — Otrs jau iesplāva saujā, saņemdam pirmo rokas naudu par trinamo, ar kuŗu viņš bija varējis iztrīt tādu izkapti, kas tikai izskatoties kā dzelzs, bet esot smalkāka par angļu tēraudu, ārdētu 1260 gradu lielā karstumā. Izkaptis bija tik asa, ka grieza papīru. Ar brīnuma trinamiem, kuŗus varēja dabūt pīrkt par smiekla naudu, pēc pāris vilcieniem izkapti varēja pataisīt tik trulu, ka pats pārdevējs vairs nevarēja sev rīklē iegriezt, bet atkal pēc pāris vilcieniem neviens nedrīkstēja ne mēli pastiept. — «Kas ir pareizīgs, tas ir pareizīgs!» pārdevējs kļiedza. «Redziet, pats Anglijas zemes prezidents uzbildēts virsū par aizsargu plombi. Sanāciet, sapērciet!»

Aukstie kurpnieki, tāpat kā vienmēr, stāvēja pie tirgus vārtiem ar visiem īleniem, skatīdamies, vai nevajadzēs kādam uz ātru roku piedauzīt zābakpurnus vai kādu papēdi. Visapkārt bija daudz ļaužu, bet tirgus vārtus vaļā slēgt neviens nedomāja, jo pēc pavēles spekulācija bija noliegta, tāpēc ļaudis mīdījās pa ielām.

Ielas vidū kāds kuprītis, ar kalendāriem rokā, pakāpās uz mucas, tā, lai drošības dēļ var redzēt viņa palīko muguru, un tad iesāka saukt, gaŗi ķērkstoši vilkdams:

«Ē ... ē ... ē! ... Ē ... ē ... ē!...»

Visi ļaudis apstājās dzirdēt, ko tas kuprītis tā ķērc:

«Ē, ē! Jaunas kalenderes, jaunas šīgada kalenderes ar sarkanām svētdienām. Ļautiņi, biedri! ē! ē! sapērciet! Ar bildēm pušķota, jauka lasīšana. Katram, kas grib zināt vairāk kā cūka no svētdienām, es tos ietinu tikai par zaļo sīmanīti!»

Es pašķirstīju kalendārus, redzēt, kas par lasīšanu tur būtu. Tavu brīnumu! Lasīšana katrā kalendārā bija citāda, bez lāga virsraksta, un beigās bija drukāts: turpmāk vēl. Tās bija dažādas burtnīcas no gaŗajiem veciem lubu romāniem, katram kalendāram piesietas pa vienai burtnīcai. Lai tad nu kalendāra lasītājs gaida — citu gadu turpmāk vēl.

Pa tam ļaužu ap kalendārnieku bija saradies tik daudz, ka tikai ar elkoņiem varēja tikt uz priekšu.

Tie, kas no paša rīta savas precītes bija izklājuši uz segām ielas malā, gaiņājās, lai kalendārnieka drūzma tos nesabradātu — bet kur tev, dieviņ! Viņiem cits nekas neatlika, kā paņemt savu mantu un staigāt vienu māju tālāk, jo miliciju nedrīkstēja saukt, tāpēc, ka spekulācija bija noliegta. Ar savām paunām uz muguras viņi vēl pagriezās atpakaļ un mēles izkāruši, korī mēdīja skaļo kalendārnieku: «Ļē, ļē ļē!»

Es pagājos vairāk uz leju, kur trotuāra malā bija izliktas veselas rindas grāmatu, gubiņās un pa vienai.

«Jaunskungs, nopērc nu «Gudrības grāmatu», bet to atdodu tikai par cara naudu. Tā ir no Vecā Stendera laikiem. Vecu laiku grāmata, vecu laiku nauda. Tās citas gan var iet arī par kerenkām.»

Vienam pircējam bija vesela loksne kerenku, jaunas, kā no naudas mašīnas nākušas, bet nevienam nebija šķēŗu ko atgriezt, cik vajadzētu maksāt par piecām nodiņģētām grāmatām. Visu kerenku loksni kā kūku plāti viņš nu nēsāja pa tirgu, šķēŗes meklēdam.

Otrā galā uz sētas bija atspiedies jauns žīdelis. Nodīrājis iesietai «Dienas Lapai» vākus, lai reņģu sievām ietīšanai varētu pārdot skaidru neto svaru, i tad viņa spēkam vesels gada gājums bija drusciņ par smagu, tāpēc viņš, atspiedies, atpūtās uz sētas.

Turpat žogmalē noliecies rakņājās pa grāmatām tāds kā redzēts grāmatnieks. Ā! tas jau Dziļleja! — «Labdien, labdien! Nu ir grāmatas paklīdušas, spēŗ tikai pīrkt.» — «Ir gan paklīdušas,» viņš piekrita.

Kamēr mēs tā meklējāmies un bijām — tikmēr tirgu bija ielenkuši miliči ar veselu sarkanarmiešu rotu.

«Lai glābjas, kas var!»

Pircēji un pārdevēji klaigāja cits aiz cita un skrēja cits uz priekšu, cits atkal atpakaļ. Viena sieva kļiedza: «Trakie, mana cukura doze! nesusiet manu cukura dozi, paņemiet taču acis rokā!» — Bet neviens viņā neklausījās un samina sievu ar visiem viņas stikla traukiem.

Lai nebūtu pierādījuma par spekulēšanu, viens bija palaidis savus pārdodamos baložus vaļā. Baloži uzlaidās stāvus gaisā un ilgi griezās riņķī, kur lejā viņu saimnieks nobijies skraidīja pa ļaužu vidū.

«Biedri! uz Jēzus baznīcu!» kāds attapies sauca. «Tur iela nav vēl ielenkta!» — Nu visi virzījās uz to pusi. Bet briesmas bija jau tā puslīdz pāri. Miliči pirmo mastu bija aizdzinuši uz milicijas iecirkni, pa to laiku mēs gājām steigšus uz māju pusi.

Burzmā Dziļlejas brillēm bija izsista viena acs; otrai veselai viņš slaucīja apmiglojumu nost, lai, mazākais, ar vienu aci redzētu mājās tikt. Bet Misiņš ar lielu sapirkto grāmatu kušķi bija iespiests pavārtē. Tas braucēja savu jau tā pavājo vēderu, ko briesmīgi bija saspiedusi sieva ar trim veciem trumuļiem. Tā kā toreiz īstas šņores bija dārgas, tad šī tirgus sieva visus trīs trumuļus bija sasējusi kopā uz muguras ar kaut kādiem maša galiem. Maša gali beržoties satrūkuši, trumuļi burzmā saspieduši dažam ribas, bet Misiņam un vēl vienam vīram vēderu, un tad ļaužu vidū, kur ne ābols nevarēja nokrist, divi no tiem pazuduši. Sieva, vaimanādama, meklēja, bet nevarēja atrast. — «Vai dieviņ! kur mani trumuļi? Kur mani divi trumuļi ar jauniem dibieniem? Lai nepaspēlētu, par trešo nu būs jāprasa četrkārtīga cena, bet kas man to dos?»

Tādā tracī grāmatu pārdevēji steidzīgi meklēja pircējus, saukdami, lai sanāk, lai sanāk pie lētām grāmatām, par smiekla naudu piesolidami kaŗā pazudušo dēlu vai izbēgušo īrnieku grāmatas veselām gubām — tik daudz toreiz bija grāmatas paklīdušas. Bet kas drīkstēja uzņemties tādu krustu pa ielu nest, kad ielas ielenktas gandrīz no trim pusēm un pa ceturto pusi mēs gājām tikpat kā tukšām rokām — uz mājām.

Pēc viena mēneša un trim dienām, kad vācu un krievu lielie teātrī nāmī bija pārvērsti par pirmo un otro latviešu teātriem, un kad jau «Derptskaļa uļica» «Dorpater Strasse» jeb «Tērbatas iela» Rīgā bija pārdēvēta par «Padomju ielu», kā uz jaunās plāksniņas ielas stūrī uzrakstīts latviešu valodā — «Cīņā» nodrukāja dekrētu par grāmatu nacionālizēšanu.

Visas citas grāmatu bodes tad slēdza, tikai Padomju ielā vienā tirgojās un pircēji tur bija rindām no pulkstens desmitiem līdz pieciem. Arī es tur iepircies, aizsoļoju gar Basteja kalnu uz Izglītības komisāriātu, lai man izdotu kādu parādīšanu, ko miličiem uzrādīt, staigājot pa Kurzemi ar grāmatu paunu.

Pats literātūras nodaļas vadītājs Andrupīts, smēķi divos pirkstos turēdams, patlaban pūta dūmu riņķus griestos, ko es ieiedams tūliņ noturēju par labvēlīgu piekrišanas zīmi staigūļu grāmatu kolportēšanā, riņķojot pa tālām sētām un ceļiem ar grāmatu paunu.

«Galu galā tā lieta var iet,» viņš teica, kad es viņam biju izstāstījis savus piedzīvojumus un novērojumus par grāmatu un lasītāju trūkumu Dobelē un citās vietās.

Atļauja ar parakstu man nu bija kulē, bet zem paraksta bija aizmirsts uzspiest «zēģeli» (toreiz zīmogi vēl nebija modē.)

«Ej atpakaļ pie Andrupīša un saki, ka bez zēģeles nevar braukt,» mans draugs, mājās tā pamatīgi apskatījis manu jauno parādīšanu, teica. Tā kā tad bija vakars, kad komisāriāta kanceleja slēgta, bet no rīta ap to laiku, kad viņu vaļā taisa, es gribēju staigāt pa piņķeniekiem ar rokas naudu, tad tā i palika bez zēģeles.

Pirmā diena izgāja pa kroni, bet otrā dienā tūliņ no paša rīta, kad es braukāju ap Džūkstes baznīcu, gar stūri pagriežoties, ieskrēju apbruņotam milicim taisni krūtīs.

«Kas par spekulēšanu!?» viņš man bargi uzsauca.

«Nemaz es nespekulēju, bet pārdodu izglītības lietas: grāmatas, ābece, kalendārus ...»

«No kādas firmas?» milicis tikpat bargi turpināja.

«No visādām izdevniecībām,» es mazliet nobijies atteicu, sniedzu savu parādīšanu un minēju pirmā vietā Gulbi, lai gan viņa Universālā bibliotēka, kalendāru pēc, man bija pašā kasteles dibenā. Gulbja vārds uz milici atstāja taisni tādu pašu iespaidu, kā kad es būtu teicis: no Žagatas firmas, tas nebija no jaunlaiku grāmatniekiem. Arī parādīšanu bez zēģeles viņš neņēma par pilnu, tāpēc es gribēju viņa saprašanai pieiet ar vecāku rakstnieku vārdiem, un teicu: «Man kastelē ir arī Stumpa firmas izdoti Skalbes «Daugavas vilņi» un Plūdoņa «111 liriskas dziesmas».»

«Kas par ģirināšanu! Uz pēdām nākt līdz uz pagasta māju pie komisāra!»

No krogus puses uz pagasta māju ir jāiet gar Džūkstes baznīcu. Es gāju pa priekšu, ar ragutiņām vilkdams grāmatas, milicis pakaļ, nesdams šauteni.

Ārā pie slitas patlaban bija rindām piesieti zemnieku zirgi, bet paši viņi skatījās pa logu ārā un redzēja, ka es iebraucu viņu zirgu vidū ar divām paunām, izceļu no ragutiņām vienu paunu un paņemu padusē, bet otrai uzklāju maisa gabalu virsū, lai suņi neapnerrotu manas grāmatas, un tad mēs ejam iekšā.

Kamēr milicis tā pabailīgi pieklauvēja pie skrīverīstabas durvīm, kur bija iekortelējies komisārs, tikmēr es lielajā istabā, kas bija zemnieku pilna, apsēdos uz savas grāmatu paunas un pagaidīju.

«Labrīt!» es teicu, kad ieraudzīju komisāru miliča pavadībā iznākam lielajā istabā. Viņš manu sveicienu saņēma ļoti laipni un teica:

«Lūdzu, taisāt tikai savu grāmatu somu vaļā!»

«Lūdzu,» tā viņš teica. Es attaisīju, komisārs sāka rakņāties un labākās grāmatas atlika sāņus.

Es nobijies domāju: Atliktās laikam nacionālizēs Džūkstes pagasta bibliotēkai, un pie sevis rēķināju, cik liela paspēle man šoreiz iznāks zēģeles aizmiršanas pēc. Kad viņš visas bija izrakņājis, tad atkal teica: «Sarēķiniet, cik man par šo kaudzi jāmaksā? — Un bez diņģēšanās samaksāja nevis kerenkās, bet cara naudā un, paņēmis savas grāmatas padusē, iegāja skrīverīstabā.

Tūlīņ vīri sanāca man visapkārt: «Ak tad tu esi grāmatu andelmanis! Vai no pašas Rīgas? Vai nav jaunās kalenderes?»

«Ir, ir!» es atteicu visiem, kas sanāca man visapkārt. Veči bāza kalendārus kažoku kabatās un maksāja kerenkās, bet jaunie ļaudis izmeklēja romānus un pat pāris dzeju grāmatas, tā kā mana paunele galīgi iztukšojās un es varēju iet uz Rīgu tukšām ragutiņām.

Gar krogus stūri nogriežoties, kur atkal stāvēja tas pats milicis, kā mazu pateicību par labu izdošanos es pacēlu cepuri, bet viņš pa kareivju modei savai pielika divus pirkstus un noskatījās man pakaļ, kā es nogriezos taisni pa ziemas ceļu gar Unguriem uz leju.

PULKSTENĪ PĒC BERLĪNES un MASKAVAS LAIKA

To pavasari Kurzemē bija sajukuši pulksteņi. Kad saule sāka sildīt, tad sniegs kusa čurkstēdams un trešajā rītā pa lielceļu vairs nevarēja braukt, bet bija jāšļūc pa grāvi, kur naktī ūdens daudz maz notecējis, apsalis un pieduroties plāns ledutiņš skanēdams sabruka uz vecā ledus. Šļūcot es panācu divas sievas grāvja līkumā šaipus Dobeles. Viņas arī šļūca pa grāvi ar runkuļu vežmeli; vecākā grūda, jaunākā vilka.

«Nu, znotiņ,» vecākā teica, «vai būsī ceļa biedrs? Mēs uz Rīgu braukdamas.»

«Būsim gan! Es arī uz to pašu pusi.»

Viņas esot ceļā jau pusotras nedēļas. Bijušas pie radiem tur aiz Saldus, ciemoties, izlūgušas veselu vežmeli lopu runkuļu ko ēst. (Rīgā toreiz bija liels bads.) Tā kā vežmelis bija smags, ceļš slikts, un viņas pašas bijušas badā, tad pusvežmelis jau noēsts pusceļā, pie Dobeles.

«Nav ko taupīt,» jaunākā teica. «Nav arī kur steigties,» teica vecākā, «jo neviens mūs vairs mājā negaida. Vīru mums divām nav, tie kašos pazuduši. Un mēs nu lēnām braucam ar ragutiņām. Uzņemam laikus nakts mājas, kur tikai siltums, izvārām runkuļus un no rīta ceļamies un braucam atkal pa ceļu tik uz priekšu, bez steigas, lai laiks paiet un lai nāk siltākas dienas; redzēs, kas tad būs.»

Tā runādamies mēs bijām iebrukuši ielejā pie Gaurutas ezera, kur abās pusēs ir prāvi kalni, bet nogāzē aug slaikas priedes un lielceļš ved uz kalnu.

Ielejā varēja dzirdēt, ka pāri aiz kalniem lielgabali dūc — tur lielinieki kāvās ar pretiniekiem.

Griezes priedēs bija salaidušies simtiem kovārņu, tie ar savu pavasara ķērksanu tālo lielgabalu dunoņu gandrīz pārķēra.

Pie Griezēm ir vecmodīgas ēkas, kā cietoksnis no koka, bet tūlīn aiz ēkām augsts kalns, kur skaidrā laikā varot saskatīt Jelgavas un pat Rīgas torņus, bet turpat tuvumā guļ dobelnieki un sīpelnieki, kur pa dažu labu skursteni to rītu redzēja dūmus kūpam. Tā bija zīme, ka tur jau cilvēki mīt, kuŗiem pēc bēguļošanas varbūt noderētu kāds kalendārs vai grāmata. Es tāpēc nogriezos uz to pusi, taisni pa nabagu celiņu uz pirmajām mājām ielejā, bet sievas brauca pa lielceļu lēnām uz leju, pie kam jaunākā skatījās atpakaļ un pamāja man ar roku.

Šos nabagu celiņus to gadu iemina pilsētu bada cietēji un pagasta nabagi. Tie bija iemīti pa laukiem, gar žogiem un rijām taisni no vienām mājām uz otrām. Allaž pa tiem redzēja velkamies kādu bēdīgu gājēju.

Rijas galā stāv pats saimnieks. Viņš saņem manu dievpalīgu un saka:

«Es te visu rītu klausos un vēroju, ka mūsējie tur kaŗa laukā laikam atkāpjas, jo lielgabalu šāviņu troksnis dzirdams tā kā tuvāk. Vēl vakar dunēja, redziet, tur taisni pāri viņiem zilajiem mežiem, bet sorīt bunksk; tepat aiz Gauratas ezera. Klausaties — jau atkal!»

Tanīs mājās saimniecei bija divi paaugušies puikas gaŗiem matiem, bet bēgļu laikos Krievzemē palikuši bez grāmatas.

Saimniece no manis nopirka divas vienādas ābece, lai nebūtu strīdus, un lika izvēlēties, kādu naudu es labāk gribu, vienu ost vai divus cara rubļus. Es izvēlējos ost rubuli.

Otrās mājās arī bija kaŗa laika bērns — bez grāmatas, tam nopirka ābeci par diviem cara rubļiem. Tas kaŗa un bēgļu laikos tā norūdījies, ka par lielgabalu dunoņu nelikās ne zinis, tūlīn sāka šķirstīt jauno ābeci un saukt: «Ā, B, C, D!»

Trešajās mājās aiz birzs viss bija tukšs un kluss, durvis ciet, logi izdauzīti un istabā vēl nebija izkūsis ziemas sniegs. Durvju priekša aizaugusi ar pērno zāli. Nevienas dzīvas dvēseles tur nebija — tikai strazdi ārpusē svilpoja ābeles pazarēs. Diezi', kādu galu pats saimnieks ar saviem ļaudīm ņēmis, sazeni, kādās bēgļu un kaŗa gaitās. Senāk grantētie celiņi uz laidaru nenomīdīti un ārā pa gatvi, kur sniegs nokūsis, es vilku savas ragutiņas kā pa zālainu pļavu.

Aiz tukšajām mājām es cirtos taisni caur birzi, kur pļavmalā bija glīts namiņš ar dārziņu un kuplu liepu sētsvidū. Tur saimniecei bija daiļa meita, kuŗai ļoti patika manas romānu grāmatas.

«Kā būtu,» viņa prasīja, «vai es tās pārdotu arī par kerenkām un sīmanīšiem, citas naudas viņām neesot.»

Mēs salīgām pusi par naudu, pusi graudā. No lielās kerenku lapas viņas šķērēm atgrieza manu tiesu un putraimu sieciņu, atbēra graudā. Kamēr mes tā tirgojāmies, no birzs izskrēja kāds vīrs ar šauteni plecos. Māte un meita uz rāviena to pazina un nobučoja, bet vīrs bija uztraukts. Pie cepures viņam bija lielinieku kokarde.

«Mēs atkāpjamies,» viņš uztraukts teica.

Es aizgriezos uz lielceļa un atkal braucu vietām pa ceļu, vietām pa grāvi, līdz Lūpites sudmalām, kur grāvis bija dziļš un ceļš tik plīks, ka man ragutiņas, velkot pa granti, sāka ugunis šķīlt. Tad es satiku kādu vīru — tas gāja uz to pusi, kur patlaban šāvās.

«Ko tu tā smagi velc?» viņš man uzprasīja.

«Grāmatas, latviešu grāmatas!»

«Tad nevelc atpakaļ, bet velc taču uz to pusi, kur vairāk latviešu. Es domāju tur pie tiem, kas patlaban kaŗo — tur iznāktu laba andele abās frontēs; tādi latvieši vienā pusē, tādi otrā pusē — tikai katriem citāda nauda un pulksteņi — vieniem pēc Berlīnes, otriem pēc Maskavas laika. Tāpēc viņi pusdienas laikā reizē neapstājas, bet klau kā šaujas vienā gabalā.»

No Pienavas līdz Gaiļa krogum savu vežmeli es nesu pār pleciem.

Aiz Ērzeļu krogus iesākas deviņi versti gaŗš meŗš, vēl ar labu ziemas ceļu. Ejot vienā laidā, saulīte tikko laidās aiz koku galiem, kad es jau biju ārā, kur klajums ar mājām pašā ceļa malā. Saimnieks tur bija labs. Viņš teica:

«Grāmatu kolportierim nakts mājas es dodu nakts vidū, tāpēc, ka es pats esmu pasaulē bijis un lasu grāmatas — tukšā projām jau jūs arī nelaidīšu — lūgtu tik uz dibenu ar visu paunu.»

Dibenā pie uguns jau sēdēja divas sievas.

«Ā, labvakar, labvakar!» Tās bija tās pašas sievas ar runkuļu pusvežmeli no Saldus puses, ar kuŗām no rīta es biju izšķīries pie Garautas ezera, braukdams no augstā kalna uz leju.

Viņas sāka vāŗīt savus runkuļus, lai rītu būtu vieglāka vilkšana.

Laiks gāja uz priekŗu un runkuļi bija mīksti. Tad mēs visi sasēdāmies ap uguni nogarŗot pirmo runkuļu virumu ar sāli. Kad tas bija padarīts, es izcēlu savus putraimus un sāku vāŗīt biezputru tāpat ūdenī. Pats saimnieks ienesa divus gailēnus un nolika pie plīts, lai uzlasa putraimus, kas man bija drusciņ izbiruŗi uz klona. Tā kā bija jau tumŗš, tad gailēniem vajadzēja parādīt uguni, lai redz kur knābt. Saimnieks ienesa kaŗa laiku lampiņu ar dakti aitu taukos un nolika uz klona. Kaŗa laika gailēni, nebūdami lepni, neapsmādēja tādu nakts maltīti, bet knāba, tā ērmīgi skatīdamies mazajā uguntiņā.

«Lai barojas un lai dzied,» saimnieks teica, «būs, kas mani vientulīti no rītiem pamodina.»

«Kur ta' jums saimniece palikusi, kad gailēni jāaudzina par modinātājiem?» vecākā sieva taujāja. «Vai bēgļu gaitās mirusi?»

«Viņa tagad Rīgā dzīvo,» saimnieks atbildēja. «Viņai neiet diezcik labi. Es gaidu viņu atpakaļ nākam un domāju, ka viņa nāks. Viņa aizgāja dzīvot pie cita. Tam tur Rīgā ir tāda maza bodīte pagrabiņā un viņa tur andelējas uzpucējusies, un negrib pie manis vairs nākt tāpēc, ka viņai uz zemēm nepatīkot tik labi, kā tur pilsētā.»

«Kāpēc, mīļo saimniek, jūs neņemat citu, ja arī viņa dzīvo pie cita?» jaunākā sieva prasīja.

«Nuja,» saimnieks teica, «es gaidu un domāju, ka viņai tur neiet diezcik labi un ja viņa nāks atpakaļ, tad viņai te patīks labāk un es viņai būŗu bijis tas labākais.»

Kamēr mēs tā sarunājāmies un gailēni ēda, ārā visu laiku šāva ar lielgabaliem un spīdēja gaiŗš mēness.

Saimnieks gribēja izmeklēt no manas paunas kādu ļoti bēdīgu grāmatu. Tā kā visbēdīgākās bija jau pārdotas, tad palikām pie Deglava «Zeltenītes».

No rīta, kad mēs projām braucām, lielgabali šāva atkal, loŗmetēji tarkšķēja unŗautenes rībēja; kaŗotāji pa nakti bija pienākuŗi tikpat tuvu kā vakarŗit, it kā mēs visu vakaru nebūtu nemaz uz priekŗu tikuŗi.

Lielupes malā sēdēja un smēķēja kāds piekusis zaldātiņŗš. Tam mēs teicām:

«Va' traks, nu gan mācas mūsējiem virŗu, kā melna debess. Klau, kā atkalŗauj!»

Lielupē ledus vēl nebija izgājis, tikai malā tāds sakurtējis. Bet mēs braucām pa upes vidu, kur ragutiņas tik viegli tecēja, ka tās varēja pavilkŗt ar vienu pirkŗtu un skatīties apkāŗt.

«Nu tik vaŗosim pa ūdens ceļu vien, gar Sloku un Dubultiem un tad pa Daugavu Rīgā iekŗšā! Un vēl ir tāds labums, ka kaŗaspēks atkāpdamies, te mūs nevar samīt, jo ledus vairs netur. «Tikai skāde,» sievas teica, «ka nav neviens vāŗīts runkulis, varētu brokastu ieturēt.» — Man atkal bija

skāde par četrām nepārdotām ābecēm un diviem romāniem, kuŗus braucot pa lielceļu būtu varējis vēl kādās mājās pārdot.

Jo tālāki palika Kalnciems, jo vairāk attālinājās kara troksnis un pavasara saule, kāpdama arvien augstāk, sildīja un kausēja tā, ka uz ledus sāka rasties ūdens peļķes.

Kad bijām iebraukuši upes līkumā, kur visapkārt čabēja sausas pērnās niedres, gludajam ceļam bija tikpat kā beigas, jo tai vietā ledus bija saplaisājis, tā kā varēja redzēt melnu ūdeni līdz pašam dibenam. Tālāk mēs uzgājām vēl otru strīpu, bet gabalu tālāk ejot, atkal visapkārt bija ledus pārsprādzis, sacēlies gaisā kā kuiļa mugura, un spraugā burbuļoja dziļš, nepārlecams ūdens.

«Ak tu velns tevi laukā!» sievas pukojās. «Nu vēl jābrauc atpakaļ un tad pa pliku lielceļu, kur kaŗaspēks var nākt virsū vēl trakāk, kā tie pavasara plūdi!»

Nobēdājušies, laiciņu pasēdējuši uz ragutiņām, mēs sākām braukt atpakaļ paši pa savām pēdām — uz lielceļa pusi, bet malā nevarēja tikt. Ar rundziņu mērījot dibenu, vecākai sievai drusciņ paslīdēja kāja un viņa garšļaukus iekrita ūdenī. Kad viņa uzcēlās, no drēbēm tecēja ūdens kā no rijas jumta pērkona laikā, un viņa tad pārpeldināja pāri savus runkuļus un jaunāko sievu, kas stāvus stāvēdama uz ragutiņām, nobalansēja un izlēca pļavā sausām kājām.

Es, pagājies vēl gabalu uz augšu, pārsviedu vārīgākās pārtikas vielas pār plecu, ieskrējos un pārlēcu, saslapinādams tikai vienu kāju un atlikušās ābeces. Izgājis pa pļavu uz lielceļa, kur uz verstes staba bija uzraksts «20», es paskatījos atpakaļ, kur abas sievas stāvēja plikā pļavā un nevarēja pavilkt savu runkuļu pusvežmeli ne no vietas.

Saulīte atkal laidās uz meŗgaliem, es steidzos tālāk, jo to pavasari pa ceļiem bija brīv staigāt tikai līdz pulkstens desmitiem vakarā tukšā, bet ar putrainiem un sviestu — aizliegts cauras dienas.

Aiz deviņpadsmitā verstes staba es panācu kādu vīru. Tas arī nesa kaut ko ēdamu mazā kulītē. Viņam bija viena pati acs, to viņš pamirkšķinādams teica:

«Jātaisās tik no ceļa nost, lai kaŗaspēks nesamin,» to teikdams, ar savu vieglo kulīti viņš aizčāpoja uz Rīgas pusi, bet es ar savu nastu iegriezos vienās mājās. Tur man bija pazīstams saimnieks ar saimnieci un meitu, jo pirms pāris nedēļām viņi no manis bija nopirkuši visu komplektu Poruka kopotu rakstu. Saimnieks patlaban stāvēja klēts pakalā un vēroja kara troksni.

«Kas jums par bēdu,» viņš man teica, «jūs staigājat ar savām grāmatiņām pa pasauli un kaŗaspēks jums mājas nevar nodedzināt, nedz beidzamo zirgu atņemt. Arī cietumā jūs neviens nevar ielikt par klaidoņu pieturēšanu savā mājā. Ja sniegs ir nokūsis un jūs nevarat vairs pavilkt savas ragutiņas, jūs viņas novietojat aiz rijas grāvī, lai saimnieku nevar apvainot par mantas nenodošanu rekvizīcijas komisijai, un tad jūs staigājat laimīgs atkal tālāk — un tas ir viss.»

Kā bībelstāstu Jēkabs, savu mantu es pārdalīju uz pusēm, ragutiņas, pusi putrainu, sviestu un divas ābeces atstāju grāvī aiz rijas saimnieka ziņā līdz parītam. Otru pusi sasēju paunā līdz ņemšanai.

Saimniecei es ieminējos par divām slapjām sievietēm pļavā, no kuŗām vienai vajadzētu siltu kaŗoku.

«Mēs nu esam gluži nabagi,» saimniece man atbildēja. «Nav mums vairs ne zirga, ne kaŗoka.»

Likās, viņa runāja taisnību. Istabā nekādas mantas neredzēja, laikam bija meŗā noslēptas, — vienīgi manas nesen pārdotās grāmatas stāvēja plauktā, noraudzīdamās kā veci pazīstami draugi. Es pacēlu cepuri, paņēmu paunu plecos un staigāju tālāk.

Ejot pa lielceļu, drīz atkal panācu veci ar vienu aci. Viņš patlaban pie krogus bija atlicies atpūsties. Skatīdamies vakara blāzmā, viņš teica:

«Nav ko domāt, ka šovakar līdz aizliegtai nakts stundai es ar savu stīvo kāju galā tikšu. Ak Dieviņ! bet pa ceļiem ilgāk nav brīv klaiņāt, citādi var paspēlēt visu zirņu kuļķeni.»

Es vecim gaŗām iedams, gandrīz kā lielīdamies, piebildu: «Es gan piespiedišu, lai tomēr tiktu līdz galam, un vēl šovakar.»

Dūšīgi ejot, verstes stabs pēc verstes staba man palika aiz muguras, bet tumsa vilkās pakal un ātros rikšos brauca kāds cilvēks. Es paskatījos un to pazinu: tas bija Dobeles komisārs, reizē palīgs, labs vīrs un draugs. Nesen viņš no manis bija nopircis veselu klēpi grāmatu un piedāvājis naktsmajas lepnajā Dobeles viesnīcā, kur apkalpotājas bija apgājušās ar mani kā ar lielu vīru, lai gan man bija ragutiņas līdzī, kuņas pavilku pagultē. Nu viņš savā atkāpšanās ceļā visas grāmatas bija sakrāvis ratos un veda līdz uz Rīgu. Mēs abi pacēlām cepures sveicienam.

Un tad pie divpadsmitā staba es satiku kādu vīru ar pulksteni. Tas teica, ka patlaban esot pusdesmit — bet pēc pusverstes gājuma otrs vīrs teica, ka viņa pulkstenis rādot uz mata pusastoņi, pie kam tas noeļot gadiem uz galvošanu, uz minūti — īsts miera laika enkurs — uz piecpadsmit akmeņiem.

Pēc pirmā vīra pulksteņa man būtu jāskrien skriešus, i tad es nevarētu pusstundā noskriet pusdeviņas verstes, bet pēc otrā vīra enkura varētu iet rāmā garā. Tāpēc es ne skrēju, ne gāju lēnām, bet mēreniem soļiem nonācu līdz nākošai mazmājiņai ceļa malā, kur lielais sienas pulkstenis patlaban sita deviņi. Padevis saimniekam labvakaru, es teicu:

«Nu es esmu ķezā. Man jāiet uz Rīgu, kur ilgāki pa ceļiem nav brīv staigāt, kā līdz pulkstens desmitiem, un es netieku gudrs ar pulksteņiem. Pie divpadsmitā verstes staba vienam vīram pulkstenis rādīja pusdesmit, pēc pusverstes gājuma otram pusastoņi — jūsu mājās rāda deviņi. Kuŗam lai nu tic, kuŗam lai netic?»

«Ticat saulei pie debesīm,» saimnieks teica. «Viņa uzlēks, tecēs un noies, kā Dievs tai nolīcis, un nevis kaut kādiem Berlīnes vai Maskavas valdniekiem, kam pulksteņi iet pēc Piltenes bezmēra. Mans pulkstenis ir nostellēts pēc saules. Šovakar, kad viņa noiet pēc kalendāra, vajadzēja būt seši un septiņas minūtes, un manējais uz mata tā rādīja, kad saulīte nogrima aiz mežiem. Kad es jūsu gados biju, varēju iet ātrāk kā cits braukšus; tāpēc piespiezat vien, tad būsat Rīgā kā likts — vēl šovakar.»

Es spīedu ko mācēju un nedabūju piespiest ne trešdaļversti, kad man pretīm jāja divi kaŗavīri lielīnieku kokardēm pie cepures. Viņi pieturēja zirgus un viens uzsauca latviski:

«Ei, puis, ko tu tai paunā nes?»

«Grāmatas!»

«Kas tās par apaļām grāmatām kulītē un vēl aizliegta stundā?» pirmais kaŗavīrs prasīja. Otrs atkal piebīda: «Vai nedzirdi, ka viņam nedreb valoda?» bet pret mani pagriezies, viņš teica: «Nu, kad grāmatas, tad grāmatas, tikai pa ceļiem nedauzies nakts laikā, lai tevi nepielīek pie sienas. Būtu skāde, latviešu jau tā maz atlicies.»

Es nogriezos no lielceļa uz pirmo mazmājiņu, kur logā nebija uguns, nakts mājas lūgt.

«Dodat, dodat nakts mājas! Grāmatu nēsātājs klauvē! Nokavējos. Ceļā no Kurzemes uz Rīgu ar savu nesamo sajukušu pulksteņu pēc. Zinat, ka tagad pa ceļiem aizliegts staigāt pēc pulkstens desmit!»

«Ko viņš grib?» vecene, gultas malā pamodusies, jautāja.

«Nakts mājas prasa,» vecais atbīdēja. Vecene atkal ņurdēja: «Vai viņš dulīs?»

Tādu valodu dzirdēdams, es vairs neklausījos, gāju pa arumiem un līdzenumu bez ceļa. Šur tur redzēju Rīgas nomales mazmājiņas, bet nevienā loga rūtī uguns nebija, jo visi nobījušies no kaŗa briesmām, jau laikus nopūtuši mazās tauku svecītes, lai kāds kaŗā gājējs neīeraudzītu, kur ugunis spīd.

Ārs bija bez gājējiem.

Aiz žoga, kur ceļš īegriezās vecu koku gatvē, es īegāju tukšā mājā, kur logi un durvis nebija verandai priekšā. Iekšā mājoja tumsa un tukšums, bet es īzgāju ārpusē aiz treliņiem, skatīties mēnesnīcā, lai īsāki pāietu nakts. Divi zaldāti patlaban gaŗām jāja, bet mani nevarēja īeraudzīt.

Tad es ņurdēju vecas dziesmas pantiņu: «Un kad pienāks pusnakts dziļā,» — simts reižu no vietas, bet simts pirmo reizi nebij vērts iesākt, jo slapjo kāju pēc iemigt nespēju tā kā tā, tāpēc gāju meklēt kādu siltāku vietu. Tādu atradu turpat aiz mājas dīķmalē, kur bija šķūnītis, pilns ar zemes malku. Tur es ierakos kūdrā, paliku putraimu kulītī un sviestu pagalvī, un nogulēju līdz tam laikam, kad kāds tik briesmīgi dauzījās, ka es izlēcu stāvus gaisā. — Tas bij laupītājs ar šauteni, cirvi un tauvu. Kad es paskatījos pa šķūneļa šķirbu, viņš patlaban ar cirvi cirta tukšajai mājai durvis vaļā, taisni tai vietā, kur es pirmīt gribēju gulēt, bet iemigt nespēju. Otrs laupītājs apakšā skatījās. Tam bija bomis rokā.

Pirmais laupītājs vēl cirta, cirta, tad, izbāzis galvu pa augšstāva logu, teica:

«Tā, dorvis nu ir vaļē!» — Tiklīdz viņš tādus vārdus bija izteicis, no koku paēnas iznāca vēl vairāki laupītāji ar ragutiņām un virvēm. Vīru pulkā bija arī viena sieva. Viņi visi kāpa par izcirstajām durvīm pa trepēm uz augšu, klaigādami staigāja pa istabām, svecītēm rokā, tā ka uguniņas paspīdēja drīz vienā logā, drīz otrā.

Pirmā ierunājās sieva: «Ņemsim šito kumodi papriekšu, te laikam būs krekli iekšā.» — Vīrs atkal iemaisījās: «Ko tu ar krekliem nodauzies! Kas tad nekaiš šim pašam tīnim ar apaļo vēderu. Puiši, te būs maizīte iekšā; laidīsim tikai to zemē.»

Otrs vīrs atkal tiepās: «Kas nu tūliņ ies staipīties ar tādu smagu elles dibenu, kad nav uzmeklēta skaidra gala! Sātani, kur tik viņi to būs paslēpuši! Es taču skaidri dzirdēju, ka vakar suķis kvieca un viņi to nokāva, tikai nevar uziet. Kur viņi to nogrūduši?»

«Padžu, padžu!» trešais vīrs mierināja. — «Vajaga turēties pie lietas. Ēi, Gaṛais, tu tur lejā, vai bezmērs sver riktīgi?»

«Uz punktim!» par «Gaṛo» uzrunātais vīrs lejā atbildēja, staigādams ar šauteni plecos šurp un turp. Apstājies pie mana šķūneļa durvīm, viņš turpināja: «Lielceļš ir tik tukšs, kā noslaucīts, ne melno vamboli nedzird spinkšķam!»

Pa tam vīri no augšas laida jau lejā tīni, apaļajam vēderam virvi apsējuši, kā lielu noziedznieku viņi to ragutiņās aizvilka klaigādami, laikam kaut kur kaimiņos, uz savām mājām, ko varēja vērot no «Gaṛā» un tā vīra sarunām, kas kaut ko zināja par vepṛa nokaušanu, bet nevarēja un nevarēja nekur to atrast. Viņš kāpa ar svecīti rokā skurstenī, un kad arī tur nebija atradis, iesvilpās un šņāca: «Diedelnieki tādi! nu man būs vēl jāizčamda pagrabs, un kad arī tur neradīsies, tad drusciņ jāpavandās pa malkas šķūneli.»

«Garais», iesvilpdamies pretī, teica: «Važo tik vaļā, es tikmēr pavaktēšos no otras puses, kamēr šie brauks atpakaļ!»

Malkas šķūnelim bija vienas pašas durvis, veṛamas uz āru, kur taisni pretim spīdēja mēness. Gaṛais stāvēja ar skrošu lādiņu, bet nokautā vepṛa meklētājs taisījās nākt uz šķūneli pavandīties, kur es gulēju, bet iemigt nespēju. Es izbijies iesēju abas ābeces un savu sviesta un putraimu kulītī gaṛā virvē un sāku rāpus līst pa durvīm ārā, vilkdams šļūteniski savas mantas pakal, jo stāvus celties bija bailīgi.

Laimīgi ticis aiz stūṛa, es izslējos, paņēmu mantas pār pleciem un gāju mēreniem soļiem gar vecajiem kokiem. Laupītāji jau brauca ar tukšām ragutiņām atpakaļ, bet mani neviens neredzēja. Es tikai gāju un blandījos kur nekur, gaidīdams rītu.

Kad bija atkal pilnīgi gaišs, Rīgas torņos pulksteņi apsita pieci — pēc Maskavas laika. Nu bija brīv iet pār tiltu un pa ielām.

Izglābtos putraimus vārīdams, es izžāvēju abas Lielupē samirkušās ābeces, bet no slapjuma viņas bija palikušas apaļas un resnas, kā kādu nedziedināmu slimību dabūjušas, tā ka beidzot man tās bija jāpārdod par puscenu.

LIELI PLĀNI

Rīgā bija pienākuši grūti laiki: nebija ko ēst un grāmatas vairs ne vairumā, ne mazumā nevarēja dabūt. Visas grāmatu tirgotavas pircējiem bija slēgtas, kaut gan iekšā vecu vecie kalpotāji kravājās pa plauktiem, kārtodami, saiņodami un skaitīdami grāmatas lielai Padomju Latvijas grāmatu tirgotavai, kas atradās Padomju (Tērbatas) ielā. Saskaitītās grāmatas vienu daļu šķūrēja turp, otru atstāja lielai bibliotēku centrālei.

Kaŗa fronte tai laikā turējās kaut kur aiz Lielupes — Kurzemes pusē. Kad Rīgā pakāpās kādā augstākā vietā, tad rāmos brīžos varēja sadzirdēt liulgabalu dūcināšanu un reizu reizēm pār Rīgu pārlidoja kāds aeroplāns, gatavs mest sprāgstosū bumbu tieši uz galvas. Bailīgie, kas nebija kaŗā bijuši, tad muka kādā paŗobelē vai kādos vārtos, pagaidīt, kamēr loŗmetējus notarkšķina; tie bija uzvilkti augstāko māju jumtos vienīgi aeroplānu baidīšanai, jo trāpīt nekad tiem nevarēja.

Grīziņkalnā tad izšāva vienu liulgabalu un arī netrāpīja; melns dūmu mutulītis, bumbai plīstot kādu versti debesu zilumos no aeroplāna, rādīja to vietu, kur aizšauts.

«A, velns lai parautu, viņiem vajadzēja mēŗķēt vairāk tur, uz to pelēko mākonīti, tad aeroplāns būtu bijis kaput,» kāds no pavārtes bailīgajiem, pabāzdamš galvu, ŷēlojās.

Kāds cits, izlīzdams no otras paŗobeles, un aiziedams pa trotuāru, pirmo lielīgi uzvilka: «Tev vajadzēja tam braukt līdzi, drusciņ piebremzēt, lai nebrauc tik dikti, tad būtu trāpīts tāpat.»

Pa paŗu ielas vidu divi vīri veda veselu veŗmeli balti ēvelētu zārku ar neaizķītētiem zaru caurumiem. Tiem nebija vaŗas ne mukt, ne skatīties gaisā; ar vienu roku viņi grūda ratiņus, ar vienu aci skatījās ceļu; otrā rokā tie turēja adresu grāmatiņu un ar otru aci skatījās namu numurus, lai neaizbrauktu tādām namdurvīm gaŗām, kur jānodod lielāks vai mazāks zārks pēc pasūtījuma.

Mēs divi, grāmatu trūkuma pēc cauri krituši kolportieŗi tad nogriezāmies Ţertrūdes ielā — uz Steinerta fabriku, kur bija ierīkota zupas vāŗšana — šādiem tādiem.

Tur jau sētsvidū stāvēja liela gaŗa rinda ēdāju, kartiņām un traukiem rokā, gaidot savu laiku. Citam rokā bija zaŗgana krūze, citam kāda skārda bundŗa, aukliņu pārsieta, lai būtu vieglāka neŗana, bet citiem rokas bija tukŗas — tāpat kā mums diviem.

«Kas ēd tepat, stājas otrā rindā, tūliņ laidīs iekŗā. Promnesēji lai paliek pirmā,» kalpotāja, sniegbaltā priekŗautā, nostājusies uz lievenēm, paskaidroja.

Visi tie, kam bija tukŗas rokas, sastājās jaunā rindā, kas bija gan īsāka, bet uz priekŗu virzījās lēni, jo bija jāgaida, kamēr nelielajā telpā katrs savu porciju ne tikvien izstrebj, bet arī pats apsildās un atpūŗas. Pirmā rinda totiesu kustējās ātri, tiem tikai katram pa pavārnīcai ielēja, lai staigā mājā, vairāk neko, pie kam viņi gāja tik ātri, ka viens pavecāks vīrs, āŗā nākdams, sapinās pats savās galoŗās. Tās viņŗ, lai necilātos, bija pārsējis ar pastalu auklu; otram, auklas galu netīŗām pieminot, vīrs tik nelaimīgi krita, ka visa runkuļu zupa izlija renstelē.

«Kāliŗi izlija,» vīrs izmisis izsaucās un nometās uz ceļiem, it kā taisīdamies zupu strēbt no rensteles, piekoŗot runkuļus klāt. Zupa pa tam bija ietecējusi rīziņā.

«Tādu nelaimi viņŗ nebija paredzējis,» kāds no skatītājiem ieminējās. «Būtu paredzējis, vismaz būtu paņēmis karoti līdz.»

«Nelaime jau nenāk kliegdama, brēkdama,» kāds cits piebilda. Bet viens rindas priekŗgalā piezīmēja, ka tas vecais tādus kumēdiņus ar zupas izgāŗanu taisot ik pārdienas, lai līdzcietīgas dvēseles viņam samestu naudu, ko zirga gaļu nopirkt.

Kāds rindas pakāŗgalā, pēc amata mūrnieks, stāstīja, ka viņŗ miera laikos, kad Ezerkauķos mūrējuŗi skursteņa galvu, kādam mūrniekam, kas bijis liels dzērājs, netīŗām apgāzudies pilna degvīna pudele paŗā skursteņa galā. Kamēr viņa dārgais ŷķidrums, tā lēnām, tecējis pa lēzeno dakŗiņu juntu uz leju, tikmēr pats mūrnieks bez tupelēm ātri skrējis pa trepēm lejā to glābt. Noskrējis apakŗā pie ūdens caurules, viņŗ nometies ceļos, gluŗi tāpat kā ŷis vīrs pie runkuļu zupas,

atplēstu muti gaidījis un sagaidījis visu pusstopu — un bijis vēl vairāk piedzēris, kā kad būtu sūcis pa mazam malciņam.

«Nuja, bez zakuska taču vienmēr ātrāki piedzežas un mūrniekam jau nevarēja būt laika, tanī rores galā tupot, neko klāt piekost,» sprieda tas, kas pirmin' teicās zinām, kur kumēdiņu taisītājs zirgu gaļu pērk, viņš vēl vienmēr tupēja tanī vietā, kur bija izlijusi viņa runkuļu zupa. Rādīja visiem savu izkniebto zupas kartiņu, lai kāds mestu naudu, ka viņš nenomirst badā.

Kad arī mūsu tās dienas zupas kartiņām bija izkniebts robs, bet ēst vēl gribējās, mēs divi sekojām kumēdiņu taisītājam nopakaļ līču loču pa ielu ielām — līdz viņš apstājās kādā tukšā, tumšā ielā pie pievērtām skārņdurvīm. Mēs arī apstājāmies. Kumēdiņu taisītājs zīmīgi pieklauvēja, tūliņ durvis pavērās un jauns tatārs pasniedza viņam sarkanu zirga gaļas gabalu. Mēs prasījām tatāram, lai mums arī dod gaļu.

«Nauda mums ir,» mēs teicām.

«Visiem tagad ir nauda,» jaunais tatārs atbildēja, «bet gaļas nav.»

«Kas par vēlu, tas par skādi,» kāda sieva bēdīgi noteica, kas arī bija palikusi tukšā. «Būs jāmēģina rītu ar kāpostiem Aleksandra tirgū, no paša rīta tur dalīs divas mucas bez kartiņām.»

Draugs man piegrūda pie sāniem; tas nozīmēja apmēram to, ka rīts būs gudrāks par vakaru. Arī mēs tur ieradīsimies labi agri.

To rītu tomēr mums neizdevās ne tik, lai gan trauki, kur kāpostus ielikt, mums bija līdz; man zaldātu katliņš, manam draugam gaļa konfekšu bundža. Lai nebūtu atkal par vēlu, mēs bijām jau klāt pirms tirgus valā slēgšanas.

Kur piķis tik daudzi dabūjuši zināt par divām nieka kāpostu mučelēm! Pie visiem Aleksandra tirgus vārtiem bija sanākusi liela drūzma, apmēram ar tādiem pat traukiem. kā mūsējie.

«Sanākuši, ka sanākuši ja nenākuši vairāk klāt. Re, kā lien no visām pusēm, kā vēži,» kāda sieva dusmīgi noteica.

«Nelaist klāt! Nepietiks,» vīrs sauca. «Lai guļ vēl ilgāk.»

No gaidītājiem dažs teicās atnācis melnā tumsā, cits mazā gaismiņā, — tie turējās ieķērušies vārtu trelīņos, lai pirmie tiktu iekšā. Citi atkal grūstījās aiz muguras un citi skraidīja no vieniem vārtiem uz otriem gudrodami, kuņus pirmos taisīs valā.

Pēc ilga laika parādījās visievērojamākais vīrs, uz kuņu visi bija gaidījuši, atslēgu bunti žvazdinādams. Ieraudzījis, ka tik daudz saķērušies vārtu trelīņos, viņš sauca:

«Atkāpjieties! Negrūstieties! Esiet kā cilvēki! Jā! Tā taču es nevaru atslēgt.»

Ļaudis šķita viņa saucienu bija sapratuši taisni otrādi, domāja, ka viņš pavēlējis bļaut un grūstīties vēl trakāk; kvieca un lamājās par agru celšanos, rindas neievērošanu.

Vārtu slēdzējs, atkāpies atpakaļ, it kā gribēdams noskatīties, kuņus vārtus pirmos atslēgt, kļiedza:

«Pa labo roku.»

«Ja viņš saka pa labo, tad droši vien viņš domā kreiso,» kāds vīrs apgalvoja. Otrs atkal jautāja:

«Kuņu kreiso, vai savu, vai mūsējo?»

Un pie abiem vārtiem ļaudis palika kā bijuši strīdamies; cits teica, ka visos teātros taču rēķinot labo pusi kā publika sēž un vārtu slēdzējs esot šī rīta lielākais aktieris. Cits atkal apstrīdēja, teikdams, ka slēdzējs šorīt drīzāk jūtoties kā domes priekšsēdētājs, kur labo pusi skaitot otrādi kā teātros. Un tā arī bija, viņš slēdza labo pusi pa savai rokai.

Tiklīdz atslēga bija atgriezta, ļaužu drūzma slēdzēju atgrūda augšpēdus atpakaļ. Kamēr viņš tā zemē gulēdams ķeparājās, tikmēr no otriem vārtiem arī pārējie skrēja uz atvērtajiem, cits citam garām, cits citu apgāzdam. Sievas krizdamas kvieca, bundžas pa akmeņiem veldamās skanēja, vīri lamājās. Pa tam slēdzējs bija uzcēlies un atslēdzis otru vārtus. Bet jau bija tikpat kā par vēlu; pie

katras kāpostu mucas sastājusies rinda, kas vairs nebija kustināma, neņemot vērā, cikos kāds bija atnācis.

«Nelikt tik pilnu stopu, citādi visiem neiznāks,» kāds rindas pakalgalā kļiedza.

«Dot pa pusstopam!» rindas vidū piebalsoja.

«Pilnu, pilnu, likt pilnu stopu ar kaudzi!» kāds dūšīgs vīrs rindas priekšgalā bargi sauca, kaut ko vēl piebilzdams par to, ka katram esot sava laime.

«Mums diviem nav laimes,» mans draugs tad bēdīgi teica, atstādams savu tukšo bundžu uz akmeņiem, lai parunātos ar kādu pazīstamu sarkanarmiešu mūzikantu, kas stāvēja pie sētas un skatījās uz kāpostu mucām no tālienes.

«Ēks armij ēt lab,» mūzikants teica. «Mēs gul līdz deviņi un tad iet uz apmācīties un tad mēs spēlē, kur vajaga. Šodien saksim to rakstniek Rozīt-Āzis nomiruš, tad mums jāspēlē uz kapi, rīt' atkal sāksim kur citur ...»

«Labi, labi,» mans draugs mūzikantu pārtrauca, kas pēc izrunas spriežot bija vācietis. «Labi, bet es gribēju zināt, vai zaldātos ēst arī dod.»

Tad mūzikants teica:

«To tukš konfekt bundž jūs var atstāt mērig uz akmen un nākt man līdz uz kazarm. Tūliņ dabūs!»

Gabaliņu pagājies pa ielu mūzikantam līdzī, mans draugs vēl paskatījās atpakaļ, es viņam, par atvadīšanās zīmi, pavicināju savu tukšo katliņu, teikdams:

«Ej, ej, pakaļojies tu arī drusku, vēl neesi roku izmēģinājis, kamēr es jau pārnācis no Vācijas gūsta.»

Uz manu tukšā katliņa nemitīgu vicināšanu, viņš atbildēja iedams pa Matīsa ielu, pavicinot pliku roku, un tad es nogriezos pa Padomju ielu uz leju.

Vienīgā padomju Latvijas grāmatnīca vēl bija slēgta. Gaidīdams uz atvēršanu, es apgāju apkārt abiem teātriem, atcerēdamies savas korista un statista gaitas. Lēnā garā, bez steigas gāju atkal atpakaļ uz grāmatnīcu gar bijušo Vērmaņa dārzu, kas bija pārdēvēts par Maija dārzu. Tur patlaban baroni bez zirga vilka malkas vezumu. — Gluži tāpat, kā mēs Vācijas gūstā — es nodomāju.

Pulkstens desmitos grāmatnīca tika atvērta. Parādīdams savu Andrupīša apzīmogoto kolportēšanas atļauju, prasīju kādu kušķeli grāmatu, ja ne citādi, tad par pilnu cenu, bez rabata atreķināšanas.

«Es jau jums viņreiz teicu,» pārdevējs atbildēja, «mums tepat uz vietas pērk kā traki. Vēl pietrūks, kaut gan patlaban nacionālīzē un vezumiem ved šurp no visiem izbijušiem grāmatu veikaliem.»

Patiesi, liela pircēju rinda stāvēja pie kases kerenkām rokā.

«Neko darīt,» es nodomāju un virzījos uz durvju pusi.

«Pagaidiet, kas man iešāvēs prātā,» pārdevējs, kaut ko atminēdamies, pieķēra man pie stērbeles. «Šinīs dienās,» viņš teica, «iznāks jaunas grāmatas Padomju Latvijas izdevumā. Pirmā — Plūdoņa, Mazā Anduļa pirmās bērnības atmiņas, tad sekos Aspazijas — No atzīšanas koka. — Berlina Darba ļaužu vēsture. Visas grāmatas būs ilustrētas — kolportēšanai kā radītas. Piekāpjiet Izglītības komisāriātā, pieprasiet — domāju, ka viņi dos.

Komisāriāts — Basteja bulvārī Nr. 7 — man bija zināms no tās reizes, kad es to atļauju meklēju, — tomēr vispirms es apgāju ēkai visapkārt; netika tik ātri iekšā līst, varbūt neļaus tā kā tā. Caur vienu augšstāva logu patlaban laida grāmatas zemē pa dēli. Viens cilvēks uz dēļa bija nometies jāteniski. Kāds cits no iekšpuses viņam piedeva grāmatas klāt. Pirmais tās tikai palaida, otrs pagrūda un apakšā uz ielas dzeltāncepurains ekspresis tās sagaidīja un krāva savos divriteņu ratos. Pie loga pienāca kāds cits vīrs un ļoti bargā balsi uzsauca tam vīram, kas patlaban pa dēli diezgan nevērīgi grūda grāmatas zemē.

«Tā lempīgi grūzdams, tu manām ādā sietām grāmatām norīvēsi zelta kantes.»

«Jūs, Morberga kungs, drusciņ pārteicieties,» vīrs jāteniski uz dēļa sēdēdams atpakaļ neatskatījies mierīgi atbildēja.

«Jūs laikam gribējāt teikt: manām bijušām, bet tagadējām jūsējām kroņa ādenīcām norīvēsit zelta kantes. Mēs taču tās nacionālizējam un viņas pieder kronim.»

Un vīri turpināja ādenīcas nevērīgi laist pa dēli, es iegāju komisāriatā.

Grāmatlietu komisārs Eferts, rakstnieku pseudonimā Klusais, sēdēja vēl ar kādu pie zaļā galda. Eferts mani pazina no Pēterburgas laikiem, kad es Kultūras biedrības vakaros kolportēju Raņķa sūtītās grāmatas.

Viņš teica: «Veļezer, ko jūs dauzīsaties ar pauniņu pa lauku dubļiem. Mums ir lielāki plāni. Mēs koncentrēsim te Rīgā, Kaļķu ielā bijušās bankas namā veselu grāmatu centrāli. Patlaban savācam vienkopus visu veco izdevēju grāmatas, izņemot Gulbja. Mums ir ierīkots kopējs veikals Padomju ielā, kur var grāmatas pirkt, kam patīk. No centrāles mēs izsūtīsim uz visām Latvijas malām, visām bibliotēkām, visām skolām, biedrībām, visiem lasītājiem. Mēs izdosim jaunas grāmatas skaistām oriģinālām illūstrācijām. Biedri, parādiet Veļezeram jaunās grāmatas Nr. 1 zīmējumus.» Otrs cilvēks tad izvilka no galda atvilktnes vāka zīmējuma oriģinālu Mazā Anduļa bērnības atmiņām.

«Skaisti gan,» es teicu, «bet ar zupu vien es nevaru pārtikt.»

Eferts tad līdzietīgi teica: «Biedrene, izsniedziet biedram Veļezeram izglītības darbinieka ēdienu kartiņu.»

Bet otrs cilvēks piebilda «Un pieskaitiet viņu pie grāmatu centrāles darbiniekiem.»

Nu es biju vīrā, man bija zaļā ēdienu kartiņa. Tūliņ pēc pulkstens četriem, kad izglītības komisāriāta darbinieki beidza darbu, es varēju iet uz ķēķi Strēlnieku dārzā pusdienās. Tur jau bija sanākuši aktieri, skolotāji un citi inteliģenti darbinieki. Kalpotājas sniegbaltos priekšautos pasniedza katram savu zupas porciju, izkniebjot manā zaļajā kartiņā pirmo robu.

Mans darbs bija katru rītu pulkstens desmitos nostāigāt uz eksprešu kantori pēc eksprešiem ar ratiņiem. Vienu rītu es gāju uz Zirgu ielu pēc ziliem, otru rītu uz Smilšu ielu pēc dzeltānajiem — trešo uz Dzirnau ielu pēc sarkanajiem eksprešiem. Mani ieraudzījuši, viņi muka sānis, cits citu priekšā stumdami — viņiem nepatika, ka pulkstens četros pēc beigtā darba mēs maksājam tikai krenkām yai sīmanīšiem pēc kroņa takses, turpretim viņi kāroja cara naudu.

Tāpat kā eksprešu katoņus, mēs mainījām arī nacionālizējamās vietas; vienu rītu braucām uz Derīgu grāmatu nodaļu, — otru uz Krāmu tirgu. Ekspreši no rītiem prasīja, uz kurieni nu šodien:

«Šodien uz Goltu.»

Golta grāmatu tirgotava no ārpuses bija slēgta, bet iekšā visi tie paši vecu vecie kalpotāji palīdzēja tukšot sava vecā kunga mantu. Cits skaitīja Poruka kopotos rakstus, cits Plūdoņa Fantaziju par puķēm, cits tās padeva eksprešiem rateļos.

Citu rītu atkal dzeltenie ekspreši prasīja, uz kurieni nu šodien:

«Uz Mālīti Avotu ielā.»

«A, velns tevi laukā, pa apaļajiem akmeņiem grūta braukšana.»

Un tā grāmatas centrālē krājās, bet vīrs Rīgas arvien biežāki sāka parādīties aeroplāni un arvien biežāk šos aeroplānus no augstāko māju jumtiem apšaudīja, bet nevarēja trāpīt — līdz 22. maijā ienāca vācieši. Tad Baloža brigāde.

No grāmatu centrāles tie paši kalpotāji tad grāmatas vilka atkal atpakaļ — saviem vecajiem kungiem.

PA KURZEMES LIELCEĻIEM, CAUR BANDĪTU PURVU

No Kalnciema līdz Ērzeļu krogum jāiet pa meža ceļu. Mums tur iznāca iešana tanī lielajā lietus dienā pēc pusdienas, kad visu rītu, kamēr bijām braukuši ar Augsburga kuģīti pa Lielupi uz augšu, lija lietus, izlīdzinādams ceļu ar ūdens lāmām tīri līdzenu. Nu mēs, divi grāmatu kolportieři, paunām plecos, laipojām pa ceļa malu, bet divi vīri, arī kuģa pasažieri, stūmās mums pa priekšu ar divriteņu ratiņiem, taisni pa ceļa vidu. Vīriem bija arī sievas līdzī — tās lēkādamas pa peļķēm visu laiku gāja nopakaļis, uzskatīdamas, lai no ratiem kas nenokrīt. Mūs ieraudzījuši vīri teica, lai tikai liekam arī savas grāmatu paunas uz viņu ratiņiem. Būšot vieglāka iešana pa gaļo meža ceļu.

«Labs ir.»

Nu ņemāmie mēs stumt ratiņus pa peļķēm, kā atmaksu par lietošanu, bet abi vīri gāja gar malu runādami.

«Redzēs, kā nu būs ar vāciešiem, mājup braucot ar precī. Viņreiz mūs aplaupīja par 150 rubuļiem. Ne uz šā ceļa, bet Kurzemes jūrmalā.»

«Ko t' jūs tā labu vedat?»

«Vedam ko neko: teļa gaļu, sviestu, olas, un tikko nepaspēlējām?»

«Kā tad nepaspēlēja?» sievas iebilda starpā. «Uz sviesta paspēlēja: Kurzemē nomaksājām astoņi rubuļi ostnaudā, Rīgā dabūja tikai desmit cara rubuļus. Nu vairs nav vērts. Beidzamo reizi braucam.»

Bet vīri teica: «Nu, līdz jaunai ražai pamēģināsim vēl vienreiz ar teļa gaļu, un tad liksim prātu mierā.»

Kad mēs divi bijām apnikuši un piekusuši ratiņus pa dubļiem grūst, paņēmām savas grāmatas un tad atpūtāmies, noāvēm kājas un gājām basām atkal gar ceļa malu tālāk.

Lietus mākoņi bija palikuši gaišāki, pat saulīte parādījās. Abpus ceļam mežā dziedāja putni; ūdens brienot bija valgi silts; jauka iešana vasaras laikā pa meža ceļu, kad visu rītu braukts un sēdēts uz kuģa, runāts par sliktu laiku un vāciešu-landvērīstu trakiem darbiem.

Kad labu gabalu tā bijām nogājuši, ieraudzījām priekšā ejot kādu sievu. Sieva mūs izdzirda tikai tad, kad mēs tai pie pašas muguras teicām: «Labdien!» Viņai no bailēm gandrīz izkrita papīra naudas vīstoklis no rokām, bet izdzirdot, ka mēs labdienu dodam latviski, bailes viņai pārgāja un viņa izstāstīja savu nelaimi: No vāciešiem baidīdamās, iešuvusi savu naudu svārku vilē, bet uznākusi tā lielā lietus gāze taisni meža vidū, kur nav bijis nekādas pajumtes. Nauda, uz viņas vājajiem gurniem rīvējoties, palikusi gandrīz par putru — nu jāžāvē saulītē. Ko mēs sakot — viņa prasīja — vai Kurzemē arī tā brāķējot naudu, kā Rīgā, kur ņemot pretī tikai jaunu, nesalocītu, bet vecāku skatoties gandrīz caur vairojamo stiklu — vai tikai nebūtu kāds iebrukums. Kā Kurzemē būs, to arī mēs nemācējām pateikt, tikai devām sievai padomu, ar kādu desmitnieku, kas izskatījās bēdīgāks par citiem, apieties labi vārīgi. Sieva iedama to vēl reiz pāržāvēja saulītē, un pastāstīja mums jaunāko notikumu Kalnciemā, kur viņa bija palikusi nakti pārgulēt pie radnieces.

Tur aizvakar iebrukuši vācieši ar ložmetējiem, aplenkuši muižu. Latviešu kareivjiem drusciņ iepriekš paziņots par vāciešu nākšanu — tie izvākušies. Vācieši, neatrazdami pretiniekus, par veltu pūlēšanos nokāvuši vienu cūku, nošāvuši divas vistas un pārcēlušies atkal pāri Lielupei, uz šo krastu. Un ko viņi tur arī lai būtu iesākuši tanī meža kaktā, nost no lieliem ceļiem, atkāpšanās joslai aiz muguras.

Vēl nebijām par to beiguši runāt, kad izdzirdām soļu dimdoņu aiz meža līkuma un tūlī mūs priekšā, kā no lietus mākoņiem nokritis, gadījās vācu zaldātu pulciņš ar vienu jātnieku priekšgalā un otru pakalgalā.

Sieva pirmā teica: «Gutentag!» Vācieši atņēma sveicienu un aizgāja uz Kalnciema pusi, mums nedarīdami nekādu ļaunumu.

«Ko tad no mums lai ņem? Kalnciemā vēl cūku diezgan,» sieva piebilda, noslēpdama naudu vecā vietā.

Ērzelā krogū mēs nopirkām stopu piena par rubuli, ierakāmies sienā un gulēdami klausījāties ložmetēju tarkšķēšanas troksnī, kas nāca no Kazupes pils puses.

Otrā rītā agri, iedami gar Kazupi, mēs apjautājāties ganu puikām, kas te vakar šāva.

«Te šauj katru dienu,» puika atbildēja. «Vācieši šauj citreiz kādu cūku, citreiz tāpat mērķī mācīdamies. Vakar vakarā viņi apšāva Āpšupes kalpiem aitas. Kalpi tad dūšīgi uzstājās, aizgāja uz Kazupes pili komendantam sūdzēt — un gaļu dabūja atpakaļ. Re, kur patlaban atkal izjāj no muižas viens jātnieks ar šauteni.»

Vācu jātnieks jāja caur lielajiem kokiem taisni uz mums. Piejājis, viņš prasīja: «Nach Mitau hier?» pamezdam ar roku uz Jelgavas pusi.

«Ja, ja!»

Kazupes apsēs mēs satikām otru vācu kareivi. Tas apsēdās uz grāvmalas, mums blakus, un apjautājās latviski, vai mēs nezinātu apkārtnē kādu pazīstamu cilvēku, kas varētu palienēt vai pārdot privātcilvēka cepuri vai kādu platmali. Svārki viņam jau būtu. Viņš gribētu iet mājā pie savējiem. Kara dzīve viņam esot apnikusi.

Tās dienas pēcpusdienā atkal uznāca lietus, un es iegriezos vienās džūkstenieku mājās. Saimniece tur patlaban sukāja diviem bāra bērniem galviņas. Tie esot nule no Jelgavas pārvesti. Kādi piecpadsmi gabali izdalīti pa visu pagastu mitināt. Viņa pieņēmusi divas meitenes, kaimiņos esot puikas.

Pēc galviņu izsukāšanas saimniece bērnus ēdināja un teica:

«Bāra bērniņus mēs pieņemam ar prieku, tiem nav ne tēva, ne mātes, kas paglauda, tie kaļos nokauti vai noklīduši. Bet tāpat kā tas lietus tur ārā līst un mērcē atkal no jauna, tā tās valdības nāk cita pēc citas. Nāk atkal no jauna, pavēl, un tikai dodi un dodi viņām visām. Nupat atkal jāved sviests un olas uz Džūksti; vāciešiem, landvēristiem, vai kam viņas paliek, ko mēs zinām, tikai pavēl, ka jādod.»

«Arī man jādod olas,» kalpa sieva teica, «bet vista šogad mīkstčauļus vien dēj. Jālienē no saimnieces.»

«Lai nu ar tām olām kā, ja tikai nešautu lopus nost; viņdien atskrēja no kaimiņiem puika ar ziņu, lai glābjas — aitu gēģeņi nākot. Izdzinām lopus mežā, bet neienāca vis. Vakar Džūkstē atjājuši no Spīrgus vācu zaldāti pie latviešu komandanta ar «Melamed» pavēli par zirgu rekvizīciju, lai komandants uzrādot, kur rekvizēt, bet latviešu komandants neesot atzinis rekvizīciju par likumīgu. Otra vācu partija nav varējusi sagaidīt rekvizētājus, domādama, ka tie arestēti, aplenkuši Džūksti ar ložmetējiem.»

Kamēr tā runājām, lietus bija pārgājis, un es bridu atkal pa izmirkušo ceļu tālāk.

Pie Džūkstes bodes durvīm satiku atkal savu ceļa biedru; viņam grāmatu pauna bija jau pusē. Bodē sēdēja vācu zaldāti; citi dzēra limonādi, citi smēķēja un pūta zilus riņķus gaisā. Viens laida degvīna pudeli apkārt un visi pēc kārtas sūca. Kāds vāciski teica bodniekam:

«Tu, vēzi, plēsīsi nabaga zaldātu par cigaretēm, vai tu domā, ka zaldātam naudas nav? Vai vari izmainīt simtnieku?»

To teikdams, viņš mētāja simtmarku gabalu pa gaisu un prasīja kollēģim, vai nav taisnība?

«Taisnība — par ko?» kāds cits, gandrīz tāpat piedzēries, jautāja. «Par to, ka es to, vēzi-bodnieku kā jumta zaķi uzduršu uz šito!» To teikdams, viņš izrāva savu durkli un dūra bodniekam, kuŗš veikli aizslēpās aiz bufetes un tā izglābās.

Pa Spīrgus ceļu piebrauca cita vācu kareivju partija ar lielgabaliem un ložmetējiem. Zirgus viņi pieturēja un paši sagrūdās bodē uzsmēķēt; viens prasīja latviešu valodā bodniekam papirosus, bet man pameta ar vienu aci, otru pamirkšķinādams kā labam draugam.

Es jautāju: «Kur jūs iemācījāties tik skaisti latviski runāt?»

Otrs un trešais tad reizē atbildēja: «Ūjā, Kurzemē būdami nemācēs latviski, — tad būtu gan joki!» Tādas draudzīgas sarunas mirklī es izlīdu caur baru ārā, jo tas, kas bodnieku bija taisījis uzdurt uz platā durkļa kā jumta zaķi, jau bija iesācis tirdīt mani.

Pie krogus stūra mans ceļa biedrs gaidīdams ieraudzīja mani, bailīgi pamāja ar roku uz lielceļa pusi, kas aizved uz Lestenes pusi, bet no smēdes vācu zaldāti patlaban stiepa kādu latviešu vīru uz soda vietu.

(Kā vēlāk dzirdēju, vīrs aizvests uz Jaunpili un nošauts.) Bet mēs gājām tālāk, turēdamies uz Dobeles pusi un bijām priecīgi, ka ar visām grāmatām tikuši cauri Džūkstei un vācu dzelzdivīzijas karavīriem.

Baltais lielceļš jūlija saulē neputēja, jo nebija braucēju, nedz kāds kājnieks gāja. Tikai tālāk ejot viena sieva sēdēja grāvmalē, un kad mēs to uzrunājām, viņa izstāstīja savas bēdas par tiem divi nošautiem, ko aizvakar, astoņpadsmitā jūlijā, vācieši aizveduši no Pureņu mājām uz Lesteni un turpat pagasta robežās nogalinājuši.

Krustceļos, kur uz ceļa rādītāja rakstīts:

„Uf Dobel
Uf Annas muižā; Uf Beenu; Uf Tukum“

— bija šķiršanās. Mans biedrs aizgāja pa to ceļu, kur bija rakstīts «Uz Annas muižā»; es atkal nogriezos uz Dobeli.

Ceļš no sākuma veda gar krūmiem, tur ceļmalās bija daudz gatavu spradzeņu, bet ceļa vidū divas sabrauktas čūskas jeb čušļi, kā kāda meita teica, kas basām kājām, ceļa kuli mugurā, lasīja spradzenes. Viņa arī nākot no Rīgas uz Lesteni pie radiem. Dienējusi pie kungiem, tie aizbraukuši uz Vācemi. Divējus radus viņa jau apciemojusi, tiem palīga nevajagot — ies vēl pie trešajiem — pa jaunības tekām, un tad, varbūt, — atpakaļ.

Dobele, ar gaiši zaļo torni zaļos kokos mirdzēja vakara saulē, kad to ieraudzīju no tālienes. Tiklīdz pārgāju pār tiltu, dzirdēju briesmīgu bļautīšanos vāciski. Patlaban bija iebrukusi jauna vācu kareivju partija, tie dzēra degvīnu un izdzertās pudeles svieda pret baznīcas kokiem. Pie tirgus laukuma, kāda nama durvīs, stāvēja apbruņots latvju zaldātu pulciņš. Namam bija uzvilks jaunās Latvijas sarkanbaltisarkanais karogs, kas lēni plivinājās vējā; izskatījās, it kā kāds mazs tēvzemes kuģis peldētu pa svešu, bangainu jūru, kur visapkārt draud briesmas.

Arī pie vecajām pils drupām dzirdēja vāciešu bļautīšanos un turpat ložņāja viens, samaucies dzelzs kaskā, uzskatīdams savu zirgu, kas ganījās zālē. Kāds latvietis, savukārt, uzmanīja to pašu zirgu, lai neizbradātu viņa kāļu dārzu.

Tai pašā vakarā aizvien tālāk aiz muguras man palika Dobeles zaļais tornis, bet priekšā, kur tālais lielceļš saulrietā liecās gar laukiem, birzēm un mājām, nāca atkal citas mājas, birzes un lauki. Saulīte jau nogrima aiz mežiem, kad es panācu divus vīrus; viens drusciņ kliboja, otrs gāja pārlietu taisni. Abi viņi izskatījās pēc skroderiem, pie kam klibais padusē nesa tādu kā pletdzelzi, bet slaikais, domāt, savu olekti bija norijis, lai vācieši neatņem.

Ierunājoties man viņi tūlīt patika abi, lai gan, taisnību sakot, slaikais bija patīkamāks par klibo. Tā kā mūsu visu ceļi veda uz vienu pusi, tad patīkamo ceļabiedru dēļ es pieturēju lēnāk, un mēs soļojām kopā visi trīs, runādamies par šo un to, bet visvairāk par brišanu pār bandītu purvu, kas izbeidzoties šaipus Saldus.

«Nu jā,» klibais teica, «uz gaismas pusi, kad mēs būsim izbriduši to laimīgi cauri, uzrausim to ziņģi par Saldus skroderiem:

Simts deviņdesmit deviņi,
Tie visi bija skrodeņi — fidirallala!
Trīs dienas un trīs nakts
Tie gāj' caur Saldus slaktūžiem.
Tie vienu uti nokāva — fidiralala!
Kad visi bija paēduš',
Tad viena ciska atlika — fidiralala!

Slaikais, kas tāpat nekad nebija Saldū bijis, izteicās: «No tās ziņģes vien var iedomāties, cik liela tā Saldus pilsēta ir, kad slaktūžos var piekaut tādām kaņaspēkam gaļu atliku-likām.»

Daudzas mājas, birzes un lauki palika mums aiz muguras, tumsā.

Kādā meža līkumā mēs uzņēmām nakts mājas zem biezas egles un dzirdējām, ka pa lielceļu aizjāj «friči».

Gulot, bez mēteļiem, tomēr bija par vēsu, tāpēc mēs drīz cēlāmies un atkal gājām.

Kad aiz kalna saule lēca, Saldus gulēja turpat ielejā. Bija tirgus diena. Upesmuižas ielā divas sievas satikās un aprunājās:

«Vajadzētu iet uz tirgu, kaut ko nopirkt.»

«Ko lai pērk, gaļa dārga. Par rubuli nekā nevar dabūt.»

«Dārga, dārga. Vai jums bērnu nav?»

«Nav.»

«Tas ir labi.»

Un tā viņas tur palika, abas noplīsušas, pastalām kājās, bet mēs, izgājuši uz tirgus laukuma, šķīrāmies. Mani ceļabiedri aizgāja pa Striķu ielu uz augšu, es paliku andelēties. No žīdu bodnieka par vienu ābeci es noīrēju garus dēlus, tos uzstādīju uz savas kasteles un izklāju visas grāmatas rindā, lai labāk redz. Apkārt man sanāca pircēji un izpirka visas vēl ātrāk kā ogu sievām ogas.

Tās pašas dienas brokasta laikā es gāju atkal pa plato lielceļu, kas ved uz Liepāju. Ar tukšo grāmatu paunu iešana bija viegla. Nevienu «fīci» nekur vairs neredzēja līdz pašai Grobiņai, kur ir maza vecmodīga baznīciņa, pils drupas un viena žīdu grāmatu bodele, kurā es atradu Dīnsberģu Ernesta «Vīriešu krietnuma un sieviešu untumu» pirmo daļu.

No Grobiņas uz Liepāju ved plata šoseja. Šosejas malā aug veci koki un ir kopts celiņš, pa kuŗu to dienu braukāja daudzi velosipedisti un velosipedistes — varēja manīt, ka tuvumā ir liela pilsēta; fabrikas skursteņi jau bija saredzami, Skursteņi bija bez dūmiem — kā aizbāzti. Kaut kur pie Grobiņas kāds kalps, runādams par savu lepno kungu, man teica:

«Tas ir liels kā vācu baznīca.» Es nebiju sapratis, ko tas nozīmē — bet nu ieraugot Liepājas vācu baznīcu no tālienes, kas ir lielāka par citām ēkām, es sapratu.

Ielās zvanīja tramvaji un pie stacijas, kur man bija jāiet garām, stāvēja liels bars sievu un vīru ar četrriteņu numurētiem ratiņiem. Ieraudzījuši mani nesot grāmatu kasteli, viņi apstāja visapkārt saukdami: «Jaunskungs, dod nesamo, es aizvedīšu!» — «Kungs, lieciet tikai virsū uz maniem ratiņiem!» — «Mīlais kungs, vai nevajaga vedēja!» — Kāda sieva, kas stāvēja pa kurzemnieku modei taisītās pastalās, lūdzoši man teica, lai ļaujot viņai nopelnīt tikai pusmārciņu maizes. Es uzliku savu tukšo kasteli, lai velk, bet pats gāju tukšā pa trotuāru, apskatīdams grāmatu tirgotavu logus un lasīdams izkārtnes. Rove, Sērdienis, Zēģelnieks, Bitēns, Opelts, Ābelīte, Atbalss, Zemīts. Pavisam es saskatīju septiņpadsmit grāmatu tirgotavas, bet nevienā tikpat kā nebija grāmatu; vienīgi Liepājas izdevumi, Džeka Londona «Jūras Vilks», Kellernaņa «Tunelis», Nagrodskajas «Dionisa dusmas».

Neesot neviena, kas no Rīgas atved. Pa vienam ar kuģi neesot vērts, un taisni ar vilcienu izbraukt caur bandītu purvu esot tikpat grūti, kā loterijas spēlē vinnēt lielo vinnestu. Es joku pēc uzdevos

par Gulbja aģentu un pieņēmu pasūtījumus. Visi man pasūtīja grāmatas. Pilsētas bibliotēkārs Caune piesolīja pat rokas naudu, lai tikai vedot šurp. Kuģi gaidīdams, vēl paklausījos Latviešu biedrībā Suvorova ielā Haralda Eldgasta priekšlasījumu «bandītu purvā», kā viņš nosauca vācu apsēsto apgabalu Kurzemē, kuŗu es biju tā laimīgi izbrīdis.

BĒDĪGS STĀSTS AR LAIMĪGĀM BEIGĀM PAR GRĀMATU PĀRDOŠANU VAIRUMĀ

Novērojis lielo latviešu grāmatu trūkumu Liepājā, tūliņ par to pastāstīju izdevējam Gulbim, tiklīdz tā laimīgi biju pārbraucis ar kuģi atpakaļ Rīgā. Viņš bija ar mieru dot man savus izdevumus vai pusnoliktavu, lai vedu turp, piekodinādams atpakaļ atvest ostnaudu.

Piepirku par naudu pa 10 eksemplāriem Pēterpilī Šneidera izdoto Verharna «Ausmu» un Kukura — «Par strēlniekiem» un illūstrēto Garlība Merķeļa teiku «Imanta», Limbažu Stumpa izdotās «Tena lekcijas par mākslu», Skalbes «Daugavas vilņus» un Plūdoņa «111 liriskas dziesmas».

Trīs lielus ekspreša vergus ar grāmatām novedu uz kuģa, kas stāvēja Daugavmalā gatavs uz aiziešanu. Kuģis jau bija nosvilpis un atlaidis tauvas, pa krastmalu plēdu plēdumis skrēja kāds vīrs, mādams ar rokām un vicinādams cepuri, lai pagaida. Vienā rokā viņam bija uz mata tādas pašas krāsas braukšanas atļauja kā manējā. Matroži nolaida laipu un uzņēma novēlojušos pasažieri.

«Kad tu izputētu, tikko nenokavējos,» vēlais pasažieris, cepuri vēl vienmēr rokā turēdams un sviedrus slaucīdams, sniedza man roku un teica: «Saproties, tagad ar tām atļaujām ir Dieva darbi. Saproties, tu cilvēks skreji no tādas kancelejas uz tādu, no kara komisijas uz policiju: visur raksta, visur prašņā, pa tam kuģis iet jau projām. Saproties ...»

«Ā, tas tu, kolportieris, joku pēc saukts par Sauszemes jūrnīku jeb Jātnīku uz koka zirga — mēs taču toreiz satikāmies Dobelē pie lētā balbieŗa. Labdien, labdien!»

«Jums nu gandrīz tāpat izgāja, kā man lielnieku laikos,» kāds pasažieris sāka stāstīt. Un kuģis sāka lēni slīdēt pa Daugavu uz leju. Starp pasažieriem vairākums bija žīdi, tikai kāds rets latvietis. Tie sāka klausīties latviešu vīra stāstu par nokavēšanās ķezu lielnieku laikos. Žīdu sarunas grozījās ap cukura maisiem, petroleju, angļu «babit» ziepēm, holandiešu kakao un citu preču cenām Rīgā un Liepājā.

Jūra to dienu bija ļoti nemierīga; lieli vilņi cilāja «Saratovu» uz augšu, uz zemi. Uz augšu nekas, bet uz zemi — pasažieriem sirdi kā ar ratu grieza. Kapteinis ar saviem palīgiem bija ļoti noraizējušies mīnu dēļ. Lai neuzbrauktu kādai virsū, viņi pastāvīgi vēroja apkārtni, mēroja jūras dibenu un kuģis gāja ļoti lēni, mezdams lielus līkumus. Beidzot tas apstājās jūras vidū. Novērotājs bija ieraudzījis tādu kā peldošu mīnu kreisajā pusē. Visi žīdu pasažieri sāka saukt gvaltes. Galu galā izrādījās, ka tas bija peldošs ronis.

Latviešu kareivis, jauno saulītes kokardi pie cepures, no savas šautenes izšāva vienu šāvienu, ronis sabijies aizmuka, un kuģis lēnām gāja atkal tālāk.

«Saproties, nu tu esi reiz bagāts vīrs,» Jātnieks uz koka zirga man teica, «par tavu bagātību liepājnieki rīt no rīta jau lasīs avīzēs. Tās atļaujas meklēdams, kuģa kantorī, saproties, es noklausījos, ka viņi sita telegrammu — kuģis «Saratovs» šovakar izbrauc no Rīgas uz Liepāju ar pasažieriem, gabalu precēm un 60 pudi latviešu grāmatām. Saproties, ja mēs neuzskrietu kādai mīnai virsū, tad par to naudu cik neiznāktu petrolejas mucu, cik cukura maisu, ja par pieci ost rubļi dabūtu vienu maisu cukura. — Saproties, paspēle tur nebūtu nekāda; peļņa uz pusēm.»

Mēs stāvējām kuģa pakalgalā, patika redzēt lielos vilņus un naktī zvaigznes.

Trešās dienas rītā bija saredzama maza tvaikos tīta strīpa. Kuģis pagriezās uz to pusi. Strīpa palika arvien lielāka, līdz beidzot varēja jau atšķirt bāku un sarkano ķieģeļu ēkas. Tā ap brokasta laiku mēs šūpodamies un vemdami iebraucām Liepājas osta.

Pilsēta jau bija pamodusies, pa Tirdzniecības tiltu gāja tramvaji, braukāja vaļoņi un kustējās gājēji šurp un turp. Liels bars sagaidītāju bija atnācis mūsu kuģim pretim, gan pa lielākai daļai žīdu rebinieki taisīt šepetes. Starp sagaidītājiem bija arī Liepājas pilsētas bibliotēkāršs Caune ar visu gaŗo bārdi. Viņš man izteica savu prieku par 60 pudi latviešu grāmatām, kā tas avīzēs bijis lasāms. Viņš un šveicars Ulpe izgādājis telpas — pilsētas skolas namā, Miķeļu ielā, kur izkravāties, bet par to izkaulēja sev pirkšanas priekšrocības.

«Par ost naudu tā lieta var iet,» es atbildēju.

Pēc maza sludinājuma ievietošanas Liepājas avīzēs par grāmatu pārdošanu vairumā, bodnieki nāca strīpām, priecādamies, ka nu būs ko pārdot un izpušķot skatu logus ar latviešu grāmatām, vācu sviedīs pie malas. Grāmatniece Rozenšteina jaunkundze pat bija atbraukusi no Aizputes.

Pēc dienām trim es atkal priecājos par iztukšotajām kastēm, tās atdevu nabadzīgām sieviņām, lai cērt malkā. Ost naudu kabatā un ar 500 pirmā labuma Vācijas rakstāmām burtnīcām iedams uz kuģa, satiku Jātnieku uz koka zirga. Viņš bija sapircies dažādas pekeles, ko vest uz Rīgu.

«Nu, kas būs,» viņš teica, «saproties, es apcēlu vienu žīdu ar cukuru. Kāpēc tev jāved mājā plika nauda? Pārved kādu maisu pilnu ar cukuru, izdalīsi saviem radiem, ja atliks, es izdalīšu otru pusi saviem — mums sanāks ceļa nauda un vēl vairāk kā laba tiesa.»

Kad mēs iegriezāmies kādā šaurā ieliņā, kur stiepās koka spīķeŗu rinda stāviem sarkaniem dakstiņu jumtiem, tur bija viens paresns žīds ar visādām precēm. Tas teica:

«Par ko jums vajage jemt viene prece vien; viene krīt, otre celēs. Es jums teiks ko, man ir viene kastele angliš «babit» ziepes, tip top. Tad man ir vēl viene pekele Holandiš kakao un dive muce petroleum, ui, ka to nevar nekur dabūt.»

Par labu ziepju trūkumu Rīgā es biju skaidrībā, tāpēc ka visi tur mazgājās ar vācu lētajām erzac ziepēm, kas ir bez putām, cietas kā glūdas akmens, bet par petroleju nezināju neko.

«Pirc tik no’,» Jātnieks uz koka zirga izsaucās. «Saproties, kamēr es tur Rīgā sameklēšu pircējus, tu drošības pēc varēsi pasēdēt mucām virsū. Peļņa uz pusēm.»

Tiklīdz visas mūsu mantas bija sakrautas kuģelī, pagaidījām vēl pāris žīdus ar tādām pašām kā mūsējās, un «Jakob-Maria» devās jūrā. Pats kapteinis bija drošsirdīgs dāņu vīrs. Savu mazo kuģeli viņš vadīja pa mīnu laukiem, kā pa sīpoldobju vagām. Runāja, ka tas esot tikpat kā kontrabandistu kuģelis; visu kaŗa laiku braukājis slepeni, piegādādamš preces no Baltijas jūras vienas malas uz otru.

Mani cukura maisi un ziepju kastele bija novietota kuģeŗa apakštelpā, sausumā, bet abas petrolejas mucas uz klāja. Vienīgi pekeli ar manām 500 pirmā labuma Vācijas rakstāmām burtnīcām biju aizmīrsis nodot apakšā. Lai mūsu petrolejas mucas nesajuktu ar žīdu mucām, Jātnieks uz koka zirga tām ar zilu krītu uzvilka burtus T. un T. «Tas nozīmē sabiedrība Tup un Turies,» viņš smiedams teica. Arī žīdi savstarpēji jokojās. Bet jautrība tūliņ izbeidzās, kad liela vēja dēļ sāka palikt slikta dūša.

«Jakob-Maria» gāja ātrā gaitā visu nakti. Visu nakti mēs sēdējām uz mucām un snaudām, elkoņiem atspiedušies uz burtnīcām. No rīta visi bija kā mušmīres saēdušies, kad pieturēja Ventspils ostā. Kamēr mēs aizgājām pilsētu apskatīt, pa to laiku bija nozagtas manas 500 pirmā labuma Vācijas rakstāmās burtnīcas. Bet «Jakob-Maria» brauca atkal tālāk.

Ceturtās dienas pievakarē, kad iebraucām Daugavā, pie muitas dāŗza bija piestājis viens liels dāņu kuģis ar petrolejas mucām un tālāk pretī pilij divi zviedru ar cukura kravu. Žīdi uz mazā «Jakob-Maria» sāka saukt gvaltes: «Nu ir cenas pagalam!» Viņi steidzās malā grūstīdamies, lai tik

vēl varētu cits citam aizskriet priekšā ar saviem cukura maisiem un petrolejas mucām, pirms zviedri un dānis savus kuģus nav paguvuši izkraut. Mans sabiedrotais T. T. tanī burzmā bija pazudis, atstādams mani vienu un pat savus radus bez cukura.

Ar cukura maisiem pāris dienās kaut kā galā tiku, tos izbārstīdams, izsvērdams tūtiņām, par tik daudz cara rubuļiem, cik Liepājā bija nomaksāts ost rubuļos. Bet par petroleju man solīja tikko tukšas mucas cenu, salīdzinot ar to, cik maksāja pašam.

«Ko tu tā kūko, it kā precī pārdevis?» mans draugs Zirdziņš mani drošināja. «Braue uz Malieni, uz Latgali, tur petroleju ne par kādu naudu nevar dabūt. Pārdosi.»

Bija jāsāk atkal ar braukšanas un pārdošanas atļaujām. Pēc dienām trim tādas bija rokā, vēl tikai atlika abas mucas iekraut vagonā, kas atkal pēc dienām divām tā laimīgi izdevās. Pats es tad apsēdos preču vagonā uz savām mucām un skatījos pa durvju šķirbu, kā lēnām attālinās Rīga un lēni, ļoti lēni iet vilciens gar mežiem un mājām. Laukos šur tur strādā ļaudis un vilciens pietur pie katras stacijas stundas 3, 6 un pat 8. Kaŗa vilcieni nāk un iet. Reizēm mūsu lokomotīve pazūd veselu pus dienu, tad atkal piejūdzas, un mēs braucam tālāk.

Pēc trīs dienu brauciena naktī konduktors, pienācis pie mana vagona durvju šķirbas, sauca: «Izkāpt! Stacija Līzums.» Nakts bija tumša, tikai redzēju, ka dzelzceļa strādnieki lukturiem un papīriem rokā piegāja pie mana vagona, teikdami: «Vēl jāizlādē divas petrolejas mucas, tad var laist tālāk.»

Kaŗa apgabalos pa ceļiem nebija ilgāki brīv staigāt, kā līdz 10 vakarā; lai noietu uz Velēna miestu, vajadzēja pagaidīt rīta gaismu turpat stacijā. Tur uzgaidāmās telpās ieradās kāda simts gadus veca pareizticīga latviete, lai brauktu uz Stāmerieni pie dievgalda; visus kaŗa gadus neesot varējusi tikt, nu viņa vēl pēdējo reiz priekš miršanas atnākusi kājām uz staciju, lai ar pirmo vilcienu brauktu turp.

Tās vienīgā atļauja braukšanai pa dzelzceļu bija viņas lielais vecums un lakatiņā iesieti āboli no dēla dēla dārza; tos viņa pasniedza bāņmeistaram, kas, paskatījies laipnajai vecītei acīs, apsolījās rīt vai parīt, tiklīdz uz to pusi ies vilciens — biļeti izsniegt. Viņš pavēlēja stacijas kalpotājam iekurināt uzgaidāmās telpās krāsni.

Vecā dievgaldniece visu nakti pie krāsns ugunsgaismas no mazas grāmatiņas bez brillēm skaitīja pātarus, kamēr es valstījos uz sola, gaidīdams dienas gaismu.

Velēnas miestā es nonācu īsi pirms pusdienas. Gandrīz vienīgais turienes bodnieks, kāda kooperatīva veikalvedis, patlaban bija ļoti nevaļīgs, mēтели uz rokas, cepuri galvā. Steidzoties uz vilcienu. Bail, ka nenokavē, jo vilcienam pēc saraksta vajadzējis atiet uz Rīgu jau tā kā vakar vakarā, šodien jau esot pusdienas laiks. Kamēr vēl to lielo gaisa gabalu noiešot.

«Nuja, tas ir par dārgu,» viņš teica, kad es viņam biju piedāvājis savas divas petrolejas mucas. «Tāda cena tagad vairs nav; vakar no Rīgas kājām pārnāca mans brālis, tas teica, ka jau pagājušo nedēļu tur iebraukuši desmit zviedru kuģi ar cukuru un petroleju par lētām cenām.»

«Nevis desmit kuģi, bet tikai divi,» es iebildu.

«Kad ar būtu tikai divi, bet tādas cenas tagad vairs nav,» viņš atbildēja un aizsteidzās uz vilcienu. Ka nenokavē.

«Neko darīt,» es domāju, iedams pa lielceļu no Velenas uz Lejasciemu. «Kas to varēja aprēķināt, ka tāds bodnieka brālis atnāks kājām no Rīgas ātrāki, kā es, braukdams ar vilcienu.»

Ceļā panācu kādu malenieti. No viņa latviskās izlokšnes daudz neko nevarēju saprast, bet tik daudz gan, ka tur Lejasciemā esot daudz bodes bez petrolejas.

Kad es tur nonācu, bija vakars; varēja redzēt, ka petrolejas viņiem patiešām nav, jo paši bodnieki spīdināja mazas paštaisītas govys tauku svecītes — bet petroleju viņi gribēja ļoti lēti. Tikai viens vienīgs bija ar mieru maksāt tādu cenu, kādu es prasīju, lai atnesot, viņa kanniņā, ielaižot kādi pieci

seši stopi. Es viņam ieteicu pašam iet uz Rīgu ar kanniņu pakal, — no zviedru kuģiem dabūs par puscenu.

No Lejasciema izgāju tumšā vakarā. Pa lielceļu vairs nestaigāja neviena dzīva dvēsele, tikai laiku pa laikam dzirdēju kādu lielgabala šāvienu tālumā. Ja gribēja zināt, cik verstis noiets un cik vēl ejamas līdz Vecgulbenei, tumsas dēļ vajadzēja pārlekt pār grāvi, uzvilkt sērkokciņu. Tā vienmērīgi soļojot verstes stabs pēc verstes staba palika man aiz muguras. Kad atkal, pārlēcis pār grāvi, pie verstes staba uzvilku uguni un tajā pašā gaismā paskatījos pulkstenī, bija jau pāri par desmitiem — aizliegtā iešanas stunda jau iesākusies. Piepeši es izdzirdu jātnieku pakavu dimdoņu, ātri pabēgu no ceļa nost, lai mani nesajātu. Tie bija divi igauņu kaŗa jātnieki, par laimi mani neredzēdami, kaut ko nesaprotamu runādami, pajāja man gaŗām, un atkal kāds lielgabals ierūcās tālumā.

Vecgulbenē es nonācu otrās dienas rītā, kad tur patlaban bija pienācis igauņu kaŗa vilciens. Petroleju viņiem vajadzēja kā ēst un vēl par tādu cenu, kādu es prasīju, lai tik vedot abas mucas tūlin šurp uz ātrāko.

Šurp vešana tomēr nebija tik viegla lieta; pirmkārt abas mucas atradās Lizuma stacijā verstis 30 atpakaļ. Lai ātrāk turp notiktu, bija jāiet kājām tām pakal.

Un tad es atkal gāju pa slīpeŗiem vien, līdz citā vēlā vakarā nonācu atpakaļ Lizuma stacijā.

Simts gadus vecā dievgaldniece vēl vienmēr sildījās pie krāsns, vilcienu gaidīdama, no mazas grāmatiņas skaitīja pātārus. Tur bija apmeties vēl kāds vīrs, tas gaidīja rīta gaismu. Kad biju savus petrolejas mucu papīrus pārrakstījis uz Vecgulbeni, vīrs man teica: «Cilvēks, vai tu traks, tik tālu atbraucis, tu gribi pusi paspēlēt; proties — igauņu jaunā nauda — marka, oficiāli ir pielīdzināta rubulim, bet neviens velns par to vairāk nedod kā pusrubuli, un katrā ziņā par petrolejas mucām igauņi tev maksās ar savām markām. Tas nozīmē, no divām mucām vienu paspēlēt. Bet kas darīts padarīts,» vīrs beidzot noteica, «lai tās brauc uz Vecgulbeni, tu kājām noeji tām priekšā, nolīferē kādiem civīlbodniekiem. Protams, izvairies, nelec igauņu kaŗa kungiem acīs.»

Rīta gaismā, kad atkal drīkstēju pa ceļiem staigāt, mēs abi ar vīru, kas mani bija nobaidījis ar igauņu naudu, gājām reizā, lai būtu īsāks ceļš. Mēs turējāmies pa dzelzceļa dambi vien, slīpeŗus skaitīdami. Pie Tirzas upes no gravas iznāca igauņu kareivju patruļa — mūs apturēja. Tā kā viņi neprata latviski — mēs nepratām igauņiski, — es parādīju savus petrolejas mucu sūtīšanas papīrus, pie kam mans ceļa biedrs teica, vairāk reizes atkārtodams, sev un man pie krūtīm sizdams:

«Ēsti kaŗa spēk petroleum līferant.»

Igauņi skatījās, skatījās papīros, vairāk reizes pieminēdami «kurrata» un burtodami: 2 mucas petroleja, beidzot atmeta ar roku un mēs divi gājām tālāk.

Tūliņ aiz purva līkuma izdzirdām aiz muguras vilciena tuvošanos, mēs pagriezāmies sāņus. Tas bija vienas vecas sirds sengaidīts vilciens — uz Stāmerienes pusi pie dievgalda. Pašas es viņas neredzēju. Droši vien viņa sēdēja sarkanajā vagonā. Manas petrolejas mucas bija uzveltas uz vaļējas platformas, abas divas blakām.

Vilciens ātri pazuda un mēs gājām atkal slīpeŗus skaitīdami, līdz pie kādas pārbrauktuves mans ceļa biedrs nogriezās pa meža ceļu, bet es taisni vien.

Vecgulbenē nonācu pievakarē. Lai nesatiktu kādu pazīstamu igauņu kaŗa kungu, ar līkumu apgāju noliktavām apkārt pa mežu pie civīlbodniekiem. Neviens daudz neko negribēja pirkt. «Kur mēs liksim veselu mucu?» viņi teica. «Tikpat igauņi mums to gribēs atpirkt par savām markām un kur mēs tās markas liksim?»

«Neko darīt,» es nodomāju un gāju pa lapu koku meža ceļu tālāk. Kad tā biju nogājis kādas verstis 12, tur bija liela muiža — Litene, krustceļos ar ceļa rādītāju uz visām pusēm. Es nogriezos pa to ceļu, kas ved uz Bolviem. Necik tālu nepagāju, kad turpat no kāda mežiņa malas man aiz muguras piepeši norībēja seši lielgabalu šāviņi. Troksnis bija tik liels, ka es no bailēm iekritu

grāvī, lai neķer ausis. Kaut kur aiz mežiem atskanēja citi šāvieni, tie bija mērķēti uz šo pusi. Tie nāca no lielinieku frontes. Es atmetu savas Bolvu iešanas domas pie malas un devos pārtiešām pa laukiem pa pļavām uz Alūksnes pusi.

Pēc daudzu stundu gājuma nonācu atkal citā lielā muižā, ko sauca par Kalna muižu.

Tā bija Kalna muižas vārda cienīga muiža kalna galā; veci rindām stādīti koki gar ceļmalām verstīm uz abām pusēm. Lejā bija redzami plaši lauki un zili meži tālumā. Pa kokiem lēkāja zīlītes un žagatas.

Viens bodnieks tur bija, vienu mucu petrolejas arī viņam vajadzēja, lai tik vedot to šurpu, pie tam par cara naudu. Otru nebija kas ņemt, jāiet uz Alūksni.

Aiz Kalna muižas lielceļš veda no kalna uz kalnu, tad atkal lejā un atkal citā kalnā augšā, kur varēja redzēt, ka ielejās mirdz skaisti ezeri, cits aiz cita. Pavēnī pa krūmiem lēkāja sīki putniņi un kalnos atbalsojās tāls tāls lielgabala šāviens.

Aiz pēdējā ezera, kas paliek pa kreisi roki, zaļu egļu pudurī var jau ieraudzīt īpatnējo Alūksnes baznīcu. Tālāk, kur ceļš izdalās uz divi pusēm, it kā iezīmēdams ielu, sākas Alūksnes pilsēta. Pašā stūrī ir pirmais nams ar bodi pa trepītēm augšā. Tur bija ļoti laipns bodnieks; bez kādas lielas diņģēšanās man deva tādu cenu, kādu es par savu petrolejas mucu prasīju. Lai tikai gādājot to šurp.

Bija vakars. Es pagājos vairāk uz tirgus laukuma pusi apskatīties pēc nakts mājām un varbūt pēc kāda cita bodnieka, lai nebūtu jādaudzās ar vienu mucu uz Kalna muižu. Par nelaimi žīdiem patlaban bija šabas, — visas bodes cieti. Es apstājos. Pa ielu staigāja reti gājēji, man pievilkās kāds vecs žīds un jautāja, ko es tā vērojot.

«Skatos pēc kāda kristīta cilvēka bodes, kam būtu durvis vaļā, vai varbūt pēc kāda jūsu kārtas bodnieka, kur varētu ieiet pa pakaļdurvīm piedāvāt veselu mucu pirmās zortes petrolejas.»

Vecais žīds, apskatījis mani zīmīgi no galvas līdz kājām, teica: «Panāk man bišķin līdz, te iekš vienam namem dzīvo viens latviešs, kam es domā, vajadzēs petrolej.»

Abi mēs kāpām pa trepīti uz augšu un abi reizē iegājām diezgan prāvā, bet tukšā istabā, kur pa vaļējām durvīm redzēja kareivi ļoti spožiem zābakiem kājās. Žīds man klusiņām iečukstēja: «Nav riktīgi» un atmuguriski kāpās atpakaļ un izmanījās ārā, atstādams mani vienu, cepuri rokā.

«Ko jūs vēlaties?» kareivis man prasīja.

«Atvainošanu,» es teicu, «laikam būs notikusi maza pārskatīšanās no mūsu puses. Vecais žīds mani gribēja vest pie latviešu bodniekiem, ziniet, žīdiem šodien šabas. Atvainošanu!» To teikdams es kāpu pa trepītēm uz leju, bet kareivis spožajos zābakos man panācās pakaļ uz tirgus laukumu.

«Atvainošanu,» viņš savukārt teica, «jūs sakiet, žīdiem šodien šabas, bodes slēgtas, petrolejas muca, bet vai jums tirdzniecības papīri ir kārtībā?»

«Kā to lietu ņemt! Ir un nav,» to teikdams es viņam parādīju savus Liepājas grāmatu pārdošanas papīrus un petrolejas dublikātu.

«Ko nu pūš, te taču nav ne Liepāja, ne Vecgulbene, bet kara josla,» — to teikdams viņš pameta ar roku, tūliņ radās divi apbruņojušies kareivji un pavēlēja man sekot pa trepītēm uz augšu.

Nu dibens istabā pie galda sēdēja cienīga izskata kungs, jau iemērcis spalvu tintē, lai ierakstītu protokolā par spiega notveršanu Alūksnes pilsētā. Vismaz es to tā iedomājos.

Kad es liedzos un teicu, ka mēs ar žīdu aiz pārskatīšanās ienācām nevietā, cienīgā izskata kungs noteica: «Varbūt gan.» Apskatījis manus grāmatniecības papīrus, beidzot aprasījās, kā «Kultūras Balss» grāmatnīcai veicas, kopā ar Kirchenšteinu un Līventālu to Valkā dibinājuši. Pašās beigās vēl noteica: «Noskaidrosim jūsu lietu, noskaidrosim.» Kareivis spožajos zābakos vēl reiz noteica: «Ko nu pūš,» un pasauca atkal abus sargkareivjus. Tie lika man iet pa priekšu pār tirgus laukumu, kur kādas mazas ieliņas stūrī pie mājas piespiedies, pabāzis galvu, vecais žīds noskatījās man pakaļ.

Atvērās kādi lieli vārti, sargs ar smagu atslēgu bunti vārtus atkal no iekšpuses aizslēdza, — nu es biju ieslodzīts cietumā. Kāds cits sargs, mazāku atslēgu bunti, man pavēlēja sekot pa trepēm uz otru stāvu, uz lielu kopēju kameru.

Ārpasaulē baznīcā patlaban iezvanīja svētvakaru, bet iekšā bija jau diezgan liela krēsla, tikai labi ieskatoties varēja ieraudzīt citus bēdu brāļus. Viņi sēdēja uz soliēm, klēpī turēdami lielus maizkukulus, sviesta bunduļus, tauku podus un citas ēdamas vielas.

Sestdienās no ārpasaulē piederīgiem ļaujot ienest nabaga cietumniekiem pārtiku, ar kroņa kostīti nepieradušam esot diezgan paplāni, vīri, ieņemdami mani savā vidū, paskaidroja; vēl piezīmēdami, ka te ilgāki dzīvodams es visu to pats novērošot uz to smalkāko. Vīri sniedza man cits maizi, cits kaņepes, cits biežpienu, lai es jūtos kā mājā starp savējiem.

«Kā tad nu iet pa to ārpasauli? Ko dzird par kaņepēm, ko par mieru? — Vai vācieši jau atkāpušies līdz leīšu robežām?»

Kamēr es par visu to tā pārtiesām pārstāstīju, tuvojas brīdis, kad sargs pavēl uguni nodzēst. Vēl kādi izprasījās uz ateju. Kādi koridorā bija satikušies ar sieviešu kārtas cietumnieci, pastāstījuši par jaunu bēdu brāli, ar apmēram tādu pašu lietu, kā viņas lieta. Pienākusi pie apaļā durvju cauruma, viņa čukstēja: «St!! st! jaunais biedri no Rīgas par kādu lietu?»

«Par petrolejas lietu,» es atbildēju.

«Es atkal par sāls lietu, nesu pār robežu. Vecos laikos biju «Laboremus» biedrene. Mani vairs nepazīstat? Cst, cst! sargs nāk, nu man jānūk,» to teikdama viņa pazuda, lodziņa caurums palika tukšs.

Cietuma sargs nodzēsa ugunis, un mūsu kamerā tumsā turpinājās visādas sarunas, par kādu lietu katrs nonācis cietumā. Cits bija parādījis lieliniekiem ceļu, cits devis ēst. Kādi bija braukuši šķūītīs, kādi nozaudējuši pases, tā citi lāgā nezināja, kuŗas zemes pavalstnieki viņi tagad skaitās.

Vienam gandrīz visi šie pārkāpumi bija apvienojami vienā pārkāpumā, — pie kam vēl nāca klāt duršanas mēģinājums ar cūku kaujamo dunci kritiskā brīdī. Tam cilvēkam mēs visi fantazijā nospriedām tīri vai nāves sodu. Kaŗa josla.

«Vienīgais glābiņš vēl būtu,» kāds pašā dibens kaktā svarīgā balsī iesaucās, «labs advokāts! Proties — svarīgākajā nozieguma brīdī noziedznieks taču nevarēja zināt, ka viņam darīšana ar pašu ļaudīm, tāpēc taisni tie, kuŗus viņš no savas nabadzības pāēdinājis, pāvedis un parādījis ceļu — runājuši latviski; bet kuŗiem viņš izmisumā draudējis ar dunci, to kritiskajā momentā uzrunājuši krieviski.»

Pēc liela klusēšanas starpbrīža kāds ieprasījās, cik liels tad tas duncis bijis. Vīrs tad piecēlās no sava salmu maisa, lai rokām parādītu dunča gaŗumu. Tā kā mēs visi gulējām gaŗšļaukus uz grīdas, no rādīšanas tumsas dēļ neko nevarēja saprast. Kā vēlāki izskaidrojās, duncis kritiskajā brīdī nav vis bijis rokā, bet ieslēgts skapī un atslēga glabājusies pie saimnieces.

Pēc tam sarunas pārgāja uz spekulāciju ar sāli, petroleju un alu. Kāds teica: «Otrā kamerā sēd vecs žīds, kas esot nesis uz lielinieku fronti alu. Kad viņam apcietinot prasīts, par cik tad viņš šinī pusē to alu krogū pircis: «Par septiņi rubuļi pudeli,» vecais žīds atbildējis.

Un par cik viņš tur viņā pusē to lieliniekiem pārdevis?

«Par septiņi rubuļi!»

«Kas?! par septiņi pērk, par septiņi pārdod, no kā tad dzīvo?»

«No tā apgrozībe, no tā apgrozībe dzīvo,» žīds atbildējis, lai nevarētu apvainot par spekulāciju.

Par tādu žīda atbildes izstāstīšanu visa tumsā kamera smējās, cits pēc cita daudzinaŗdami: par septiņi pērk, par septiņi pārdod un dzīvo no tā apgrozībe ...

Otrā diena bija svētdiena, visi sēdēja kamerā, bet trešā — pirmdiena. Agri no rīta sargs atvēra plaši durvis, saukdam: «Visi pie darba!»

Citi cietuma sētā sāka zāgēt malku, zāgi vazādami gaŗi un lēnām, kā uz dienas maksu. Man un vēl vienam lika iet uz Alūksnes ezeru pēc ūdens. Mēs staigājām ar tukšu toveri turp, ar pilnu atpakaļ. Viens cietuma sargs ar revolveri staigāja mums līdz, otrs ar atslēgu bunti katrreiz vārtus atslēdza, atvēra un, palaidis mūs ārā vai iekšā, atkal aizslēdza.

Kad tā labu laiku bijām darbojušies un sanesuši tik daudz ūdens, ka pēc mūsu aprēķina pietiktu vai visai nedēļai un gājam vēl reiz, taisni vārtu atvēršanas brīdī, kāds skrīvelis sauca manu vārdu, teikdams: «Atsvabināts.»

«Jā, no Rīgas pienākušas labas ziņas,» skrīvelis vēl paskaidroja. «Tas cienīgā izskata kungs, kas jūs noklausināja, to lietu paātrināja.»

«Tad vēl atsvabināts esiet jūs,» to teicis skrīvelis rādīja uz gaŗo vīru, ko mēs fantazijā bijām notiesājuši uz nāvi par dunča cilāšanu.

Ar galīgu atsvabināšanu tā lieta tomēr tik pārāk ātri negāja; mani veda pa «tipu tapu» uz Gulbeni. Tiesa Vecgulbenes muižas cietumā mani ieguldīja tikai pāris nakts, bet nākošā etapa punktā — Madonā bija jāuzkavējas ilgāku laiku. Tas bija ierīkots bijušā vācu gūstekņu barakā. — Liels un plašs. Tie nedaudzie apcietinātie telpu lieluma dēļ tīri skalot skalojās gar sienām. Kad mani tur ieveda, kāds no apcietinātiem, noskatīdamies uz manu nedēļām nemazgāto apkaklīti, kas kādreiz bija bijusi balta, un šlipsi, kas saspraužamo pazušanas dēļ bija atstutējušies pie ausīm, teica: «Tas ir komisārs. Diezgan tu citus esi dīdījis, re, kā nu pašam iet.»

Rīgā man bija palicis vienā maisā vēl drusciņ cukura. Kad tiku vaļā, jaunu atļauju dabūju drīz braukšanai pa dzelzceļu un zemes ceļu līdz Vecgulbenei — Alūksnei un Bolviem turp un atpakaļ. Pa to laiku petrolejas cenas bija atkal cēlušās un es Gulbim kārtīgi nomaksāju par vecu — lai dabūtu grāmatas uz jaunu.

LAURU KOLŌNIJĀ

Lai notiktu līdz Lauriem, no sākuma jābrauc pa dzelzceļu; var braukt līdz Alūknei ar «mazo bānīti» un tad pār robežu taisni Igaņu zemē iekšā, bet var arī laist caur Valku, kur «lielais vilciens» pie Igaunijas robežām pietāj ap pusdienas laiku. Durvis tad noslēdz, un no viena gala sāk pārčamdīt ceļa paunas un pārskatīt pases.

Mūsu vagona pasažieri gandrīz visi bija bijuši Rīgā Zviedrijas karali skatīties, pie kam cits dabūjis redzēt, cits nē un tad tas bija bēdīgs. Pie visbēdīgākiem bija pieskaitāms kāds maza auguma vīriņš, kam Rīgas policisti bija izmaitājuši skatīšanos trīs reizes no vietas.

«Merķeļa ielā,» viņš teica, «es būtu viņu redzējis no Māmuļas atpakaļ braucienā, ja Rīgas policisti man nebūtu lieguši pār ielu pārskriet, kur otrā pusē bija brīvs trotuārs, bet šai pusē aizstājušies man priekšā gaŗi vīri ar platām mugurām.»

Kāda sieva, kas bija iekāpusi pie Cēsīm, teica: «Brīnums gan, paši savu ķeizaru nosita un nu skrien citu skatīties.»

Pa tam igauņu muitnieki bija pienākuši un lika mums parādīt grāmatu paunas, par ko muiķa nebija jāmaksā.

Igaņu Valkā ir drusciņ jāpakavējas, tāpēc ka vilciens iet vēlāk. Aiz stacijas ir koki apstādīti iela, kas gareniski ved, bet krustām ejot, var nonākt parkā, kur redzams igauņu skulptora Ādamsona veidots kareivis ar paceltu roku uz brāļu kapu pusi, kur esot guldīti arī latviešu kareivji. Pats skulptors patlaban ir miris, ko dzirdēju no divi ātrajiem fotogrāfiem, kuŗi viens aiz otra piedāvājas nofotografēt un izgatavot piemiņas bildes desmit minūtēs.

Igauņu valodas skaņas man labi patika. Kafejnīcas jaunkundze, kur iegriezāties nodzerties, izteicās, ka daiļskanīguma ziņā kādā valodu sacensībā igauņu valoda esot izpelnījies pirmo godalgu pasaulē. Bet kāds krievs, kas gan arī citādā ziņā par igauņiem izteicās drusciņ nievājoši, apgalvoja, ka igauņi tanī sacensībā izpelnījušies tikai otro vietu.

Valkas pilsētā izskatās neparasti, ka nav žīdu bodnieku — visur igauņus un latviešus vien redz. Grāmatu tirgotavu logos bija izstādīta mūsu Jaunsudrabiņa «Valga Raamata», kas esot Baltās grāmatas tulkojums. Otru grāmatu bija sarakstījis Gailīts, kas esot liels igauņu rakstnieks ar latvisku uzvārdu.

Pa tam laiks bija aiztecējis un jāiet atpakaļ uz staciju, kur satiku to mazā auguma vīru, ko Rīgā policisti nebija laiduši pāri Merķeļa ielai. Bufetē viņš dzēra igauņu alu no slaidām citāda tipa pudelēm, kā pie mums, un teicās ātrāk dzeršanu nebeigt, līdz vagonam piejūgšoties lokomotīve priekšā, lai gan vagonā daudz cilvēku jau sēdēja. Arī mums ar Pīču par lielu brīnumu, tiklīdz bijām iekāpuši, vienīgais vagona sāka skriet bez lokomotīves straujā gaitā. Mazais vīrs gan paskrējās drusciņ pakaļ, bet tomēr nepanāca un palika brīnīdamies skatoties, ka vagona bez lokomotīves iet un iet, pie kam viņš izskatījās tikpat bēdīgs, kā mūsu Zirdziņš, kad viņam toreiz tā vikses fabrika nodega un apdrošināta nebija.

Mūsu automobilis uz sliedēm jeb motora vagona skrēja ātri, tā ka šur tur paspīdēja drīz viens, drīz otrs ezers. Kilometri septiņdesmit bija viens skrējienis, un jau tālumā aiz Vaguļa ezera saskatāmi Vero pilsētiņas dakstiņu jumti.

Pilsētiņā mēs iegājām, kad saule nogrima aiz ezera. Tur arī nebija žīdu bodnieku un neredzējām neviena cilvēka bērnu, tikai lielas melnas bezdelīgas augsti līdinājās virs baznīcas torņa.

Igaunietēm vairs bērnu neesot, viesnīcnieks man teica pie alus glāzes, ko pielēja no slaidajām pudelēm. Vienīgie zaldātu devēji Igaunijai vēl esot Pečūras krievi, kam rodoties pa divpadsmit bērnu katrā ģimenē.

No Veriem uz Lielo Munimeģi jānogriežas pa Vaguļa ezera malu taisni gar kazarmēm, un tad nāk kalni, cits par citu augstāki, kā no viena lejā, otrā augšā. Lejā šur tur paspīd kāds cits ezers. Aiz grants bedrēm, kur visgarām redz zemes čurkšļu ligzdu caurumus, jāuzņem taisns ceļš uz Vane Kaseritse, kur iznāk uz liela lielceļa ar kilometru stabiem, kas nav vis kā mūsu zemē sarkani taisni stāvām strīpinām, bet zilganām, vītām, platām — gandrīz kā krievu laiku verstes stabi, labi ieraugāmi; gar vienu vēl nav garām paiets, kad jau otru kaut kur priekšā, pakalnē redz gaidām. Un tā stabs pēc staba paliek aiz muguras un tālumā redz augstu kalnu, vēl tālāk otru un aiz tā Lielo Munimeģi.

Kad mēs nonācām pie pirmā kalna, tur uz augšu kāpa ubadze. Viņa teica: «rastā» — kas mūsu valodā nozīmējot grūti.

Vellameģi sauc otru kalnu, tas ir ļoti stāvs un to dienu virsotnē šalca vēji kokos.

Kad pievakarē nonācām pie Lielā Munimeģa, sargs būdīnā mūs saņēma laipni. Viņš teica: «Lieciet tikai savas grāmatu pauniņas uz mūriņa, bet paši atvēsināties ārā uz lievenēm, es tikmēr sadabūšu torņa atslēgas, lielo tālskatu un tad kāpsim augšā.»

Kāpdams pa meža celiņu, kur vairāk nekā nevarēja redzēt kā kokus un kokus, sargs pastāstīja par Munimeģa lielumu: «Milzu kalns pie Tukuma paliktu dziļā lejā, bet Pēterbaznīcas tornis Rīgā būtu jāpagarina divi ar pus reizes.»

Paša kalna galā ir tornis, deviņas asis augsts ar durvīm un divām terasēm galā. Pirmā terasē bija jāierakstās lielā apmeklētāju grāmatā, no kurienes, ko strādā un kā sauc. Mēs ar Pīču ierakstījāmies latviski par grāmatniekiem. Pašķirstot lapas atpakaļ, tur bija ierakstīties kāds «Kaufmann aus Libau». Tanī terasē vēl nevarēja redzēt pāri lielajiem bērziem, bet uzkāpjot otrā, koki palika lejā un vējš drusciņ ligoja torni.

«Tagad paskatīsimies pasauli,» sargs teica un uzstādīja uz kājām savu lielo tālskatu.

«Un nu, paveij. Tepat tā pilsētiņa lejā ir Vero igauņu zemē.»

Es paskatījos stobrā un pazīnu mūsu viesnīcnieka māju, kur mēs sadzērām alu no slaidajām pudelēm, pie kam ubadze, kas teica: «rastā», vienmēr vēl gāja pa lielceļu.

Sargs teica: «Lūk, tur tā ir Pečuri pilsēta. Vienai baznīcai tur izskatās tik tievs tornis kā īlens. Tur cietoksnis un klosterbaznīcas kupoli saulē mirdz. Lūk, tur uz to pusi redzamas zaldātu kazarmes igauņu zemē, bet tur uz to pusi tādas pašas zaldātu kazarmes latviešu zemē, kaut kur tur ellē pie Marienburgas vai Alūksnes, kā viņi to tur sauc. Lūk, tur no Pečuriem drusciņ sāņus tikko saredzami caur dūmakiem spīd divi torņi. Tie ir Pleskavas baznīcu torņi Krievzemē — bet te šitas Apekalna baznīcas tornis Latviešu zemē. Tur vairāk lejā, tas ir vecais krievu cietoksnis Izborskā, bet tepat zaļajos kokos redzams sarkans tornis, tur jums būs jāiet gaļām — uz Lauriem.

Gar sarkano torni mēs pagājām vēl lielā dienā, bet kad iznācām uz vecās Rīgas-Pēterpils šosejas, tikko varēja vairs saredzēt ceļa rādītāja uzrakstu: Rīga 205. Pleskava 78. Visapkārt skatoties pēc nakstmājām, ieraudzīju spoku dzirnavas. Tur nedzīvoja neviens cilvēks. Durvis bija izgāztas, krēslā pa tām varēja saskatīt tikai apputējušus dzirnakmeņus un pussagruvušas trepes, pa kuņģiem varētu uzkāpt augšā pārgulēt nakti. Bet Pičum bija bailes man pakal kāpt. Tāpēc mēs gājām pa plato šoseju uz priekšu līdz kādām lielām igauņu mājām, kur saimniece bija pati laipnība un tīrība.

No rīta saimniece cēlās līdz ar cīruļiem un mēs arī sākām atkal iet pa plato šoseju, kas no robežas no maz lietošanas bija apaugusi ar gaļu zāli. Verstis sešas noejot, bija jānogriežas pa labi uz Lauru pusi. Bārdains krievs parādīja ceļu taisni pa mežu, kur aiz diviem «čuknu ciemiem» sākšoties latviešu Vēciņi, Čakstes, Akmentiņi, Vilnīši-Grīvas. Aiz latviešu ciemiem mēs ieraudzīšot augstu kalnu ar ezeriem un staigiem purviem abas pusēs. Kalna galā būšot trīs krievu sādžas, kuņas saucot par Milžina, Stohnova un Goguļina. Aiz Goguļinas lai ejot par laipu, kur aiz upītes taka aizvedot uz Lauru-Ličnikovu skolu.

Mežā vēl satikām igauņu huzāru sarkanām biksēm, tas teica: «tere, tere» un mums parādīja ceļu uz Vēciņiem, kur ieejot, patlaban bija brokasta laiks. Saimnieks stāvēja pie žoga. Kad mēs viņam padevām latvisko: «dievs palīdz!», viņš teica: «Es te stāvu un vēroju, tā kā mūzikanti nāktu, tā kā mērnieku palīgi, — strumenti plecos — bet tomēr esmu vīlies.»

«Grāmatnieki, grāmatnieki! No Latvijas nākam!»

«Ar dievvārdgrāmatiņām vai?»

«Nē! Mums ir tādas grāmatas: Velna kapteinis, Pūcesspiegēls un Jērs Maigums, Vārnu ielas republika, Jūras vilks.»

«Tad iznāks andele,» saimnieks teica un lika taisīt paunu vaļā. Pa tam saimniece, izliekusies pa atvērtu logu, saka: «Lūdz taču ciemiņus iekšā! Tik reti viesi, kādus mēs te savā mūžā neesam redzējuši. Pa reizai atklīst kādi sludinātāji brāļi, batisti, kas viņi tādi — bet riktīgus grāmatniekus un vēl no pašas Rīgas, nudien, pirmo reizi mēs redzam. Lūgtu tik uz dibenu! Apsēžaties, apskatāties, kā mēs te svešumā raujamies. Redziet, uz to pusi mums ir savs dārziņš pie mājas.»

Es ar lielu interesi skatījos, kā izskatās tādā kolonistu istabā. Vai kādu grāmatu plauktiņu arī redz, un kas par kalendāru karājas pie sienas. Kalendārs bija no Alūksnes vests, Pastalnieka izdevums. Starp krievu grāmatām atradās divas latviešu, viena ar noplēstu virsrakstu «Pugačeva dumpis», otra Tolstoja «Kazaki». «Ar tām krievu grāmatām ir tā,» saimnieks teica, «senāk, kad vēl robeža nebija priekšā, tad Pleskava bija mūsu pilsēta un mēs Pleskavas guberņas iedzīvotāji. Nu mūsu pilsēta ir Pečuri, bet kalendāru, ja kāds brauc, atved no Alūksnes.»

Tā sarunājoties, saimnieks, rakņādamies pa grāmatu paunu, bija izmeklējis Vāczcmē un Velna kapteini. Maksāja pirmo rokas naudu ar igauņu markām. Es iespļāvu sauja un pasaucu Piču, kam patlaban saimniece izrādīja dārziņu, stāstīdama, ka šo kaktu īstie laurenīši saukājot par malēniešiem, tāpēc, ka viņi paši sevi ar zināmu lepnumu dēvējot par smilteniešiem.

Pie cepurēm mēs piespraudām dārziņa ziedus un gājām uz otrām mājām. Tur kāda negrāmatnieka sieva patlaban rīkojās pa kukņu. Kad es viņai, padevis latvisko dievpalīgu, teicu, ka nāku no Latvijas ar latviešu grāmatām un tās pārdodu, viņa ne lāgā nepaskatījiesies man virsū, atbildēja: «Nekā nebūs!» Kad es gāju ārā, mani pavadīja rāms jērs, kas bija pieradināts istabā pie cilvēkiem.

Trešajās mājās saimnieks patlaban sēdēja ārā uz lievenēm un apsauca niknus suņus. Kad atkal teicu, ka nāku no Latvijas ar latviešu grāmatām, viņš, kā lāgā nesaprazdams, vēl reiz pārprasīja: «Vai riktīgi ar laicīgām grāmatām? Mums te tādi batisti vien staigā, bet šitādus kā jūs, savā mūžā es redzu pirmo reiz, lai gan man ir jau sestā desmita uz muguras,» — Viņš pasauca krievu kalpa meiteni un lika paaurēt saimnieci mājā.

Saimniece bija gandrīz vai patīkamāka par saimnieku.

Glīta, melna kleitiņa mugurā. Viņa atnesa pašbrūvētu alu, lai mēs dzerot un stāstot, kā nu tur Latvijā dzīvojot. Vai varbūt mēs kādreiz esot iegriezušies viņas bērnu dienu pusē — Madonā? Toreiz tur grāmatu kolportieři esot šad un tad pārstaigājuši, saukdami: «Sapērciet! sapērciet! jaunas kalenderes, jaunas grāmatas!» Tagad te viņa tikai dabūjot pa reizai kādu grāmateli no Lauru bibliotēkas.»

«Pa reizai?» es prasīju. «Un vai šodien nebūtu tā reize, redzēt, kāds grāmatai virsraksts?»

«Vienalga, kāds virsraksts katrai nebūtu,» saimnieks atbildēja, «bet tie šolaiku stāsti ir visi ar norautiem galiem — kā zirgs bez astes.»

Saimniece iegāja iekšā iznest bibliotēkas grāmatu. Mēs ar Pīču dzērām trešo stopu alus un saimnieks turpināja: «Vecos laikos, kad es tāds puika biju, ja tad viens grāmatu lasīja, tad tur bija ko dzirdēt un ko klausīties. Un ja kādu vakaru lampā pietrūka petrolejas, tad visi pa kārtai rādīja skalu uguni, līdz grāmatai bija beigas. Jā, tādai vajadzētu būt grāmatai.»

Saimniece iznāca parādīt apzīmogotu bibliotēkas grāmatu — tā bija Andreja Upīša kopotu rakstu otrais sējums, «Tūkstošnieces».

Nākošās mājās aiz pircēju trūkuma nebija vērts iegriezties, jo tur patlaban bija mēslu talka. Domājams, ka talcenieki sabraukuši no kaimiņu mājām arī. Tāpēc mēs ar Pīču nostājušies aiz kadiķu krūma, drusciņ paklausījāmies meitu latviskā dziesmā, kas uz lauka mēslus ārdīdamas rakstā cilāja dakšas dziedādamas. Tad atkal soļojām projām gar aploku rakstā svilpodami līdz:

«Uz Lauriem, uz Lauriem. Uz Lauriem jādodas.»

Kā bārdainais krievs mežā bija teicis, tā arī bija: aiz «malēniešu» mājām ieraudzījām augstu kalnu ar ezeriem un staigiem purviem abās pusēs. Kalna galā bija lielas krievu sādžas; tur no smago grāmatu paunu atvieglšanas nebija ko domāt.

Uzkāpjot augšā, varēja redzēt, ka dziļi lejā, kur gulēja staigie purvi, apauguši sīkām krūpja priedītēm, zied ziemeļzemes baltās puķes visapkārt. Priedītēm sīki bērziņi pa starpām un puķu pūkas vējš dzenā augšā kalnā. Pa kalna vidu ved ceļš, kuŗu krieviete, kas garām gāja, sauca par ielu. Viņa teica: «Es eju pa ielu un skatos, kur mani sivēni, bet ieraugu cilvēkus.»

«Vai varat uzminēt, no kurienes mēs?»

«Ai, Dievs lai to zin! Laikam no tālienes gan?»

Pīčus tad teica: «Vai zināt tādu augstu kalnu, ko sauc par lielo Munimeģi? tur mēs bijām vakar.»

«Kā ne, kā ne, mīļie. Reiz mūsu sādžā bija uzklīdis tāds meistars — pulksteņus prata papravīt, tas arī teica, ka tur uz to pusi atrodoties tāds augsts kalns, no kuŗa raugoties mūsu sādža izskatoties taisni tik maziņa, kā sivēni ganībās.»

Koka mājēles ar ģēveļu galiem uz āru un ērmīgi vilku žogi ar sētu stiepās visgaŗām, mēs stiepām savas grāmatu paunas pilnas un neaiztiktas līdz upei, kur pār laipu pārejot mūs panāca latviešu sieva. Tā kā patlaban uznāca lietis, viņa mūs lūdza pie sevis būdā, ko sauca par «Goruška». Būdu viņa esot pirkusi no krieviem. Neviena lasītāja viņai neesot mājā. Arī tur mūsu grāmatu pauna

nenoplaka. No Goruškas varēja jau redzēt Lauru Ličņikovas latviešu skolas un biedrības māju, kur vīrs latviskā uzraksta bija uzrakstīts: «Laura-Litshnikovo Lati Haridusselts».

Pats skolas kungs Donbergs bija mājā. Par grāmatniekiem un grāmatu lasīšanu viņš atsaucās atzinīgi. Viņš teica: «Es, lūk, arī šo to esmu sarakstījis par mūsu darbošanos te Lauru kolonijās, seno līdumnieku laikos, kad mēs te būvējāmies un plētāmies.» — To teikdams, viņš mums parādīja biezu manuskriptu žūksni, ko mēs ieteicām aizvest uz Rīgu, parādīt kādam redaktoram vai Kultūras fonda onkulim; varbūt Eglem vai Dēķenam, kas esot viņa vecs darba biedrs. Par to lietu viņš solījās pārdomāt.

Otrs skolotājs dzīvo blakus mājā. To sauc par Cimbuli. Tas bija tikpat liels grāmatnieks kā Donbergs: aprunājās par rakstniekiem, pazina grāmatas un noplacināja drusciņ manu paunu, bet Ciemiņš, kam bija lielas mājas turpat pakalnē pie skolas nama — tas nepaņēma nevienu: neskatījās grāmatām ne virsū.

Donbergs mūs nāca pavadīt un ievēda parādīt jauno biedrības zāli, kur aizparītu būšot liela balle. Tur viss skanēja un smaršoja pēc ēveļu skaidām. Skatuves meistari patlaban rāvās, sagatavodami dekorācijas; gar sienām bija izkarinātas igauņu un latviešu ievērojamu vīru portrejas. Pie vienas karājās liela afiša, kur bija lasāms igauņu, latviešu un krievu valodā, ka būs teātris un dziesmas. «Uzvedis: 1. «Sirds draugs Kārlis», komēdija 2 cēlienos, Rutku Tēva. 2. Dziesmu nodaļa. Deja un citas izpriecās. Uz deju spēlēs orķestrs. Bufete. Zirgu uzraudzība.»

Ar vienu skatuves meistaru, kas patlaban vicināja pindzeli, mūs iepazīstināja. Tas likās, bija kāds mākslinieks. Viņš mūs uzlūdza, lai paliekam uz balli. Zināms, viņš teica, aizparītu būšot vēl otrie un trešie lieli svētki Pečuros. Tur seti sabraukuši no visām malām brīnišķīgos apģērbos, apiešot krusta gājienā ap svētā klostera mūriem — tas viens. Igauni noturēšot tur dziesmu svētkus un kaŗa orķestrs spēlēšot — tas otrs. Pēc aizparīta sāksoties Pečuru Jāņu tirgus. Lai tur nonākdami mēs apmetoties viesnīcā «Pie Melno kaķi», tur mēs satikšot visus Lauru grāmatu pircējus. Tā kā āmuru kladzienu pēc es meistara vai mākslinieka goda vārdu nebiju labi dzirdējis, tad tā šķīrāmies, nezinādami, kā katru sauc — uz satikšanos aizparītu Pečuros pie «Melno kaķi».

Jau no tālienes es izskaitīju, ka Lauru miestīņā ir kāds simts māju. Tur būvē jaunu latviešu luterāņu baznīcu, bruģē ielas. Tur ir kādas septiņpadsmit bodes un gandrīz visi bodnieki latvieši. Ieejot miestīņā, no viņa gala, es sāku piekļāvēt pie katras mājas durvīm, piedāvādams latviešu grāmatas. Bet tāpat kā Kurzemes miestos butkenieki nevienu grāmatu nepērk, tā arī Lauros bija — lai gan tur ļaudis no kurzemniekiem atšķīrās ļoti. Tā ar kādu sievu runādams par kurzemnieku skābo putru, dzirdēju: «Cits saka, ka tādu putru, ja vakarā izvārot, dažs varot strēbt vēl otrā dienā.» — «Nevis otrā dienā vien, bet otrā nedēļā vēl streb», es atbildēju.

«Ak Kungs,» viņa tad izsaucās, sasīta plaukstas. «Un mēs atkal jau otrā dienā atdodam sīvēniem.»

Izstaigājuši veltīgi visu to ielu, kas gar jauno baznīcu ved, mēs uzgājām uz to, kur bruģi bruģē. Tur arī veltīgi izkļāvējušies gar pāris durvīm, gājām par tiltu uz krievu sādžiņu Šemeriči, kas turpat upmalē guļ vecos kokos. Pie sādžiņas ir maza krievu baznīciņa un veca kapsēta, tur mēs apsēdāmies noskumuši, ka nepērk grāmatas, studējām kartē ceļu uz nākošo latviešu ciemu un pārspriedām par to, ka izdevējs Roze, grāmatnieks būdams, darījis ļoti prātīgi nemaz neuzsmērēdams tādu Lauru miestu uz ceļkartes virsū. Ko tas līdz, ja tur ir 100 mājas no vietas, bet nevar pārdot nevienu grāmatu. Turpretim Šemeričā, kas uz kartes bija atzīmēta ar visu baznīciņu, patlaban bija mēslu talka. Rausējs kūtī bija izrāvis rozā kreklā, vedējam bija dzeltenas bikses, bet kāpējam uz lauka kā pārkonpuķes. Ārdītājas bija tērpušās magoņkrāsu jakās un strādādamas dziedāja divbalsīgi: «Taņa, Taņa!» Kāpējs, izgāzis vezumu, kļiedza un, saķēris meitu, grūda to uz upi rumulēt.

Tā kā metās jau vakars, tad mēs gājām atpakaļ uz Lauriem, pārgulēt nakti.

Iegriezāties krogū, kur dodot arī naktsmājas. Pats krodzinieks un visi dzērāji bija latvieši. Viņi patlaban turējās pie pilnas bufetes; iedzēra un uzkoda vēžus. Kāds prāvāka auguma vīrs, ko citi sauca par slampenieku, citi par kuldīdznieku, vai kurzemnieku, teica un dziedāja kādu jautru dziesmu:

Pa ielu staigā jaunkundze,
Tai priekšā buķete.

Alu, hei, hi, hi, hi! visi tad piebasēja un trīs reizes atkārtoja: Tai priekšā buķete! Tai priekšā buķete!

Tai vaigi zied kā rozītes
Pie alus glāzītes.
Alu hei, hi, hi, hi!
Pie alus glāzītes.
Lai alus puto glāzītē
Pie pilnas pudeles.
Alu hei, hi, hi, hi!
Pie pilnas pudeles.

«Pie pilnas pudeles, krodziniec!» viens no dziedātājiem uzsauca krodziniecei, kas stājusies krodzinieka vietā un bija ļoti patīkama sieviete. Krodziniece tad atbildēja; «Te mums ieradusies reti viesi no Rīgas ar latviešu grāmatām. Vajaga saprast, cilvēki tik tālu nākuši. Tu, vecpuiši! sievas un bērnu tev nav, citiem priekšzīmi rādīdams, taisi nu rokas naudu, paņem ačē šito lielo grāmatu «Pūcesspiegels un Jērs Maigums», es atkal sev un savai meitai atlikšu šito.»

Visi sanāca ap mūsu galdu, kur mēs izlikām grāmatas gubās. Katrs paņēma pa grāmatai, šķirstīja un dažs pirka, lai gan Pīča aizrādīja, ka mums vēl ir tāls ceļš priekšā pa citiem latviešu ciemiem uz Pečuru pusi, tāpēc lai pērk, kam grāmata patīk. Kādam patika vēsturiski stāsti, tas izmeklēja «Aivenho», «Vāczemē», «Leišmalē». Citam atkal par mīlestību.

Pa tam krodziniece bija palaidusi ziņu gandrīz visiem Lauru ievērojamākiem vīriem, lai uz ātrāko nāk šurp uz krogu pirkt grāmatas. Sanāca ādminis Krūmiņš, — kādu sauca laikam par Eglīti, kādu par Bergu, bet no tiem nekāda prieka nebija. Tie tikai uzkoda vēžus. Bet i tā mūsu grāmatu paunas bija saplakušas maziņas, maziņas.

No rīta lija lietūs, tāpēc es reizu reizēm tikai paskatījos pa logu, kā divi vīri izsmel ūdeni no dziļas akas, kur suns bija ietriecis kaķi. Akas vinda čīkstēja un čīkstēja un lietūs lija. Nesagaidījuši sauli, pēc brokasta laika mēs devāmies ceļā uz latviešu ciemiem Visokij most, Lugi, Šilova, Lapkova, Šumilova, Durkova — un kādos krievu vārdos viņas visas nesauca. Par tēriņu un naktsmājām laipnā viesnīcniece vēl paņēma grāmatas un akas vinda vēl palika čīkstot, kad mēs gājām pa lielceļu ārā.

Kādu pusjūdzi nogājušus caur krievu sādžām, mūs panāca latviešu meitene no Šilovas Zvaniņiem.

Šaipus Lugi latviešu skolas nama, kur mēs griezāties pirmajās mājās iekšā, meitene šķirdamās piekodināja, lai iegriezāties viņu ciemā arī. Lai ielāgojam ceļu uz turieni, kā viņa teikusi. Viņa tikmēr sameklēšot naudu. Tanīs mājās bija mēslu talka. Patlaban kā paturēta pusdiena: visi talcinieki sanāca ap grāmatām un pirka.

Lugi skolotāju nebija mājā, vienīgi latviešu bodniece šo to pastāstīja par ciema ļaudīm, kuŗam mēs izgājām cauri, neiegriezdamies vairāk nevienās mājās, tāpēc ka bija dienvīdus laiks un grāmatu krājumiņš jāpataupa otra ciema Zvaniņu meitenei, kas aizgāja un mūs gaidīja.

Kur Šumilova un Šilova, divi latviešu ciemi tāli aiz upes guļ meža paēnā; visapkārt tur aug tik slaiki koki, kādi pie mums nepadodas. Bērzi vien, bērzi vien, it kā milzīgi balti vīri stāvus stāvētu. Pašā meža likumā ir pēdējā māja ciemā. Aiz mājas mežmalā nosūnojis sienu šķūnītis. Tanī vakarā, kad mēs tur iegriezāmies, mežs tā smagi pūta. Zelma, saimnieka meita, teicās labprāt uztaisīt mežmalas šķūnītī guļas vietu grāmatniekiem. Bet pirms lai ejot vēl uz istabu paturēt vakariņas. Par vakariņām un naktsmājām viņa negribēja nekādu maksu ņemt. Bet tā kā es tādā gadījumā teicos līst mežā zem bērziem, tad viņa pieņēma abus «Velna kapteiņus».

Nākošā dienā, kas bija sestdiena, mēs klaiņodami aizķērām Lapkovas brāļu draudzes nosūnojušo namiņu, tur nesatikām nevienu cilvēku. Arī skolas namā, kas pēc skaita bija jau trešais, skolotāja nebija mājā. Tā kā grāmatu vairs nebija nekāda izvēle, tad daudziem latviešu ciemiem un sētām gājām gaŗām, turēdami uz Pečuru pusi. Divās vietās, kur aprunādamies pasniedzu manu 50 izdoto grāmatu sarakstu ieskatam, skolnieki pieprasīja «Vācземē», skolotājs vēstures stundā esot lasījis priekšā. Paticis. Par nelaimi, nebija vairs ko dot, jo pēdējo bijām pārdevusi Lauru krogū. Un mēs klaiņojām atkal tālāk pa meža teku, kur Sikšņu meitene mūs bija uzlaidusi, līdz meža otrā malā ieraudzījām latviešu vīru, kas raka linu mārkus. Tas parādīja teku uz lielo šoseju.

Šosejas abās pusēs ir latviešu mājas. Mēs gājām gandrīz visām gaŗām, un tā dūšīgi iedami, pie paša vakara, kad jau tumsa metās, pienācām pie tās upes, kuŗu Lauru kolonisti savā lūgumrakstā par pievienošanu pie Latvijas bija minējuši par robežupi. Pāri upei ved tilts. Šaipus tilta ir pēdējā latviešu māja. Tur es, labvakaru padevis, gribēju atstāt pēdējo grāmatu par pusstopu ūdens, lai nemētātos pa somu, bet tie ļaudis par grāmatām bez runāšanas it kā izteicās: taisies kā tieci!

Tūlīņ aiz tilta mazs krodziņš stāv ceļa malā. Tur bija alus, augļūdens, slavenie Pečuru baranki, par kuŗiem dzirdējām jau Valkā un Veros, kriņģeļi, desas, mūzikants ar ermoņikām un laipna krodziniece ar krodzinieku, kas piesolīja naktsmājas. Tā kā vakars bija vēls un šosejas taisīšanas darbi beigušies, tad šosejas strādnieki, sēdēdami pie galda, dziedāja igauniski ermoņiku spēlmanim līdzī visādas jautras dziesmas, pie kam dažai dziesmai bija gluži tādas pat meldijas, kā mūsu ziņģu lūstēm. Kad mēs ar Pīču bijām apēduši karstās desas ar Pečuru barankiem, un krodziniece, liekas, mums par godu, spēlmanim lika uzspēlēt atkal vecu dziesmu ar vācu meldiju, ko viņa laikam ar pierobežas latviešiem bija jau sadziedājusies, un pati dziedāja līdzī igauniski, mādama, lai mēs arī piepalīdzam, tad mēs, cik no galvas atminējušies, pieņurdējām latviski:

«Sveiks, pāri pār kalniem jau saule gaiši spīd!»

Kā par brīnumu, viens no igauņiem tad piecēlās ar alus kausu rokā un arī latviski uzrāva:

«Nu steidzies, draugs, ieliet alu no labākā, kam tīkas, lai paliek, rītu ceļš mums tālāk iet!» — Tam uz iepazīšanos un šķiršanos mēs atdevām savu pēdējo grāmatu.

Un nu varētu mierīgi saskaitīt naudu, cik nopelnīts, likties izgulēties un, braucot uz mājām, aprēķināt, vai būtu vērts izlaist kādu likumu pa latviešu kolonijām citās zemēs. Aizbraukt, varbūt, uz Lietuvu, uz Krievzemi vai uz Ameriku. Bet tā kā rītu Pečuros būšot lieli svētki, tad mēs apņēmāmies iet turp.

Tukšā pa skaidru lielceļu būtu bijusi viegla iešana un nekādā ziņā mēs nebūtu galā nonākuši tikpat kā par vēlu, ja iepriekšējā dienā Pīčum nebūtu ieberzusies kāja. Agri mēs sākām iet, tiklīdz cīruļi tā labi bija iesākuši dziedāt un uz upes vēl turējās nakts migla. Kad uzkāpām krastā, no sādžas krievietes patlaban sāka vest gotiņas un pie mietiem siet. Pīčus tur sāka klibot ar kreiso kāju, saklīboja verstis piecas un tad noāva kurpes. Tā kā vaina bija vairāk virspusē, dzīslās, tad nebija nekāda jēga deldēt pēdas pa cietiem oļiem, un bez tam tā nelaimīgi gadījās vēl apdauzīt labās kājas īkšķi uz akmeņiem, divreiz no vietas, tā kā sāka pievilkt vēl labo kāju. Kad atkal noāva basas, tad

atdauzīja kreiso. Ar vārdu sakot, Pīčum ar kājām bija Dieva darbi. Un es tur nekā nevarēju līdzēt; nekādu nesamo mums vairs nebija, ko es būtu varējis ņemt uz saviem pleciem viens pats. Vienīgi par iepriecināšanu un pamudināšanu, gabalu pa priekšu iedams, es teicos sadzirdējis klostera zvanus zvanām Pečuros, kur ceļa raizēm būs gals. Vajag tik' vēl drusciņ paciesties un klibās kājas piespiest. Kad divas gājējas agri uz baznīcu mūs panāca — tās apgalvoja, ka vecais zvaniķis Ivans skandinot Paņikavas baznīcas pulksteņus, kas atrodoties tepat aiz lielās šosejas birzsmalē, tāpēc varot sadzirdēt. Aiz Paņikavas verstis astoņas nāksot Zaļiesje ciems ar baznīcu, un tad tikai verstis piecpadsmit, sešpadsmit — Pečuras, ko mēs ātrāk ieraudzīšot, pār klajumu iedami, ar acīm, nekā izdzirdēšot zvanus ar ausīm, tāpēc ka vējš pūšot uz otru pusi, un bez tam esot sagaidāms vēl lielāks vējš ar lietu, jo aitas ganībās vakar vakarā galvas pret vēju griezušas un, mājās dzenot, badījušās.

Kā gājējas teikušas, tā bija; turpat stiepās lielā Rīgas-Pēterpils šoseja un pāri šosejai Paņikava ar baznīcu bērzos un vīna bodi ceļmalā. Vecais zvaniķis vēl vienmēr skandināja pulksteņus, un pie vīna bodes bija apstājies dzērājs ar automobili. Automobilis stāvēja uz lielceļa, bet viņš pats dārziņā redīsu dobēs rāva uzkožamos. Mani ar Pīču ieraudzīdams, viņš nāca kaut ko vāciski murminādams par pavešanu ar savu automobili. Izdzirdis, ka mēs ceļā uz Pečuriem, viņš teica: «Tā lieta var iet arī uz to pusi. Tikai vēl vienu pudeli, tad es jūs panākšu un aizvedīšu, bet tad jums vāciski jārunā. Es arī esmu vācietis no Tallinas, izbraucu pabumbulēt. Dzirdiet, es jūs panākšu!» No brauciena ar ieskurbušu autovadītāju Pīčam bija vairāk bail, kā no kāju apdauzīšanas. Lai ātrāk tiktum tālāki, iesana vedās it kā labāk, pie kam, lai nebūtu jāstīvējas un jāapsmādē laba sirds, mēs vienmēr paskatījāmies atpakaļ, lai laikā paspētu iemukt rudzos.

Tā ejot un skatoties atpakaļ un uz priekšu, beidzot Pečuri ir redzami. Ko abas agrās baznīcā gājējas pie Paņikavas par lietus līšanu un zvanu nedzirdēšanu bija teikušas, tas piepildījās: klostera pelēkie mūri un stāvie kalni bija jau saskatāmi, bet nevienas zvana skaņas nedzirdēja, lai gan vēlāki «Melnā kaķa» viesnīcas sulainis apgalvoja, ka visu rītu esot zvanīts ar septiņiem pulkstenīšiem, pie kam abi lielie ķeizaru pulksteņi arī laisti darbā.

Aiz prieku puduļa sākās iela, kur svētkiem par godu pie visiem namiem bija uzvilkti Igaunijas zili-melnie karogi, kuŗi Pīčum pārpūlēto kāju pēc rēgojās kā nenoietie verstes stabi, kas, kā jau minēju, Igaunijā ir tādās pat krāsās.

Viesnīcu «Pie Melno kaķi» mums parādīja kāds ielas gājējs. Viņš teica: «Tur, kur uz izkārtnes tas melnais kaķēns, asti gaisā, tur tikai ejiet iekšā.»

Kamēr mēs vēl drusciņ noviksējām zābakus, krusta gājienis bija apgājis ap svēto kalnu gar klostera mūriem, nāca pa platu ielu uz augšu. Gājiena dalībnieki bija seti un krievi, tie kāpa dziedādami; igauņi un mēs divi ar Pīču skatījājos. Igaunū barā bija arī tas huzārs ar sarkanajām biksēm, kas mums mežā aiz Vēciņiem bija teicis «tere, tere». Setiem mugurā bija brīnišķīgi balti apģērbi, apkarināti kaldinātiem sudraba rubuļiem. Kādi sešpadsmit vīri nesa galveno Dievmāti, kuŗas vārdu un brīnumdarbus vēlāki klosterī paskaidroja kāds mūks, ko visi sauca par tētiņu. Vēl jāpiezīmē, ka vienkāršie ļautiņi pakalnē bija nostājušies rindā ielas vidū, priekšā krustgājienam, lai galveno Dievmāti pārnes viņem pāri — pie kam setiem saliecoties, rubuļu virknes karājās, kamēr citi dziedāja.

Pēc krusta gājiena, kas vēlējās klostera alās apskatīt mirušos mūkus, brāļus un māsas, tiem turpat alas caurumā bija jānopērk vaska svecīte, jāaizdedzina un jālien alā iekšā, tētiņam pakaļ. Svecītēm un cepurēm rokā, garā rindā mēs gājām kādas 26 asis tālu. Vienīgā gaisma bija no mūsu svecītēm, pie kam tur bija tik auksts, kā ledus valstī, tā kā ausis sala. Pa labi un pa kreisi bija kādas sešas blakus alas izgrebinātas smiltīs, kas gluži tādā pat krāsā kā Siguldā Gūtmaņa ala. Mirušie un nokautie mūki tur nav vis aprakti, bet guļ zārkos, cik tur gadus, līdz sakrājas pilns skaits, tad caurumam aizkrauj akmeņus priekšā. Pāris tādām brāļu alām lielinieku laikos esot atgāzti akmeņi nost, meklēts pēc dārgumiem. Zārki un kauli tur guļ krustām un šķērsām, ko mēs visi pa kārtai,

iebāzuši svecītes un galvas pa caurumu, apskatījāmies. Kāds netīšām savu svecīti bija iebāzis mīroņa galvas kausā, viņš, ieraudzījis zobus, sabijās, un svecīte nodzisa. Starp gadu simteņu veciem ir jauni, vēl neaizkrauti kapi, kur zārki stāv aplāti ar raibu drēbi. Tētiņš viņus visus zina nosaukt vārdā un tēva vārdā, un cik gadus atpakaļ katrs no viņiem miris. Viens tanī rindā ir no Latvijas, miris 23 gadi atpakaļ. Kāds no mūsu pulka ieminējās, lai tētiņš paceļ vāku. «Vēl nav brīv,» tētiņš, paceldams tikai zārka raibo segu, atbild. «Ja no viņa miršanas būs pagājuši simts gadi — tad pacelsim.»

Kad mēs izlīdām atkal dienas gaismā un uzrāpāmies uz svētā kalna, tētiņš, pakāpdamies uz klostera mūra, gribēja mums parādīt, ka saulīte taisni pulkstens divos dienā tur aiz robežām iespīd Pleskavas katedrāles logos un atspīd Pečuros, bet saulei tobrīd aizklājās mākoņi priekšā.

Tanī kalnā aug resns ozols, kuŗa vecumu rēķina uz pieci simti gadiem. Ozolam apkārt ir sēta, bet miza tomēr bija apgrauzta.

«Tētiņ, kāpēc tam ozolam apgrauzta miza?»

«Tas ozols ir svēts,» tētiņš atbildēja. «Ja kādam sāp zobi, tad pietiek, ja uz zoba uzliek vienu mazu miziņu, tad sāpes tūlī pāriet. Tāpat no Latvijas bija atnākuši svētceļotāji — vesels pulks. Priekš tiem pats bīskapa tēvs, pakāpies ozolā, apgraizīja mizu un katram iedeva pa gabaliņam. Lūk, tāpēc ozolu nav vis apgrauzušas kazas, kā jūs to, varbūt, domājat, bet tas apgraizīts. Un tie tur, savā zemē dzīvodami, zobu sāpes vairs nepazīs, ja tikai kādam pa lielo pulku miza nepazudīs.»

Alas baznīcīnā, kur mūki no rīta agri pātarus skaita un sēri dzied, tas pats tētiņš mums parādīja svētā Igumena Kornēlija godības zārku. Jānis Briesmīgais, Krievzemes cars, kas palaidis saniknotus lāčus ļaužu pulkā 15. februārī 1570. gadā, tur augšā pa klostera svētajiem vārtiem ienākdams, pats ar savu roku nokāvis Korneliju, klostera godību. Bet klostera svētuma pārņemts, nokautā miesas pats uz saviem pleciem ienesis Dieva ierādītajā alā un piedevām iedāvinājis klosterim lielo ķeizara zvanu, kuŗa skaņas, Pičas klibo kāju pēc, es nedabūju dzirdēt.

No tā laika svētā Igumena Kornēlija godības miesu attēls darot svētību bēdu ļaudīm. Vai māju strīdiņos, nesaticībās, vai kad kādam jāejot kaŗa dienestā, vai slimībās ļaudis nākot, piespraužot savu svecīti un palūdzoties. Vislabāki esot, ja slimnieks novelkot savu kreklu, uzklājot uz zārka, atstājot dienas trīs, lai mūki nodzied svētās dziesmas. Tikai vajagot notrāpīt uzklāšanu uz to vietu, kur slimība iemetusies.

«Nu, paskatīsimies, vai nav patlaban arī kāds krekls,» tētiņš teica un pacēla svēto deķi.

Patiesi, tur bija krekls uz Kornēlija zārka, apmēram krūšu vietā.

«Tam slimniekam vajaga būt pakrūšu vainai,» tētiņš teica, deķi atlaizdams.

Vēl daudz citu brīnumu tur notiek. Mīroņu izgāšanās no zārkiem vai pārbraukšana uz citu alu. Vienai Dievmātei, kas poļu kaŗa laikā 1581. gadā aizvesta uz Pleskavas mūriem par palīgu, poļi ar lielgabalu izšāvuši acis, bet kaŗš vinnēts. Vēlāki daži mākslinieki, kas domājuši tāpat, kā, varbūt, mēs tagad domājom, ka tādai Dievmātei nepieklājas karāties tik svētā vietā pie sienas ar izšautām acīm, «dava!» uzmālējuši jaunas acis un smuku ģīmi, bet kā par brīnumu, naktī viss jaunais mālējums nodzisis kā nebijis, pats no sevīm, un gadījies atkal vecais ģīmis ar caurumu.» Tā teikdams, tētiņš pārmeta krustu, un nolika nesmuko Dievmāti savā vietā.

Arī pagalmā ir daudz brīnumu lietas; svēta aka, kuŗas ūdens noderīgs pret acu slimībām; vienā stūrī ir grāmatu bode, kur var dabūt svētās klostera grāmatas pirkt; daudz pakāpes uzkāpjot, kalnā ir baznīca. Kad mēs tur uzkāpām, patlaban bija dievkalpošana. Pie durvīm daudz ubagu. Kādam igauņu zaldātam, kas diezgan ātri nebija cepuri noņēmis, ubags uzkliedza: «Sukin sin, šapku dolo!» Tā bļaudams, ubags bija pakēris savus kruķus, skrēja pakaļ, bet zaldātam cepure bija jau padusē. Pats bīskaps turēja zelta krustu. Ļaudis bučoja roku un krustu.

Kad mēs izgājām ārā, kāds mums teica, ka bīskaps esot arī Igaunijas saeimas deputāts.

Pa tam igauņu dziesmu svētki bija jau sākušies, kur, par laimi, mums blakām bija nosēdusies latviešu sieva, kas gan ar saviem bērniem runāja igauņiski, bet bērni tikpat labi mācēja latviski. Tā mums pārtulkoja izglītības ministra runu un skaistākās dziesmas Karjapoiss tekstu, kas mūsu valodā nozīmējot ganupuika.

Jāņu tirgū «Melnā kaķa» viesnīcas galā bija apmeties sirpju pārdevējs. Pircēji šos sirpjus piedauzīja pie bruģa akmeņiem un, rokās paņēmuši, kā kaukaziešu līkos dunčus turēja pie ausīm, klausīdamies kā skan, pie kam citam patika ar smalku, citam rupju skaņu. Mēs ar Pīču, nopirkuši brīnišķīgi izrakstītu setu jostu, ko pārvest «Latvijas Saules» redaktoriem Paegļiem, un vēl paņēmuši slavenos Pečuru barankus, grauzdami pa jauko ieleju gājām uz vilcienu, uzdziedādami krogā dziedāto dziesmu:

Sveiks, pāri pār kalniem
Jau saule gaiši spīd.
Kam tīkas, lai paliek,
Nu ceļš mums tālāki iet.

LĒTAIS GRĀMATU TIRGUS

Lētais grāmatu tirgus tika noturēts Lielā Vērmaņa dārza paviljonā. Tad tur bija savests tik daudz grāmatu, cik latvieši tirgū nekad vēl nebija redzējuši. Nozagts vien kādi 8 zirga vezumi, bet tas notika daudz gadus vēlāk.

Pirmais sākums bija 1923. gadā bibliotēkāju kongresa laikā Rīgā, Zīgfrida Meierovica bulvārī skolas telpās. Toreiz bibliotēkāri: Caune, Rubenis, Līventals, Liberta, Zundes, Kalniņa un Stengela jaunkundzes ar lielu pulku palīgiem, kongresa priekšvakarā, steidzās sakārtot pa nodaļām visas, pirmos Latvijas valsts pastāvēšanas gados iznākušās grāmatas pārskatāmā veidā, no katras pa vienai.

Misiņš bija apsolījis apgādāt no pilsētas bibliotēkas glāžu skapjus, bet galu galā tie nebija atvesti. Veļezers, collmēru rokā, tad uzstājās ar savu Laboremusā izmēģinātu plānu, uztaisīt tādas kā aitu redeles, līnijā visgar zālei un tās apspraust ar papīriem. Rubenis iedzina pirmo naglu, Birznieks-Upīts pieturēja laktiņas, Jessens uzklāja papīrus, Liberta un Stengel jaunkundzes papīrus izlīdzinādamas bažījās, vai tikai grāmatas nekritīs cauri. Kad Berholds, Valtcra-Rapas vecākais zellis, uzlika savas firmas smagāko grāmatu: «Tuvāk pie tevis, Dievs», un tā turējās, visi Veļezera būvplānu atzina par derīgu.

Pa tam Caune un Ģērmanis ar savām palīdzēm lika grāmatas rindās visu cauru nakti.

Otrā dienā, pirmā grāmatu kongresa dalībnieki, starp kuņiem bija arī Rainis, pirms pārlanda skatu pār gaļajām grāmatu rindām — un kongress sākās.

Otrā grāmatu izstāde tika sarīkota 1926. gadā Lielajā Vērmaņa dārza paviljona augšējā stāvā. Tos laikus Latvijā katru gadu iznāca tā ap 2000 grāmatu. Bibliotēkāju biedrība uzņēmās izstādīt visas no 1923.—1926. gadam iznākušās grāmatas, no katras pa vienai — apskatīšanai. Trīs kolportieři — Veļezers, Lazda un Galdiņš, uzņēmās šīm grāmatām uz sava rēķina izbūvēt vajadzīgos standus pēc pirmās izstādes parauga, ar laktiņām un papīriem. Tā kā grāmatu bija ap 6000, tad standus nācās būvēt gaŗu gaŗos, līku loču. Par to šie kolportieři piekaulēja sev tirdzniecības tiesības vidējā telpā, kur izstādes apmeklētāji varēja pirkt grāmatas ar 10% nolaidumu.

Gala rezultāts bija tāds, ka 500 latu piespriesto Kultūras fonda pabalstu nebija pat lāgā kur likt. Abu lielo biedrību — Grāmatnieku un Bibliotēkāru valdes izteica kolportieriem atzinību.

Nākošā izstāde 1929. gadā un pēcnākošā 1931. gadā tika sarīkotas atkal tai pašā Vērmaņa dārza paviljonā. Šoreiz Grāmatnieku un Bibliotēkāru biedrība pieaicināja talkā (gan vairāk vārda pēc) 22 kultūrālas biedrības, izprasīja Kultūras fonda pabalstu lektoru algošanai, kas lasītu par grāmatniecības lietām visās Latvijas malās. Šādu lekciju skaits un vietas sniedzās simtos. Bez tam ar instrukcijām un avīzēm tika uzaicināts lielākos centros rīkot grāmatu tirdziņus. Visu kopā rēķinot, to nosauca par «Grāmatu nedēļu».

Rīgā Vērmaņa dārza paviljons bija tā vieta, kur izdevēji saveda grāmatas kopā, lai tās sakomplektētas atkal vezumiem vestu ārā un sūtītu uz visām pusēm, uz visiem tirdziņiem, kas sasniedza apaļu skaitli 50. Jāpiezīmē, ka pie grāmatu kārtošanas, saiņošanas un vešanas ar lielu sajūsmu strādāja kādi 55 darbinieki, pie kam Melnalksnis, rīcības komitejas darbvedis, bija tā sajūsmināts, ka viņam visa pasaule likās viena vienīga liela grāmatu bode. Uz grāmatas nedēļas atklāšanas ielūgumu kartiņām viņš pavisam nebija licis iespiest, kas par atklāšanu, bet vienkārši tā:

Lūdzu ierasties uz atklāšanas aktu Lielajā Vērmaņa dārzā pulkstens 10 no rīta.

Šoreiz gala rezultāts bija šāds: provinces 50 tirdziņi bija devuši gluži tādu pat apgrozību, kā Rīgas tirdziņš — 5500 latu pret 5500 latiem. — Pašās beigās visiem darbiniekiem tika sniegtas kopējas vakariņas.

Un tad sākās «Lētais grāmatu tirgus». Tas bija tāds grāmatu burkšķis, ka par to ir vērts drusciņ uzrakstīt, bet tad jāiesāk no paša sākuma.

Pirmais latu grāmatu izdevējs «Grāmatu Draugs», kas 1926. gadā bija sācis darboties taisni pēdējās grāmatu nedēļas beigās, sludinājās avīzēs, ka no tādas un tādas dienas lata grāmatas būs dabūjamas pirkt par 45 santimi gabalā. Sludinājumā vēl bija piezīmēts: «Aplauzītas un bojātiem vākiem.» Jāpiezīmē, ka līdz tam laikam viņam bija radušies lata grāmatu izdošanā kādi 36 līdzcenši.

Tanī pašā lēto grāmatu pārdošanas sākuma dienā, kas sakrita ar «Grāmatu nedēļas» beigu dienu, viens no rīcības komitejas vīriem, kuŗš, sevišķi svarīgos brīžos runājot, teikumu mēdza iesākt un nobeigt ar vārdiem «tā sakot», bija aizgājis uz Pēterbaznīcas laukumu, kur atradās Grāmatu Drauga bode, paskatīties, kā tur tā sakot, tā lieta rūc. Pa to laiku citi izdevēji Vērmaņa dārzā jau rāvās ar atlikušo izstādes grāmatu saņemšanu. Pēc labas pusstundas viņš, tīri aizsies atgriezies atpakaļ, teica:

«Tūliņ apturēt standu noārdīšanu! Tā sakot tā lieta ir gluži traka; pie Pēterbaznīcas neviens cilvēks vairs netiek ne uz priekšu, ne atpakaļ. Visa I iecirkņa policija kājās, ņemas ar ceļa brīvošanu. Tā sakot trīs rindas bojātu grāmatu pircēji drūzmējas gar bodes durvīm. Rindas beidzamais gals izbeidzoties kaut kur Daugavā. Seši puikas ar gaŗiem zābakiem pieņemti uz dienas maksu, lai tikai burza grāmatas, kā būtu jo vairāk bojāto ko pārdot. Tā sakot tā lieta ir pavisam skaidra: mums vecajiem izdevējiem vajaga rīkot kopējiem spēkiem vēl lētāku grāmatu pārdošanu tepat Vērmaņa dārzā, uz šiem pašiem galdiem. Kur ir, izdevēju kungi, ko par to lietu, tā sakot, sakāt?»

No trīs klātesošiem lielajiem izdevējiem Jessens atmēta ar roku, Rapa pagriezās sāņus, bet Gulbis trīsreiz pabraucīja pakausi, pie kam katrs pakauša braucījens bija nozīmējis savu cenu. Pirmkārt, katru savu «Romānu bibliotēkas» grāmatu laist par 40 santimetriem, nevis par 45, kā «Grāmatu Draugs». Otrkārt, puslata «Stāstu bibliotēkas» grāmatu — par 20 santimetriem. Treškārt, milzīgo grāmatu, Skujenieka «Latvija», 20 latu vietā — par 3 lati.

Nākošās dienās un naktīs Vērmaņa parka paviljonā atkal klaudzēja āmuri, — tur Veļezers ar saviem zeļļiem pārbūvēja izstādes standus par lēto grāmatu galdiem. Tikai nakts vidū, uz stundām sešām, iestājās klusums, tad vienīgi vecais Galdiņš, kas izpildīja arī nakts sarga vīctu, uzcēla krēslu uz galda, uzkāpa un apsēdās taisni zem lampas un sita trīs mušas uz vienu sitienu: tā sēdēdams viņš varēja bez brillēm lasīt »Dainu« nerātno sējumu, labāk pārredzēt plašo telpu, lai neielaužas zagļi, treškārt pie griestiem bija siltāka sēdēšana kā apakšā. Jaunais Galdiņš pa to laiku skatīja grāmatas. Izdevēji katrs savās mājās arī gandrīz caurām naktīm taisījās uz lēto tirgu, visas grāmatas siedami pēc Raņķa norādījuma par piecdesmit vai simtu katrā pakā, vienkārši ar zīmuli uzrakstīdami: «50 à 50 snt., vai 100 à 5 snt.» Tas nozīmēja, ka pakā ir 100 grāmatas par 5 santimi gabalā, tādējādi ietaupot tiem 55 tirgus darbiniekiem atsevišķu grāmatu skaitīšanu.

Pats tirgus sākums notika bez ielūgumiem un bez fotografēšanas, vienkārši ar durvju atvēršanu. Trīs pircēju rindas, pa lielākai daļai ar tukšiem portfeliem, tūlīn sagrūdās iekšā un pirka kā traki. Līdz pusdienai gandrīz jau visas grāmatas bija pārdotas. Bet jauni vezumi nāca klāt.

Jessens, kas sākumā bija atmetis ar roku, redzēdams, ka citiem, kopā kādiem 65 bodniekiem un izdevējiem tik vareni veicas, brauca ar savām jaunatnes grāmatām arī šurp. Veļezera zeļļi viņa galdiem kājas bija nozāgējuši īsākas, lai mazie pircējiņi grāmatas varētu aizsniegt. Tādu zemo galdu stūri nosauca par «Saulaino stūrīti», ko pavēstīja raibs mākslinieka zīmēts plakāts. Tiklīdz «Saulains stūrītis» bija atvērts, kas notika vienu stāvu zemāk Studentu virtuvē, pēc ēdienu kartes tiek pasniegta frikadeļu zupa, kas sakrīt arī ar laiku, kad puikas nāk no skolas mājā — tūlīn telpā sagrūdās tik daudz pircējiņu un ar tādu troksni, ka no Studentu virtuves kungu gala skrēja apkalpotājas augšā pateikt, lai uzvedas drusciņ prātīgāki, ka kāds puika neizkrīt griestiem cauri, kaļķi jau frikadeļu bļodās sabiruši. Ar puiku izkrišanu caur griestiem tik traki nebija, bet viņiem bilžainās grāmatas, un pie tam vēl lētas, tik labi bija iepatikušās, ka viņi veseliem bariem sagrūdās uz galdiem. Zemie galdi spiedienu neizturēja, tie sāka čīkstēt un šķiebties, līdz beidzot brikšķēdami apgāzās ar visiem puikām. Citi, uzjautrināti par tādu brīnišķīgu notikumu, sametās no visām pusēm pagaldē četrāpus, pārdevējām palīgā grāmatas salasīt, pie kam pārdodamās bija sajukušas ar puiku skolas grāmatām un pielipušas tām klāt.

Kad galdi bija atkal uzcelti un nostiprināti, izrādījās, ka iztrūkums ir vairāk kā laba tiesa. Kāds puika, kam pašam nebijis dūšas pielipināt, maksājis otram puikam 20 santimu, lai tas nozog priekš viņa «Aivenho».

Jessens, kā jau par kopmantu, diez' cik ilgi nesūkājās, bet mudīgi brauca uz Kurmanova ielu pakal citām grāmatām. Braukšana notika ar tādu steigu, un grāmatas sakrautas tādā svarā, ka smagā ormaņa zirgs pa pavasara šķīdoņa pusplikiem akmeņiem pret cirku bija apstājies. Taurītes jaunkundze, Jessena ilggadējā veikalvede, ormaņa ragavas bija palīdzējusi ieģrūst taisni pa dārza vārtiem, pa kājnieku celiņu. Tad nu dārza mežsargs, savu spieķi vicinādam, aizstājās priekšā un aizkavēja ātro grāmatu piegādi uz ilgāku laiku, jo zirgu atpakaļ nevarēja atgrūst un uz priekšu nedrīkstēja braukt.

Kad tirgus darbnieki bija pārliecināti par Tiltiņas kursos lasītā projekta nederīgumu ierīkot grāmatu veikalu bez letēm, lai visa lielā publika tiek tieši pie plauktiem, kā tas kaut kur ārzemēs esot, tad pie galdiem pielika uzraugus. Bet kad arī tad pieķēra divus lepnus briļļainus kungus ar portfeliem pie grāmatu ievilkšanas, tad vairs nebija joki. Pa tam jaunais Galdiņš bija izgudrojis vienīgo drošo līdzekli pret zagļiem. Proties, pie durvīm ierīkot svarus, kur varētu tos, kas nāk iekšā ar portfeliem, nosvērt un ārā laižot pārsvērt vēl reiz. Raņķis un citi komisijas vīri tādām priekšlikumiem nepiekrita, uzskatīdami to par joku, kā tas patiesībā arī bija domāts. Bet nopietnība palika tāda, ka mūszemē grāmatu tirgotavas bez letēm lielā burzmā neder.

Un lai pa vidu gāja vai cik raibi, bet beigās saskaitot naudu, izrādījās, ka bija tirgots par 55.000 latiem. Aprēķinot, ka lielākā daļa grāmatu tika pārdotas par 40, 20, 10 un pat 2 sant. gabalā, un ja

viens no rīcības komitejas vīriem zudumu aprēķināja uz 8 zirga vezumiem, kas iztaisīja tomēr tikai 2%, no pārdoto grāmatu skaita — tad dabūjām to summu, ka pirmajā lēto grāmatu tirgū pārdots 400 vezumi grāmatu.

Tādus apgrozījumu apmērus turpmāko gadu rīkotos lētos tirgos dažādu iemeslu pēc, par kuņiem rakstot iznāktu garš stāsts, vairs nepiedzīvoja.

Jāpiezīmē, ka vienu gadu lēto grāmatu tirgu sarīkoja tai pašā vietā lielā stilā, bet ar maziem panākumiem, Bartušovskis, kuņu avīžnieki mēdz dēvēt par bukinistu karali, un Hartmanis, naudīgs, bet taupīgs lielā stila pastkaršu līferants. To neveiksmi izskaidroja gan vairāk pa jokam, ar divu pretējā vērīena vīru sastapšanos. Ja vienam, teiksim, tramvajā izkrīt 20 santimu gabals, viņš to atstāj slaucītājam, bet otrs par 2 santimi — metas garšļaukus to meklēt. Sudrabkalns, mēdz teikt, santimu meklēdams izdedzina sveci par 3 santimi, bet grāfs Olivjē, kas abus labi pazīst un dažureiz Hartmanim iet palīgā no tirgus atnest krējumu papīra tūtā, apgalvo, ka viens aizdedzina pat 10 latu gabalu, lai parādītu otram uguni.

Jā, pirmais lētais grāmatu tirgus ir noturēts ar lieliem panākumiem, un tādu vairs neizdodas sarīkot nevienam.

GRĀMATU BODE

Neredzīgais Grigors, tas pats, kas vēlāk izstudēja par mācītāju un, proves sprediķi teikdams, Irlavas baznīcas kancelē sasita galvu un nomira, pirmā sākumā bija birstnieks. Toreiz es Rīgā no viņa biju noīrējis istabu. Kad vēlāk kara laikā aizbraucu uz Pēterburgu un reiz iebraucu Rīgā salasīt istabā atstātās mantas, Grigors man iedeva pāri birstu, lai aizvedu uz Pēterburgu parādīt turienes birstu veikalniekiem, cik viņi par tādām varētu solīt. Pēterburdznieki par Rīgas birstēm bija tā sajūsmināti, ka man nācās pasūtīt Grigoram Rīgā veseliem maisiem zirgu birstes. Grigors savukārt savervēja visus Latvijas neredzīgos, skaitā kādus 32, lai tikai tie taisa birstes Pēterburgas līferantam. Tā tas gāja līdz tam laikam, kamēr mani iesauca kara dienestā, iedalīja darba družinā, bet Grigors bija palicis bagāts, nopircis par krenkām divus piecstāvu namus Karlīnes ielā un noīrējis no Rīgas pilsētas māju Aleksandra ielā Nr. 70, kuņu savukārt izdevis tālāk veikalniekiem. Kad es biju ticis vaļā no kaņiem un Vāczemes gūsta un jau tiku tikām izstaigājies pa Kurzemi ar grāmatu paunu, šajā mājā kāda telpa atbrīvojās. Tur bija dzīvojusi baronese fon Drehefels, kas vēlāk 19. gadā mājas noplēšanas laikā «Rigasche Rundschau» feļetonā Das Alte Haus jauki to aprakstīja. Pēdējā laikā tur bijusi tējnīca, bet izputējusi. Grigors, atminēdamies manus Pēterburgas birstu laikus un savus lielos namus, ieteica man pamēģināt iztirgot vienu grāmatu paunu tukšajā telpā. Ja pašam nepatīkot stāvēt klāt, lai tad plecus atpūtinādama pastāvēt māsa Doča, kas manās kolportieņu gaitās dažkārt bija staigājusi līdzī. Es aiznagloju tējnīcas ēdienu pasniedzamos lodziņus ciet un uz balti aplātām kastēm ierīkoju vienu grāmatu steķi taisni Miķeļa dienā 1919. gadā.

Bet pirmā grāmata, ko pārdevām, bija «Grieķu un romiešu varoņu teikas», to nopirka mūzikants Āboliņš.

Pēc divi nedēļi Bermonta kaņapulki sāka mākties Rīgai virsū. Gandrīz visi latvieši tad gāja brīvprātīgi Rīgu aizstāvēt — un es ar. Krievu armijā darba družinā strādādams, ar flinti nebiju neko daudz rīkojies. Kāds pazīstams mūzikants mani pieteica savā komandā pie barabana jeb mazās bundziņas bungošanas. «Tik daudz taču mācēsi?» viņš man noprasi. «Visnotaļ tāpēc, ka es taču zinu, ka tu esi Melngaiļa korī pēc nofīm dziedājis otro tenori un pat Jaunajā teātrī spēlējis mēmajās lomās.»

«Ku' na par nemācēšanu runāt, par to, draugs, nebēdā.»

Mūzikants man lika sameklēt kāda krievu armijas mazā bundzinieka adresi, kas savu bundziņu vairs nevarot bungot, jo pazaudējis vienu roku, tā nu stāvēt dīkā. Kamēr sadzinu adresi Pārdaugavā, tur jau bija ielauzušies bermontieši un pa tam jau pieteicies cits bundzinieks. Man nekas cits neatlika, kā iet pašam savu rotu izvadīt uz fronti. Ar mūziku tā devās ārā pa Avotu ielu. Manā vietā pieņemtais lielāka auguma mazais bundzinieks bundziņu bungoja, ka bungšķēja vien, bet rudens ziediem appušķojies ierindā soļoja aktieris Šanteklers. Mēs ar profesoru Kirchenšteinu tos pavadījām līdz Pāvila baznīcai un atvadoties vicinājām cepures, pie kam es vēl Kirchenšteinam pastāstīju, ka, ja man bijusi bundziņa, tad nu es reiz būtu lielākā lomā nekā Šanteklers.

Tanī pašā laikā organizējās pilsētas apsardzības rota, kur savus ļaudis pieteica biedrības.

«Kā būtu,» teica Grigors, kas bija Neredzīgo biedrības «Filantropijas» priekšnieks, «vai arī Filantropija nevarētu dot savu kaŗaspēku Rīgas apsargāšanai.»

Un tai pašā vakarā mēs, Filantropijas brīvprātīgie, septiņu vīru sastāvā, pieteicāmies komandantūrā. Mūs iedalīja apsargāt Valsts banku, kas Bermonta bandu pēc bija pārcelta no Pils laukuma uz Feniksa kases telpām Ozoliņa pasāžā, Aleksandra ielā Nr. 64/66, manas jaunās grāmatu bodes kaimiņos. Tur ar flintēm bija jātāvē sardzē zināmas stundas, līdz otrā un trešā maiņa nāca mūs nomainīt. Pa to laiku gāju Dočai palīgā pakravāties pa grāmatām. Jāpiezīmē, ka toreiz tirdzniecības brīvība bija neierobežota, varēja tirgoties, cik ilgi katrarn patīk. Reiz pat pulkstens pusdivos naktī kāda dāma klauvēja: vajagot vienu kuvēru.

Kad padzina Bermontu, mūs demobilizēja. Tad sāku tur tirgoties vienā laidā līdz tam laikam, kamēr veco māju noplēsa.

MANA PIRMĀ GRĀMATA

Ar Džeka Londona Martiņu Idenu es iepazinos tā ap 1912. gadu «Dienas Lapas» feļetonā. Toreiz Džeks Londona man tik labi iepatikās, ka es pēc desmit gadiem sāku domāt par viņa rakstu izdošanu grāmatā, tiklīdz bija sakrājušies 4000 Latvijas rubuļi pēc tagadējā rēķina 80 latī. Kad 1922. gada pavasarī par to pastāstīju Kukuram, kam toreiz bija sava drukātava, viņš man ieteica grāmatu izdošanu atlikt uz rudens pusi, kad būs gaŗāki vakari un lielāki tirgi. Turpretim Pīpiņš un Upmanis, kas patlaban bija sametušies kopā, sapirkušies mašīnas, ierīkojuši jaunu drukātavu Marijas ielā Nr. 10, gaidīt gaidīja darbus. Tie teica: «Vico tik' tūliņ vaļā, grāmatas taču nav nēģi, ka paliks vecas.» Pīpiņš kā bijušais redaktors vēl piebilda: «Vajaga sameklēt kādu tulkotāju, kas tulko tieši no angļu oriģināla, lai neiznāk tulkojuma tulkojums, vai pat tulkojuma tulkojuma tulkojums ceturtā valodā, kā nupat viens no diviem pazīstamiem brāļiem pārtulkojis grāmatu zināmam izdevējam, kuŗu vārdā nesaukšu, lai nepaliek dusmīgs. Proties, to grāmatu sarakstījis japānis, vācieši to pārtulkojuši no oriģināla, Padomju krievi no vācu un nu viens no brāļiem no krievu valodas latviski, pie tam vēl tulkojis ar mašīnu — proties, pats brālis staigādams pa istabu ar krievu grāmatu rokā, diktē to latviski jaunkundzei, kuŗa sēd pie rakstāmmašīnas un tikai raksta. Tad vēl vajaga pieskatīties, lai netulko burtiski, piemēram tā: Ļevs Tolstojs — Lauva Resnais. Nav arī vēlams vāciskā garā, kā Old Vaverli burtnīciņā pārtulkota kāda nodaļa: «No čūskām uzbrukti». Tad jau drīzāk var pieturēties vienkārši tautas valodai, kādu runā vecās mātes. Tam pašam Džekam Londonam ir kāda grāmata krievu valodā, kas saucas Lunnij lik, latviski tas iznāk «Mēness plūnīca.»

Pēc vispārīgiem norādījumiem par tulkošanu, Pīpiņš beidzot noteica: «Cīnaties, cīnaties.»

Es gāju un sastapu jaunu akadēmiķi, vārdā Melbārdi tai brīdī, kad viņš rakņājās pa angļu žurnāliem. Ierunājoties par Džeka Londona rakstu tulkošanu latviski un ka būtu jāsameklē kāds, kas prot angļiski, Melbārdis teicās, ka katru piektdienu ievērojis kādu cilvēku kioskā pie pasta pārkam jaunāko angļu žurnālu, tas laikam bilžu pēc vien to nepērkot, bet varbūt protot arī angļiski lasīt un tulkot.

Tūliņ nākošā piektdienā abi ar Melbārdi jauno cilvēku ar visu jauno angļu žurnālu sagaidījām pie prefektūras uz tiltiņa un tūliņ noprasījām, vai viņš prot angļiski un ja prot, vai uzņemtos tulkošanu.

«Olreit,» viņš atbildēja un paskatījies pulkstenī piebilda: «Bet nu man gan jāsteidzas, jālaiž telegrafs vaļā. Mans vārds ir Mazputniņš. Esmu nabaga ierēdnis un studēju medicīnu. Savs lieks kapiķis man var noderēt katrā laikā.»

Mans kolportēšanas draugs Šneidars, kam bija arī mazi piedzīvojumi izdošanas lietās, jo viņš pats kara laikā Pēterpilī dzīvodams bija izdevis Verharna Ausmu, kad tam pastāstīju par Džeka Londona izdošanu, man piekodināja: «No Dieva puses pieskaties, lai grāmatai sākums un beigas būtu labas, ka var pārdot — pa vidu kā ir, ir, jo tirgū tik smalki neviens neskatās.»

Pēc nedēļām trim, kad Džeka Londona Degošā Dienasgaisma bija pārtulkota, abi palasījāmies sākumu. Pirmais teikums iesākās: «Kluss vakars valdīja Tivolijā ...»

«Labi sākas,» Šneidars izsaucās, «paskatīsimies beigas. «Bet Dienasgaisma, līdzīgi kaut kad Zonomas kalnos sastaptajam sirmgalvim, saules rieta zelta staru apspīdēts, gāja no pakalnes lejā turēdams rokā slauceni.»

«Lieliski! Labi beidzās. Zini, to grāmatu tev pirs kā traki.»

Kad Pīpiņš vēl ar savu redaktora brilli bij manuskriptu izskatījis cauri, viņš atzina «puikas» par ļoti labiem angļu valodas pratējiem: «Vells tevi laukā, krogus joki un sarunas tik labi pārtulkoti, ka prieks lasīt. Tikai vienā vietā es atradu kļūdu, kur viņi uzdūrušies uz briežu pēdām kā krievi; latvietis var uzdukties tikai uz mietu. Un tad šai lapas pusē viņiem ir melnacaiņa jaunkundze — latvietim ir melnacaiņi kartupeļi. Bet tas nekas, izlabosim.»

«Tā tad drukātājs un tulkotājs jau ir, trūkst tikai vēl papīrs,» teicu es.

«Trūkst vēl formāts arī,» piezīmēja Pīpiņš. «Cibis taču nezina, kādā platumā salikt burtus.»

Salikuma platumam izvēlējamies 6 kvadrātus, papīru sevišķā formātā: 16 x 22, lai bildes iznāktu lielākas un grāmata tirgos uz galda būtu vieglāki ieraugāma.

Kad burti bija salikti, izrādījās, ka tāda formāta gatavu papīru nevar dabūt, vajadzēja to Ligates fabrikā pasūtīt, pie kam ne mazāk kā pusvagonu. Galu galā fabrikanti pielaidās uz 50 pudiem. Kad pēc divi nedēļām papīrs bija gatavs, fabrikas grāmatvedis Rīgas kantorī man teica:

«To papīru nu ir atnākuš, viņ vajag pirt vis uz reiz.»

Tik daudz naudas man nebija, nācās rakstīt pirmo vekseli. Pēc trīs blanku samaitāšanas, ceturto Pīpiņš atzina par pietiekoši labu, brilli nolikdams tikai piezīmēja: «Ķeburaiņas mūrnieka gaiļa kājas, bet kad nu būs riktīgs tirgotājs, parakstu neviens nevarēs viltot.»

Pa tam Melbārds bija uzzīmējis vāku un viņjētes, gan tik lielā formātā, ka Cēsīs Dūņa meistaram Maluškinam ar klišeju fotografējamo aparātu bija nācies atkāpties kaimiņu dārzā. Pašās beigās trūka tikai vēl izdevniecības zīme. Tai laikā Nacionālā teātrī izrādīja Raiņa Spēlēju, dancoju. Tur spēlmanītis, krogus mūzikants man tā iepatikās, ka vienu vakaru bija jāizmaksā Melbārdim teātra biļete, lai to uzzīmē. Uzlikām spēlmanītim vēl tādu kā vecā Kaŗa Kņopītes kuli mugurā un 1922. g. 22. jūnijā, pirmā grāmata bija gatava Tai pašā dienā kāda nepazīstama dāma jau vienu bija nopirkusi, padusē viņa to nesa pa Krišjāņa Barona ielu, es ar labpatiku un lepnumu klusiņām sekoju tai visu gaŗo ielu, kamēr viņa iegriezās kādā namā.

PIRMĀ GODALGA

Tā nejauši nācās braucienu uz Tirzas izstādi grozīt un iesākt ar piebaldzēniem. Proties, Ērgļu grāmatnieks Priedīts man ieteica šaut divus zaķus ar vienu šāvienu. Vecpiebalga esot uz to pašu pusi, kur Tirza, tur tūliņ sestdien, svētdien būšot tikpat liela izstāde kā Tirzā pēc nedēļas. Skatītāji, pircēji un varbūt pat godalgas tiklab vienā kā otrā vietā. Vecpiebalga taču esot tas pagasts, jeb kā viņi paši sakot, valsts, kur Ķencis staigājis.

Ja tā tā lieta, tad tikai drusciņ jāpasteidzas.

Būda jau tā puslīdz bija gatava, pēc grāmatu skaita izmērota, sanaglotā un nokrāsota, sarkanzilā pamata krāsā, bet priekšpusē izvilkti visādi raibi vilcieni, kas apmēram nozīmēja raibus skatus no jūrnieku un mežonju dzīves, kā Džeka Londona raibajās piedzīvojumu grāmatās. Kreisajā pusē, kur bija uzkrāsots mūsu izdevniecības spēlmanītis, vēl pielikām tādu kā Latvijas kilometru stabu ar skaitli «52», kas nozīmēja, ka spēlmanītis kuli mugurā jau nostāigājis ar 52 grāmatām un iet tālāk. Vēl tikai bija jāļauj dēļiem drusciņ pažūt, lai dzelzceļnieki tos veddami neizbaksta plankumus. Tā kā karstā jūnija saule Rīgas mūrīs spieda un dedzināja, tad es tik uzskatījos, lai krāsotā puse labi nožūst.

Kamēr tas viss tā gāja sētā ar būdas izdaiļošanu, krāsošanu un žāvēšanu, kā tas te apmēram aprakstīts, pa to laiku Pīča ar Doču iekšā steigšus sēja līdzņemamās grāmatas paunā, no katras pa pieci, pa desmit eksemplāriem, pircēju skaitu zīlējami pēc vāku bildēm un virsrakstiem. Džeka Londona garā rakstītās vairāk, Knuta Hamsuna — mazāk.

No Rīgas vilciens iziet vakarā, Dzērbenē, kas ir gala stacija, pienāk pusnaktī. Biļetes, kā jau uz Piebalgu braukdami, bijām izņēmuši līdz stacijai Piebalga. Ja nebūtu ceļā aprunājušies, kas zin, kādā purvā tad iebruktu bez ceļiem un vedējiem, jo par Piebalgu dzelzceļa krusttēvi nesen pārkrustījuši staciju «Gauja», kas ir kilometru divdesmit aiz Dzērbenes.

Tikko vilciens īstajā vietā pieturēja, pasažieri skriešus skrēja uz autobusu, kur bija rakstīts «Dzērbene-Piebalga». Stacijas otrā galā stāvēja smagais auto bez jumta, izstādes mantu un ļaužu vešanai, tur sakrāvām savas pekeles, paši uzsēdāmies tām virsū un laidām pasažieru automobilim pakaļ pa ļoti kalnainu ceļu. Kratoties citam pekelē grabēja pankopu cepamie, citam jaunmodes slipšu sienamie aparāti. Kāds veda ātro fotografiju. Viens brauca ar smaržūdeņiem, tā kā tam bija bailes no lielām bedrēm, tad savu pudelīšu kastī viņš pastāvīgi auklēja klēpī, pie katra sītiena ieņurdēdamies par diktu braukšanu. Tūliņ kā norunājuši citi tad uzdziedāja dziesmu «I nebrauc tik dikti». Kopā braukādami pa izstāžu izstādēm un tirgu tirgiem, visi viņi bija savstarpēji pazīstami, izņemot mūs ar Pīču, bet mēs arī piedziedājām «Nebrauc tik dikti». Kad bija iebrukts grants čupā, kur automobilis dabūja lielu grūdienu, kāds pudelīšu auklētājam prasīja:

«Tu, vai tev nav kādai Ēģiptes nakts karalienei izsperts korķis, kāpēc viss autiņš tā ož?» Smaržūdeņu vedējs, pataustījis savas kasteles dibenu, vai nav slapjums, noraidoši pakratīja galvu.

Braucot gar kādu kapsētu, viena sieviete izsvieda uz kapu pusi zālē veselu puķu buķeti, teikdama:

«Tas tēvam-mātei par labām dienām no rīdziniekiem. Viegla smiltis.» Tiklīdz viņa puķes bija izsviedusi, kur vidū bijušas nakts vijolītes, smaržas vairs nejuta un automobilis ripoja no stāva kalna uz leju, kur tālāk ganījās pa lielam gabalam ieraugāmi balti zirgi, jo bija mēnesnīca vasaras naktī, kad debess nav zilā, bet gaišā krāsā un aiz ezeriem kalni izskatās it kā zilā tvaikā tīti. No lejas kalnā un atkal kā no jumta uz uz leju, kur mēnesnīcā blāvo atkal cits ezers un tālumā saskatāmi citi balti zirgi un citi kalni — tāda izskatījās tā puse vasaras naktī mēness gaismā.

Auto vēl pēdējo reiz ieskrēja grants čupā un tad apstājās pie izstādes vārtiem. Ārā kāpdami mēs samaksājām katrs savu artavu par vedumu un tūliņ gājām izstādes laukumā apskatīties vietas.

Vārti bija lieliski pušķoti karogiem. Jumiķi vēl tiem beidza salmu jumtu jumt. Namdaři vārtu pažobelē ar zāģišiem kaut ko pielīdzināja. Citi strādnieki lāpstām bēra caurumus ciet, citi vēl raka stabus iekšā, visi bija rāvušies cauru nakti. Mēs atbraukuši, redzēdami tādu možumu, arī tūliņ iesākām būdas celt katrs savā ierādītā vietā, izņemot vienu, kas tikai iedzina zemē četrus robežu mietiņus, kur novietot galdiņu ar viesību galda dekorējamiem aparātiem. Palicis savu preču čemodānu pagalvī, viņš apgulās zālē, pats savā gruntē un tūliņ aizmiga.

Mūzikas instrumentu pārdevēji, skaitā trīs kungi un viena dāma, bija izzāģējuši šķūņa jumtā caurumu un, izvilkuši patafōnu ārpusē, uzspēlēja: «Lai tas bālais mēness tevi sveicina». Mēs, būdu cēlāji, vienā rokā mietu, otrā kādu sitamo, piedungojām: «Un pie mēness gaismas tevi skūpstīšu». Tanī brīdī dziesma par bālo mēnesi ļoti piederējās, jo saule vēl netaisījās lēkt, bet mēness it kā karājās virs šķūņa jumta. Pīčam puskreklā iznāca maza nesaprašanās ar kādu paresnu kungu, kas stāvēja atspiedies pie nenosakāmai vajadzībai ierakta staba.

«Diezi’, kur te būtu ūdens?» Pīča prasīja.

«Pieci kilometri no šejienes ir ezers,» paresnais kungs atbildēja, rādīdams uz dienvidiem.

«Es taču negribu iet slīcināties, bet tikai padzerties,» Pīča atcirta.

Vēlāk pilnīgā gaismā varēja redzēt, ka paresnajam kungam bijusi sava taisnība, jo stabs, pie kuŗa tas bija stāvējis, ir Zaļgaļa mākslīgais ūdens pumpis, kas to demonstrēdams vēlāk padzirdīja visas izstādē atvestās sugas govīs, neba tad vienu Pīču, kas paresnajam kungam varēja likties par pumpja ierīces apvainošanu.

Ar sugas govīm diviem piebaldzēniem iznāca gandrīz tāds pat pārpratums, kā Pīčam, proties, viens bija piegājis pie blakus steliņgiem, kur sienā ierakušies gulēja, tikai garus kāju nagus pabāzuši viņam pēc mellajām kājām vērojot, it kā pazīstami cilvēki.

«Vai tie no tālienes vai apkārtnes?» piebaldzēns jautāja.

«No Kanadas», otrs piebaldzēns uz vakti stāvēdams atbildēja, nedomādams par cilvēkiem, bet sugas govīm.

Kamēr citi lopkopji jau sienā gulēja, vairums pa visiem ceļiem vēl tikai veda bulļus, govīs un zirgus klāt. Govīs vārtos samāvās, zirgi savviedzās.

Vēlāk, lielā gaismā kāds savu būdu taisīdams izsaucās:

«Re, kādi brīnumi, viens uz jumta uzcēlis ganāmpulku ar visu ganu.» Ātrumā paskatoties izskatījās, ka patiesi gans dzenā lopus pa nojuma jumtu, jo pakalne ar jumtu bija vienā līmenī.

Mēs ar Pīču uztraucāmies: visi gani jau kājās, bet mums būdas gabali vēl guļ rasotā zālē un gulēts nav nemaz. Lai gan mājās viss bija salikts, sakārtots, sanumurēts, katrs gabals savā vietā, bet darbs nešķīrās: ceļā divas sarkanās līstītes bija salūzušas, jāmetina kopā, žogs, pie kuŗa būda pieslējās — šķībs, caurumus nācās izkārpīt nagiem, tāpēc, ka lāpstu nekur nevarēja sadabūt. Strādnieks, kas līdzināja izstādes laukumu, kad tam lūdzu patapināt lāpstu uz vienu pusminūti, neizpalīdzīgi ateirta: «Es taču neiešu mierā stāvēt.»

Beidzot, kad pa trešam lāgam jau uzslējām ar kārtīm mūsu būdas jumteli, tas tomēr sagriezās šķībi uz vienu pusi, tā kā nekādi bez trepēm to nevarēja dabūt taisni. Par laimi palaimējās no pankopu cepēja Vēveŗa patapināt galdiņu, kur pakāpties. Bet par to man bija jāiet palīgā viņam pārlauzt dēļus. Viņš savu būdu taisīja bez cirvja un bez zāģa, garākiem dēļiem galus nolauzdams kājām un rokām. Resnākos nevarēdams viens pats pārlauzt, sasauca talku. Visi tad sakāpuši uz platā dēļa ņēmās pēc Mērnieku laiku romāna čangaļus un slātaviešus aprunāt.

«Atved tikai tādiem jērus vai teļadas, neba zāģi prasi.»

Patapinātais galds bija par zemu; uz galda es uzcēlu mūzikantu krēslu, uz krēsla tukšu naglu kasti, uz naglu kasteles divus ķieģeļus, uz ķieģeļiem uzkāpu pats un tad, pirkstu galos pacēlies, stāvēdams uz vienas kājas, varēju aizsniegt būdas šķībo jumteli. Par nelaimi pietrūka naglu. Kamēr Pīča gāja naglas pirkt, kas bija dabūjamas ārpus izstādes biedrības bodē, jau bija ieradies kasieris

un izstādes kārtībnieki. Platām biedrības nozīmēm pie krūtīm, nostājušies vārtos, tie vairs nelaida nevienu iekšā bez ieejas biļetes. Pīča saka:

«Te man tūtā ir naglas, es taču piederu pie izstādes kuplinātājiem, palīdzu tur to raibo grāmatu būdu celt.»

«Naglas, naglas,» kārtībnieks atcērt. «Tas neko nenozīmē, ka naglas ir tūtā, bet biļete nav rokā.» Arī kasieris, kārtībnieka kanti turēdams, pabāzis galvu pa lodziņu piekrīt: «Naglas taču nevar lietot biļetes vietā.»

«Bet biļeti nevar lietot naglu vietā,» es uz vienas kājas stāvēdams iemaisījos. «Jūs taču paši redzat, ka ar tik lielu grāmatu būdu kā mūsējā, viens pats cilvēks nevar tikt galā.»

Kasieris tad otrreiz pabāza galvu pa lodziņu, apskatīja mūsu būdu un paraustīja plecus, bet Pīču iekšā negribēja laist, atsaukdamies uz priekšniecības pavēli, ka katram sīku krāmu izstādītājam tiesība tikai uz vienu brīvbiļeti, izņemot saimniekus, kam vajadzīgas lopu kopējas. Šlipšu sienamo jaunmodes aparātu demonstrēja, nostādamās lepnā pozē kārtībnieku priekšā, dusmīgi jautāja:

«Ak tad es esmu sliktāka par govu meitu! Ko?»

«Priekšniecības pavēle,» kārtībnieki atbildēja.

«Lai tad citu reizi priekšniecība izstāda savas vecās šlipes, neba manu jauno aparātu,» sieva atcirta.

Kamēr tas viss tā notika, saule kāpa arvien augstāk, beidzot būdas un galdi visiem bija kārtībā, mantas izliktas rindās gaidīja uz apskatītājiem un pircējiem, bet tie savukārt gaidīja, kad mūzikanti sāks raut vaļā izstādes atklāšanas maršu. Mūzikanti savukārt gaidīja ministra, kas ieradīšoties ekstrā automobilī no pašas Rīgas.

Pa tam saule nekarsēja muguras vien, bet arī grāmatas, tā kā Pūcesspiegēlis un Jērs Maigums, kas bija zeltītā sējumā, sāka jau mesties čokurā, tāpat kā viesību dekorējamo aparātu demonstrētājs, kas sarāvis gulēja pats savā gruntē starp četriem mietiem. Kad kāds to modināja, viņš pagriezās uz otriem sāniem nomurminādams, ka viņš neesot taču pirmo reizi ar pīpu uz jumta, kad nospēlēšot maršu, tad ...

«Brauc, brauc! putekli vien griežas!» kāds izsaucās. Mūzikanti sāka spēlēt — tad piecēlās gulētājs un uz sava galdiņa sāka izgriezt no bietēm greznas, brīnišķīgas zvaigznītes. Izstāde nu bija atklāta visā pilnībā.

Pa laukumu uzpucējušies ļaudis staigāja bariem šurp un turp, bet pie mūsu grāmatām puikas ar sētas biļetēm gandrīz bija vienīgie skatītāji. Pīča klāja gan Pūcesspiegēlim un Jēram Maigumam papīrus virsū, lai saule nebalina, gan atkal ņēma tos nost. Kāds rets, rets pienāk, kaut ko pašķirista un atkal aiziet.

Vakarā mēs saskaitījām ieņēmumu, taisni 13 lati, ko Pīča tomēr uzskatīja grāmatniekiem par laimīgu skaitli, cerībā, ka rīt pie svētdienas sanāks daudz vairāk grāmatu cienītāju.

Svētdien saule spieda tāpat kā sestdien, mūzikanti spēlēja, zirgi sazvedzās, bet pa laukumu staigāja daudz vairāk ļaužu. Pie mūsu grāmatām pienāca tikai tie paši vakarējie puikas un pāris kalpu meitu, sastrādātām rokām. Pīčam jāpalīdz tām izmeklēt kāda piemiņas grāmata no izstādes. Tad nāca divi dēlēni vidusskolnieku cepurēm galvā. Ieraudzījuši mūsu grāmatu būdu tie iesaucās: «Re ku viens ar bībelēm! Labdien, vai jums baušļi arī ir. Ha, ha, ha!» Tad nu gan Pīča viņiem ko atbildēja par skolu un skolotājiem, bet tik labi, ka viņi mēmi palika. Pēc tam soļoja divi, pēc izskata un sarunas spriežot, tādi kā dakteři, no tiem, kas tikai recepšu grāmatas lasa. Pret mūsu grāmatu būdu viens nevērīgi pamet ar roku, teikdams otram: «Re, kāda lubu literatūra izstādīta!» Otrs, pagriezies atpakaļ, viņam piekrīt:

«Abet šausmīga!» Tad arī es drusciņ saskaitos. Pīča ķēra sakarsušo Pūcesspiegēli un Jēru Maigumu rokā, gribēdams to mest, bet abi pārgudrie nelasītāji iegriezās bufetē pie novārītiem vēžiem un ceptām vistām.

Izstādi beidzot mēs ar Piču saskaitījām 46 latus ieņēmuma par abām dienām, bet par ceļiem un būdu bija izdoti 70.

«Kad 46, tad jau jums ir labi gājis,» izsaucās mākslīgu koku lietiņu izgriezējs Plāte, kas ar saviem citās izstādēs godalgotiem darbiem bija atbraucis no Meirāniem. «Kā tad es ieņemu tikai 2 lati,» viņš teica. «Un tos pašus bufetes turētājs man neizmaksāja skaidrā naudā, bet iemainīja pret ceptu vistu. Bufetes turētājs, atbraucis ar visiem sulaiņiem, vārītiem vēžiem un divdesmit ceptām vistām no tālienes, savukārt saskaitīja 17 neapēstas vistas, piebilzdam, ka būšot jāpaspēlē 6—7 tūkstoši rubļu; taisni tik daudz, cik biedrībai jānomaksā par bufetes turēšanas atļauju.

«Tad nu mēs kopā varam uzdziedāt to dziesmiņu: «Visa mūsu piparbodīte izfušierēta,» līdzietīgi piezīmēja mākslīgo galda dekorējamo aparātu izstādītājs, ieteikdams visiem kopīgi vistas apēst par pusmenu, uz ko bufetes turētājs labprāt ielaidās. Vēl uz bēdām izmaksādams pusduci alus piedevām.

Prombraucot pie mums pienāca biedrības pārstāvis, pateicās par izstādes kuplināšanu ar grāmatām un atvainojās, ka mēs esam palikuši bez kāda atzinības raksta vai godalgas tikai tāpēc, ka grāmatu lietās nav bijis uzaicināts speciālists.

Un atkal vaļējais automobilis ar visiem izstādītājiem un mantām laidās pa lielceļu no kalna lejā, tad atkal otrā kalnā augšā, kur ielejā ganījās pa lielu gabalu mēnesnīcā saskatāmi balti zirgi.

«Nezi’, kuŗa varētu būt tā Mērnīku laiku Čangales, kuŗa tā Slātavas robeža,» kāds no braucējiem neatlaidīgi taujāja.

Bet automobilis skrēja tik ātri, ka neviens nevarēja izlasīt, kas uz ceļa stabiņiem rakstīts. Tūlī nāca atkal jauns kalns un atkal kā no jumta uz leju. Aiz ezeriem kalni mēnesnīcā izskatījās kā zilā tvaikā tīti un tālumā saskatāmi citi ezeri.

Pēc nedēļas bija tikpat liela izstāde Tīrzā. Tas ir apmēram kādi 50 kilometri tālāk. Nezinātājam, dzelzceļa krusttēvu pēc tāpat var iznākt ķeza, kā braucot uz Piebalgu, jo ārā nav vis jākāpj Tīrzas stacijā, bet Lizumā.

Ļaudis Tīrzā ir lieli grāmatu cienītāji. Vecie grāmatnieki to zinādami tur bija sabraukuši lielā skaitā. Pats biedrības priekšnieks Liepkalns ar visiem komisijas vīriem mūsu grāmatas vērtīgi apskatīja un vēl saviem bērniem šo to nopirka. Otrā dienā pie mūsu būdas bija piesprausta pirmās godalgas zīme ar uzrakstu:

«Par vērtīgām, mākslinieciskā ietērpā izdotām grāmatām.»

CEĻĀ UZ 1000 GRĀMATNIEKIEM

Pa Kurzemes vecajām pilsētām ar sarkaniem dakstiņu jumtiem es savu ceļojumu uz 1000 grāmatniekiem uzsāku to rītu, kad Rīgā tas lielais lietus lija un vējš gājējiem ielas stūros rāva cepures nost un citam apgrieza lietus sargu otrādi. Proties, ja visām mūszemes lielām un mazām pilsētām kopā rēķinot, tobrīd grāmatnieku biedrībā bija pierakstījušies kādi 220 lieli un mazi grāmatnieki un tā kā katram ir savs palīgs, bet lielajiem pat vairāki desmiti palīgu, tad visus kopā rēķinot iznāk vesels tūkstots grāmatnieku jeb grāmatu bodnieku. Tie ir tādi ļaudis, kas uzņēmušies par mazu naudu, saskaņotu ar idejisku darbu, būt tilta vietā — no rakstnieka uz lasītāju.

Nemot vērā, ka vecajās Kurzemes pilsētās, ar sarkaniem dakstiņu jumtiem, meklējami vecākie grāmatnieki un grāmatas jau no tiem laikiem, kad Jelgavā iznāca Šablovskas «Tautas bibliotēka» bildēm pušķotiem vākiem, kas bija vienīgais lepnums uz grāmatu galdiem katrā lauku tirgū, visas latviešu apdzīvotās guberņas kopā rēķinot; ka Kuldīgā pastāv simts gadu veca firma, Besthorns, kā

P. Bērziņš Tukumā — izlaida to jauko grāmatu «Betiņa un Toms», kur uz vāka uzbildēti Toms un Betiņa snieguniņi, kuŗu mēs jau toreiz lasījām raudādami — mans ceļš bija uzsākams uz to pusi. Tagad lielie grāmatu krājēji Misiņš vai Fišers, retumus meklēdami, vienmēr dzenas uz vecajām Kurzemes pilsētām ar sarkaniem dakstiņu jumtiem.

Mana pilsēta Tukums gul no Rīgas pret vakariem. Pārbraucot ar pirkstu pa Rozes jaunāko ceļa karti, mans turpmākais ceļš būtu: pa jauno Liepājas dzelzceļu, pa visām pilsētām pie tā, tad nogriešanās uz Priekules-Auces ceļa, tad Bauskas-Daugavas, Gulbenes, Valmieras un visiem šaursliežu ceļiem un beidzot pa pusgatavo Limbažu ceļu atpakaļ uz Rīgu. — Tā rēķinot no Tukuma — vienmēr pret sauli — ceļā uz 1000 grāmatniekiem.

Un tā nu es iesāku braukt lietainā dienā, bet diezgan jautrā garā, jo jau no paša rīta, skatoties uz Pēterā baznīcas gaili, kā tur piesitās smagu lietus mākoņu blāķi, man bija ienākusi prātā kāda diezgan jautra dziesma, kuŗu Rīgas Vecpilsōņu restorānā allaž mēdz dziedāt tūliņ pēc otrās glāzes kāds izbijušais pestīšanas armijas bundzenieks:

Es zēns no Liepājas,
Kas bēdas nepazīst.
Vai ārā snieg vai salst,
Vai arī līst.

Gar vagona logiem vienmuļīgi grabēja lietus lāses. Kāds no pasažieriem vilciena riteņu ritmā sāka dziedāt no «Vētras dziesmu» VII. izdevuma jaunākos slāgerus. Otrs sāka vilkt viņam līdzī, tikai daudz stiprākā dzērāja balsī. Kad konduktors viņu apsauca, viņš vēl nelabākā balsī, tāpat bez grāmatas blāva:

«Lai sildāsi tie ļautiņi,
Kas man laba nevēlēja.»

«Vai jūs esat lops vai cilvēks, ko jūs tā blāujat? Jāpasauc policists, vairāk neko!» konduktors blāvēju brīdināja.

Blāvējs tad saslējies kļiedza: «Tu, zaldāt, klausies! tu zini, kas es par vīru. Atnāc pie manis Slokā uz tirgus laukumu numur pieci!»

«Es tāds zaldāts, kāds jūs ķīnietis,» konduktors mierīgi atbildēja. Vilciens pieturēja.

Majoros, iedams pa Jomas ielu, es nodomāju: «Dāmām priekšroka,» un iegriezās Akermaņa jaunkundzes grāmatu tirgotavā.

Jautri ierunājoties par Rīgas antīkvāra Precenieka tirgotavas pārdošanu Dočai tāpēc, ka viņam otrā sieva nomirusi, Akermaņa jaunkundze izsaucās: «Redzat, kāda laime!»

«Laime, jūs sakāt? Kā tā?»

«Kā nē, citam no sievām jāšķīrās, paliek par šķirteni, tad taču ir vēl lielāka nelaime. Vai ne?»

Uz to es vēl nepaguvu neko atbildēt, jo ienāca doktors X. pēc Mokā papirosiem. Viņš bija nācis kājām no Dubultiem: citur tādus nevarot dabūt.

Ja bijusi saulaina diena, tad es apmeklētu šur tur vēl citus jūrmalas grāmatniekus, varbūt Zariņu un Butkeviču un vēl kādu, bet lietus nepārstāja.

Dubultos drusciņ pasēdēju pie veciem paziņām — Jaucenes un Jēkabsona un tad taisnā līnijā uz staciju. Ejot man ienāca prātā Vaiņodes Reneslācis, kuŗam priekš gadiem piecpadsmit Dubultu jūrmalā saulainā laikā bija pazibējusi doma izdot «Saules romānus». Tā radās «Meitene, kuŗu

satiku uz ielas» — Saules bibliotēka Nr. 1, kas atzīmējama tai ziņā, ka no Krievzemes pārceļojis mākslinieks Apsīts uzstājās mūszemē pirmo reiz ar daudzkrāsainu vāka zīmējumu. Pēc tam radās Saules izdevniecība un tirgotava, kuŗas darbinieki pa daļai apmiruši, pa daļai izputējuši, tikai grāmatas vēl staigā pa mājām un bodēm.

Tā domās atminoties manus, grāmatniecībā pieredzētus vidus laikus, vilciens ātrā gaitā tuvojas manai dzimtai pilsētai — Tukumam.

Tukumā, kad es tur vēl dzīvoju, darbojās divi, un abi rakstos minēti grāmatnieki. Viens katru gadu izlaida jaunu kalendāru, kam stāvēja parakstīts: P. Bērziņa izdevums, Rīga — Tukumā. Otru sauca par Birzgali. Tas spēlēja arī teātri, bet galvenais, lepni uzcirties, tāpat kā barons Reķis vai Rene, ūti galvā, pelēku vasaras mēteli uz rokas, pat ielas vidū nekaunējās runāt latviski ar visiem Tukuma aristokrātiem, kas dažu reiz viņam atbildēja vāciski. Toreiz pat kādā kalendārā, kas nozīmēja gandrīz to pašu, ko tagadējos laikos Konversācijas vārdnīca, starp pantiem bija drukāts:

— — Tam gadījās branga vieta
Lielā veikalā,
Tas dzīvo kā vecīgs puisis
Vēl tagad Tukumā.

«Vai tas nebūs domāts mūsu grāmatu bodnieks Birzgals?» tukumnieki cits citam tad jautāja:
«Saprotama lieta! Kas tad gan cits?»

Šiem abiem ievērojamiem grāmatniekiem toreiz palīgos bija ievērojami puikas; Bērziņa puiku sauca par Silenieka jaunkungu, Birzgaļa, — kā pats kungs iesaucis, — vienkārši par Jēkopu. Angļu-būru kara laikā Jēkops ar Silenieka jaunkungu katru vakaru gāja pretim Rīgas vilcienam sagaidīt jaunākās avīzes. Mēs, avīžu ņēmēji, atkal gājām puikām pretim avīzes saņemt, ar visjaunākām ziņām no angļu-būru kara lauka. Abi puikas tad avīzes dalīja turpat stacijas priekšā, no galvas zinādami, kam «Dienas Lapu», kam «Baltijas Vēstnesi» un kam neko. Visi viņiem paņēma labvakaru.

Un tā gadiem cauri vilciens no Rīgas ar avīzēm bija nācis un nu atkal ātrā gaitā tuvojās Tukumam, bet es sēdēju vagonā pie loga. Un atkal bija atnākuši grāmatu bodnieki tam pretī — tikai avīžu nosaukumi un bodnieki bija citi un daudz lielākā skaitā: kādi pieci, seši. Cits mani pazina, pacēla cepuri, cits nepazina. Abi toreizējie jau sen kā miruši.

Pa kalnu uz augšu kāpdams, es ievēroju, ka arī visām mājām nav vairs sarkani dakstiņu jumti.

Silenieka kundze, senā Bērziņa puikas atraitne, ir vecākā Tukuma grāmatniece. Tirgojas tai pašā telpā, kur senāk bija Birzgals. Un tā ir vienīgā grāmatu bode, kas uzglabājusies vecajā vietā. Tur jau gadi četrdesmit atpakaļ mēs, puikas, pie augstajiem skatu logiem uz pirkstu galiem pastiepušies apbrīnojām «Bētiņu un Tomu», «Sudmalas pie melnā purva», «Laupītāju virsnieks Rinaldo Rinaldini», vai kādu citu grāmatu, bildēm pušķotiem vākiem.

Ekmanis patīkams, Rīgā mācījies grāmatnieks, pieskaitāms pie jaunāku laiku vecākajiem grāmatniekiem. Tāpat Šulcs. Visjaunākais ir Mērnies, viņš pa Rīgas modei iekārtojies antīkvāriātu un apbružātu grāmatu pārdošanu par lētām cenām, ar savu skatlogu kaitina tuvāko kaimiņu. Vecmoku ielā, kur senāk nebija nevienas grāmatu bodes, tagad ierīkojušies trīs gabali: Ābele un Štāls, mazākais Šaršons. Tad vēl Zeldovs pie savas mazās spiestuves ierīkojis arī mazu grāmatu galdu. Erenšteins tirgojas ar vecām grāmatām. Kopā ņemot, jauna liela grāmatnieku saime, tirgojas kā katrs māc.

Visus vēl nebiju ne lāgā apciemojis, kad ielas vidū satiku Abavlejas Mārtiņu, savu skolas biedru. Mani ieraudzījis viņš no prieka iekliedzās un aicināja, lai tūliņ nāku palīgā nodzert mājas.

«Kāpēc tad tā?» es iejautājos.

«Manu bērnu dienu draugs, tu taču vēl atmini, ka mūsu vecais skolotājs Dīkmanis mums lika skaitīt tādu pantiņu: «Gluži nabags esmu dzimis, gluži nabags gribu mirt.» Un ar tām mājām tas ir tā; nupat tās mantoju no mirušā krusttēva. Jau trešo nedēļu dzīvoju pa Tukumu dzerdams. Bet ko es tev te ielas vidū visu tik smalki varu izstāstīt, ieiesim «Komercā» pie Hugo piesēsties, tas man ir liels draugs, spēlē klavieres.»

Kad mēs divi iegājām lielajā krogus istabā, tur pie gaŗa galda sēdēja kādi desmit vīri, vai vairāk. Visi bija dzēruši uz Mārtiņa rēķina. Nu viņi piecēlās kājās, kiedza urrā un sauca, lai mūzikanti rauj vaļā Mārtiņa dziesmu. Ermoņiku spēlētājs, drusciņ aizsmakušā, bet tomēr labā tenora balsī, dziedāja līdz:

Es eju tik pie Ritas,
Un ne pie vienas citas.
Jo tā kā ir pie Ritas
Nav ne pie vienas citas
Un līdz ar pavasara ziediem ...

«Paga, paga,» kāds iesaucās. «Mārtiņam taču vajaga ieliet ...»

«Nemaisies. Stāvi pie ratiem,» kāds cits sauca. Tai brīdī pie manīm pienāca krogus apkalpotāja, baltu priekšautu, un baltu lenti ap galvu ar krievu akcentu sacīdama: «Labdien, Rīgas puika Tukumā.» Viņa teicās mani pazīstot no tiem laikiem, kad mēs abi ar mākslinieku Krauzi staigājuši pa Tukumu zīmēdami un rakstīdami grāmatu «Rīgas puika Tukumā.»

«Lūce, izspļauj to burbuli no mutes un saki skaidri «Rīgas puikas Tukumā», kā pareizi to grāmatu sauc.»

Ierunājies par grāmatu, viens no desmit vīriem gribēja to nopirkt, bet naudai man bija jāiet pakal uz viņa bodi.

Kad tur abi nonācām, brālis, kas patlaban izpildīja kasieŗa vietu, visu latu man izmaksāja santimos.

«Varbūt iemainiet man to sudraba pieclatnieku vienā gabalā,» es teicu, «tik daudz man jāmaksā kapeniekam, vecam vīram, par mana tēva stādīta kastaņu koka apkopšanu, viengabalā smukāki izskatās.»

«Brāl, pakāpies, paskaiti, vai mums ir veseli pāŗi, vai umpāŗi, — ja umpāŗi, tad tā lieta var iet, ja pāŗi — tad nevar.»

Brālis pakāpās uz plaukta pie griestiem un grabinājās pa skārda bundžu, skaitīdams naudu.

«Tā lieta nevar iet, ir veseli pāŗi.»

«Jā, tā lieta nevar iet,» piekrita arī otrs brālis, «Ir veseli pāŗi.»

Kāds aiz muguras man pačukstēja: «Tiem ir bode uz pusēm un naudu viņi krāj uz pusēm. Citādi viņiem sajuks.»

Kā vēlāk izskaidrojās, mans kapenieks arī pats bija miris un aprakts, — tā kā tā piecnieku nebūtu bijis kam dot.

Un vilciens gāja tālāk.

Kandava — maza pilsētiņa sarkaniem dakstiņu jumtiem, guļ Abavas malā jūdzes četras vai vairāk aiz Tukuma. No dzelzceļa stacijas līdz centram būs kilometru 7, tāpēc visi, kam bija kāds nesamais, steidzās uz vaļēju autobusu ieņemt vietas. Braukšus pa skaidru lielceļu bija tikai viens rāviens līdz pakalnei, kur bija jānogriežas pa šķērsieliņu, jo tālāki izlaboja galveno ceļu. Tanī ieliņas malā šur tur dārzos kādi strādāja: daži vilka no akas ūdeni, citi stāvēja tāpat vārtos un noskatījās, kā mēs

braucam. Bet lai ko katrs darītu, visi mani sveicināja, godbijīgi cepures paceldami. Es atkal, savu cepuri pretim cilādams, neapnīcis atminējos savus gūstniecības laikus Vācēm pie Mazuru ezeriem, kur ir tāds pat paradums, svešiem ceļiniekiem sastopoties, pacelt cepures. Kad par to pastāstīju ceļa biedrenei Andreja Māliņai, ar kuŗu braucām reizē jau no Tukuma, viņa teica:

«Daudzi stāsta, ka tur Vācēm esot citādi kā pie mums. Lapmežciemā, no kurienes es šorīt izbraucu, dzīvo viens vīrs, kas arī bijis Vācēm gūstā. Tas tāpat saka, ka tur gluži sveši ļaudis dodot viens otram labdienu. Un tur esot tik lielas čūskas, kā pie mums baļķi, pilnīgi baļķa krāsā. Tā viņš reiz tur, mežā malku cirzdams, nezinot apsēdies uz tāda baļķa savu nabadzīgo gūstekņa pusdienu paēst. Paēdis, un pašās beigās gribējis iedurt savu kabatas nazīti baļķī — tad tikai pamanījis, ka visu pusdienas laiku sēdējis čūskai virsū.

Autobuss apstājās taisni pie Birznieka grāmatu bodes, pašā Kandavas centrā. Visi pacēla cepures, es tāpat, izņemot vienu, kam cepures nemaz nebija galvā; tas bija pats Birznieks, iznācis pretim jaunākām avīzēm.

«Labdien, prefekta kungs!» viņš, pliko galvu mazliet palocīdams, teica.

Izrādījās, ka es savu cepuri cilādams, esmu drusciņ pārrēķinājies, proties, tas kungs policista uzvalkā, kas vaļējā autobusā bija sēdējis man aiz muguras, bija bijis pats Kandavas prefekts. Savu prefektu viņi bija sveicinājuši, neba mani. Nu visi sanāca Birzniekam apkārt, saņēma avīzes un gāja katrs uz savu mājas pusi taisni pa ielas vidu, mēness gaismā tās lasīdami. Tur arī nekādas bailes nav, ka kāds sabrauktu; dziļš mazpilsētas vakara miers, tikai kāds pāris suņu kaut kur klimstēja un divi kovārņi dziedāja kā mācēdami.

«Grāmatu kolportieri Kandavas gada tirgiem nepiegriež nekādu vērību, izņemot Puikšu Kociņu, kas pārdod 5 romānus par vienu latu. Visu kopā savelkot, iznāk, ka tanī pusē maz grāmatas pērk,» — tā es domāju, skatīdamies pa Iogu vakara mierā.

Otrā rītā Kandavas grāmatnieku apciemošanu ar savām visjaunākām grāmatām es gribēju iesākt pēc alfabēta ar burtu «A», bet izrādījās, ka s-bas «Abava» grāmatu nodaļa bija izputējusi, tad bija jāsāk ar diviem «B».

Ar Bergu, kā ugunsdzēsēju, mēs drusciņ parunājāmies par lielo ugunsgrēku Tukumā, kuŗu kandavnieki bija aizbraukuši palīgā dzēst.

Kad iegāju pie Birznieka — viņš dibens istabā patlaban spēlēja uz čupcūkām. Pagaidīdams, lai nobeidz «stiķi», un apskatīdamies grāmatas, aprasījos pēc rakstos minētām Birznieku Latīņas un Sofijas. «Tās tagad dzīvo citur,» brālis atteica. Grāmatu tirgotavā bija ļoti maz — tikai vienā stikla skapī. Apkārt visādi sīkumi.

Ienāca kāds pircējs.

«Parādiet tam kungam savu jauno grāmatu,» Birznieks, uz ienācēju norādīdams, man teica. «Ja viņš nopirks, tad nopirks, bet ja viņš nepirks, tad nav kam pārdot.»

«Kā, vai tad tas kungs ir vienīgais Kandavas grāmatnieks?» es jautāju.

«Tikpat kā vienīgais, tas ir Veinberga kungs. Viņam ir liela bibliotēka ar 1508 sējumiem. Ja viņš pirs, tad pirs; ja nepirks, tad nepirks.»

«Pirkšu, pirkšu!» Veinbergs izsaucās, jaunās grāmatas rokā turēdams, par tām sniegdams naudu man, no kuŗas es kratījos nost, norādīdams uz bodnieku, ka tas taču ņems ko andelēt.

«Nu, lai tad uz labu laimi iet no katras vēl viens eksernplārs,» Birznieks teica, to paņemdams un ielikdams stikla skapī.

Piezīmējams, ka Birznieks ir patīkams grāmatnieks, rakstnieču Sofijas un Latīņas brālis, želojās, ka kandavieši maz grāmatas perk, tāpēc jātirgojas blakus ķiņķēziņiem.

Lai dabūtu apskatīt Veinberga bibliotēku, pārdotās grāmatas palīdzēju tam aiznest uz māju, kas bija jaukā dārzā. Par to dabūju viņa pašrakstītas grāmatas «Nokrāsu kritika» un «Četrējādas pasaules» ar autora veltījumu.

«Nu es būšu gudrāks,» es pie sevis nodomāju, staigādams pa Kandavas ielām, «varēšu Rīgā izdevējiem pastāstīt, lai jaunās grāmatas vairāk nedrukā, kā 114 eksemplāros, tad tās nemētāsies pa sarkanajiem spīķeriem. Proties, tā kā mūszemē ir 57 pilsētas un katrā vajaga 2 eksemplāru, tad uz mata tā iznāk.»

Pie Kandavas skārņiem patlaban kaulējās čigāns ar žīdu.

«Cik maksā divas aitas galvas?» čigāns prasīja.

«Desmit rubule gabalā,» žīds atbildēja.

«Par abām piecpadsmit.»

«Lai iet par septiņpadsmit ar pus!»

«Sīt plaukstā, lai vandās!»

Pa tam saule bija pakāpusies augstāk, un es sāku doties tālāk.

Kad biju gabaliņu pagājies, čigāns mani panāca ar abām aitas galvām. Lai būtu vieglāka nešana, viņš tām caur ausīm bija izvēris auklu, pārsviedis pār plecu; mello priekšā, balto uz muguras. Tā mēs abi gājām pa to ielu, kas ved uz Sabiles pusi. Mušas un divi suņi bez uzpurņiem mūs pavadīja vēl lielu gabalu pa balto lielceļu. Mums abiem bija rokas brīvas, tikai kājas jācīlā, tāpēc bija vaļas aprunāties.

«Mēs arī esam skoloti,» čigāns teica. «Šķiņķo kādu grāmateli; palasīšos pats, palasīsies bērni.»

Aiz žīdu kapsētas, mežīnā, čigāns tūliņ nogriezās taisni pa pļavām, bet es viens pats soļoju tālāk pa balto lielceļu, ar 2 kilometru ātrumu stundā.

Saule spieda un dedzināja. Kreisā pusē pa zaļu ieleju tecēja Abava, labajā pusē bija augsti kalni un zilas vasaras debesis. No debesīm tīri krišus nokrita liels vanags un uzklupa nabaga vistiņai. Vecsaimniece, namdurvīs stāvēdama, rokas vien noplātīja. Vanags pazuda, tikai augstu augstu gaisā divi stārķi lēni riņķoja. Tā skatoties un ejot vienā laidā, kilometru stabs pēc staba palika man aiz muguras, kamēr nonācu ielejā pie upes, kur bija maza bodīte. Tur jaunkundze ar pārsietu žokli man pārdeva vēsu augļūdeni ar kriņģeļiem.

«Kas tad jūs tā, jaunkundz, apdauzīja?» es kriņģeli grauздams apprasījos.

«Aizvakar bite sakoda,» viņa bēdīgā balsī atbildēja. «Bites kodums pats vēl nekas, ja nebūtu svētdien Matkules zaļumballē ievēlēta par skaistuma karalieni — nu priekš avižniekiem jāiet pie fotografa — un ar šķību vaigu.»

«Varētu varbūt profilā no kreisās puses,» es ieminējos.

Par manu tēriņu daiļā jaunkundze naudas vietā paņēma Knuta Hamsuna «Panu», tā kopā ar čigānu uz pusi izjaukdama manu aprēķinu par 114 eksemplāru drukāšanu, jo nu jau 8 kilometru garā ceļā bija tikpat grāmatas izgājušas, cik visā Kandavas pilsētā.

«Grāmatas es cienu,» jaunkundze vēl noteica, kad es teicu «palieciēt sveiki,» un gāju atkal tālāk pa balto lielceļu uz ļoti stāvu augstu kalnu.

Nu saule spieda un dedzināja vēl vairāk, kreisajā pusē pa zaļu ieleju tecēja Abava, bet labajā pusē un priekšā, šaipus tāliem ziliem kalniem un dziļām iclejām, kur jau pamirdzēja Sabile ar sarkaniem dakstiņu jumtiem, tur cēlās melli lietus mākoņi. Lai nesaliedētu grāmatas, man bija jāpaātrina jauda no 2 uz 7 kilometriem stundā, kas bija izrēķināts uz matu, jo pirmās lietus piles sāka pilināt.

Sabilē taisni uz Radovska grāmatu tirgotavas lievenēm sāka līt, bet es tur uzkāpu ar sausām grāmatām. Tai brīdī mani panāca daiļā jaunkundze no ceļmalas bodītes. Viņa bija atbraukusi ar velosipedu fotografēties.

Radovskis bija saīdzis, neņēma nevienu grāmatu. Esot vasaras laiks, kas tās grāmatas tagad pirkšot? Bez tam, bradādams pa Abavu peldēšanās nolūkā, sagriezis papēdi.

«Visādas vasaras nelaimes,» es pie sevis nodomāju, soļodams uz izbijušo Leimaņa grāmatu tirgotavu pie jaunās bodnieees Kretuļa kundzes, kur jāiet gar strautiņu, kas no kalniem jautri tek pa ielas rensteli ar skaidru dzidru ūdeni. Tā kā Kretuļa kundzei no vecā saimnieka grāmatu krājuma bija palikušas vairs tikai 2 Valodiņas un 3 Pasakas par glupjo brāli, tad tirgošanās tur vedās tīri brangi.

Auto piestātnes viesnīcā pie Ievkalna, lielajā viesistabā skaista meiča, sniegbaltu priekšautu, man pasniedza vēsu dzērienu. Turpat bija iegriezusies jaunkundze no ceļmalas bodītes. Velosipeds priekšīnā, pati dibenā. Ar apkalpotāju viņa, liekas, bija pazīstama; sarunājās. Apkalpotāja, redzēdama, ka arī es esmu jaunkundzei pazīstams — sarunājos, man ārā ejot teica:

«Žēl, ka jums tik ātri jābrauc prom, izdzertum vēl vienu pudeli visi trīs kopā.»

Arī man bija žēl.

Pilteni var sasniegt ar kuģi braucot lejup pa zilajiem Ventas ūdeņiem gar stāviem zilgani dzeltāniem krastiem, kur līdinājas brūngani alu čurkšļi. Kuģis gāja piecas stundas, tad pieturēja pie stēķiem «Piltene». Pieturēja un aizgāja atkal tālāk, bet es paliku uz krasta skatoties, ka Piltene, senā Kurzemes galvas pilsēta, vēl tālu — kilometrus trīs aiz līdzeniem laukiem; kur varēja saskatīt starp augstiem kokiem mazu baznīciņu un tālāk vēja sudmalas, kas tai dienā stāvēja dīkā izzēģelētiem spārniem.

Ja man esot bijis nodoms ar grāmatu paunu Piltenē iebraukt pa ūdens ceļu, tad es esot par daudz ilgi nokavējies, cits teica simts gadi, cits — kādi divi simti. Toreiz Venta tecējusi tur aiz vēja sudmalām gar pašu Piltenes pili — kur tagad drupas vien redz. Pēc kādas dziļas ziemas, pavasara ūdeņi izrāvuši jaunu gultni verstis trīs sāņus — vecā upes vieta aizsērējusi, un tā Piltene palikusi bez tieša kuģu ceļa. Nu jāiet kājām, lai gan patlaban rokot uz turieni pa veco upes vietu kanāli.

Ka Piltene senāk bijusi kuģniecības pilsēta, to varēja vērot no Piltenes jaunajiem pušiem, kuņus satiku ceļā. Pastaigājoties tie visi bija sabāzuši rokas bikšu kabatās, kā īsti dzimti jūrnieki. Rokas no kabatām viņi neizvilka pat iedami pārišos ar jaunkundzēm. Vienam pāritim es uzprasīju:

«Lūgtu parādiet, kur te tā grāmatu bode būtu?»

«Ejiet tik uz to pusi vien, kamēr dzirdēsiet ērģeles spēlējam, tanī pašā namā būs.»

Puisis, lai nebūtu jāvelk rokas no kabatas, pameta ar galvu, uz kuņu pusi man jāiet, vēl piezīmēdams, ka Piltenē samaldīties nevarot; esot viena vienīga gaŗa iela.

«Un tā pati nēģu galvām bruģēta,» otrs pāritis smiedamies piezīmēja.

Un viņi aizgāja savu ceļu, un es gāju savu pa gaŗo ielu līdz mājai, kur uz grāmatu tirgotavas durvīm bija zīmīte ar uzrakstu:

«Nota bene.» Svētdienās slēgts.»

Krogus toties bija līdz galam vaļā. Tur apmeklētāji runāja par septiņiem māksliniekiem, no kuņiem viens it kā manīts jau iebraucot pa Ventspils ceļu ar velosipedu.

Pie kāda galdiņa sauc:

«Krodziniek! lai iet vēl uz ceļa kāju par simts rubuļi prastais baltais!» un vīri dzeŗ pliku brandvīnu, pie kam viens uzkošanas vietā pēc katras glāzes izdzeršanas tikai iebāzis īkšķi mutē nospļaujas, bet otrs noskurinās un runā par lielām gaidāmām kāzām Pulgās:

«Desmit pūri alus brūvēts. Divdesmit pudeles spirta gādāts, divi gadi vecs gotēns kauts. Cūkgaļa būs ap divdesmit podi, sabīdelēti pieci pūri priekš skābraugmaizes. Mācītājs būs no Landzes, bet mūzikanti, septiņi taurenieki, no Piltenes.»

Uz otra galdiņa, kur runāja par septiņiem māksliniekiem, viens vīrs bija uzklājis lielu afīšu, citi skatījās bildes un lasīja: «Zaļumu svētku atklāšana Piltenē ar sporta priekšnesumiem. Visu izrīkojuma laiku spēlēs jaunākās, modernās un tautiskās dejas izpildījumus ar dziesmu skaņām un dziedāšanas pavadījumu: Lai atskan dziesmas, Sonnij boi, Gaida, gaida, acis kvēlo, lūpas trīc ...»

«Ače, šis, šis te tas vīrs, kas iebrauca Piltenē pa Ventspils ceļu ar šīm afixām. Ače, tas, te, ar to mello šlipsi. Un ja viņš bildē nav gluži tāds kā dabīgs, tad tas ir smukuma pēc, āre, kā piemēram, šis te ugunsriņķis, vārdā Balodis — nobildēts gluži sarkanām acīm.»

Arī pats krodzinieks iemaisījās valodās, teikdams, ka nobildētais ar mello šlipsi ir tas pats, kas iebraucis pa Ventspils ceļu. Pirmīt viņš ienācis iestiprināties.

«Un tādi vīri jau citu neko nedzeļ, kā alu un šnabi,» krodzinieks piebilda. «Pēc iedzeršanas viņš aizgāja pie beķera klīsteri vārīt, tikai nabags bija nobēdājies, ka esot liels vējš, lielās afixas nevarēšot viens pats pielipināt.»

«Iesim viņam palīgā pieturēt par labām magaričām,» vīri cits aiz cita sauca un steidzās pie maiznieka un es tiem pakāļ.

Maiznieks arī bija tais domās, ka uz afixas uzbildētais, ar mello šlipsi, būs pats mākslinieks, kas iebraucis pa Ventspils ceļu. Visnotaļ tāpēc, ka viņš ienākdams prasījis tūliņ pienu nodzerties. Nodzēries un tūliņ dibens istabā apgūlies.

«Un tādi vīri jau citu neko nedzeļ, kā tikai pienu,» maiznieks pašapzinīgi noteica.

Es ievēroju, ka maiznieks ir arī grāmatnieks. Uz letes bija atvērts nule kā lasīts žurnāla «Daugavas» numurs. Kad afixu lipinātāja palīgi sarunādamies brutāli smējās par kādu vīru, kas sitot savu sievu, maiznieks nopietni teica: «Tāds negēlis.»

Pirmdienas rītā Legzdenes grāmatu bode bija vaļā. Grāmatas tur redz pavisam maz. Mežģīnes, kādi ķiņķežiņi — un tā ir vienīgā grāmatnīcā senajā Kurzemes galvas pilsētā ...

Ventspils ceļu prasot aiz Piltenes, man kāds vīrs teica: «Ja iet taisni pa lielceļu, tad sanāk savi 23 kilometri; bet ja met likumu apkārt pār Ventu ar plostu, tad tikai 20.»

«Tas nu gan ir jocīgs apgabals, jo taisnāk, jo tālāk, jo likāk, jo tuvāk,» es nodomāju. Cerībā, ka metot vēl lielāku likumu iznāks vēl taisnāk, es gāju apkārt uz Zlēkām, gar Landzes baznīcu. Lai ūdens neieskalotu baznīcu upē, strādnieki tur nostiprināja krastu. Viņi bija atraduši miroņa galvas kausu, to izcēlušī pret sauli, patlaban apskatīja zobus. Kad es tur piegāju, kāds tā paklusām man piedāvāja, vai negribu senču kapā atrastas senlietas pirkt. Varētu arī tās iemainīt pret jaukām grāmatām.

Tās bija gan drusciņ sarūsējušas, bet tomēr skaistas. Ejot gar Ventmali uz augšu, brūnie alu čurkšļi un tiktilbji mani pavadīja līdz lielajam mežam. Tur uznāca vakars ar tik lielu tumsu, ka izejot uz lielceļa, tikko vairs varēja saredzēt pašu ceļa vidu, bet abās pusēs šalca augsts mežs. Tālāk, nonākot kādā dziļā ielejā, vienā pusē rēgojās stāvs krasts, apaudzis eglēm, kas tumsā izskatījās kā baznīcu torņi, bet dziļi apakšā burbuļoja strauts, tumsā to gan nevarēja saskatīt. Tālāk pakalnē bija mazs krodziņš — Dobes krogus.

«Nakts mājas varat dabūt, kāpēc gan nē,» gados jauna, glīta saimniece teica, parādīdama man uguni. Tur bija apmeties arī dzejnieka Dorbes brālis uz ilgāku laiku. Ierunājoties izrādījās, ka abi ar glīto saimnieci ir lieli grāmatnieki. Par naktsmājām un tēriņu neņēma naudu, bet grāmatas.

No rīta agri, kad vēl zālē mirdzēja rasa, es gāju atkal pa lielo meža ceļu tālāk. No kilometru stabiem varēja redzēt, ka metot taisno likumu no Ventspils, esmu attālinājies vairāk kā otrtik tāli.

Es gāju stundām ilgi un tikai mežs un mežs bija visapkārt. Tad lielu gabalu no vietas viss mežs bija ķirmju nograuzts; koki bez zaļuma, pliki stumbri vien palikuši. Tur kala dzeņi, bet pa apakšu staigāja stirnas ar stirnēniem. Pie viena koka bija piesiets dēlītis ar gada un hektaru skaitļiem, cik meža kritis ķirmjiem par grauzumu.

Tālāk sākās atkal zaļš mežs un mežs. Vēl tālāk Nabes ezers. Tur peldēja meža pīles un lapsa glūnēja malā.

Aiz ūdens dzirnavām es panācu divas pavecas sievas, viņas gāja no plostā gala uz Užavniekiem bēres, izgreznojušās lentēm, kurpes rokā. Viņas bija patīkamas ceļa biedrenes, prata stāstīt par

seniem laikiem, ļaudīm un paražām tik veikli, ka nonākot krustceļos, man bija žēl šķirties — es gāju sievietēm līdzī.

Mēs nogriezāties taisni pa viršiem apaugušu kļajumu. Pirms bērnu mājas viņas gribēja vēl pieiet pie svētā koka, kas tur aug no sen seniem laikiem, vēl priekš svešās vācu ticības uzklīšanas mūspusē, tur nolikt mazu ziedu.

Tad atkal izgriezāties uz celiņu, kas ved uz kādu zvejnieku ciemu, kur vienā no daudzajām mājiņām sievietēm dzīvo jaunu dienu draudzene, arī bērns gājēja, ieprecējusies no ventmalniekiem.

Kad tur nonācām, viņa patlaban jūrmalā uz augstas kāpas izžāva tīklus. Vārnas un kaijas tur nēmās apkārt uzlasīdamas beidzamo, no jūras ar lomu izvilktu kukainīti.

«Cieņiņi, lūgtu, sēdīet tepat uz cietiņas,» draudzene teica, «vīri, izbraukušies pa jūru, nokrita drusciņ pagulēties. Uz kapiem vēl jau laika diezgan.»

«Jā, uz kapiem vēl ir laika gana,» arī manas ceļa biedrenes, paskatīdamās gaisā uz sauli, draudzenei piekrita, bet tomēr sāka apaut kājas raibām pašādītām zeķēm, strīpainām prievītēm.

Pa tam draudzene aizgāja uz būdu un tūliņ atgriezās ar kaltētām akmens plekstēm, kas ar pašceptu tīru rudzu maizi ļoti labi garšoja, tikai bija pārāk sāļas.

Kad es, pateikdamies laipnajai manu ceļa biedreņu jaunu dienu draudzenei par labu sirdi, iedevu visbiezāko grāmatu, viņa aizgāja vēl reiz uz būdu un atgriezās ar pilnu pudeli, kur bija ielieta skāba putra ar kunkuļiem — lai paņemtu to līdzī, ceļā, ka nenoslāpstu.

«To nu gan nevajadzēja,» es kratīdamies nost izsaucos, «Skāde par pudeli.»

«Izdzēruši tukšu, atstājat to kaut kur jūrmalā, redzamā vietā, gan jau kāds to staigādams atradīs.»

«Labie ļaudis, viņi nesit vis pudeli gar priedi un droši vien, kaut kuŗu saini vaļā raisīdami, paņems ar naža galu to atknibināt, lai nav jāsagriež aukla, kā Rīgā to dara.» Tā domādams es gāju gar jūrmalu tālāk vien, līdz beidzot nonācu pie viena augsta kalna. Kalngalā bija Užavas bāka. Kad tur uzkāpu, sarkdama saules ripa patlaban grima jūrā.

Bākas būvmeistars teicās mani pazīstam no saviem Rīgas laikiem, dzīvojis Rrīvības ielā, Ozoliņa pasāzā, mazajā bodītē nācis pirkt pie mums grāmatas. Bākas sargs man iedeva tālskatu, lai apskatu kādu tvaikoni, kas jūrā apvāršņa malā tikpat kā nebija redzams, tikai melnu dūmu strīpa stiepās tāli gar sarkanajām vakara debesīm.

Nākošā rītā saule spīdēja zemes otrā pusē, bet es gāju uz to pašu pusi, kā vakar iesācis, gar jūrmalu vien, līdz nonācu pie Užavas upes grīvas. Lai nebūtu jāiet apkārt, noģērbos pliks, sasēju drēbes somā uz muguras un brišus bridu upei pāri un gāju tālāk. Tā brienot un ejot, saule spieda no muguras puses, kas netraucēja skatīšanos zilā tālē, kur gan bija daudz jūras putnu, bet cilvēka neviena, kas aizkavētu iešanu kā patīk. Tikai tālumā jūrā bija redzams kāds kuģis, kas gāja uz to pašu pusi kā es. Un lai man plikam, vieglam iešana cik ātri vestos, kuģis tomēr aizgāja ātrāk; dūmu strīpa vien nostiepās apvāršņa malā.

Pa tam saule, kāpdama arvien augstāk, dedzināja tā, ka man sāka mugura sūrstēt un kājas nogrūdās uz akmeņiem, kas tur visgar jūrmalai bija kā nosēti, visādās krāsās: tumši brūni, zili strīpaini, zaļgani dzeltenī, raibi un tādi, kā smiltīs neizperētas putnu olas. Cits akmens ūdens apskalots bija tik īpatnēji zaļš, cits atkal tik apaļš, kā nodreijāts, un citi kādi nekādi; tos iemetu savā somā, ko Rīgā parādīt. Tā ejot pa akmeņaino jūrmalu, tādu īpatnēju akmeņu man bija sakrājies vesels kules gals.

Vēlā pēcpusdienā, kad nonācu pie Ventspils, kur ļaudis peldējās kostīmos — pa pusei bija jāapgērbjas. Kad iegriezos priedēs, kur nepūš jūras vēji, un tālāk ielās saule spiež, krietni nosvīdu. Pa ceļam iegāju pirmajā grāmatu tirgotavā, pie Kemerlinga, un nosviedu savu akmeņu kuli uz letes. Kājas noputējušas, apdauzītas, pats saulē un vējā nopūsts sarkani melns un akmeņi kulē — Kemerlings mani tīri tā šaubīgi apskatīja.

«Ha, ha, ha!» viņš smējās, izņēma pīpi no mutes un teica: «Ha, ha, ha, iet pa cel' un lasa akmen.»

Pasēdēdams un atpūzdamies novēroju, ka ventspilnieki ir lieli joku Pēteri un jautri ļaudis. Ienāca četras meitenes, visas zilām acīm, bet tumšiem matiem, pirkst vienu pastpapīri. Viņas šodien smējās par to, ka vakar smējušās, kad vējš Ķerstai Pils ielā norāvis cepuri. Kad vējš atgrūda Kemerlinga bodes durvis, viņas smējās vēl stiprāk, teikdamas: «Labdien, vēja kungs, hi, hi, hi!»

Skolotāju grāmatnīcā «Gaisma» veikalvedis Puķīts, apskatījis manus akmeņus, gan it kā nopietnāki ierunājās par minerāloģijas īpatnībām vispārīgi un Ventspils jūrmalā sevišķi. Kad kasieris Zeltiņš, man naudu sniegdamas par agrāk atsūtītām grāmatām, piekodināja: «Tā kā jūs tikai, lūdzu, to nododiet pašam Veļezera kungam» — visas trīs pārdevējas tad atkal sāka smieties.

Pie Amtmaņa grāmatu tirgotavas skatu loga, ak kāds prieks! stāvēja grāfs Olivjē somu plecos, pētīdams izlikto Latvijas ceļu karti.

«No kurienes uz kurieni tu tā? Ak kāds gods!» es izsaucos.

Uz to grāfs Olivjē man dzejiski atbildēja:

«Pašlaik nāku no Dundagas, tur:

Pie zaļās liepas, ak kāds gods! —
Stāv mazs, mazs krodziņš apēnots.
Tur dundadziņi slāpes dzēš
Un dažu labu joku plēš.
Zem zaļās liepas, ak kāds sods!
Stāv vientuļš zirdziņš apseglots.
To dundurs ēd, un muša kož,
Viņš kāri ūdens malku ož.
Kas kungam alus glāzi liegs,
Kas spanni ūdens zirgam sniegs?»

«Grāf,» iesaucos es, «ūdeni es varētu pasniegt un alu arī.»

«Nu tādā gadījumā aiziesim uz Rīgas viesnīcu pie tantes Annas, tur šovakar uzstāsies, kā tas uz ielas stūriem afišās lasāms, pazīstamais kupletists Uztuptēvs no Rīgas ar dziesmām un kuplejām.»

Vēlu vakarā sadzērām ar pašu Uztuptēvu un divām daiļavām glāzi stipras tējas uz ceļa kāju, grāfs Olivjē, lai es tiktu laikā uz pusnakts vilcienu, palīdzēja man nonest akmeņus uz staciju, kur ir diezgan prāvs ceļa gabals. Iedami pār pontonu tiltu, mēs norunājām tā kā pēc jaunredēļas satikties Liepājā Annas tirgū. Kamēr es apbraukšu apkārt uz Rīgu pēc grāmatām, grāfs Olivjē ies taisni no Ventspils pa maziem un lieliem ceļiem, kas pēc logā redzētās ceļa kartes būs tā ap 150 kilometru vai drusciņ mazāk.

«Uz satikšanos Annas tirgū! Bet lai būtu vīrs un vārds!»

«Vīrs un vārds!» grāfs Olivjē atsaucās, pavicinādams mellu kabatas lakatiņu. Un vilciens sāka kustēties uz Rīgas pusi.

ANNAS TIRGUS LIEPĀJĀ

Visklusākajā vasaras laikā, kad grāmatām pircēju un grāmatniekam naudas nav un bodēs mušas vien dzied, iekrīt Annas tirgus Liepājā.

Es tur biju ieradies drusku par agru, kad uz Annas laukuma vietu ierādītājs tikko kā bija uztriepis ar kaļķu ūdeni uz bruģa akmeņiem pirmo strīpu, lai bodes iznāktu daudz maz taisnākā rindā. Trīs

ceļojošie cirki patlaban kā atbraukuši. Vīri, sarkanām cepurēm galvā, sāka celt savas lielās palagu teltis un uzstādīja tādu kā aplenkšanas lielgabalu, kur šaušot dzīvus māksliniekus ārā. Liels puiku bars to apbrīvoja.

Es pa to laiku aizgāju pie grāmatniekiem, lai tūkstots tiktu ātrāk pilns. Par mušu dziedāšanu pārliecinājos, iegriezdamies kādās sešās grāmatu bodēs šaipus tilta, un tad soļoju gar ostmali, lai apmeklētu astonpadsmit mūsu grāmatu noņēmējus Vec-Liepājas pusē. Kā teica, Liepājā pavisam esot 42 grāmatnīcas.

Pašā tilta galā patlaban bija piestājusi zvejnieku flotile ar svaigām jūras zivīm. Zvejnieku sievas lasīja zivis no tīkliem ārā. Viņām visapkārt bija sanākuši pircēji ar tukšiem kurvīšiem, kuņģus tie dēvēja par košiem. Divas pakurlas sievas jau gāja ar pilniem kočiem uz otru pusi. Kad viena otru panāca, viņas sarunājās:

«Kur tu iesi?» vecākā prasīja.

«Uz mājām strimalas ķīķēt,» jaunākā atbildēja.

«Skāde, un es atkal domāju, ka tu iesi tūlī uz mājām strimalas ķīķēt, būtum gājušas reizē,» to teikdama vecākā nogriezās pa Jūras ielu.

Zāģeļa laukuma stūrī divi malkas zāģeři, atspiedušies uz sava ralkas krāģīša, dzēra kortelīti. Ostmalā stāvēja strādnieki. Zāģeři, paskatījušies uz to pusi, noteica:

«Mēs nu vēl varam savu kortelīti izdzert, bet ko tie nabaga strādnieciņi lai dara!»

Aiz tilta Lielā ielā, blakus Jansona pagrabīņa, pa labi roki ir jauna grāmatu tirgotava ar lielu skatu logu un jaunu uzrakstu «I. Silarājs». Tur ieiedams, es teicu: «Es biju iedomājies, ka Silarājs ir tikai izdomāts dzejisks vārds, Gulbja grāmatnieku romāna «Olģerts Silarājs», bet nu, kā no izkārtnes uzraksta redzu, tad tāds ir arī īstam cilvēkam un pie tam vēl grāmatniekam.»

«Pilnīgi pareizi, dzejisks un īsts», jaunais bodnieks atbildēja. «Mans vecais onkulis — Silarājs, toreiz Daugavpilī darbodamies Jozofāta grāmatu veikalā, bija bijis tas vīrs, kas Gulbi, jaunu zelli, pirmais sācis dīdīt grāmatniecības mākslā. Tas, kā redzams, uz Gulbi atstājis tādu iespaidu, ka viņš savu grāmatnieku romānu nosaucis mana onkuļa Silarāja vārdā.»

«Dzeja un proza,» es savukārt piebildu un gāju pa Lielo ielu tālāk.

Lielākā latviešu grāmatu tirgotava ir Liepājas un apkārtnes skolu kooperatīvs, pie Rožu laukuma. Tur kaimiņos ir Vite, Strazdiņš, Perlmanis un Abramovičs. Pūcem Graudu ielā pārsvarā vācu grāmatas. Lakstīgala, Opelts un Zēģelnieks miruši, bet tirgošanos turpina vietnieki. Vistālākā — Zīberta kundze pilsētas vienā galā, Bitens un Eglīts otrā galā. Teica, ka Bitenam būtu daudz vairāk retu grāmatu, ja Misiņš reizu reizām nebūtu atbraucis, izrakņājis un tās aizvilcis uz Rīgu. Sērdienim pārsvarā tīkli, naglas un citas preces. Un lai pa vidu ir vēl dažādas grāmatu bodes, bet gandrīz visas aplasītās grāmatas ienāk atpakaļ divos latviešu grāmatu antīkvāros: pie «Domām» Graudu ielā un pie «Balss» aiz tilta.

Visvecākā Liepājas grāmatniece nav vis Ābelītes jaunkundze pie Siena tirgus, žurnāla Psīche un citu doktora Haniša garā rakstītu grāmatu izdevēja, kā lasītāji to it kā varētu iedomāties, bet gan Jorgis Šnore — Pēteris tirgū.

«Skaidri par Ābelītes jaunkundzes rakstos klāstīto doktora Haniša gudrību pareizību, ilga mūža nodzīvošanai ēdot zaļus sīpolus, prātīgi uzvedoties un tamlīdzīgi, varēs pateikt pēc gadiem sešdesmit, septiņdesmit, kad viņa pati, sasniegdama simts gadu lielu vecumu, to būs pierādījusi personīgi,» teica Vētras dziesminieks, kas arī bija ieradies savā dzimtā pusē uz Annas tirgu, un nu ienācis pie Vecā tirgus Zemīša grāmatu bodē norēķināties par «Vētras dziesmām».

Zemītis, kuplu Pugačeva bārdū, skaistu balsi, Liepājas konservātorijā mācījies dziedāšanu, liepājniekiem labi pazīstams jau no tiem laikiem, kad viņš turējis kafējnīcu un pats tur vakaros uzstājies ar dziedāšanu, labiem draugiem izmaksādams kūkas. Nu draugi pie viņa bija atnākuši, apsēdušies grāmatu bodē patērzēt. Turpat sēdēja arī kapteinis Laukvīrs, «Ar Vaidavu uz Gambiju»

autors, izklaidīgi uzklaušdamies divu vīru sarunu par Zemīša priekštecī, sauktu «Div-Dūdiņu», ka tas nu esot sakrājis vairāk kā 950 pašizdzertas tukšas pudeles. Kad 1000 būšot pilns, tad viņš nu reiz sākšot taisīt kumisu no ķēves piena, ko iemācījies, dzīvodams tatāros. Atļauja viņam jau esot rokā, izņemta vairākus gadus atpakaļ, toreiz tikai trūkušas pudeles, tāpēc nekas neiznācis.

«Es to lietu tā saprotu,» teica Annas tirgus mazā karuseļa leijarkastes griezējs, kas bija ienācis Vētras dziesminiekam līdz, «ka vienu kortelīti izdzerot katru dienu, var sasniegt tikpat daudz, cik ar zaļiem lokiem un ķiplokiem. Protams, ja dzer un nepiekož neko klāt, tad jau pat pēc sestā kortelīša ir nāve koridorī.»

Viens no tiem diviem vīriem, kas bija sarunājušies par 950 tukšu pudeļu sakrāšanu, teica: «Ilga mūža nodzīvošanai nepalīdz ne zaļu sīpolu ēšana, ne kortelītis un stipri uzkožamie, bet gan turēšanās vairāk pie Dieva nolikumiem. Piemēra pēc, kā Liepājas grāmatu andelmanis Jorgis Šnore. Ku' tie gadi, jau 1898. gadā, kad viņš nobildējās un izlaida pats savu dzejoļu grāmatu ar dievišķu saturu «Caur ērkšķiem pie rozēm», tad viņš izskatījās tāds pat, kā šo baltu dien, andelēdamies tepat Pēterā tirgū pie zivju mājas. Andelējas, dzīvo pēc Dieva nolikumiem un vecāks nepaliek.»

Vecāko Liepājas grāmatnieku Šnori Pēterā tirgū tik ātri nevarēja uziet. Skatīdamies pēc grāmatu galda, biju pagājis jau reizes trīs tam gaļam un būtu pagājis vēl ceturto reizi, ja par laimi kāda sieva man nebūtu parādījusi: «Tur, tur redziet, tas lielais vīrs, patlaban andelē vienu trumuli.»

Vīrs galda, pie kārtiņām, viņš bija sakarinājis rīves, miezeļus, kartupeļu mizojamās mašīnas un tamlīdzīgas saimniecības lietas — tikai pašā galda galā nolicis kalendārus un veco Šablovskā «Tautas bibliotēku». Patlaban kāda sieva skatījās kalendārus. Kalendāri bija sakrauti lielā gubā. Sieva tos nevīžīgi kravāja citu uz cita milzīgā ātrumā. Šnore dusmīgi sievai uzsauc:

«Ko nu rocies kā cūka pa manām kalenderēm! Ņem šite to pašu cieti, kas tai kaiš, ar sarkanām svētdienām.»

Tādējādu uzrunu sieva par ļaunu neņēma.

«Bez ko tad tā nebūs?» viņa prasīja.

«Tā maksā desmit rubļi,» Šnore atbildēja. Sieva septiņi ar pus solīja, beidzot par astoņi abi salīga.

Tiklīdz sieva ar jauno kalendāru bija aizgājusi, es, Dievpalīgu padodams, noliku savu paunu zemē. Šnore mani pirms apskatījis no galvas līdz kājām, lika, lai tik taisu savu paunu vaļā. Es, nelikdamies divreiz skubināties, krāvu savas grāmatas uz galda, no katras pa vienai, domādam: lai cilvēks apskata, kā var zināt. Viņš tās cilāja, virsrakstus lasīdams, līdz beidzot apstājās pie Džeka Londona «Pirms Ādama laikiem», divreiz skaļi uzsvērdams: «Pirms Ādama laikiem, pirms Ādama laikiem». Beidzot viņš grāmatu dusmīgi nosvieda uz galda, izsaukdamies:

«Vai zini, ko es tev teikšu?»

Es, izdzirdis draudzīgo vārdu «tu», to noturēju par labvēlības zīmi tirgošanās lietās, tāpēc savukārt draudzīgi prasīju:

«Nu ko?»

Viņš tad atkātoja:

«Es tav teikšu to pašu, ko es nelaiķa Pīpem teicu. Tam arī miera laikos bija tāda mode izdot grāmatas ar tādiem pašiem bezdievīgiem virsrakstiem, proves pēc teiksim — «Pasaules radīšanas dienas», «Pasaules bojā iešana».

Kamēr Šnore vēl vairākkārt daudzinaja: «Pirms Ādama laikiem», es ar nepacietību gaidīju, ko viņš īsti miera laikos nelaiķa Pīpem bija teicis. Un viņš runāja tā:

«Nelaiķa Pīpe toreiz arī bija atbraucis no Rīgas uz Liepāju ar grāmatu paunu. Papriekšu piedāvāja man tās ar lielām procentēm, pēcāk gribēja atstāt man uz komisijonu, uz izandelēšanu, un tad es viņam teicu: «Tu man tās vari atdot par velti, es neņemšu, un ja tav nav pūrmaņa nauda,

še tav vēl pūrmaņa nauda, un taisies, ka tu ātrāki pazūdi ar savām grāmatām!» To es teicu nelaiķa Pīpem priekš kara un to es teikšu ...»

Nenoklausījies līdz galam Šņores teikšanu, es paķēru savu paunu un, pagriezies gar stūri, ielēcu tramvajā, kas iet uz Annas tirgus pusi.

Kad lielajam stūra karuselim bija iesmērēta leijerkaste un iepīkstējās pirmais šūpolu valsis, no visām pusēm tam apkārt saradās vai visi Liepājas puikas un pilsētas valdes komisijas vīri, kas bija atnākuši pārbaudīt karuseļa drošību. Viņi saaicināja puikas, lai sēstas tik iekšā, un izbraucas pirmo braucienu par brīvu. Kad karuselim ātri griežoties neviens puika neizkrita, vecākais komisijas loceklis pēc leijarkastes skaņām pamāja trīs reiz ar roku, kas nozīmēja: — var vicot vaļā. Ar to, var teikt, Annas tirgus sākās.

Tai pašā brīdī lielajā cirkū izšāva pirmo reizi no lielgabala mākslinieku gaisā. Rībiens bija liels. Tūliņ pēc pirmā rībiens otra cirkus priekšā konkurenti izšāva otru šāvienu no sava lielgabala tāpat tukšā bez mākslinieka, prapji un dūmi vien nogriezās. Tie rībēja tik traki, ka ļaudis salecās un sievietes iekliedzās, bet mūzikanti sāka spēlēt maršu.

Drusciņ nokavējies, brīnumķītes meistars izlauza divus lielākos bruģa akmeņus, sasēja tos kopā un pakarināja saķītētā šķīvja malā, kā pierādījumu par ķītes stiprumu, lai gan puikas, no malas noskatīdamies, sauca, ka akmens karājoties šņorē, neba saķītētajā šķīvī, tāpēc ka vējš to viegli grozot.

Pa tam pie Pīča grāmatu bodes bija sastājušies daudz puikas: lielākie grāmatu šķirstītāji visās pilsētās, neba vēl Liepājā, kur dzīvo tik daudz ļaužu. Viņi korī dikti burtoja katras grāmatas virsrakstu, kuŗu tik Pīča izlika no saiņiem uz stenda.

«Re, re, paskaties, ku' liek Knuta Hamsuna rakstus.»

«Vai tu tos zini?»

«Nē.»

«Un tu?»

«Es arī ne.»

«Es gan zinu,» kāds no lielā pulka atsaucās.

«Kādi ir?»

«Čīkulīgi.»

Pa tam Pīča bija izlicis Žila Verna «Mazo kapteini».

«Vai tu to zini?» atkal kāda balss ieskanējās.

«Zinu, zinu,» vairāki puikas reizē atsaucās. «Tie ir nāvīgi štedīgi.»

«Kas tas ir — nāvīgi štedīgi?» Pīča savukārt puikām prasīja.

«Nāvīgi štedīga grāmata,» puikas korī atbildēja.

«Rīgas puikas man teica, ka tā esot nāvīgi forša grāmata,» Pīča savukārt ieminējās.

Par tādu Rīgas puiku jocīgu izteicienu Liepājas puikas sāka smieties pilnā balsī, daudzinadami visapkārt: «Nāvīgi forša, nāvīgi forša,» un varbūt būtu vēl ilgi smējušies, ja no zvēnīcas nebūtu izmucis mērķāķis, nu bija jāskrien palīgā ķert rokā.

Mērķāķis, lielam ļaužu baram smeļoties, muka pār jumtu jumtiem, līdz beidzot uzlēca uz franču vafeļu cepēja jumta. Pats mērķāķa saimnieks, pakāpies uz kastes, priecīgi sauca:

«Nu ir rokā,» bet mērķāķis tai pašā acumirkļī straujā lēcienā iekrita pa jumta caurumu vafeļu cepēja teltī iekšā un pie tam tik nelaimīgi — taisni mīklas bļodā, kas, kā jau tirgus sākumā, bija piejauta līdz malām pilna.

«Te nu bija!» izsaucās pūlis, gaviļēdams, kad mērķāķis, balto mīklu pilinādams, muka atkal pa žogu žogiem uz Grobiņas šosejas pusi. Izmisušais vafeļu cepējs pa tam pa tirgus laukumu meklēja lieciniekus, lai varētu mērķāķa saimnieku iesūdzēt pie tiesas par skādi. Viņš vaimanāja:

«Kas nu vairs pirks manus vafeļus ar mērķāķa spalvām!»

«Kādus tur liecniekus,» pūlis sauca, «aiznes tik mirtiesnesim spalvainus vafeļus, gan viņš tad redzēs.»

Pa tam Pīča savā grāmatu būdā bija iztaisījis pirmo rokas naudu, pārdevis veselu komplektu «Grāfs Monte Kristo», bija pienākuši vēl citi pircēji un trīs jautri zeļļi, tie prasīja:

«Vai jums ir tāda grāmata: «Iz kapa izbāzta roka», trešā daļa? Divas daļas mēs jau esam izlasījuši, dikti smuka lasīšana.»

Kad Pīča noraidoši pakratīja galvu, trīs jautrie zeļļi atkal teica:

«Skāde! Arī Liepājā to nekur nevar atrast, mēs domājam: sabraukuši Rīgas grāmatnieki, varbūt būs. Nu, ka' nav, nav, neņemiet, kundzīt, par ļaunā! Bet vai jums nav tāda grāmata: «Divi skeleti uz bleķa jumta?»»

Pa tam tirdzinieks Dreimanis pie sava sīku preču galda sāka svilpot ar skaļu mākslīgu svilpi kā Ķīnas lakstīgala. Leijerkastes un taures skanēja, un laiku pa laikam divos cirkos izšāva katrā pa vienam lielgabalam; vienā mākslinieku gaisā, otrā tukšus prapjus. Karuseļos griezās bērni, čigānēni un lieli cilvēki, pa tūkstošiem. Un tā tas gāja no vietas visas tās dienas līdz vēlai naktij, tā kā vietējās avīzes atzīmēja, ka Annas tirgū krīzi nejūt, vienā pašā svētdienā to apmeklējuši ap 20.000 ļaužu.

Kad devītās tirgus dienas pusnaktī «Mazajā cirkū» mūzikanti spēlēja pēdējo žēlīgo valsī, kas mežragu pūšot sēri skanēja pār visu tirgus laukumu, citi tirdzinieki sāka jau ārdīt telti nost un āmuriem kladzot kāds skumjā balsī piezīmēja: «Vairs tā būda nerūc» ... Viens iesaucās: «Uz redzēšanos, liepājnieki, Annas tirgū atkal citu gadu!» Visapkārt tad svieda cepures gaisā, sauca urā un kaut kur tornī pulkstenis apsita divpadsmit. Es savu cepuri arī drusciņ pavināju.

«Uz redzēšanos, liepājnieki, Annas tirgū atkal citu gadu!»

Jā, liepājnieki ir jautri ļaudis un lieli grāmatu mīļotāji.

UZ DIŽMĀRAS TIRGU

No Liepājas es izgāju vēlā vakarā viens pats ārā pa Brīvības ielu. Tur augsts četrkantīgi cirsts bijušais krievu verstes stabs, pacelts drusciņ šurpmāk, lai būtu līdzīgs kilometrs — rāda ceļu uz tālieni.

Kad pēdējais tramvajs ar sarkanām spuldzēm un Drāšu fabrikas skursteni ar dzīvām uguns mēlēm bija palikuši man aiz muguras, es nogriezos pa Grobiņas šosejas malu, kur labi iemīta teka ved pa stādītu koku apakšu. Vēl kādi velosipedisti pārišos un pa vienam steidzās uz pilsētas pusi uzņemt vakaru, bet pa šosejas vidu aizbrauca pēdējie, vakar aizkavējušies, zemnieku rati no Annas tirgus mājup. Iekšā sēdēja vecais ar trīs jautriem ļaudīm, it kā kaut ko dziedāja, it kā kaut ko angļiski vai franciski murmināja, tīri kā pēc grāmatām, kuŗas viņi bija lēti pirkuši Annas tirgū no Zemīša kolportiera — par desmit santimi buntē, kā viņš tās tirgus pēdējā dienā pārdeva.

Paejoties vēl gabalu tālāki gar rakto cietokšņa dīķi, tur bija dzirdams ļoti jauks zaļo varžu koncerts, jo bija silts augusta mēneša vakars, kad tanī apgabalā vējš, no jūras pūzdams, uzpūš siltu vakara vēsmu ar sāļu jūras gaisu, bet pie debesīm sāka iemirdzēties pa retai zvaigznītei.

Iedams tālāk, es panācu, jau no muguras puses skatoties, tīri tādu kā bieži redzētu cilvēku.

«Ā, tas tu, Vētras dziesminiek!»

«Es, es, draugs, kas tad cits,» viņš atbildēja, kaut ko vēl nomurminādams par draugu būšanām un naudas trūkumu, tāpēc drusciņ pagulējies ceļmalā siena gubā kopā ar savu draugu sauktu «Mierlaiku puiku». Būtu ilgāki gulējis, bet apcēlušī suņi. Un nu lēnā garā iešot uz Talsiem, uz

Dižmāras tirgu. Tā puslīdz sarunājis tur vienam izlīdzēt par mērķi šāvēja palīgu pie plinšu lādēšanas.

«Bet vēl jau, draugs, nav kur steigties, ir dikti daudz laika; Dižmāras tirgus taču sāksies tikai 29. augustā, šovakar mums ir tikai 17.»

«Tāpēc jau es rāmā garā nekur nesteidzos. Apsēdīsimies tepat, draugi, ceļmalā uzsmēķēt!»

Par nelaimi, mums nebija nevienam sērkokciņu. Tādu laiku pasēdējušies, mēs ieraudzījām tālumā paspīdam pīpja uguntiņu, kustoties uz mūspusi.

«Nu dabūsim piesmēķēt,» Vētras dziesminieks teica.

«Nebūtu slikti,» es savukārt piebildu. «Mums nu iznāk tāpat kā toreiz, kad es vēl dzīvoju Pēterburgā, tur sērkokciņus neviens nepērk, — tur piemēram, ja no agra rīta viens vienu Ņevas prospekta galā ir izvilcis, ar to pietiek visai dienai, visai Pēterburgai, tur cits pie cita tikai piesmēķē. Turpretim Londonā, kā man jūrnieris Treisners stāstīja — par piesmēķēšanu policists uz vietas piedzenot 5 šiliņi soda naudu.

Kamēr mēs tā sarunājāmies par piesmēķēšanu Pēterburgā un Londonā, ceļa gājējs ar pīpja uguntiņu bija pienācis mums klāt.

«Atļaujiet, kungs, piesmēķēt, jums jau kūp, mums vēl čuš,» Vētras dziesminieks teica, nostādamies ceļa vidū. Uz to ceļa gājējs viņam dzejiski atbildēja:

Tas brūnais tabaks, kam opijs klāt,
Var visas skumjas remdināt;
Liec ziliem dūmiem tik mutuļot,
I sevi, i pasauli aizmirstot.

Kad austrumos rīts aust sārts un jauks,
Ir pīpītis zobos mans labākais draugs.
Un vakaros saule kad sarkana riet,
Ar pīpīti zobos var gulēt iet.

Ak draugi! trūkst vārdu man izsakot,
Cik pīpītis mazais daudz laba var dot!
Un tamdēļ tīk vienmēr to kūpināt,
Ja pīpīt's un tabaks ir tikai klāt.

«Atļauj, draugs, piesmēķēt. Labvakar, labvakar!» Vētras dziesminieks priecīgi izsaucās. «Draugi, iepazīstināšu. Nudien tas taču ir latviešu grāfs Olivjē, dzejnieka vārdā saukts par Belteņu Ingu, bet Rīgā, Sarkanos spīķeros kalpodams pie antīkvāru karaļa Bartuševska, dzīvo zem pieņemta vārda, kuŗš iesākas ar lielo burtu «M», — katru nedēļu no pirmdienas līdz trešdienai pircējus uzrunādam tikai franciski: «Kas kasjē» un šitie ir mani ceļa biedri gājienā uz Talsu Dižmāras tirgu. Mans draugs saukts Mierlaiku puika, bijis Spānijā kauties, bet šis kungs ir grāmatnieks un ...»

«Mēs taču esam jau sen pazīstami,» es savukārt piebildu. «Nupat pāris nedēļas atpakaļ satikāmies Ventpilī pie tantes Annas. Grāfs Olivjē toreiz man vēl palīdzēja aiznest akmeņus uz staciju.»

Kad visiem dūmi griezās gar pakausi, grāfs Olivjē nostājās šosejas vidū, pagrabinājis savu tukšo paunu, dzejiski teica: «Man nu ir tāpat kā toreiz Aizputē pēc lielās šņabja balles:

Sacīt var, kā šito reizi,
Nebij gājis sen tik greizi,
Pašlaik esmu gluži kaunā,
Naudas nav, nav mantas paunā.»

«Ka nav mantas pašulaik paunā, par to nu gan barā ejot nav nekāda liela bēda,» izsaucās Mierlaiku puika. «Kā tad mums šopavasār Alūksnē izgāja, kad tur nositās ceļojošā cirkus gaisa žonglieris.»

«Ceļamies un ejam, ceļā varēs izstāstīt pamatīgi un paklausīties, kas nezina,» teica Vētras dziesminieks, kam notikums Alūksnē nebija visai svešs.

Tā kā visi iešanai un runāšanai piekrita, lai būtu īsāks ceļš, tad Mierlaiku puika, iedams pa šosejas vidu, stāstīja:

«Viņš bija kritis arēnas vidū, taisni uz bruģa akmeņiem. Un pie tam tik nelaimīgi, taisni uz galvas un uz vietas beigts. Mēs, visi tirdzinieki, cik tik Dievs devis, no bēdām tad ņēmāmies pa Alūksnes krogiem dzerdami tik ilgi, kamēr visi nodzērām visu naudu. Kad visi gājām barā uz Latgales tirgu, par laimi vienam, kas ar blakšu zālēm tirgojās, netīšām vienā kabatā atradās viens 20 santimu gabals. Par to viņš kādā drogu preču bodē nopirka vienkāršo okeri. To nu viņš maisīja kopā ar sēru tikmēr, kamēr maisījums izskatījās daudz maz līdzīgs īstajām blakšu zālēm, kuņas, kā zināt, par dārgu naudu dažureiz var dabūt no īgaunu kontrebandniekiem. Īstās ir tik stipras, ka blaktis un prūši kājas vien atstiepj. Tas bija vienā citā reizē, vienās mājās, kur bija tik daudz prūšu, ka varēja sauļām grābt, tur mums saimnieks negribēja ne nakts mājas dot. Neticot. Lai pierādot, tad ticēšot, dabūšot nakts mājas, vakariņas, brokastu un vēl piedevām katrs vienu latu. Tad nu mēs ņēmāmies un apvilcām riņķus uz grīdas, uz skursteni un visur. Un, ko jūs domājat, no rīta visi prūši ķeparājās, kājas apsvilinājuši uz izvilktajiem riņķiem. «Ticu, ticu,» saimnieks tad teica, iedeva brokastu un beigās vēl katram vienu latu. — Redziet, tādas ir īstās blakšu zāles. Bet ar neīstajām nonācām pie Latgales robežām tādā apgabalā, kur par laimi visiem bija ļoti daudz blakšu. No sākuma nekas, visi bija priecīgi, ka nu reiz ieradušies blakšu iznīcinātāji, bet drīz mums sāka dzīties policija pakaļ. Kad mēs, mukdami bez ceļa, patlaban pliki vienā upē mazgājāmies, uznāca tā lielā krusa, par ko, droši vien, lasījāt avīzē — mēs tad palīdām upē zem ūdens un tā izglābāmies.»

Tā tērzējot, drīz bija nonākts pie krustojuma. Ejot tālāk, Vētras dziesminieks parādīja šosejas malā to vietu, kur viņš uzsācis savas «Vētras dziesmu» izdevēja gaitas. Viņš stāstīja:

«Toreiz šosejas malā bija būda, kur mēs, ceļa strādnieki, vakaros gaļu cepdami, dziedājām visādas ziņģes. Es šīs ziņģes pierakstīju, piekrāju pilnu kladi. Liepājā toreiz bija kāda paputējusi drukātava ar pamaz darbu, tā bija uz mieru šīs ziņģes nodrukāt bez naudas — izdodot man pa simtam. Man atliktu izplatīšana un vēl izdomāt virsrakstu, — es drusciņ padomājis teicu: sauksim tās par «Vētras dziesmām».

«Lai tad iet «Vētras dziesmas» uz izdošanos,» arī drukātavas kungs piekrita.

«Kad dabūju ārā pirmo simtu, Aizputē patlaban sākās lielais Jāņu tirgus. Tur es pārdevu tās vienā dienā, par latu gabalā. Zināms, pašam nācās pablaustīties, padziedāt pircējiem priekšā. Jaunais šlāgeris toreiz bija: «Dzer, dzer, brālīti, dzer». «Šitā, puiši, vajag dziedāt!» es saucu. Un puiši pirka kā traki un dziedāja visi Jāņu tirgos: «Dzer, dzer, brālīti, dzer».

Drukātājs lēca no priekiem gaisā. Nodrukāja vēl lielas afišas, kuņas es izlipināju gar visiem Liepājas sētmaļiem, lai ļaudis zina, ka iznākušas «Vētras dziesmas».

Pēc tam «Vētras dziesmām» radās kādi 10 vai pat vairāk pakaļdarinājumi: Liepājā Zemītis gandrīz visas tās pašas ziņģes pārdrukāja, nosaukdamas par «Jaunatnes dziesmām»; Grīnblatene Rīgā izlaida «Jaunas vētras dziesmas»; Raņķis — «Padziedāsim jautras dziesmas».

Pa tam es aizbraucu uz Rīgu, izlaidu otro, trešo un ceturto izdevumu. Tad nopirku automobili uz izmaksu. Lāgā vēl nemācēdams braukt, iebrūdos Lielupes tilta margās. Automobilis izputēja. Atlikušos gabalus pārdevēji salasīja un naudu paspēlēja. Piekto un sesto izdevumu izvadāju ar bāni. Septīto izdevumu Viņķelis apķīlāja, klišejas izūtrupēdams Pīpiņa un Upmaņa drukātavas trepju rūmē žīdiem par 9 latiem it kā par pirkām tiesībām uz nākošo izdevumu, lai gan tikpat labi kāds kādam varētu pārdot Zaķu salu par divi latiem. Kopskaitā «Vētras dziesmas» izlaistas 55.000 eksemplāros.»

Tā runājot un ejot Grobiņa bija jau klāt. Labajā pusē pustumsā varēja saskatīt kādas vēja sudmalas, tas stāvēja izzēģelētiem spārniem. Priekšā bija redzami augsti koki ar baznīciņu vidū — maziņu un zemu.

Baznīciņa vēl turas tur varbūt no hercoga Jēkaba laikiem. Lai to labāki varētu apskatīt, mēs apgājām augstajiem kokiem un baznīcai divreiz apkārt un tad nogriezāties pa gaŗo ielu — uz Aizputes pusi. Pie tam grāfs Olivjē skaļā balsī uzsāka savu pašsacerēto dziesmu:

«Pie Ķesterciema jūrmalā
Es sēdu savā nodabā,
No pīpes zili dūmi kūp,
Par zemes dzīvi maz man rūp.»

Tiklīdz viņš bija iesācis pirmo pantu, ierējās pāris niknu Grobiņas suņu un piesējās nakts sargs, bārdamies par bļautīšanos un nakts miera traucēšanu.

«Es nebļautos, bet dziedu kā operas dziedātājs,» grāfs Olivjē taisnojās. «Panācies, brāl, tuvāk, es tev pastāstīšu, kā man Rīgā Vērmānes parkā ar dziedāšanu izgāja.»

Pēc brandava lāses iebaudīšanas nakts sargs palika vēlīgāks. Vējlukturi rokā viņš mūs pavadīja gandrīz visu gaŗo ielu līdz priekšpēdējām mājām, kur grāfs Olivjē uzsāka no jauna dziedāt: «Pie Ķesterciema jūrmalā» uz meldiju: Viens kungs pa vārtiem iejāja. Tā kā meldija bija pazīstama, Vētras dziesminieks, kas ir mācījies institūtā drusciņ ērģeles spēlēt, piebalsoja otro balsi, es palīdzēju vilkt pirmo.

«Visapkārt tumšas priedes šalc,
Pār galvu aizpeld mākon's balts;
Kas slikts bij — sirds vairs neatmin;
Kas turpmāk būs — to Dievs tik zin.»

Visi Grobiņas suņi tad sāka kaukt, un tālu priekšā kādās lauku mājās klimstēja zemnieku suņi, likās, ka suņi vien tanī apgabalā dzīvotu. Es paskatījos atpakaļ, nakts sargs vēl pavicināja vējlukturi, bet lielceļa malā stāvēja vecais karuseļa leijerkastes griezējs no Annas tirgus. Esot drusciņ pavārtījies ceļmalā pa siena gubu. Iesnaudies, nosalis. Izdzirdis suņu kaukšanu, nobijies un piecēlies.

Grāfs Olivjē viņam dzejiski pateica:

«Mums spīķerī, kad ziemā lauki balti,
Top rokām, vēderam un kājam salti.
Šai kaitei līdzekli tad vienu zinām:
Uz zaļo krogu čakli teku minām.»

«Nemiet mani līdž!» vecais leijarkastes griezējs izsaucās, kratīdams sienu no biksēm ārā, kas gubā gulot bija salīdis gaŗām.

«Tā lieta var iet, sukāsim tik visi pa ceļu uz priekšu.»

Pa tam pie debesīm bija iedegušās visas zvaigznes.

Aizpute ir tikpat liela pilsēta kā Talsi, bet divdesmit reiz mazāka par Liepāju. To es dabūju izzināt tūlīņ tur nonākdams un iegriezdamies pie friziera, lai nodzītu bārdi, kā var cienīgāk sastapties ar grāmatniekiem.

«Jūs variet, kungs, spriest paši, kā man var iet. Aizbraucu uz Talsiem, lai atvērtu tur pats savu frizētavu; tur jau septiņi bija priekšā. Liepājā es būtu bijis simtu četrdesmit pirmais, bet te nu es esmu tas septītais, pie kam aizputnieki bārdi dzen tikai vienreiz pa nedēļu — svētdienās, kad strādāt nav brīv.»

Pēc pilsētas lieluma izzināšanas ar tīri noskūtu seju es apgāju sudmalu dīķim apkārt un uzkāpu stāvā kalnā pašā centrā, kur visas trīs grāmatnīcas: Skolotāju, Rozenšteina un Reinholda ir vienā rindā ar skatu logiem pret sauli, tā kā grāmatas tur ir krietni nobalējušas visiem.

Skolotāju grāmatas atstāj labu iespaidu. Grāmatnīcas kalpotāji paši daudz lasījuši, prot, kā noskatījos, paskaidrot pircējiem. Rozenšteins pats miris — māsa turpina. Trešais, jaunākais, liekas arī daudz lasījis — pazīst grāmatas.

Vēlā vakarā grāmatnieki mani pavadīja gabalu pa Kuldīgas ielu un es gāju tālāk.

Trešās dienas pievakarē nonācu pie Ventas, kur lielceļš iet līdžtekus upei. Pirmā brīdī paliku neziņā, uz kuŗu pusi jāiet. Kad tā labu laiku biju skatījies apkārt, brauca autobuss. Es pacēlu roku, pieturēja.

«Uz kurieni braukdami?»

«Uz Skrundi!»

«Es gribēju — uz Kuldīgu.»

«Atvedīsim atpakaļ, sēstaties tik iekšā.»

Ceļā mēs sabraucām vienu aitu; viņa palika lielceļa vidū ķeparājoties, bet mēs laidām tālāk. Kāds no pasažieriem teica: «Vajadzēja gan mazākais pieturēt, pasaukt kādu sieviņu, lai pārgriež aitam rīkli, tā viņa tur, nabadzīte, viena pati nosprāgs. Kamēr kāds uzies, gaļu nekur vairs nevarēs likt.»

Kāds cits pagriezies sāka stāstīt, ka viens tāds šoferis bijis, kas sabraucis vienā vasarā desmit suņus.

Skrunda man diezķā nepatika, mājas pelēkiem jumtiem, izklaidus, bet, galvenais, tāpēc nepatika, ka visiem trim grāmatniekiem nedabūju ne parādīt, kas man jauns somā — vasaras laiks. Un tā i palika uz Skrundas staciju atsūtītā paka neatraisīta, vienīgi stacijas bufetes turētāja — Lāķa jaunkundze — lika atsūtīt «Grāfs Rochus un Judīte» I daļu.

Kuldīga gan izskatās brīnišķīga pilsēta jauķā vasaras vakarā: sarkani dakstiņu jumti, sarkanu ķieģeļu tilts pār Ventu, Rumbas ūdens kritums krāc un baznīcu torņos, ko aplido lielas melnas bezdelīgas, pulksteņi sit ķā spēlēdami. Pa pilsētas vidu mazas, straujas upītes ūdeņi lec pa akmeņiem gar pašiem namu mūriem uz leju, un paleķā ir ūdens sudmalas ar jauķuma kokiem visapkārt.

Ielas to vakaru bija atstātas Dieva ziņā, lai tas ar savu mēness vaigu man parādītu ceļu uz nakts mājām. Par nelaimi visas viesnīcas, rītdienas tirģus dēļ, bija aizņemtas. Gadījās nakts sargas gaŗām ūsām, pie jostas ugunsgrēķa tauri un svilpi. Tas nāķa man parādīt ceļu pāri tādam ķā Venecijas

tiltiņam uz kādas icbraucamās sētas gultas vietām. Vārti bija cieti, bet kad nakts sargs uzsvilpa savu svilpi, vārti atvērās un mani tūlīņ ielaida saimniece lielā kopējā istabā, kur vēl viena gulta bija tukša. Baznīcu torņos tad pulksteņi viens pēc otra kā spēlējami apsita divpadsmit.

Kad pamodos, otrā rītā, ārā lija lietus, bet visas gultas bija jau tukšas, tikai vienā kāds zem segas vēl krāca. Tur piestājusies saimniece tā pakrieviski teica: «Vi ne buģet čaj kušatj?» No segas apakšas tad izkūņājās kāda izspursi galva, bet saimniece tūlīņ aizgriezdamās noteica:

«Kad tu izputētu! Tas jau tas kumēdiņu rādītājs Vanadziņš, un es atkal domāju, ka jūs esat tas kriņģeļu krievs.»

«Krievs jau sen gabalā,» galva tad ierunājās, «bet, saimniecīt, par nāvi jau nebūtu man arī karsta «čaja», es te guļu un klausos, kā ārā šļakstina slapjš lietus.»

Saimniece tomēr vairs i neklausījās, ārā ejot tikai atmezdama ar roku, noteica: «Liktu drusciņ pagaidīt, Vanadziņa kungs! Atdosiet četri lati, tad būs cita runāšana.»

Ceļojošā cirkus mākslinieks Vana-Džino jeb «cilvēks bez kauliem» no trupas viesošanās laikiem četrus latu parādu dēļ bija palicis viens pats Kuldīgā, kamēr visi citi esot sen jau projām.

«Cik sen?» es iejautājos.

«Pāris nedēļas vai vairāk,» Vana-Džino bēdīgā balsī atbildēja, «atskaitot ugunsrijēju, kas aizbrauca tikai aizvakar. Un tā nu es viens pats, kā rudenī aizlijis bezdelīdzēns, te pelnos un krāju, lai varētu atpelnīt parādu, ka var dabūt pasi ārā. Ticiet vai neticiet, vienudien mans parāds bija noslīdējis uz pusotra lata, bet nu ir atkal pilni četri un bez tam trūkst rīcības kapitāla, jo šodien ir tirgus diena; uzstājoties varētu pagadīties, ka vienreiz tieku projām.»

«Cik ta lielu to rīcības kapitālu vajadzētu,» ieminējos es.

«Stojaka apmērā, kas pēc Kuldīgas cenām kopā ar mazu uzkožamo iztaisa savu puslatiņu. Paši varat iedomāties stāvokli: eji nu tā uz reizi pa durvim krogū un sāc staigāt uz rokām — tukšā dūša.»

«Rīcības kapitālu es jums varētu aizdot,» atkal ieminējos es.

«Paldies, tencinu. Tas nu gan ir braši. Jūs nu variet nākt skatīties par brīvu, vienā vai otrā krogā, kā es tur uz šito deķīti uzstāšos,» to teikdams viņš paņēma savu sarkani raibo deķīti padusē un izgāja.

To rītu lietus tik drīz nepārgāja. Grāmatu tirgotavas vēl bija slēgtas, es gāju apskatīt tirgu.

Zemnieki pie saviem vāgumiem stāvēja sarāvušies. Zemnieku skaitā bija daudz vācu kolonistu, viņi savā valodā sarunājās par slapjo nemīlīgo laiku. Patika piespieties kādā pažobelē, noskatīties.

Ak kāds prieks; turpat uz gurķu mucas bija atspiedies grāfs Olivjē. Nule ienācis Kuldīgā, nolījis. Skatīdamies savā kabatas grāmatiņā, viņš it kā kaut ko dziedāja, it kā kaut ko rēķināja. Ieraudzījis mani, viņš izsaucās:

«Ak kāds gods! es te skatos un klausos, ka Kuldīgā malkas vežmelis maksā pieci lati. Dzejiski runājot tas iznāk tā:

Slapjš vīriņš, slapjš zirdziņš,
Slapjš malkas vāgumiņš.
To Kuldīgas pilsētā pārdot ved viņš —
Būs rokā pieclatu gabaliņš.
Par diviem nopirks puspudelīt',
Ko mirkušo vēderu sasildīt,
Trīs paliks ko sievai parādīt.
Varbūt vēl puskilo cukura pirks,
Un mājās braucot atkal viņš mirks.
Vai re, ko nopelna vīrs un zirgs!»

«Tas nu gan ir smuks dzejolis,» es teicu. «Sevišķi tā vieta piemērota šodienai: «Slapjš vīriņš, slapjš zirdziņš, slapjš malkas vezumiņš,» tikai grūti nāksies piedabūt meldiju. Ko tu par to lietu, grāf Olivjē, pats saki?»

«To galīgi izmēģināsim vēlāk iedami pa lielceļu uz Talsiem. Dižmāras tirgū sadziedāsim.»

Pa tam sāka atvērties tirgotavu durvis, viena pēc otras.

Vispirms es iegriezos pie visvecākās firmas «Besthorn», kuŗas vārds jau kādu pusgadu simteni vai vairāk lasāms uz izdoto grāmatu vākiem. Grāmatu tur ir daudz, zeļļi, kase, telefōns un dibenā kantoris pašam kungam. Pie griestiem sakarināti mūzikas instrumenti veselam orķestrim: balalaikas, vijoles un mandolīnas. Gar sijām otram orķestrim taures visādām balsīm.

«Trūkst tikai kontrbase,» tagadējais firmas īpašnieks Berics man teica. «Bet nu uznāca tādi laiki, ka blumīzeŗus vien pērk.»

Otrs tikpat vecs grāmatnieks ar latviešu senčiem saucās Altbergs. Senču grāmatnieku sākumi meklējami Aizputē un pie Ģērtiem Pārdaugavā. Patlaban bija atbraucis pie brāļa ciemos agrākais Letas direktors. Grāmatas tur ir lielā izvēlē un ļoti daudz.

Leichserings un Veisberg jaunkundze ir pavisam jauni grāmatnieki, un Liepājas skolu kooperatīva nodaļa tikko kā uzsākusi tirgoties.

Bet nu gan jāsteidzas, ka nenokavē Dižmāras tirgu.

DIŽMĀRAS TIRGUS TALSOS

Talsu Dižmāras tirgus iesākās tik siltā augusta vakarā kā reti kad. Es pakāpos kādus simts vai vairākus pakāpienus pa stāvajām kāpnēm uz augsto krauju un paskatījos atpakaļ: lejā gulēja Talsu pilsētiņa sarkaniem dakstiņu jumtiem. Dažu māju logos spīdēja ugunis, bet citas bija tumsā, no turienes visi bija jau aizgājuši uz tirgu, kur palagu teltīm visām blāvoja gaisma cauri, un ļaudis pa vidu mudžēja. Kāds klibs dēlēns ar māti kāpa pa krauju uz augšu. Māte prasīja:

«Ko tu klībe, tev tie jaunie kurpiņš ir par šauriem?»

«Par šauriem nav, bet jāklībe,» dēlēns atbildēja, atpakaļ skatīdamies, kur lejā ieskanējās gaisa karuseļa lejarkastes pazīstamā dziesma: «Šūpo mani, mīļā, šūpo» un karuselis sāka griezties. Piepeši pašā brauciena laikā lejarkastes griezējs — mūsu Liepājas ceļa biedrs bija miris. Jautrie braucēji to nemaz nemanīja. Kad piecas minūtes bija braukts, karuselis apstājās, un iekšā saklupa atkal citi braucēji. Tie nemaz nezināja, ka zem grīdas gul mironis. Tikai vēlāk, kad policija to novāca, izplatījās vēsts pa visu tirgu, ka lejarkastes griezējs miris, bet tūlīņ gadījās jauns griezējs, blondiem kupliem matiem, un lejarkaste skanēja atkal.

Dižmāras tirgū bija saradušies gandrīz visi ceļojošie grāmatnieki. Dziesmas lapiņas: «Pīpāpūpēdīša» izdevēja māceklis, kā jau vietējais cilvēks, savu gaŗo galdu bija ierīkojis visredzamākā vietā. Pats pamaz lasījis, bet toties, kā noskatījos, viņš prata lieliski tirgoties. Kad kāda sieva, šķirstīdama Džeka Londona bokseŗu stāstu «Spēle», jautāja: «Vai tā grāmata ir ko vērts?» viņš teica: «Nemiet, mammiņ, to uz galvošanu, tur ir aprakstīts, kā viens bagāts dzērājs kapteinis uz kārtīm paspēlē visu naudu un nodzeŗ kuģi.»

Paukšu Kociņš, staigādams pa ļaužu baru ar lētajām grāmatām uz rokas, sauca: «Paķeriet nu, pieci romāni par vienu latu.»

Kolportieris, saukts «Jātnieks uz koka zirga», tirgojās vairāk ar kādas paputējuŗas izdevniecības madāmiņu romāniem un kādas citas — atlikušām nepilnīgām daļām 50 santimi buntē. Starp tiem viņam bija viens vienīgs Vollesa romāns «Trīs taisnīgie vīri», visi trīs uzbildēti uz grāmatas vāka.

Kāda jaunkundze tos skatīdamās noteica: «Tie nu gan neizskatās nemaz taisnīgi, es viņiem neuzticētos ne par pieci santīmi.» — «Es arī nē,» draudzene piebalsoja un lika ietīt Kurts Māleres «Nedar manai sirdij grūt». Turpretim kāds puika paķēra «Trīs taisnīgos vīrus», nemaz neļaudams tos ietīt, un vēl noprasīja: «Pārdevēja kungs, vai jums nav arī tāds Vollesa romāns: «Nāve ieiet viesnīcā?»»

«Tas, puisīt, nemaz neiznāca. Tikko kā bija izsludināts, tā izdevniecība izputēja.»

«Jā, šis mans vecais draugs no divu nelaimīgo petrolejas mucu pārdošanas laikiem ir lietas kursā. Prot paskaidrot katram, un grāmatniekam tādām ir jābūt,» es nodomāju, iedams pie citiem galdiem.

Ulle, Telēns un Čabučabu pie saviem galdiem uzstājās ar puslīdz nopietnākām grāmatām, kur gan apkārt bija mazāk pircēju. «Visiem pietiks,» viņš teica. «Talsos grāmatas pērk, tikai jāpagaida vairāk uz vakara pusi, jo visu dienu tās nevienš negrib nēsāt.»

Ģarajā tirgus malas krogū magariču dzeršanas un uzjautrināšanās tīri sporta nolūkos gan jau gāja vaļā. Kā viņiem tur iekšā tie strīdi cēlās, kā necēlās, to ārpusē stāvot no galvas nevarēja zināt. Laiku pa laikam pa durvīm vēlās ārā, pa priekšu mucēju bars: sievas kliegdamas, brēkdamas, vīri, cepures saķēruši, lai tās kāds nenosit un nesamin, pašās beigās — kaušļu pāris, abi asiņaini, zvetēdami viens otram taisni pa galvas vidu.

Liepa, kas savu grāmatu galdu bija ierīkojis iepretim krogus durvīm, apgalvoja, ka tāda uzjautrināšanās veicinās praktisko grāmatīņu pārdošanu vairumā, sevišķi sporta nozarītē.

Otrā mucēju pulkā bija arī grāfs Olivjē. Viņš gan sauca: «Liekat viņus mierā, tic ir mīli cilvēki,» bet tomēr kāds bija arī viņam nositis cepuri. Ieraudzījis mani ar Liepu, viņš dzejiski teica:

«Tas bija Ķikuros vakar vakarā,
Daiļš meitēns man iznāca pretim priekšnamā
Ar matiem tik melliem kā no kraukļu cilts ...»

Tālāk nevarēja vairāk neko saprast, jo sporta uzjautrināšanās bija dikti trokšņaina, jeb, kā Sīkumtirgus grāmatnieks Zāle teiktu: «Pūļa cikalogija sasprindzināta mākslīgā ceļā.» Tai pašā brīdī arī man kāds nosita ūti un apgāza Liepas mazāko grāmatu galdiņu ar viņa pašizdotām Sievietes veselību un godalgotām Pavāru grāmatām.

Lai nebūtu jāiet par liecinieku, es steigtin steidzos uz ielas, cerībā pie vienas reizes apciemot, lai tūkstotis tiek ātrāk pilns, trīs Talsu grāmatniekus — Kultūru, Jeruchmanovu un Beķeres jaunkundzi. Bet tiem bodes bija tik pilnas ļaužu, ka sasveicinājamies tikai mazliet palocīdami galvas. Un es gāju ārā pa lielceļu, kas iet uz Valdemārpils pusi, reizē ar kādu jautru tirgus braucēju. Tas cepuri uz vienu aci, lēnos rikšos braukdams, smukā baritona balsī gandrīz pus ceļu sadziedāja vienu un to pašu pantiņu:

«Ir vakars vēls un lietūs līst,
Pa lielceļu kāds ceļnieks klīst.»

Krustceļos viņš nogriezās uz Dundagas pusi, bet es pa labi roki.

Valdemārpilī nonācu tās pašas dienas vakarā. Tur atradu, ka vecais grāmatnieks Plancis likvidējies. Man par mazo parādu atstājis Vecā Stendera «Augsto gudrības grāmatu».

Kad pēc diezgan neseismīgas tirgošanās ar jaunajiem pēctečiem nesu savu paunu tikpat kā pilnu atpakaļ uz autobusu, pie vēsturiskās Krišjāņa Valdemāra mājas, gaŗas vecmodīgas koka ēkas, kāds čigānu pulciņš man uzprasīja:

«Ko tu tai paunā tā stenēdams stiep? Rādi šurp, varbūt, ka tur ir kas ģeldīgs.»

«Nesu čigānu grāmatas pārdot,» es atbildēju. Pirmā brīdī čigāni laikam nodomāja, ka es viņus gribu pazobot — neatteica neko. Bet kad atkārtoti teicu, ka pārdodu čigānu grāmatas, kāds vecāks čigāns kā liels zinātnieks izsaucās: «Bībeli!» un lika man pasveicināt čigānu bībeles tulkotāju veco Leimani no Sasmakas vecā Didžus.

«Nav vis bībele, bet jaunā Leimaņa Juŗa grāmata par čigāniem Latvijas mežos, mājās un tirgos.» To teikdams, es jau biju savai paunai atsējis galu un čigāniem rādīju autora bildi.

«Vai re, kāds barons!» izsaucās jauns čigāns, bildi skatīdams, bet vecais sauca: «Palasi, kungs, palasi, ko viņš raksta.»

«Nav vaļas lasīt: autobuss tūlin ies prom.» Bet kāda jauna čigāniete sāka lasīt grāmatas ievada vārdus «... mūsu izdevniecībā ieradies jauns cilvēks skrullainiem matiem, teikdams: «Labdien, te nu mēs trīs esam atnākuši ...»

«Skrullainiem, skrullainiem matiem!» visi klausītājiem korī nosmējās, bet kāds cits čigānēns atsšķīra grāmatas nākošās lapas un sāka lasīt dzejoli:

«Visu nakti nomodā,
Jo par tevi sapņoju.
Hei, ake kana romale,
Ake kana čavale .. .»

Ģarāmgājēji, dzirdēdami tādu lielu lasīšanu ielas vidū, sastājās kā melna debess visapkārt, bet autobusa šoferis sāka taurēt, ka laiks doties ceļā. Es ielēcu pēdējā brīdī. Vēl tikai vecais Didžus nosauca: «Neaizmirsti pārvest vecajam Leimanim labas dienas no vecā Didžus Badus!» Kāds cits notcica: «Varēji kādu grāmatiņu iešķīņķot,» bet bija jau par vēlu, kasieris aizcirta durvis, un autobuss sāka ripot uz Talsu pusi.

Dundagā otrās dienas vakarā, pusceļā no stacijas uz pili, satiku jauno Galdiņu. Viņš, kā arvien savu ādas somu plecos, pilnu ar grāmatām, pliku galvu kaut kur steidzās. Šoreiz bija vēl otra mazāka paka priekšā — ar Lāča un Rozes vēlajiem, komisijā atsūtītiem kalendāriem un vienu, nule pirktu vecu bībeli ādas vākos, — tās vedīšot uz Rīgu.

Mazais «bānītis» gabalu aiz stacijas tur katru vakaru vēl reiz pietur, lai kādā dziļā grāvī ieņemtu ūdeni: pa to laiku mums diviem ar Galdiņu vēl bija vaļas paieties atpakaļ uz tirgus laukumu, apskatīties viņa kioskaveidīgo grāmatu būdu. Grāmatas tur atrodamas bagātīgi, visas, kādas tik pēdējos laikos iznākušas.

«Īsta grāmatu pils, tīri kā daļiņa no teikā minētās nogrimušās Dundagas rūķīšu dārgumu pils,» es viņu mazliet palielīdams piebildu. To teiku, kā zināms, ir uzrakstījis lielais grāmatnieks Krišjānis Barons.

Ieslavēto Dundagas sīrupu gan nedabūju palaizīties, — fabrikā droši vien to būtu dabūjis lētāki un pie tam vēl svaigi svaigo, jo laiks bija doties uz staciju. Bet kamēr mazo «bānīti» grāvī padzirda, mums lēni ejot bija vaļas aprunāties par samērā svarīgām lietām — par dzelzceļa mēneša biļetēm. Proties, vecais Galdiņš ir aizbraucis ar 7 grāmatu kastēm uz Brazīliju pie latviešiem un pa to laiku atstājis jaunā Galdiņa pārziņā Jelgavā vecajā tirgū savu grāmatu galdu. Lai lētāki varētu izbraukāt no Dundagas uz Jelgavu, no Jelgavas uz Rīgu pēc grāmatām un atkal uz abi vieti atpakaļ, — jaunais izpircis dzelzceļa gada biļeti, derīgu uz visām līnijām. Man viņš ieteica, ja es nopietni gribot visus 1000 grāmatniekus apmeklēt — izpirkt mēneša biļeti, vēl piebilzdams: «Ja nav pašam savas saimnieces un malkas, bet aukstā laikā krāsne katreiz netiek kurināt, tad var sēsties siltā vagonā un izgulēties. Kamēr vilciens aiziet līdz Valkai vai Liepājai — nakts ir pagājusi siltumā.»

Tā un tamlīdzīgi sarunājoties un braucot, puslīdz laimīgi bija jau sasniegts Stendes mežs, bet tur kādā straujā likumā notika mazs nelaimes gadījums: Galdiņa mazākā paka ar kalendāriem izkrita no vagona — pie tam tik spītīgi: taisni uz sliedes un viss vilciens pārgājis tai pāri. Kad vilciens pie stacijas pieturēja, es paskrējos atpakaļ, palīgā sabrauktos kalendārus salasīt, kā var atdot pilnu skaitu. Par Lāci nekas, atlikuši veci kalendāri, bet Roze varbūt ņurdēs, sevišķi veikalvedis Branks. Par reto bībeli gan nu bija patiešām skāde: tā ar visu koka vāku bija tā sašķaidīta, ka vienīgi vesela salasāma palikusi tikai titula lapa:

BIBLIA tas irr Švešta
Grahmata, Tahm Latweeshahm Deewa Draudshahm par
labbu istaifita. Peterburgā, 1825.

AR MĒNEŠA BIĻETI

Rīgā pārbraucis, tūlī ar skubu taisījos savu sāktu ceļojumu pie 1000 grāmatniekiem turpināt, šoreiz no vienas vietas uz veselu mēnesi. Pa to laiku, kamēr fotogrāfs pagatavo manai mēneša biļetei vajadzīgo fotografiju, gribēju vēl izskriet kādu līkumu pa ielām gar citiem grāmatniekiem saskaitīt, cik Rīga skaitās un ar vienu otru aprunāties, apskatīties, lai vēlāk varētu kādam baušķeniekam vai limbažniekam pastāstīt, kā Rīga rūc.

Izstaigādams pa Tērbatas ielu no viena gala līdz otram, saskaitīju kādas 13 grāmatu bodes, bet iekšā nekur negāju, jo ceļā apraudzīju, ka man izaugusi pagaļa bārda, ar tādu cilvēkiem kauns rādīties, izņemot varbūt Berzinski, Skujiņu, Upmani, Cimzi vai Jaunslavieti, kas paši daudz neko neiztaisītu. Drošības pēc iegriezos turpat Jaunīša frizētavā, lai tas mani apstrādā. Tur jau sēdēja kāds vīrs ar retiemi matiem un prasīja, vai nezinot kādu labu līdzekli, lai mati nekristu ārā.

«Divus līdzekļus es zinu,» friziera zellis Āboliņš atbildēja, «ja no tiem viens nepalīdz, tad otrs uz galvošanu labs, proties, galvu vajaga mazgāt ar apiņu noslēpumiem.»

«Vai ar alu?» vīrs pārprasīja.

«Ar alu ne, bet ar apiņu noslēpumiem. Un ja tas nepalīdz, tad otrs līdzeklis drošs, proties, galvu vajaga krietni sasmērēt ar darvu.»

«Vai tad jauni mati arī aug klāt, jeb darva aptur tikai veco izkrišanu,» iejautājās otrs kungs, sēdēdams gaidītāju rindā, tam bija atlikuši tikai reti mati virs kakla un ausīs.

«Par jauniem es gan skaidri nezinu pateikt, bet vecie, darvā sapinējušies, ārā vairs netiek.»

Par tādu friziera zeļļa matu saturēšanas līdzekli visi sāka smieties, pa to laiku es biju apstrādāts tīri glums.

Kad sapūderēts izgāju ārā, grāmatnieku skaitīšanu gribēju turpināt pa Brīvības ielu, bet Matīsa ielas krustojumā kāds sauca manu vārdu, grāmatu tārps Kumpels tas bija. Policista pavadībā viņš stūma velosipedu pa ielas vidu un sauca: «Draugs, izpalīdzi nu, lai tieku no ķezas vaļā. Šis velosipeds nemaz nav mans velosipeds, to patapināju no drauga. Un lai arī tas nebūtu mans velosipeds, ja tam bijis numurs. Un lai tam arī nebūtu numurs, ja es lops nebūtu iebrācis kārtībniekam lielos. Es gan zvanīju, gan saucu, lai dzird un pamūk sāņus, bet viņš stāv ielas vidū kā stabs un nu jāmaksā sods. Draugs, izpalīdzi gan līdz aizparītam.»

«Taisnību sakot, man nemaz nav lāga vaļas,» es atteicu, «jāiet pa Rīgas ielām saskaitīt visus grāmatniekus, jo tā kā aizparītu sākšu braukāt pa Latviju pie 1000 grāmatniekiem, tad vismaz tiem zināšu pateikt Rīgas grāmatnieku skaitu.»

«Līdz aizparītam to nemaz nav iespējams izdarīt,» Kumpels teica, «jo viss Rīgas pilsētas ielu gaņums ir 830 kilometru. Lai to nostaigātu kājām, rēķinat 4 krievu jūdzes, apmēram 30 kilometru dienā, kā vecos laikos krievu zaldāti gāja uz lustes kaŗu, tad paietu 27 dienas un pustreŗas stundas.»

«Tas tikai uz vienu galu rēķinot, Veļezera kungs,» valodās iekrīt arī kārtībnieks, kā jau pilsētas labs pazinējs, kas dienumūŗu stāvēdams mūsu ielas stūrī, mani pazina. «Jums jāņem vērā, ka 27 dienas un pustreŗas stundas paiet ejot uz vienu galu, bet daŗa iela nobeidzas kā maisā, jums jānāk pa to paŗu atkal atpakaļ.»

«Un runājot par grāmatu bodnieku skaitu Rīgā,» Kumpels turpināja, tad nemaz nav vērts plēst pazoles, bet to mēs varam izzināt pēc statistiskām grāmatām.»

Pēc samērā abiem laimīga iznākuma mēs jautrā garā tēŗzēdami gājām pie bukinista Zāles uz sīkumtirgu raudzīt, vai neiznāks jubilejas svinēŗana, jo Zāle kuŗu katru dienu to var piedzīvot, tiklīdz viņš būs atņēmis zagļiem tūkstoŗo zagto grāmatu ar bibliotēku zīmogiem apzīmogotu.

Zinājuŗi, ka tūkstotis pilns, pa ceļam līdz paķertum kolportieri sauktu Tīlēnu, kam tik laba balss, ka var sacensties ar Dievturu dziesmu puduŗa teicēju Liepiņu Elzu. Bez tam gaiŗa svarā viņš ir stiprākais visā Avotu ielā. Un tad mēs vēl varētu Daugavmalā iegriezties pie Bartuŗevska, tur paaicināt līdz grāfu Olivjē, tam Avotu ielas alus «Avota» restorānā ir pazīstama pianiste un «Klintī» skaistā Helena, nemaz nerunājot par «Vulkāna» tuklo Anniņu.

Pie Valtera un Rapas grāmatnīcas mums iznāca mazs strīdiņš par divām pūcēm. Kumpels kā Rapas bijuŗais skolas biedrs domā, ka tur uz durvīm uztupinātās divas pūces nozīmē viena Valteri, otra Rapu; viena par otru gudrāka. Es atkal domāju, ka pūces uz grāmatu izdevēja durvīm var arī nozīmēt dusmas, tup sabozuŗās nesamaksātu rēķinu dēļ.

Piemēram tāds neizdevējs nemaz nevar iedomāties, cik izdevējam kolportieŗi vien paliek parādā.

Kad nonācām sīkumtirgū pie Zāles, tur patlaban Fiŗers bija atradis «Bālās grēŗenes» otro grāmatu un prasīja, kur tās citas. «Tās citas man ir spīķerī,» Zāle apgalvoja. Vecais Āboliņš teicās jau treŗo pusdienas stundu skrējis ņurp tāpat darba blūzē raudzīt, vai nu reiz nav atraduŗās sen solītās grāmatas «Krusta uzvara» un «Miroņu pilsēta».

«Spīķerī man draudziņ tās ir, es tikai netieku klāt pie zortierēŗanas, plauktiem ētikas un cikoloģijas grāmatas aizkrautas priekŗā.» Misiņš gaŗām iedams pasmaidīja un teica: «Viņam viss kas ir spīķerī.»

«Labdien,» mēs ar Kumpeli iesaucāmies. «Kas ir ar jubilejas svinēŗanu. Vai būs 1000 pilns?»

«Vēl nesanāk,» Zāle atbildēja, «ar zīmēm ir 935 gabali. Nu vairs tā neiet kā vecos laikos, ne tā zog ne pērk. Un priekŗš kaŗa bija vēl savādāk. Pie leiŗu robeŗām, kur labi ceļi vēl nebij, brīnījās, ka kolportieris ieradies. Paēdis uz to labāko. Vidzemē viena saimniece atraitne nopirka grāmatas par 5 rubuļiem. Vakariņas svētku ēdienam līdzīgas un laipna apkalpoŗana. No kādas kautrīgas jaunkundzes par 1 grāmatu dabūju puskukuli rupjas maizes, trīs mārčiņas ņķiņķa ar kaulu, pusotras mārčiņas sviesta un piedevām brokastis. Ja kādās mājās iegāji, tad vēroji, ar kādiem ļaudīm tev darīŗana. Jūŗmalā, kad tevi pacienāja ar zivīm, nesāc ēst no astes, tad visa draudzība vējā un pazūdi, ka slotas kāts tevi neķeŗ.»

Atceļā iegriezos pie Grāmatnieku priekŗnieka Rapas, ziņot par savu ceļojumu uz 1000 grāmatniekiem.

«Būs ļoti labi,» viņš teica, «jo cīpars 13 grāmatniekiem ir laimīgs cīpars. Freija, baptistu mācītājs vecos laikos Aleksandra ielā atvēra grāmatu veikalu 13. numurā — palika bagāts. Mūsu akciju sabiedrības statūtus Apgabaltiesa apstiprināja 13. datumā. Un nu jūs arī savu ceļojumu sāksat aizparīt, 13.»

Kāpdams pa trepēm lejā, sastapu Valtera un Rapas darbiniekus: Bangerski, Tombergu, Petersona un Jansona kundzes, tie man novēlēja labu ceļa vēju. Ar ceļojošo grāmatu zelli Asmeni norunājām satikšanos Dobelē aizparīt.

Jelgava, vecu vecā grāmatu pilsēta. Jau toreiz, kad vecais Kaŗa Kņopīte staigāja ar grāmatām, viņa somā vissmukākās grāmatas, kas mums vislabāk patika, bija nākušas no tās pilsētas, kuŗu nu ieraudzīju pa vagona logu sarkaniem dakstiņu jumtiem. Jelgava — tā Lielā Jelgava. «Desmit gadus apakš zemes», un «Don Karloss», kas tās par brīnišķīgām biežām grāmatām, krāsainām bildēm pušķotas. Daudzie «Tēvijas» feļetoni, cits par citu smukāks. Šablovska «Tautas bibliotēkai» bija tik jauki krāsaini vāki, ka vēl tagad rodas krājēji, kas mēģina sakrāt visus toreiz izlaistos 80 numurus, bet nevienam tas lāga neizdodas. Piemēram, Fišeram vēl trūkst 13, man 18, Āboliņam veselas 39 un pat Eglem, Misiņa bibliotēkā 1. Tā mazliet atmiņās pakravājosies pa vecu laiku grāmatām, grāmatniekiem un senā mīļotājiem, Berlīnes ātrvilciens tik ātri pieskrēja pie stacijas, ka drusciņ paskatoties atpakaļ, tikai dūmi un putekļi nogriezās.

«Abet pienāca nu gan uz urā!» reizē iesaucās stacijas durvju sargs un «Letas» kioska, laikrakstu un grāmatu pārdevējs Elsis, kas bija panācies vilcienam pretīm, saņemt jaunākos sūtījumus.

«Vai «Letas» Liepiņa kundze nelika mani pasveicināt? Ja ne šī, tad varbūt otrs Elsis, Stūris vai pats direktors?» Ieraudzījis mani Elsis izsaucās, lai es ievērotu, ka viņš mani pamanījis.

«Nav vaļas, nav vaļas, jāsteidzas Jelgavas grāmatniekus saskaitīt!» es atbildēju.

No stacijas pa ceļam pirmā ir Skolotāju grāmatnīca. Domāju pirms iegriezties tur, lai gan labāki būtu iesākt ar vecajiem, bet iejuties ātrvilciena ātrā gaitā, tāda šurpu turpu staigāšana man izlikās par garlaicīgu, tāpēc gāju tik iekšā.

Bērziņš, Skolotāja veikala vadītājs, ar savām piecām jaunkundzēm diezgan ātri apskatīja un saņēma manas jaunākās grāmatas, ka es tikko paguvu parakstīt kasieres Kuģenieka jaunkundzes izrastīto rēķinu, magaričas atlikdams uz citu reizi. Vienīgi ārā iedams teicos pamest vienu aci nule par jaunu mākslinieka pārdekorētā skatu logā. Bet taisnību sakot, neko daudz neskatījos, jo tāds paņēmiens man diezi kā nepatīk; tikai pāris grāmatu tām apkārt visādos laktiņos, vai kas cits tur bija. Pēc mana prāta kad grāmatas, tad grāmatas.

Allunāna Katoļu ielas grāmatu nodaļā nemaz neiegriezos, gaŗām iedams tikai pasveicināju pārdevēju Jušķan jaunkundzi. Tāpat Greieri un Švarca jaunkundzi, kuŗiem ir bodes Katoļu ielā.

Šablovskis ir miris. Miris arī Neimanis, bet viņa atstātās grāmatas turpina pārdot māsa Otilija. Neimaņa grāmatnīca atbilst grāmatnīcas nosaukumam; neredz nevienu biržas spalvu kasteli, kreppapīri vai pat keramiku un ķiņķēziņus, kā daudzās citās vietās, kas lai gan it kā pie grāmatu tirgotavas piederētos, tomēr rada grāmatai tā kā necienīgu apkārtni. Sevišķi tā var ienākt prātā vecajā grāmatu pilsētā Jelgavā, un redzot plauktos grāmatas vien, un tad salīdzinot lielās Rīgas firmas, kur viens ķiņķēziņu plaukts vai biržas spalvu galdiņš grāmatu padara vairāk par veikala preci.

Miris arī Allunāns. Ieejot viņa atstātā grāmatu mājā, kas celta no koka, no visiem stūriem dveš pretim senu laiku grāmatu godība. Senu laiku plauktos grāmatas viena par otru vecākas, tādas, ko vecais Kaŗa Kņopīte nēsāja savā somā. Nu tās ieraugot liekas, ka te sastaptu tā nejauši sen pazīstamus draugus, varbūt pat vecais Kaŗa Kņopīte kaut kur parādās.

Grāmatas tur ir senas. Pate kundze, pa senu laiku paradumam ciemiņu, par kādu tieku uzskatīts es, lūdz piesēsties pie galda un pacienā ar veselības tēju. Visapkārt senu laiku grāmatas, guļ plauktos piemēram «Don Karloss», guļ un gaida uz pircējiem jau 42 gadi un kundze stāsta tik brīnišķīgus atgadījumus no savas ilggadīgās grāmatnieku dzīves, ka prieks klausīties.

Kad izgāju atkal uz Lielās ielas, savu grāmatnieku apciemojumu sāku no tālākā gala ar Ģinguli, kas ir jauns grāmatnieks, tura tikai grāmatas un markas kolekcijām. Tāpat jauni ir Greiers, Oša

kundze un divas vārda māsas Lapinsku jaunkundzes katrpus ielai, viena otrai pretim: viena jauniesācēja, otra agrākā Allunāna pārdevēja, nesen kā iesākusi uz savu roku. Vēl tālāk Gaišais Hāns un Dlohi, kam atkal tikai grāmatas bez ķiņķēziņiem, kuŗas gandrīz visas teicās pats un pati izlasījusi.

Tirgū pie jaunā Galdiņa grāmatu galdiņa piegāju pašās beigās. Tas grāmatu galdiņš patiesībā pieder vecajam Galdiņam, kas ar septiņām tukšām kastēm no Brazīlijas vēl nav atgriezies. Jaunais Galdiņš, veco Galdiņu atpakaļ gaidīdams un braukādams no Rīgas uz Jelgavu, no Jelgavas uz Dundagu, tur savu grāmatu kiosku pārraudzīt, tā nobraucis pa dzelzceļu jau 48 mēneša biļetes. Pie tam vēl uzņēmies jauniznākušo grāmatu izlasīšanu. Jauno Galdiņu lasīšanas ziņā var skaitīt par gudru: četrpadsmit gados izstaigājis ar grāmatu paunu Latviju krustām šķērsām. Tādējādi nodarbojoties, viņam nav vaļas ne apprecēties, ne iegādāties malku; aukstā laikā jāsildās vagonā.

Un vilciens iet atkal tālāk.

Bēne ir pavisam mazs miestīņš pašā dzelzceļa malā. Grāmatnīcu tur nava, bet ir viens liels grāmatnieks Jankovs, sekmīgi tirgojas ar grāmatām kioskā. Tur izkāpu no vilciena gandrīz tikai lai pateiktu labdienu, jo drīz tas pats vilciens no Auces nāk atpakaļ.

Saldus ir pusceļā starp Rīgu un Liepāju. Otrdienās tur notur lielo tirgu. Vilcienam pienākot no abām pusēm reizē, tirgus braucēji-uzpircēji tad steidzas pie čigāniem, kas skaitā varbūt kādi 10, skraida ap staciju, piedāvādamies par vedējiem uz pilsētu.

«Sēsties tik, kungs, kulbā iekšā, par puslatiņu aizšausim tās 3 verstis kā ar vēja pistoli. Vai redzi, kas man par zirgeli, nav tāds, kā tur tam otram čigānam.»

«Šausim tad ar uz pirmo grāmatu bodi, kāda tik ceļā gadās. Zinat to?» es jautāju savam čigānam, kratīdamies pa tik spiciem bruģa akmeņiem kā suņa galvām.

«Zinu, zinu, pirmā būs Levīcam, pie tirgus plača — tas man kunde, vedu katru vakaru avīzes,» atbildēja čigāns.

Kad tur aizbraucām, Levīcs paplacināja manu grāmatu somu tīri vai pusē.

Otrs grāmatnieks, Birzulis bija ļoti noskumis; nule kā nomirusi dzīves biedre — vienīgais palīgs veikalā un mājā.

«Marijas Ģertner» grāmatnīca ir viena no vecākām Saldū. Pati jau mirusi, tirgošanos turpina meita. Tur jau bija ienākuši no tirgus zemnieki pirkt bērniem skolas grāmatas. Lai mazajā telpā neaizņemtu vietu, es drusciņ pagaidīju koridorī. Divi iedzērušies, gar durvīm grabinādamies, man prasīja:

«Vai jūs nezināt, kur te tas Jefiņu doktors dzīvo? Jeb varbūt jūs zināt kādu labu advokātu?» to teikdami viņi piezvanīja pie kādām durvīm. Tai pašā brīdī durvis pavērās, tanīs parādījās kāda daktera vai varbūt advokāta galva. Abi zvanītāji, godbijīgi cepures noņemdami, to sveicināja teikdami:

«Labdien, vai jūs esat mājā?»

Kad grāmatnīca bija tukšāka, es gāju iekšā. Jautrā sarunā, pastāstot par Jefiņu doktora meklētājiem, apprasījos par veciem laikiem, kur palicis priekškaŗa sludinājumos un uz grāmatu vākiem bieži minētais Saldus grāmatnieks Ringait-Vējš?

«Krievzemē, kaut kur pie Volgas, bēgļu laikos miris.»

«Tas bija ievērojams vīrs,» es piebildu.

«Oja!» Ģertners atbildēja. «Mums jau te vēl daudz ievērojami vīri ir bijuši. Karalis Kārlis XII zviedru kaŗa laikā Saldus krogā gulējis pa nakti. Lielā mākslinieka Rozentāla glezna — «Pie baznīcas», kas simtām reižu reproducēta, — gleznota pie mūsu baznīcas. Tas tuklais vīrs, kas tanī

gleznā slauka sviedrus, ir mūsu puses saimnieks Putra. Stepermaņu Krustiņš ir grāmatnieces Pētersones tuvinieks.»

Kamēr mēs tā sarunājāmies, atkal sanāca pircēji, pilna bode.

Tāpat pie Dūkas jaunkundzes, pie Pētersona, pie Rankeviča kundzes — Priekules grāmatnieka dzejnieka Karlsona māšas, — visur, kā jau tirgus dienā, bija ļaudis, gan galvenām kārtām avīžu noņēmēji.

Kolportieris Balodis pie sava galda tirgus laukumā patlaban apbrīnoja kādu vīru, kas bija pakāpies uz ratiem, kaut ko dzejisku lasīja visam tirgum priekšā. Zcmnieki, sapulcējušies apkārt kā mella debess, mīnādamies, lai nesalst kājas, klausījās lielu laiku. Kad dzeja beidzot bija galā, lasītājs uz ratiem sauca: «Redziet, tautieši, visu to, ko es te nolasīju un vēl daudz citu, ko es nenolasīju, jūs atradīsiet nodrukātu šai kalendārā. Šis kalendārs bodēs maksā 50 santimi, bet, pērkot tieši no manis un maniem zēļiem te tirgū, tikai 20. Tautieši, kas vēlas, lūdzu, sapērciet, kamēr vēl ir.»

«Tas jau ir pats izdevējs Laikmērs, atbraucis no Rīgas. Nu būs Saldus bodniekiem «kriška», Balodis, piegrūzdams man ar savu vienīgo roku, paskaidroja.

Pa tam laiks bija doties uz staciju. Un vilciens gāja tālāk.

Dobelē abi grāmatnieki Bukass un Jeics, manu paunu neko daudz nepaplacināja. Kad vilcienu gaidīdams un īsa laika pēc uzsvilpodams biju vienreiz apgājis apkārt vecajām pils drupām, satiku Mierlaiku puiku. «Va tu stulbs! cik jums smuka svilpe, kad tai būs bērniņi, lūdzu pataupiet man arī kādu pārīti,» viņš joku pēc teica, un izstāstīja, kā palicis par aģentu jeb ceļojošo grāmatu zelli.

Braukādams ar paraugiem un līgumu slēgšanas lapām, viņš meklējot cilvēkus, kas paraksta grāmatas uz izmaksu par divi lati mēnesī. Pa zaļo Zemgali, kur bagātie saimnieki uz grāmatām vispārīgā nozīmē raugoties tā, kā Knuts Hamsuns raksta par Amerikas jeņķiem, — viņš jau apnicis klaiņot, braukšot uz citu pusi.

Lai gan Rīgas-Liepājas vilcienu pārim būtu jāmainās Bērzupē, bet to rītu tie mainījās Dobelē. Mēs braucām katrs uz savu pusi.

Kad vilcieni sāka iet, Liepājas vilciena restorānvagona durvīs parādījās viesu apkalpotāja baltā tērpā un sauca: «Ej! Erna, paklau', kā sauc mārrotkus pa franciski?» Mana vilciena restorānvagona logā meiča tikpat baltā tērpā atsaucās:

«Ko?»

«Es prasu, kā sauc mārrotkus pa franciski?»

«Ko tu teici?»

Bet abi vilcieni gāja katrs uz savu pusi.

«Nevar zināt, vai abas sakliedzās, vai franzūzim bija jāiztieks ar sinepēm?» kāds piezīmēja.

Jaunpils Kurzemē nav nekāda pilsēta, bet tomēr viens grāmatnieks tur dzīvo, vārdā Rēzebergs. Lai uz turieni notiktu, Bikstu stacijā jākāpj no vagona ārā — un tad jāiet kājām kilometri pieci.

Kad vilciens aizgāja uz Liepājas pusi, es tam vēl drusciņ noskatījos pakaļ un tad lēnā garā sāku soļot taisni uz ziemeļiem, bet iekļuvi slapjos krūmos, jo tovakar smidzināja sīks lietutiņš un vējš purināja kokiem zarus. Par laimi tur gadījās kāds leišu laukstrādnieks ar kuli plecos, lāpstu padusē, tas man teica:

«Kad tu pāriesi pār to lielo pļavu, tad būs četri ķeļi, pa kuŗu gribi, pa to tik ķepatai.»

Izbridis uz lielceļa, es ķēpoju gar grāvmali vien turēdamies, vējam pretim, līdz nonācu tādā vietā, kur abās pusēs bija jauka birzs ar tik lielu aizvēju, ka es ar savu paunu gandrīz nevēlos grāvī, jo visu laiku biju balansējis pret vēju. Drusciņ koku pavēnī atvilcis elpu un tad ķēpodams atkal pa klajumu tālāk, drīz ieraudzīju, ka turpat palejā guļ Jaunpils — sarkaniem dakstiņu jumtiem.

Jaunpils nav nekāda pilsēta un Rēzeberga grāmatnīca nav nekāda īsta grāmatnīca, bet liela jauktu preču tirgotava — grāmatas tikai vienā stūrī, vienā plauktā. Ļaudis, cits limonādi, cits kādu kilo cukura pirkdami, apskata arī jaunākās grāmatas un liek kādu pietīt savai iepirkumu pakai klāt un tad aizbrauc pa vienu no daudzajiem krustceļiem.

Lielākais Jaunpils grāmatu krājējs Skrabis dzīvo pagasta mājā. Vakarā abi ar Rēzebergu gājām turp apskatīt viņa lielo bibliotēku. Viņš izteica prieku par mūsu apciemojumu un izrādīja savas retās grāmatas. Tās cilājām, šķirstījām un skatījāmies bildes tik ilgi, kamēr man bija laiks doties tālāk.

Krustceļos uzņēmu ceļu uz Tukumu un gāju ar tādu aprēķinu, ka ejot un braucot varētu veikt kilometri 30 un noķert rīta vilcienu uz Rīgu.

Kad nonācu Abavas ielejā, patlaban lēca saule un es biju drusciņ nobriedies. Pie Irlavas no Zemītes pienāca noputējis autobuss — tas mani uzņēma.

Iecava ir tik mazs miestīņš, ka vienā galā skaidri var sadzirdēt, ja no otra gala ienāk taurēdams autobuss, lai noteiktā laikā dotos tālāk uz Bausku. Ja vēl netraucē, sēdi tik pieturas vietas krogū pie vaļēja loga, uzklausies un apskaties visapkārt.

Abiem Iecavas grāmatu bodniekiem ir dārziņi pie mājas. Viņi to dienu man priecīgi pastāstīja, ka Jurgos pie dažiem saimniekiem lešu puišu vietā ienākuši latviešu puiši — lieli grāmatnieki, patukšījuši Iecavas grāmatu bodes daiļliteratūras plauktus. Nu bodnieki savukārt bija patukšījuši manu ceļa somu, tai cerībā, ka varbūt vasaru atbrauks kādi zaļumnieki uz Iecavas upi paplunčāties.

«Tādi ļaudis jau pa laikam mēdz būt lieli lasītāji,» piezīmēja vietējais rakstnieks Kleinbergs, Erikas un Miroņu baraku autors, kas arī, gaidīdams autobusu, bija apsēdies pie tējas galda. Mēs ar grāmatnieku Balodi un kādu ceļojošo grāmatu zelli, kā viņu uzrunāja kāds ceļojošais komisijas grāmatu inkasents, gribot negribot pagaršojām kausu alus, jo tanī telpā uz vienas sienas bilžainiem burtiem bija rakstīts:

*«Šeit alus tā kā dzītars,
To nedzer tikai tītars.»*

Ceļojošais grāmatu zellis, tā dzerdams dzītaralu, bija jau palaidis 3 autobusus gaļām. Uz otras sienas vēl bilžainākiem burtiem bija rakstīts:

*«Desas, brūnais alutiņš,
Pilnām krūtīm meitēniņš,
Šnabulis un vēl kaut kas —
Sasper jods, cik gards viss tas!»*

Bet uz dibens durvīm pants, kas lika drusciņ padomāt un pataustīt kabatas.

*«Ja tu gribi uz krītu,
Vari atnākt citu rītu.»*

Tā kā grāmatu zellim, pataustot kabatas un pārcilājot portfeli sabāztos papīrus, vairāk nekā neatradās kā tikai izpildītu un neizpildītu «Līgumu» paka par grāmatu izdošanu uz izmaksu par 2 latiem mēnesī, tad viņš, nosēdies pie loga, teicās braukt mums tūlī līdz uz Bausku; Iecavā esot visas iestādes jau apstrādājis.

«Baloža kungs, jums, grāmatu bodniekiem, gan tie ceļojošie grāmatu zeļļi griež to rutku,» teica komisijas grāmatu inkasents. «Viņi tev ielīdīs visās malās: pie daktera, pie aptieķera, pie friziera, un kur tik kāds nebūtu, kas var parakstīt līgumu par 2 lati mēnesī. Pie Valtera un Rapas firmas vien kalpojot kādi 26 tādi līguma slēdzēji, cik tur vēl pie Grāmatu Drauga, cik pie Daiņu izdevēja un tā tālāk. Tad nav brīnums, ka jums, grāmatu bodniekiem, ir liels notikums un prieks, ja kādās mājās pa Jurgiem ienāk leiša vietā latviešu puisis ...»

Kamēr mēs tā sarunājamies par ceļojošiem grāmatu zeļļiem, autobuss bija piebraucis, un visi steidzās ārā ieņemt vietas.

Bauskā ir 4 grāmatu tirgotavas, visas ap tirgus laukumu. Lai, maisīdamies viens otram pa kājām, nenokavētu «mazo bānīti», mēs abi ar komisiju inkasentu jeb komisionāru, kā viņu bodnieki sauca, sadalījāmies viens pa vienu pusi, otrs pa otru. Viņam arī bija kabatā mēneša biļete. Es pirms gāju pie vecākā grāmatnieka Vīksnes, komisionārs pie jaunākās — Bērzepan kundzes un Rūkera. Beidzot abi pie Ronkas satikāmies. Rūkers ar foto aparātu mūs pavadīja līdz vecajiem pils mūriem un nofotografēja. Un «mazais bānītis» sāka kustēties uz Meiteni.

Lai lēni braucot ceļš būtu īsāks, komisionārs man stāstīja savas nedienas ar parādniekiem un parādiem.

«Ziniet, ja uz procentēm strādā un dažkārt neveicas neko iekasēt, tad ir pavisam pliekana dūša. Mans darbs ir apkalpot visus tos bodniekus un sevišķi bodnieces, kas saka: «Par naudu mēs grāmatas neņemam, jo mums vēl plauktos ir preces diezgan — mēs tikai komisijā.» Pa lielākai daļai tie nav nekādi lieli grāmatnieki, parasti tikai viens skapītis vienas zortes grāmatām vien. Pate viņa strādā turpat bodē sieviešu roku darbus, bet vīra kungs kaut kur kādā vietīņā pelna naudu. Viņa saka: «Lūdzu, komisionāra kungs, atsūtiet man vēl piecas grāmatas «Kad būs as'ras izraudātas». Tad vēl variet pie reizes pielikt kādas pāris «Nedar manai sirdij grūt» un kādus trīs «Jātņiekus bez galvas». — «Ak tā, naudu jūs prasiet par pārdotajām grāmatām? Ziniet ko? par to nu gan es nekā nezinu. Vīrs nav mājā, atbrauciet, lūdzu, kādu citu reizi.» — Tā man izgāja viņnedēļ, braucot pa jauno Limbažu ceļu, kur gandrīz nekā nedabūju, jo tur kādām divām sievām nebija vīri mājā un diviem vīriem nebija sievas mājā, kaut gan Mazsalacē pats ar savu aci redzēju, ka vienai sievai vīrs, kas mani pazina un redzēja nākam, pa pakaļdurvītiņām aizlaidās uz mežu. Droši vien tur viņš noblandījās līdz vilciena atiešanai, nogaidīdams, kamēr es aizbraucu.»

Apmēram tādās jautrās sarunās par grāmatām, bet no komisionāra stāvokļa diezgan bēdīgās par parādniekiem, laiks pagāja ātri un Meitene bija jau klāt. Tur mēs pārsēdāmies Berlīnes ātrvilcienā, nobraukdami līdz lielajai Jelgavai, kur bija jāpārsēžas otrā vilcienā. Tad vienā laidā līdz Aucei.

Aucē bodes jau bija slēgtas, bet abiem grāmatniekiem: Blūmentāl jaunkundzei un Emulim, avīžu izdalīšanas dēļ — par laimi, vēl pusvīrus. Patirgojamies. Parunājamies.

Pa tam ārā bija palicis pilnīgi tumšs, un mēs abi ar komisionāru gājām atkal uz staciju, gaidīt pusnakts vilcienu, lai dotos caur Lietuvu uz Vaiņodi pie Reneslāča.

Stacijas uzgaidāmās telpas bija tumsā. Tur jau gulēja kāds vīrs bez graša kabatā. Viņš teicās veltīgi izstaigājies krustām šķērsām pa Zemgali pie saimniekiem darbu meklēdams, bet nekur to nevarējis atrast. Nu viņš bija uzgulies uz platā bagāžas sola, tādējādi aizņemdams labāko guļas vietu. Nakts sargs apgalvoja, ka par aizgulēšanos neesot ko bēdāt, jo veselu pusstundu pirms vilciena pienākšanas dzelzceļa kalps aizdedzināšot petrolejas lampu, kas būšot drošākā zīme, ka pusnakts vilciens tuvojas, lai tik mēs arī liekoties uz auss.

Sols plānvidū tomēr bija par šauru, lai abi sagulētu, snaudiens vēl nenāca un komisionārs izsaucās:

«Jauki dzīvot Vecaucē, neviens vells mūs netraucē. Tā nu atkal mans parādnieks var dziedāt kādu pusgadu. Tas nozīmē tik daudz, ka man, re' ku', šitais rēķins no viņa par 47 latī glabājas kabatā jau četri gadi. Trīs gadi man viņu neizdevās sastapt. Šovakar es sastapu viņa vietnieka paziņu. Tas mani aizvadīja pie kāda kioska turētāja, kuŗš teicās, no tās lietas zinot tikai tik daudz, ka tas vecais blēdis aizbraucis uz Saldu ierīkot drukātavu. Bet vietnieka vietnieks, kad uzmeklēju to kādā mazā ieliņā, kur bode priekšā, bet dibenā uz vārtiem bija uzrakstīts: «Nikns suns», — apgalvoja, ka no visa mana lielā rēķina viņš saņēmis tikai kādas divas vai trīs grāmatas, pie kam tās pašas bijušas saulē apsvilušas, — pārdevis par puscentu.»

Tumsā stacijā, vilcienu gaidot, nakts ir gaŗa. «Ir jau pulkstenis vienpadsmit, ir jau divpadsmit. Nu ir piecas minūtes priekš viena. Pēc kādas labas pusstundas tiks iededzināta lampa,» tā nakts sargs, pats sev par laika kavēkli, pavēris durvis, mums allaŗ paskaidroja, aiziedams atkal gar ņogu savās apgaitās. Komisionārs pa tam runāja un runāja, es pussnaudā klausījos. Izrādījās, ka viņš pazīst visus 1000 grāmatniekus. Viņš teica:

«Grāmatu pārdevējiem, lai viņi zinātu publikai paskaidrot katras grāmatas saturu, vai tā derīga bērniem, puikām vai mīlētājiem, veikali būtu turami atvērti tikai 6 stundas dienā, bet katram pārdevējam obligātoriski pēc slēgšanas jāizlasa visas jauniznākušās grāmatas. Sievietēm roku darbi, protams, jāmet pie malas. Tad grāmata pārdevējam vairs nebūtu tikai ietinamā prece.

Tas pats sakāms par skolotājiem. Būtu vēlēšanās, ka tiem vajadzētu vairāk pastāstīt bērniem par labas grāmatas vērtību. Kādi gadi pieci atpakaļ Jessens, Jaunības Teku redaktors, bija aprēķinājis, ka par cik tur skolām no katras iznāks vismaz viens lasītājs, bet izrādījās, ka tikai ik par 10 skolām ir viens. Un pēc tās pašas 420 lasītāju naudas viņam nācās dzīties pakaļ pie komisionāriem pa visām pilsētām. Pie tam pa visu gaŗo ceļu viņa mazajam automobilim četrreiz bija pārsprāgušas riepas, un divās vietās pats gandrīz izsviests no parādnieku veikaliem ārā. Es domāju, viena no tām vietām bijusi Rūjienā. Pēc mēneŗa, pārbraucis Rīgā, viņš saskaitīja naudu: no 20.000 latiem 2000 bija iekasēti, bet 18.000 viņš ierakstīja skurstenī. — Un Jaunības Tekas vairs neiznāk.»

Pēc tādas kodolīgas nakts sarunas par grāmatnieku nebūšanām, ko komisionārs izteica daudz gaŗākos vārdos, kā es to spēju pusnomodā uzklaŗties, ienāca dzelzceļa kalps vējluŗturi rokā un izsaucās:

«Pusnakts vilciens nu nāk uz urā!»

Kamēr mēs divi diezgan pasmagām pakām iekāpām vagonā, vīrs bez graŗa kabatā bija ielīdis no otras puses un apgūlies uz plauŗta. Vilciens sāka lēnā gaitā kustēties. Pie Lietuvas robeŗas konduŗtors no ārpuses aizslēdza durvis, lai kāds neaizlaistos uz ārzemēm. Mēs braucām snauzdami. Aiz Ventas atkal durvis tika atslēgtas un konduŗtori sāka kontrolēt biļetes.

«Man nav, lūgtu, biļete,» vīrs bez graŗa kabatā bēdīgā balsī teica.

«Kā nav! Kas tā par būŗanu, ka nav,» konduŗtors ņēmās vīru tirdīt.

«Man nav, lūgtu, naudas.»

Pa tam sāka palikt gaiŗāks. Jauna diena ausa; jaunas pilsētas tuvojās.

Vaiŗnodē Reneslācis bija atnācis uz staciju man pretim.

Tur ar kādu neredzīgu avīŗu pārdevēju, kam pie cepures bija piesprausts uzraksts: «Jaunākās Ziņas», mēs visi trīs stacijas bufetē sadzēŗām karstu tēju.

Lietuvju vilciens, nākdams no Moŗeikiem, tur pietur divas minūtes, lai dotos caur mūsu Priekuli — uz Klaipēdu. Visi vagonu uzraksti lietuviski, konduŗtori citādām cepurēm. Kāpu tanī iekŗā. Konduŗtors, apskatījis manu mēneŗa biļeti, kaut ko man nesaprotamu noteica, bet par nederīgu to neatzina.

Priekules grāmatnieks un dzejnieks Karlsons ir miris. No viņa mājas uz kapsētu atraitne ieminusi taisnu teku. Es gāju pa to un, noņēmis savu ūti, apsēdos uz sola izlasīt viņa pašsacerētu, pašizdotu, nodrukātu pantu grāmatā, kas nu iecirsts viņa kapa akmenī:

*Grimst mūžos viss.
Dzīves vētras laužtie
Trūdu elpā vīst.
Pleš spārnus miers.*

Otrs grāmatnieks Strēlis nesen pārceļojis no Amerikas un šeit savā vecā pusē atvēris jaunu grāmatu bodi.

Daugavpils, kā rakstos min, — Dvinska, kā turienes ormaņi saka, jeb Dinaburga, kur Jaunsudrabiņa «Baltās grāmatas» vecaimātei dzīvo divas māsas, — tā ir viena un tā pati pilsēta pie Daugavas, aiz 217. kilometra no Rīgas, rēķinot pa dzelzceļu.

Jau sākot no 141. kilometra mūsu vilciens izbaidīja gandrīz no katras eglītes kādu žagatu. Tā kā dzīvais eglīšu žogs tur stiepās visgar dzelzceļam, nevar ne aprēķināt, cik daudz žagatu tur dzīvo.

«Tās atmukušas no Rīgas,» teica kāds pasažieris, skatīdamies pa logu. Kā vecā nostāstā min, tad tur Rīgā senos laikos saimnieks, sprāgušu zirgu dīrādams, kad žagata apsmējusi zirga cepeti, tai iedrāzis šautru pa sāniem, bet vārnai nometis visu zirgu. Žagata par to tā sadusmojusies, ka atlaidusies uz šejieni. Tādēļ Rīgā vēl šodien žagatu neredzēsi. Un te nu viņas visas ir salaidušās.

Pie 200. kilometra lejā pamirdz mazs ezers, pret kalnu iet lielceļš un tālumā var saskatīt baznīcu ar divi torņiem, ko citi jau noturēja par Daugavpili.

Pēc kādām minūtēm, mūsu ātrais vilciens bija Daugavpilī iekšā. Ormaņi, ieraudzījuši mani ar lielām paunām, steidzās cits citam aizgriezt priekšā, saukdami:

«Barin, saģīs!»

«Brauksim uz Gulbja grāmatnīcu, uz Valdemāra ielu. Ziniet?»

«Znāju, znāju — eto na Vlagimirkoi,» ormanis, pieraudams grožus, atbildēja.

Galu galā izrādījās, ka tā nebija ne Valdemāra, ne Vlagimirska, bet pārdēvēta par Vadoņa ielu.

Grīnvalds, Gulbja veikala vadītājs, ar saviem zeļļiem un jaunkundzēm, skaitā kādām piecām, iztukšoja manu paunu gandrīz līdz pusei, — piekodinādams, lai tikai apskatāmies, ka neiemaldās kāda grāmata ar vecajiem burtiem: tos Daugavpilī neviens nemākot salasīt.

Otrs grāmatnieks Adalbergs tai pašā ielā manu paku gandrīz iztukšoja, tā kā trešajam Gulbja vārda brālim, kas ierīkojies Raiņa ielā — atlika vairs tikai pasaku grāmatas.

Tālākai aiz I. Gulbja grāmatnīcas ir augsts kalns ar laukumu vidū, visapkārt koka nami. No kalna var apskatīt Daugavpili. Ielas visas taisnas un platas — pilsēta liela. Salīdzinot ar Kurzemes pilsētām un ļaudīm, tur vajadzētu ierīkot kādas 20 grāmatu tirgotavas triju vietā. Kamēr tai kalnā apskatījos uz visām pusēm, pie manim pienāca trīs dāmas.

«Atvainojamies par traucēšanu — mūs vairs nepazīstat?»

«Kā ne, rīdzinieces — bijāt lielas grāmatu pircējas. Labdien, labdien.»

«Te esam vēl lielākas, jo ierēdņu darbam beidzoties, vakaros nav kur dēties: nav ne operas, ne kā cita. Atliek vienīgie draugi — grāmatas. Un jūs ko tā vērojat?»

Es pacēlu roku parādīt savu mēneša biļeti, ka brauksu atkal tālāk. Tai brīdī pie mums pienāca bārdains krievs ar dzīvu gaili padusē.

«Pērciet gaili. Lēti atdošu, par 85 santimi.»

Mēs sākām smieties. Lai tiktu no krieva vaļā, viena no rīdziniecēm teica, ka gailim cieta gaļa, būtu vista, tad būtu cita lieta. Kad arī es to pašu atkārtoju, krievs smējās visā bārdā un, norādīdams uz rīdziniecēm, man teica:

«Jums taču vistas ir pašam līdz.»

Pa tam pēdējais vilciens bija aizgājis. Es iegriezos turpat pie stacijas Mazā viesnīcā. Apkalpotāja tur bija jauna latgaliete. Sarunājoties par grāmatām, viņa nezināja itin nekā. Un tomēr no rīta, kad braucu projām, viņa teica:

«Pasveiciniet Rīgā Raiņa kungu.»

«Meitenīt, Rainis jau sen kā miris.»

«Žēl! Kad vēl gāju skolā, mums par viņu bija jāmācās.»

Redzams, pēc skolas laikiem viņa nekā vairs nebija lasījusi.

Un vilciens gāja atkal tālāk.

Līvāni bija nākošā pilsēta, kur gribēju izkāpt. Vēl mazākās tālākās Latgales pilsētiņās, kā no agrākiem pieredzējumiem zināju, grāmatniekam nav ko meklēt. Krāslavā, kur reiz biju un kas ir apmēram tikpat liela kā Aizpute, nepastāv neviena lielāka grāmatu bode.

Un tā nu es braucu uz otru pusi un vilciens pieturēja pie Līvāniem. Tur mans pirmais gājiens bija pie grāmatnieka Zvanītāja, kas, blakus minot, ir arī Līvānu pilsētas galva.

«Ja gribat pašu satikt, tad lūdzu, nāciet tikai vakarā, pēc pilsētas valdes slēgšanas. Laika vēl ir diezgan, jo bodes mēs slēdzam tikai pulkstens astoņos,» tā man laipni pateica Zvanītāja māsa, kas vada tirgotavu.

Lai laiks paietu īsāk, vakaru gaidot, gāju pa ceļu ārā, kilometri pusotra pie kolportiera Ziemcieša ciemos. Viņš patlaban laukā strādāja. Savam amatnieka zemes gabaliņam, jaunsaimniekiem par brīnumu, viņš bija sadēstījis liepas, kļavas, kādu ozoliņu, vienu priedi, bet pašā grāvmalē iestādījis mazu ieviņu, kas varētu jau ziedēt baltiem ziediem, ja tikai būtu ziedu laiks. Kad mēs sasveicinājušies apsēdāmies turpat grāvmalē uz ciņa aprunāties, Ziemcietis teica:

«Es arī reiz ievēroju, staigādams ar savu grāmatu paunu gar Kurzemes Mālu muižu, kur citkārt ceļmalā auga kupli stādīti koki, ka jaunsaimnieki nocērt divus pēdējos vecos kokus, kas no lielceļa iegriežoties viņu mājās taču varēja palikt, kur putniem uzvesties. Jā, tie grāmatas no manīm nenopirka vis.»

Ziemcietis piebilda; «Nu, redziet, ja tādus Kurzemes Mālu muižas jaunsaimnieku ielaistu Rīgā, droši vien, pirmais darbs tiem būtu Vērmaņa dārzā apžāgēt visus kokus.»

Kamēr mēs tā salīdzinājām jaukuma kokus ar grāmatām, bija pienācis laiks iet pie Zvanītāja. Tas bija ļoti patīkams cilvēks.

Un vilciens gāja atkal tālāk.

Krustpils un Jēkabpils ir divas pilsētas, katra savā bijušā guberņā, bet šo divu pilsētu iedzīvotāji var sasaukties pār Daugavu. Kad no Krustpils skatās uz Jēkabpili, tad var redzēt sarkanu ķieģeļu mājas; tās būvētas Augškurzemes pusē. Skatoties no Jēkabpils uz Krustpili, — pelēkas koka, lubu jumtiem — tās agrākā Vitebskas guberņā, Inflantijā. Tagad viena Latgalē, otra Zemgalē.

Kad mūsu vilciens tuvojās stacijai, liels bars ormaņu, tāpat kā Saldū, tam paskrējās pretim. Tikai starpība tā: Saldū bija čigāni, Krustpili žīdi. Čigāniem vienkārši rati, žīdiem īsti numurēti ormaņu rati, pie kam citam numurs apzīmēts ar Krustpils, citam ar Jēkabpils nosaukumu.

Es izraudzījos Jēkabpils ormani. Kad bijām tādu gabaliņu pabraukušies pa šoseju, panācām kādu kungu, kas nesa lielu čemodānu.

«Nu, kas būs ar braukšanu?» mans ormanis, drusciņ pieturēdams, tam uzprasīja.

«Par fim un janku», nolikdams čemodānu grāvmalē, kungs teica.

«Kā jau pirmīt teicu, par dreisieri lētāki neiet. Auzas dārgas,» ormanis piebilda.

«Fim un janku,» kungs vēlreiz noteica un nesa savu čemodānu tālāk. Bet ormanis paraustīja grožus, un mēs arī braucām tālāk. Tomēr ormanis vienmēr skatījās atpakaļ, vai kungs pie čemodāna nemetīs ar roku, ka ar mieru maksāt dreisieri. Kad nemeta, viņš grieza savu zirģeli atpakaļ un uzņēma kungu ar čemodānu par fim un janku. Lai varbūt es nevarētu sākt kurnēt par otra pasažiera pieņemšanu un tādu braukāšanu uz priekšu un atpakaļ, ormanis pastāvīgi vicināja pātagu, lai izskatītos, ka viņš ļoti kundrs kučieris, bet zirgu nesita kā Daugavpils krievs — tas man ļoti patika. Pa ceļam pirmais grāmatnieks Šveiss — pēc tautības žīds — bija iztirgojis visas atsūtītās grāmatas. Viņa dēlēns iet latviešu skolā — tas priecājās par jaunajām grāmatām, ka nu būs ko lasīt un tēvam ko andelēt.

Otrs grāmatnieks, vecais Blūms, miris, vietniece Gustava kundze tirgošanos turpina.

Pār Daugavu pārcēlos ar kuģīti — «Gulbis».

Jēkabpilī, lai nenokavētu «mazo bānīti», ka var laist tālāk uz Leišmales pusi, paskrējos tīri skriešus. Par laimi četras grāmatu bodes tur ir no vienas vietas ap tirgus laukumu. Šņorniekam un Līcīša kundzei gandrīz tikai padevu labvakaru. Pie Brandbrudera ieklausījos, ka tai pusē ļaudis nesaka vis «labvakar», bet «labs vokars». Ķīvelīt kundze «Kulturā» man pateica, ka Jēkabpilī ieradies un atkal par jaunu atvēris grāmatu bodi Linītis. Tam nu gan katrā ziņā labs vakars bija jāpadod. Blakus minot viņš pats arī sarakstījis un izdevis grāmatu «Triju vecpuišu piedzīvojumi ar precību sludinājumiem» un rokrakstā glabājas «Vēlna automobilis». Iedams turp, sarēķināju, ka varbūt drīz viņš varēs sākt svinēt kādu pavisam īpatnēju jubileju, teiksim 5 gadu, 5 pilsētu, 10 vietu grāmatnieka jubileju. Savu pirmo grāmatu bodi viņš atvēra Krustpilī galvenās ielas kreisajā pusē. Tad pārcēlās uz Jēkabpili, tur ierīkojās galvenās ielas labajā pusē. Tad atkal atpakaļ uz Krustpili labajā pusē. Pēc tam aizbrauca uz Viesīti, tur tādu laiku patirgojās, veikals zēla, tad saņēmas un pārcēlās uz Strenčiem, nopirka māju un ierīkoja tur grāmatu bodi. Nu māju pārdevis un atbraucis atpakaļ uz Jēkabpili. Bet šoreiz, kā man Ķīvelīt kundze aizrādīja, ierīkojies galvenās ielas labajā pusē. Kad tur nogāju, izkārtne vien bija palikusi, bet pats bodnieks, kā man sētnieks teica, aizbraucis ar visām mantām nezināmā virzienā.

Labi tālu, vēl aiz tukšās Linīša grāmatu bodes ir vēl viena grāmatu bode. Arī tas bija aizbraucis, bet atstājis pēcteci. Jaunais bodnieks paskaidroja, ka vecais ierīkojies Liepājā, Raiņa ielā. Viņu pašu saucot... — nu kā viņu sauca, to es aizmirsu. Kad no tirgus gribēju griezties vēlreiz atpakaļ paprasīt, satiku Liepājas žurnālistu Treimani. Kamēr ar to aprunājos, mazais bānītis jau sāka svilpt.

Viesīte lai gan no Jēkabpils nav diez cik tālu, bet «mazais bānītis» tik ātri nevar paskriet; pasažieriem vaļas aprunāties par ko neko. Itin drīz visi ir sadraudzējušies, iepazinušies, zin, kādas darīšanas un cik tālu katram jābrauc. Ja kādā stacijā jauns pasažieris kāpj iekšā, tas padod labvakaru, un viss mazais vagonš to saņem. Kad vilciens svilpdams gāja caur mežu, sarunas sāka vīties ap Kaupenu un lūšiem.

Par Kaupenu ir tik daudz nostāstu, ka kāda jauna meita, kuņai bija jākāpj ārā, tos saklausīdamās no bailēm uzaicināja pārnovadnieku puisī, kam būtu jāizkāpj tikai aiznākošā stacijā — lai nāk pavadīt pa meža ceļu uz mājām.

«No tiem nu iznāks pāris,» kādi noteica. Tie zināja stāstīt, ka puisis meitu tīkojot jau sen, bet puisis nabags, meita bagāta.

«Mēs divatā gājām no balles uz mājām, tu bijī nāra, es biju fauns,» kāds domīgi pa logu skatīdamies uz tumšo mežu it kā nodeklamēja. Kāds cits čukstēja, ka tas esot nabaga puisim bagāts sāncensis. Tai brīdī vagonā ienāca kāds smēķētājs, kas bija smēķējis ārpusē uz platformas, tas teicās redzējis mežmalā zvērojošas lūša acis.

«Nav jau nekāds brīnums, cik ta kaķis ir liels, bet kādas uguns tumsā spīd.»

Mēs visi tad skatījāmies pa logu ārā, līdz paspīdēja vēl kāda uguns, bet tā spīdēja kādā Viesītes mājas logā. Un vilciens pieturēja.

Greņģis vienīgais Viesītes grāmatnieks manu somu gandrīz iztukšoja. Kā sarunās novēroju, pats grāmatas lasa un ciena.

Nereta no Viesītes nav diezcik tālu, kādi kilometri 27 vai drusciņ vairāk. Lai nebūtu uz nakts vilcienu jāgaida, es izgāju pa lielceļu kājām. Kad biju tādu gabalu pagājis, kāds automobilis skrēja man pakaļ, putekli vien griezās. Es pamuku grāvī, lai nesabrauc, bet automobilis apstājās. Kāds meta man ar roku, lai kāpju iekšā. Tas bija «Orienta» grāmatu komisiju inkasents Miķelsons. Abi ar šoferi par vienu pudeli alus viņi teicās mani paveist braukšus. Kad bijām kādi kilometri 12 pabraukušies, krustceļos šoferis pieturēja, lai papētītu ceļa karti. Tur gadījās kāda sieva, tā pameta ar roku pa kreisi. Un turpat pakalnē gulēja ciemats, pelēkiem šķindeļu jumtiem. Šoferis atkal pieturēja un prasīja citai sievai vai nu Idelsona vai Jankelsona bodi, kuŗa vārdu lāgā nenoklausījos.

«Mums te ir divas bodes,» sieva atteica. «Ja jums vajaga sīkas preces, kādu gabalu ziepju, kādu kriņģeli, vai tā kaut ko, tad brauciet palūk tur pie tās pelēkās mājas, kur tā baltā kaza patlaban stāv. Bet ja jūs varbūt vēlaties kādu automobiļu eļļu, kvasu vai mārciņmaizi, tad laižat, palūk, tur pie tās sarkanās mājas, kur tas šķībais žogs.»

Kad mēs īstajā vietā pieturējām, tur bija visa, kā tik vajaga, un viens mazs plauktiņš ar grāmatām. Tikai alus nebija. Par savu vedumu nomaksāju ar vēsu augļūdeni, kas, taisnību sakot, ļoti labi garšoja. Kamēr mēs abi ar šoferi to izdzērām, Miķelsons jau bija komisiju rēķinus saskaitījis. Jaunā glītā židene gada laikā bija pārdevusi grāmatas par 56 latiem.

«Ko tu vēl vairāk gribēji?» mēs noteicām un izdzērām vēl vienu pudeli. Un tad krustceļos bija šķiršanās. Viņi nogriezās pa kreisi roki, uz citām lauku bodītēm, bet es gāju pa lielceļu taisni uz Neretu. Un tā iedams pa kalniem un lejām tur nonācu vēlā vakarā.

Kunšteins, jauns bodnieks bija priecīgs, ka pie viņa tik tālā leišmalē ieradies Rīgas grāmatnieks. Grāmatu viņam ir ļoti daudz. Otrs, interesants vēcū grāmatu pazinējs un krājējs, bibliotēkārs Lodziņš — man uzdeva Rīgā sameklēt vecas, retas grāmatas ar bibliografisku nozīmi.

Un «mazais bānītis» nāca atpakaļ.

Pļaviņas bija mana nākošā pilsēta atceļā uz Rīgas pusi. Lielais vilciens, pēc brauciena «mazajā bānītī», likās, skrēja tik ātri, ka par citu neko nevarēja domāt; sēdi tikai un skaties, ka nepaskrej tavai stacijai garām. Un ļaudis — tie nav kā braucienā uz Viesīti vai Neretu: žīdi, krievi, latvieši sabozušies sēd katrs savā vietā un nerunā nevienu vārdu.

Pļaviņās pie Miniča un jaunais grāmatnieks Purviņš, kas dienās būs studēts grāmatnieks, neko daudz neuzkavējos, jo vilciens pa to līniju uz Rīgas pusi iet bieži. Daugava tur tek pa dziļu leju. Apsēdies stāvajā kraujā es vērīgi noskatījos lejā, vai kur neredzēs Jaunsudrabiņu ar makšķeri, bet nekur to nevarēja ieraudzīt.

Un vilciens skrēja atkal tālāk.

Koknesē Poriteri neatradu mājā, varbūt bija aizbraucis uz kādu tirgu ar sēklām un grāmatām, Sproģis, «Dārzkopības žurnāls» izdevējs un redaktors arī savu grāmatnīcu apvienojis ar pašaudzētu puķu pārdotavu. Puķes un grāmatas, grāmatas un puķes. Patlaban mazā telpa bija bērenieku pilna, tiem gatavoja kroņus un buķetes.

Un vilciens skrēja atkal.

Jaunjelgava jeb, kā veci ļaudis saka, Jelgaviņa nav tik viegli sasniedzama. Pirms no Skrīveņu stacijas jāiet kādi četri kilometri kājām. No sākuma ceļš ved gar bieziem egļu un apšu žogiem, gar dārziņiem un mājelēm. Aiz viena apšu puduļa kaut kur pa kreisi roki savā mājā dzīvo rakstnieks Andrejs Upīts. Tumsas, steigas un vārīņu nenotrāpīšanas dēļ toreiz mans labvakars viņam palika nepadots.

Paejoties tālāk uz leju, krūmos no manis izbijās vesels bars alkšņu putniņu. Strauts tur burbuļo tad ceļam pa kreisi roki, tad atkal aiz tilta pa labi roki, bet abās pusēs ir augsti kalni un iešana vēlā vakarā ir ļoti jauka.

Aiz divēju dzirnavu vai brūžu ūdens kritumiem jau var ieraudzīt Jelgaviņas ugunis. Tā ir aiz Daugavas un tilta nav.

Ieraudzījis mani, laivinieks meta ar roku, lai pasteidzos, jo pāra braucējiem laivā gaidot jau sākot palikt par vēsu. Es par vēsumu nevarēju sūdzēties, biju tīri sakarsis, tikai pauna drusciņ nograuzusi kreiso plecu.

Laivinieks, nemaz atpakaļ neskatīdamies, uzīrās labu gabalu pa Daugavu uz augšu, bet tomēr otrā pusē taisni piebrauca pie steķiem.

«Žīdī, kā tu tā atpakaļ neskatīdamies, piebraukšanu zini notrāpīt?» otrs laivā sēdētājs smiedamies jautāja.

«Man kumpuss ir no pakalgalā,» laivinieks atbildēja, kas izklausījās diezgan jautri. Tā mēs smiedamies izkāpām malā un gājām pa šauro ieliņu, kur kaŗa laikā izpostītās mājas skurstenī bija ieperinājušies kovārņi, kas priecīgi ķērkdami it kā solīja man labu andeli ar manām romantiskajām grāmatām.

Lielākais grāmatu noņēmējs Lācenbergs par laimi vēl bija tirgotavā, jo šais mēnešos esot brīv valā turēt līdz pulksten 8. Tā kā nesen viņš bija likvidējis savu pārtikas preču veikalu, tad pamēģināšanas pēc, un varbūt, lai pievilktu pircējus pie grāmatām — labākās desas, maizītes un ābolus viņš bija pārvietojis uz savu grāmatu veikalu, speciālā glāžu skapī. Ka tas prātīgi darīts, par to es tūliņ pārliecinājos. Proties, paresna, pēc izskata spriežot inspektora vai kāda advokāta kundze, bija atnākusi pēc tējdesas. Kamēr pārdevēja viņai to sagrieza plānākās šķēlītes, kundze pašķirstīja un lika arī ietīt vienu grāmatu — «Islandes zvejnieku».

«Labs ir,» es nodomāju, «citādi viņa būtu kādā kioskā nopirkusi «Kurtu Māleri».

Otrs grāmatnieks Audzespiedure, blakus tirgojās ar sēklām. Kamēr tur patirgojos, bija pagājis diezgan pailgs laiks, tikmēr ārā sācis līt sīks lietus un iestājusies pilnīga tumsa. Lai nenokavētu pēdējo vilcienu, es gribēju iziet uz pārceltuvi taisni caur pilsētas parku. Tur nebija neviena luktura. Tumsā ieskrēju pirmajā krūmu pudurī, kur jau grābstījās, pēc balss vērojot, pavecs žīds. Tas, tāpat kā es, bija gribējis steigties uz pārceltuvi, bet netīšām, pavisam vājas acu gaismas dēļ, ieskrējās krūmos. Mēs norunājam abi divi līdz stacijai turēties kopā, viens ar labāku redzi, otrs labāku ceļa zināšanu, bet tomēr ieskrējām atkal otrā krūmā. No turienes mūs izveda ormanis bez zirga. Viņš, pātagu vienā, vējlukturi otrā rokā, apgaismoja parka celiņu un mazos vārīņus, pie tam, abi žīdi būdami, viņi savstarpēji sarunājās latviski.

«Jankel, tas tu? Uz kur tu gribi braukt?»

«Joske, tas es. Es gribu braukt uz Daugava.»

Tā kā pārcēlājs nakts un vēja dēļ ar laivu vairs pāri necēla, un plosa uguntiņa spīdēja tālu Daugavas otrā pusē, tad mēs sākam aurēt; no sākuma pa vienam, vēlāki abi divi reizē. Pārcēlāji laikam bija ielīduši plosa būdā sasildīties, tik ātri nesadzirdēja.

Kad beidzot viena uguntiņa sāka kustēties uz mūsu krasta pusi, pulkstenis jau rādīja gandrīz pēdējā vilciena atiešanas laiku, kur tad nu vēl iešana 4 kilometri pa jauko ieleju un pret kalnu.

«Ko mēs tur sadarīsim nolījuši un slapji visu nakti aukstā stacijā? Labāk muksim pie laika, lai pārcēlāji nelamājas par nerrošanu.»

Mans ceļa biedrs pirmais aizmuka ap pussagruvušās mājas stūri, kuŗas iekšienē bija izauguši prāvi koki un skurstenī iemetušies kovārņi. Es iemuku turpat krastmalas viesnīcā, jeb, kā viņi tur saka, «Pirmajā šķirā». Tur divas kalpotājas, Zina un Lillijzieds, piedāvāja vakariņās visādus uzkožamos un karstu tēju, ar stiprumu vai tāpat vienkāršu, kā tik tīk.

No rīta mazā gaismiņā pa logu no augšas varēja redzēt, ka pa pussagruvušās mājas skursteni lodā kovārņi. Pats saimnieks Krievzemē kaŗos pazudis, un viņa mājā izaugušas kļavas, liepas, pīlādži un citi koki. Pa kokiem lēkā zīlītes un citi putni, kaut gan laiks ir vēls, bet kokiem mājas pavēnī visas lapas vēl nav nobirušas.

Ogrē gaŗām braucot tikai izkāpu, lai varētu pats sev teikt, ka esmu tur bijis. Tur grāmatas pērk maz. Skolotāju kooperatīvā — vienīgā grāmatu tirgotava — mazo grāmatu pieprasījumu izskaidro ar Rīgas tuvumu.

Alejā satiku «Bohemas» dzejnieku Birzgalīti, viņš mani pavadīja uz vilcienu, kas pēc 40 minūtēm gāja uz Rīgu.

Rēzekne pēc lieluma ir piektā mūszemes pilsēta. Pie Krustpils vilciens no Daugavpils līnijas strauji nogriežas sāņus pa Ventspils-Zilupes līniju — tik strauji, ka tūlīņ pusdienas saulīte iespīd pa vagona logu labajā pusē.

Aiznākošo staciju sauc par Kūkām, jauks vārds un jauks apgabals; kalni un lejas. Braucot tālāk, nāk un paliek diezgan prāvas pilsētiņas man aiz muguras, būtu tās tāda lieluma Kurzemē un Kurzemes ļaudis, tad es visādā ziņā kāptu ārā un katrā apciemotu kādus trīs četrus grāmatniekus. Nu es tikai izkāpu pie 396. kilometra, kas rēķināts no Ventspils, caur Tukumu, Jelgavu, Krustpili. Tur pakalnē guļ Rēzeknes pilsēta. Galvenā iela plata un taisna kā Pēterburgā Nevas prospekts, bet augstākā baznīca divi torņiem ...

Visas trīs latviešu grāmatu tirgotavas ierīkotas pie platas ielas. Lielākā skolotāju grāmatnīca «Gaisma». Otrs grāmatnieks Siliņš tikai painteresējās par pāris pasaku grāmatām. Trešais — Šurmoņins. Viņš patlaban staigāja pa savu tirgotavu no viena gala uz otru, mācīdamies galveno lomu Puškina Dubrovskī, to izrādīšot krievu teātrī. Inteliģents grāmatnieks. Tā kā manā somā bija Dubrovska tulkojums, viņš tūlīņ to salīdzināja ar oriģinālu.

Un vilciens iet atkal tālāk.

Ludza aiz 421. kilometra uz tās līnijas ir pēdējā pilsēta, jo vēl tālāki Zilupē, kā man komisionārs Bauskā stāstīja, neesot nevienas lielākas grāmatu bodes, vienīgi kāds rakstāmlietu veikals un Letas kiosks, uz turieni nebija ko braukt.

No Ludzas stacijas pirms jāiet pa gaŗu ielu. Vienīgais mūsu grāmatu noņēmējs Buņimovičs ierīkojies centrā pie tirgus laukuma uz nodegušu māju drupām. Tur visapkārt senos laikos bija īpatnēja stila būdas celtas no koka. Tās nu visas lielajā Ludzas ugunsgrēkā nodegušas, vecās pils drupas vien palikušas.

Lai gan to vakaru žīdiem šabas jau bija sākušās, Buņimovičs, moderns cilvēks būdams, grāmatas cilāja tikpat. Sarunā par rakstniekiem un grāmatām viņš, mani pacienādams ar tēju, pie sveces gaismas teicami nodeklamēja dažus Nadsona dzejoļus. Nupat esot pabeidzis lasīt Dostojevskas kopotos rakstus. Inteliģents grāmatnieks.

Kad iegāju otrā, nupat jaunatvērtā «Skolotāju grāmatnīcā», tur i nepaskatījās, kas man jauns somā.

«Mēs tikai komisijā. Visi mums dod,» jaunais veikalvedis man atteica, uzskaitīdams kādas trīs lielākās izdevniecības.

«Tad jums vēl tikai 67 izdevniecību grāmatas trūkst, jo kādas 70 pavisam,» piezīmēju es.

Uz to man jaunais veikalvedis vēl nepaguva neko atbildēt, jo pa durvīm ienāca kāds laucinieks un, viņam roku sniegdams, teica:

«Es gan nazinoju, kai tik asit smolks. Nu, brotkā, kā īt?»

«Cīmiņ, sastīs, domidz tū sūlu zem ūksts,» iemaisījās pārdevēja, pārtraukdama tirgošanos ar kādu skolnieci, tikai vēl tai noteikdama: «Tā klade moksai sorokpīci santimi.»

Un tā mēs, neko tuvāki nenorunājuši, izšķīrāmies. Veikalvedis palika pie sava, un es gāju ārā, lai dotos atkal tālāk.

Abrene jeb, kā senāk teica, Jaunlatgale ir krustceļos pie Daugavpils-Rītupes un Rīgas-Rītupes līnijas — tālākā pilsēta. Tur atrodu divas, bet sīkas grāmatu bodes, kur nekāda tirgošanās neiznāca. Priedīts, senākais Cēsu un Rīgas grāmatu izdevējs, arī dzīvo tur. Tas šad un tad iebrauc Rīgā iepirkties lielus grāmatu saiņus. To neatradu mājā. — Un es gāju tūlīn uz staciju, lai brauktu pa Rītupes ceļu uz Gulbenes pusi.

Balvi grāmatu lasītājiem pazīstami no Krēsliņu Jāņa Latviešu teikām iz Malienas, kad tie vēl skaitījās Inflantijā Vitebskas gubernijā. Tur tolaik dzīvoja mežainieši jeb tī eistanī lotviši, atbēguši no Vidzemes, dzīvoja klāņos un sakāva Vidzemes kungu pulku. Vidzemnieki tik toadi «čuiļi» «neiļi». Vēlāk, kā teika stāsta, no 3 mežainiešu brāļiem muļķākais, attapīgi rīkodamies ar savu panariņu, vecu vārnu, stīpiņu un tapu, dabūjis Balvu ķēniņa meitu par sievu un dzīvo tur vēl tagad, ja tik nav nomiruši.

No Balvu stacijas līdz pilsētai kilometri pieci jāiet kājām. Tūlīn pa kreisi roki ceļmalā ir Mūrnieka bodīte. Es iegriezos nodzerties. Tur bija tik interesanta ierīce, ka gāju vēl reiz atpakaļ, lai to apskatītu un dzirdētu jauku mūziku. Kā daudzās vietās bodīs pie durvīm ir zvaniņš, kas durvis atveļot skan, lai bodniece no dibens istabas zina iznākt un saņemt pircēju, — tur bija ierīkota zvana vietā pie griestiem cītare un durvīs iedzītas naglas, kuņas durvīm veļoties aizskaņ stīgas, kas tik interesanti skanēja, ka es gāju vēl trešo reiz pirt augļūdeni. Kolīdz es tā durvis vārstīdams spēlēju, katreiz iznāca bodniece smaidīdama.

Pie pašas pilsētas ir jauks ezers, kad tur nonācu, metās jau vakars. Mājas gandrīz visas koka, pelēkiem šķindeļu jumtiem. Gar galveno ceļu virs jumtiem paceltas izkārtnes. Uz vienas izkārtnes ir rakstīts «A. P. Avotiņa grāmatu tirgotava».

Grāmatu, salīdzinot ar tālās Latgales pilsētām, tur ir daudz un lielā izvēlē. Pašas bodnieces, divas sievietes, ļoti inteliģentas, kā noskatījos, prata ieteikt, kas der puikām, kas skuķēm, kas mīlētājiem, gluži kā komisionārs Auces stacijā, gaidot pusnakts vilcienu, bija izteicis vēlēšanos: tādiem vajadzētu būt visiem grāmatu pārdevējiem — tad grāmata nebūtu tikai ietinamā prece. Tās manu somu iztukšoja līdz dibenam.

No rīta, atceļā uz staciju, vēl reiz iegriezos bodītē, kur durvis veļot pie griestiem skan cītare, izdzēru vēl vienu pudeli augļūdens un bodniece vēl reiz laipni pasmaidīja.

Un vilciens gāja atkal tālāk.

Gulbenē iebraucu ar motorvāģi. Stacijā pie sienas tur ir tik liela interesanta glezna ar Latvijas īpatnējām vietām un ļaudīm, ka to skatījos lielu laiku, līdz ieraudzīju grāmatnieku un rakstnieku Ruņģi — «Lielās Meža raganas» autoru. Viņš tur «Letas» kioskā pārdod avīzes un grāmatas. Man «Lielo Meža raganu» iedeva ar autografu. Teicās sarakstījis atkal kādu jaunu grāmatu — meklējot tai izdevēju.

Kamēr es tā, runādamies un gleznu skatīdamies, atminējos, ka jāsteidzas, un beidzot izgāju uz pilsētu, tikmēr bodes jau bija slēgtas. Grāmatnieku Lučina, «Maliena» un Kļaviņa apmeklēšana bija jāatliek uz rītdienu. Iegriezos viesnīcā «Pie Zāles». Tur bija logi baltiem priekšskariem, stūri galdiņš, kur piesēsties, un viesu apkalpotāja baltu lenti ap galvu.

«Kur ta jūs tā gadījāties šai vietā?» apkalpotāja mani uzrunāja.

«Un jūs?» es jautāju. «Man liekas, es jūs arī būtu jau reiz kaut kur redzējis citā vietā.»

«Mēs, viesu apkalpotājas, nākam un ejam. Nav viegls darbs krogū apkalpot visādus dzērājus, kur no dzeļamnaudām vien jādzīvo. Zemnieki nodzeļ pat 20, 50 latus, bet rēķinu maksādami dzeļamnaudai neatstāj nevienu lieku santimu. Un ja mēs ieraugām kādu pilsētnieciski ģērbusos ceļotāju, jau kaut kur redzētu, mēs viņu laipni sveicinām. Un ja viņš liek mums pasniegt kaut glāzi auglūdēns, tas mums liekas kā mīļš tuvs draugs, kas it kā atved sveicienu no tās vietas, kas mums jau aiz muguras. Teiksim, vai tas nu būtu bijis Talsos «Viesnīcā pie Dižmāras tirgus», Jaunjelgavā «I šķirā uz Daugavas krasta», Koknesē, kur gar ceļmalām aug rindā stādīti koki, vai Smiltēnē «Pie pilnā kausa», visur un vienmēr laipni. Rīt man paliks nedēļa, kamēr es šeit dzīvoju, bet trešdien es braukšu atkal projām kaut kur uz citurieni.»

Ķēķa meita pa tam bija uzsildījusi pilnu bļodu desiņu ar kāpostiem. Tās gaļām nesdama, izdzirdusi mūsu sarunu par nākšanu un iešanu, viņa teica:

«Man atkal aizparīt šādu laiku paliks trīs dienas, kamēr es šeit esmu, un tad es te vēl būšu divi dienas. Jā, mēs, viesu apkalpotājas, nākam un ejam.»

Otrā rītā latgaliete, kas man pasniedza brokastis, ieraudzījusi manas rindā saliktās grāmatas Lučinu gaidot — iesaucās:

«Vai Dīviņ, cik pulka gromotu! Vai ta kriviski arī ir?»

«Nē, krievu gan nav, tikai latviešu —»

«Žāl, žāl.»

Tai mirklī pa gaŗo koridoru gaŗām gāja pati viesnīcniece, pa pusvērtām durvīm kalpone viņu aicināja:

«Madam, nākit nu pi grāmotām.»

Tā bija lepni ģērbusies dāma, rīta kleitā, mice ar špicēm, kurpes ar bumbuliem, skropstas un mati saskrullēti. Uz kalpones aicinājumu viņa ienāca, izmeklēja «Islandes zvejnieku», «Mežskolmeistera rakstus» un divas plānākas grāmatas, kopā četras. Sniegdama man divi lati, viņa teica:

«Vai ne tā?»

«Nekā, kundze, tās maksā vairāk.»

«Kā, vai tad jūs dārgāki ņemiet, kā kioskos?» Pie tam viņa uzskaitīja veselu rindu Kurt Maleres romānu, nesen pirkтус par 50 santimi gabalā.

Promejot par pakas uzglabāšanu viesu apkalpotājai ar balto lenti ap galvu es iedevu «Kokvilnas plūcējus».

«Paldies, paldies! Uz satikšanos un redzēšanos citreiz, vai nu šai vietā vai varbūt atkal kādā citā. Mēs, viesu apkalpotājas nākam un ejam.»

Kad izgāju ārā, saule spīdēja spoži, kokos dziedāja putni. Es gāju pa ielas laipām, kur vienā pusē ir biezs mežs, otrā pusē mazas mājiņas pelēkiem jumtiem.

Nonācis tirgus laukumā, es aprasījos kādai sievai pēc grāmatu kolportiera Poriteŗa.

«Tādu es nepazīstu,» sieva atbildēja.

«Vajadzētu pazīt, tāds vīrs ar lielu bārdu. Viņam te tirgū esot pašam sava būda.»

«Ā, tas jau būs tas Poriters, kas ar tām labajām sēklām andelē,» otra sieva iemaisījās mūsu valodās.

«Tas pats jau būs gan,» pirmā sieva teica. «Labas, ku' labas. Vai tu atceries to žuliku, kas te pērn pavasar staigāja pa tirgu, pārdodams lētas puķu sēklas par 10 santimi tūtiņu? Bet ko tas līdzēja, ka lētas.»

«Kā, vai tad nedīga?» es jautāju.

«Ko nu par nedīgšanu, kungs, runāt, dīgt dīga, bet jūs variet iedomāties paši, kā katra meita savu puķu dārziņu pie mājas bija kopusi. Cita apaļisku veidu, malas aplikusi baltiem podiem, zaļām velēnām, rušinājusi un aplaistījusi un nu sasējusi, gaidīja, lai dīgst, zeļ un zied. Bet ko jūs domājiet — nesadīga vis puķes, bet citai āboliņš, citai baltie vīķi, citai lielie runkuļi; tas žuliks bija piekrāpis un tā i pats pazuda — mūspusē vairs nav manīts. Nē, nē, par Poritera kungu to nevar teikt, tam dīgst un zied. Ejiet tik tur taisni, tirgus otrā galā. Būdā tur atradīsies.»

Būdu gan atradu, bet, redzēdams tur daudz pircēju apkārt, lai netraucētu, es viņam no tālienes padevu labdienu un pagaidām iegāju kādā desu būdā, kur izskatījās vislielākās desas, bet vismazāk ēdāju.

«Vells, kas tās par desām — lētas un lielas,» kāds, paklusām šnabi dzerdams, teica. Otrs, kas arī izvilka savu šnabi, noteica:

«Kas tad no tām tievajām tiek, iztērē tik to lielo naudu, tas ir viss.»

Pa tam bodes jau sāka slēgt vaļā; laiks bija iet pie grāmatniekiem.

Lučinam grāmatas un parfimerija. «Maliņa» saucas kāda maza spiestuve ar pašizdotām grāmatām par okultismu. Kauliņam grāmatas un maiznīca. Kāds antīku mēbeļu tirgotājs pārdod arī antīkas grāmatas. Tam atdevu somā apbružātās par lētu naudu un gāju uz staciju, lai brauktu atkal tālāk.

Vagonā jau sēdēja sviesta tirgotājs Strads ar biedriem no Vidzemes tirgus. Viņi bija braukuši tik tālu iepirkt sviestu un nu brauca atpakaļ uz Rīgu. Viņi man palīdzēja uzcelt vienu paku uz plaukta, otru pabāzt zem sola. Pa tam vilciens jau sāka kustēties, un mūsu priekšā gadījās kāds jauns kungs, atvainodamies, ka ieņemta viņa vieta pie loga.

«Tad jums vajadzētu kaut ko uzlikt uz sola, naudas maku vai kaut ko citu, lai zina, ka vieta aizņemta,» kāds jokodamies ieminējās.

«Man bija uzlikta šitā avīze,» jauns kungs atteica, paceldams to no grīdas.

«Atvainojiet, bet no vakardienas neviens taču vietu nevar aizņemt. Redziet, jauns kungs, avīzei ir vakardienas datums,» to teikdams, tirdzinieks tomēr vietu atbrīvoja.

«Tas ir vecs kalendāra joks,» jauns kungs, jokus nesaprazdams, pikti noteica un aizgāja uz otru galu.

Man tāda joku nesaprašana bija īsti pa prātam, jo vieta pie loga bija labajā, tas ir, Jaungulbenes stacijas pusē. Es sēdēju un uzmanīju, ka, vilcienam tur pietājot, pa logu varētu uz ātrāko pasaukt grāmatu kolportieri Rikveili, kam biju rakstījis, lai atnāk pretim saņemt jaunākās grāmatas.

Jaungulbenes stacijā lēnais vilciens nepietur ilgāki kā 10 minūtes. Mana ierīkošanās pie loga bija līdzējusi. Rikveilim pametu ar roku, lai kāpj iekšā. Skatīdams un šķirstīdams grāmatas, viņš tā aizrāvās no bilžainajiem vākiem, ka atgīdās tikai tad, kad vilciens atkal gāja jau diezgan lielā ātrumā. Viņš tad ieķērās vagona kāpslī, lai nolaistos lēni zemē, bet tomēr pa uzbēruma malu kukerniski iegāzās grāvī. Izmeklētās grāmatas ar visu kurveli es viņam izsviedu pakaļ, bet naudu nedabūju saņemt. Viņš tikai vēl, dubļus no vaiga slaucīdams, nosaucās:

«Pasveiciniet Rīgā manu brāli, to bankas direktoru! Taču pazīstat.»

«Paldies, paldies!» es atklīdzos tam pretim. Kāds no sviesta tirgotājiem vagonā sāka saukt: «Kam tā kule? Klau, Tom, vai tu neesi pazaudējis kuli? Jāpaceļ Kārkliņa kungs.»

Kārkliņa kungs bija izstiepies visā garumā uz sola. Tirdzinieki viņu, pie kājām raustīdami, sauca: «Vai tā tava kule — tāda pelēka?» bet Kārkliņa kungs, nemaz lāgā nesaprazdams, tūliņ

aizmigās atkal. Tad tikai es atgīdos, ka tā būs mana drauga kule. Iekšā bija vesels pussimts Lāča kalendāru.

Cesvaine vairs nav nekāda pilsēta, vecos laikos gan esot bijusi, bet gadi trīs simti atpakaļ krievi to nopostījuši. Tagad, ejot pa lielceļu, kas ved pret kalnu, kalna galā redz vairs tikai pāri sarkanu ķieģeļu ēku un pili zaļos augstos kokos.

Pie pils ir Ķirsona grāmatu tirgotava — inteliģents grāmatnieks. Patirgojušies uzkāpām pils tornī apskatīt pasauli, kas visapkārt todien bija tīta zilā miglā. Caur miglu tālumā var saskatīt zemi, kur mērnieku laikos Ķencis staigājis.

Un vilciens iet atkal tālāk.

Madonā Kļaviņš piebūvē sev gaŗāku māju, iznākšot vēl vienas veikala telpas. Pats mūrē, pats piens materiālu un tad vēl pats braukā tirgus dienās apkārt andelēt grāmatas. To dienu bijis Lubānē, visas grāmatas pārdevis, tā kā es tīri kā saukts tur ieradies ar jaunām. Savu grāmatu bodi nu viņš ir atdevis jaunai grāmatniecei Zelmai Korsakai.

Lielākais Madonas grāmatnieks — «Kultūras Balss» Bebris savu māju uzbūvējis kalnā, dārza vidū. Mani uzlūdza to apskatīt, paēst pusdienu un pagaršot pašaudzētu, pašbrūvētu augļu vīnu. To dzerdami, vienu glāzi saskandinājām uz viņa jauno pirkumu, proties: nupat kā nopircis arī lielas lauku mājas. Nebūtu man mēneša biļete kabatā, tad es brauktu arī tur paciemoties. Bet pēc 20 minūtēm gāja vilciens caur Pļaviņām uz Rīgu.

Cēsis, ieraugot no šīs puses, izskatās kā kāda Kurzemes pilsēta sarkaniem dakstiņu jumtiem. Tāpēc es, izkāpis no vilciena un iedams pa ielu, tūliņ jautri uzsvilpoju, domādams par izdošanos un labu andeli, bet kad aprunājos, kur tev Dieviņ: 2 mūsu vecie grāmatu bodnieki A. un G. bija izputējuši. Savai rēķinu grāmatai pārvilcis krustu, iegāju citās grāmatnīcās. Tur grāmatu plauktu lielā puse bija apkrauta ar puķu vāzēm, ceļa somām un visādiem sīkumiem. Sarunājoties, kāds pa jokam man teica, ka abi vecākie Cēsu grāmatnieki — Jēpe ar Dūni reiz veselu nedēļu no vietas sarunājušies, savas bodes durvīs stāvēdami, par to, ka viņiem abiem izdevies pārdot kādu kopotu rakstu komplektu. Es savukārt piezīmēju, ka tāda lieluma Kurzemes pilsētās kā Cēsis pastāv savas piecas-sešas grāmatnīcas, un mūsu izdotās grāmatas tur noņem piecreiz vairāk. Dūnis un Dubavs, tāpat kiosknīks Osis savas pilsētas lasītāju godu aizstāvēdami, centās apgalvot, ka cēsnieki grāmatas tomēr pērkot gan no ceļojošiem grāmatu zeļļiem, gan arī kioskos.

Drīz vilciens gāja atkal tālāk.

Kāds liels smēķētājs bija saķēries ar konduktoriem par smēķēšanu nesmēķētāju vagonā. Kad lieta bija izbeigta ar viena lata soda naudas samaksāšanu, cietušais ienāca mūsu vagonā ar visu pīpi, tikko nesamaksādams vēl otru latu par pāriešanu no viena vagona otrā vilcienam kustoties. Mūsu vagonā smēķēja visi, izņemot vienu jaunkungu, kas sēdēja atmuguriski, bet viņa pretimsēdētāja jaunkundze, koši smiņķētām lūpām, graciōzi pirkstos turēdama papirosu, ielaida tam dūmus degunā. Jaunskungs sāka šķaudīt un šķendēties. Pārnācējs no nesmēķētāju vagona, noskaities uz visiem nesmēķētājiem par savu latu, nospļāvās un teica blakus sēdētājam plostniekam: «Ja tādu jaunkungu pieņemtu pie plostu pludināšanas, viņš apmēram sacītu šitā: «Ēj jūs, cienīgais kungs, tur plostā otrā galā, lūdzu atvainošanu par traucējumu, neņemiet, kungs, ļaunā, ka es esmu spiests mazliet traucēt jūs, gribēju sirsnīgi palūgt, vai jūs nebūtu tik laipni un nepasniegtu man to ķeksi! ... Vells lai parauj! Saki tu pats, mans vecais draugs, vai pa to laiku plosts nebūtu krācēs? Un taisni tāds nesmēķētājs jaunskungs tur otrā vagonā uzgrūda man konduktoru virsū par smēķēšanu!» To teikdams plostnieks atkal nospļāvās. Laime, ka konduktors neredzēja, būtu atkal jāmaksā lats par

nosplaušanos, — es pie sevis nodomāju, bet konduktores patlaban ņēmās ar čigānēnu, kam nebija biļetes. Kad konduktores to neatlaidīgi pieprasīja, čigānēns teica: «Vai tu nevari kādu iedot!»

Pa tam vilciens sāka pieturēt.

Valmierā visi grāmatnieki ir nesmēķētāji, es to tūlī ievēroju pēc brauciena smēķētāju vagonā, bet sevišķi pēc otrreizējās pamatīgās izrunāšanās ar Šanas biedrības priekšnieku grāfu Miķeli Amalijas dēlu Vanagu, kas kalpo Dūņa grāmatnīcā un kam ar smēķēšanu tanī lielajā plūdu gadā izgājis slikti. Visus Valmieras grāmatniekus kopā rēķinot, sievietes tur ir pārsvarā. Zaltera un Rāceņa grāmatu bodes pieder jaunkundzēm. Sabiedrības «Zeme» visas kalpotājas sievietes. Vienīgie vīrieši būtu: jau pieminētais grāfs Miķelis Amalijas dēls Vanags ar savu šefu un Jansoni, tēvs ar dēlu. Tēvs to dienu bija aizbraucis uz Ķemeriem savu māju un dārzu apkopt, dēls patlaban mācījās velosipedistu gudrības, lai ritenbraukšanas eksāmenos neizkristu cauri, kā pēc jaunajiem satiksmes noteikumiem tiek prasīts. Staigādams pa bodi no viena gala uz otru ar Kukura satiksmes noteikumu grāmatiņu rokā, viņš skaitīja: «Kad iestājas krēsla? — Krēsla iestājas stundu pirms saules lēkšanas un stundu pēc saules noiešanas.»

«Kā Rīgā to lietu ņem — stingri, vai palaiž tā vaļīgāki?» viņš man prasīja.

Kad iegriezos pie Dūņa pa otram lāgam parādīt, kas man paunā, kalpotājas teica, lai tikai kāpj pa trepītēm augšā pie priekšnieka.

Dūņu grāmatnīcas un Šanas biedrības priekšnieks grāfs Miķelis Amalijas dēls Vanags, apvienots vienā personā, patlaban sēdēja pie galda un skaitīja nule no spiestuves atnestos laulāšanas ielūgumus. Es jau, staigādams pa citām bodēm, biju ieklausījies, ka valmierieši nesaka ne «labdien», un «ar Dievu,» bet vienmēr tikai «sveicināti». Tāpēc arī nu, satiekoties ar priekšnieku grāfu Amalijas dēlu, teicu: «Sveicināti,» un piedāvāju uzraut vienu pašpirktu papīrosu Mokā.

«Sveicināti!» arī priekšnieks atņēma un teica: «Es vairs nesmēķēju.» Un pie tam izstāstīja man diezgan pagaru stāstu par smēķēšanu nesmēķēšanas vagonā, pie kam vārdu ar galotni «šana» stāstījumā gadījās vairāk kā laba tiesa.

«Proties, tanī lielajā plūdu vasarā, pašos Vasarsvētkos mājā braucot no ciema, Valkas stacijā iznāca saķeršanās ar diviem konduktoriem par smēķēšanu nesmēķēšanas vagonā. Konduktori neatlaidīgi uzstājās par lata soda naudas maksāšanu, protams, sākās spīrināšanās, pretimtūrēšanās un aizbildināšanās. Mana smēķēšana nesmēķēšanas vagonā nevarēja notikt tāpēc, ka es atrados vagona priekšīnā un nevis vagonā. Tad notika policista ataicināšana un mana aizrādīšana, ka priekšīnā nosviestais papīrosa gals nav vis pirmās šķiras «Mokā» gals, kāda būtu mana smēķēšana, bet kaut kāds trešās šķiras lopu dzinēja papīrosa gals. Un kad arī tas tā nebūtu, to dienu taču bija liels vējš, tad varēja notikt netīša izraušana.»

«Galu galā, kad biju jau pārbraucis mājā, tomēr pienāca ziņa par lata maksāšanu. Tad notika lūguma raksta rakstīšana, sūdzēšana un aizrādīšana uz tās vasaras lielajiem plūdiem, lielo skādes nodarīšanu manam biešu dārziņam un lūgšana atļaut man to latu nomaksāt vairāk termiņos pa daļām. Galu galā pienāca ziņa par mana lūguma noraidīšanu — jāmaksā viss lats reizē. Un tā no tā laika es vairs nesmēķēju.»

Kamēr mēs ar priekšnieku apmēram tā sarunājāmies par smēķēšanu un nesmēķēšanu, pa trepītēm uzkāpa kāds kareivis un jauna meiča tam uz pēdām pakāļ.

«Sveicināti, priekšnieks!» izsaucās kareivis, sasīzdams papēžus kopā. No lielas steigšanās viņš slaucīja sviedrus un jautāja: «Vai mūsu laulāšanās ielūgumi jau nodrukāti?»

«Gatavi ar visām zeltītām kantēm.» To teikdams priekšnieks nolika uz galda kasteli ar visādiem, buntītēs sasietiem drukas darbiem, starp tiem bija kādu piecu pāru laulāšanas ielūgumi, bet visiem tie sākās ar vienu un to pašu tekstu: «Mūsu laulāšana ...»

Meiņa ziņkārīgi paskatījās uz pirmā pāra ielūgumu, kur apakšā bija drukāts: «Alfreds un Milda». Priekšnieks tiem pašiem tūlīt pielaikvoja aploksnēs. Kareivis, ielūdzamo rindu jau mājā uz papīra sazīmējis, steidzīgi, lai nenokavētu savu pusdienas brīvlaiku, nepaskatījies rakstīja adreses, bet priekšnieks tik bāza ielūgumus aploksnēs. Un tūdaļ kareivis paņēma visu paku un aizskrēja uz pastu, tikai nosaukdamies: «Sveicināti!» bet meiņa palika sēžam.

«Nu, ko vēl teiksat?» priekšnieks jautāja meiņai.

«Lūgtu, priekšniek, es gribēju pie jums pasūtīt iesvētību ielūgumus. Cik tas var izmaksāt?»

«Vai! Un es atkal domāju, ka jūs esat tā brūte!» izsaucās priekšnieks. «Abi kopā ienācāt.»

«Es arī tā domāju,» piebildu es.

«Kas nu mani, nabaga krogus meitu, precēs,» atbildēja meiņa, «jāpalīdz māšelei iesvētīties. Tēvs negrib izdevumos piedalīties. Lūgtu, priekšniek, sastādiet tik' nu tos ielūgumus tā, ka apakšā parakstā ģimenes vārds iznāk daudzskaitlī.»

Priekšnieks piesita sev pie paures un izsaucās: «Šana, šana, nu gan var iznākt putrošana! Es taču nemaz nepaprasīju, kā to kareivi sauc! Vai nu mēs nosūtījām pareizo pāri vai nepareizo, tas ir tā kā viens pret pieci, jo visu piecu pāru ielūgumi šoreiz nodrukāti vienādiem burtiem: «Mūsu laulāšana,» tikai paraksti nav vienādi. Es vēl redzēju, jaunkundz, ka jūs paskatīdamās uz pirmā pāra parakstu — Milda un Alfreds neko neteicāt, un tāpēc nodomāju: pati brūte savu vārdu taču zinās, un bāzu tik' tos pašus aploksnē iekšā. Šana, šana, nu var iznākt tāda putrošana, kāda man vienreiz jau iznāca ar vienām kāzām, kur bija salūgti pavisam sveši kāzenieki. Ka šoreiz ieradīsies tie īstie — tas ir kā viens pret pieci.»

Smiltene gan ir savienota ar dzelzceļu, bet kad gribēju braukt turp, Valmieras stacijā manu mēneša biļeti atzina par nederīgu, esot privāta būšana, ceļš šaurāks — jāpērk atsevišķa biļete, kas derīga otrā klasē.

Kad iekāpu vienīgajā motorvagonā, tur jau sēdēja rakstnieks Ērmanis ceļā uz savu dzimto pusi un sarunājās par cilvēka mūža īsumu ar kādu Paziņu portretu grāmatā neaprakstītu, diezgan daiļu sievieti, pēc valodām spriežot vai nu pašu saimnieci vai pavecāku saimnieka meitu.

«Citādi viss būtu labi, bet cilvēka mūžs ir gan par īsu,» teica ceļa biedrene. «Kamēr esi mazs bērns, laiks paiet kā pa miglu. Vēlāk, kad sāci dzīvot, viss būtu tīri labi, bet paskaties; gadi kā vēja spārniem aizskrien. Te rudens, te pavasaris, drīz paiet vasara un atkal rudens, un tā aizskrien gads pēc gada, un paskaties; vecums klāt, jāmirst nost. Kā grāmatas raksta, nu jaunie dakteri pūloties atrast tādus līdzekļus, ka simts gadu liels vecums nebūšot nekāds vecums. Tad taču cilvēki jutīsies priecīgāki.»

«Ko Rīgas grāmatnieks par to lietu saka?» Ērmanis, zīmēdams uz manim, ieprasījās, un es atbildēju: «Jau pie šitāda mūža gaŗuma cits, kam neiet diezgan labi, nevar savu galu sagaidīt. Tā pie mums Rīgā bodē nāk viena nabadze no nabagu mājas palūgt naudu baltmaizei. Mani sievieši viņu iesaukuši par mūsu mīļo nabadzīti. Tā katru sestdienu atkārtoti vienu un to pašu: «Kad jel Dievs mani pieņemtu ātrāk! Nebūtu grēka bail, galinātos pati nost. Vienreiz jau aizgāju līdz Daugavmalai, bet tā i palika Dieva ziņā ...»

Tā tērzējot un motorvagonam strauju gaitu skrejot gar laukiem un mežiem, mazās stacijas viena pēc otras mums palika aiz muguras. Pa logu skatīdamies, es ievēroju, ka tur gandrīz visi jaunie puisi atnākuši uz vilcienu vai nu kādu sagaidīt vai pavadīt, bija uzmaukuši kabzeķes virs biksēm un kalašas bez kurpēm. Izskatās, it kā tai apgabalā visi slimotu ar reumatismu.

Zušmanis, Smiltene vecākais grāmatnieks, darbojās jau vecos laikos dzirdētā un šur tur grāmatu vāku sludinājumos lasītā izdevēja Dzirkļa vietā, kas senāk izdevis Gudrā Anša un Velna pasakas. Tonne, kas izlaida burtnīcu romānu Ierocis miroņa rokā — likvidējies. Ringenbergs

pieskaitāms jauniem grāmatniekiem, bet grāmatu krājumi viņam ir diezgan lieli, sarunās viņš zināja novērtēt grāmatu saturu — pats daudz lasa. Kalējam ir arī sava spiestuve.

Strenčus, tāpat kā citas vietas, gan biju nodomājis sasniegt pa dzelzceļu. Bet jau ar manas mēneša biļetes nederīgumu un arī aiz tā, ka vilciens uz Valmieru atiet tikai rīt no rīta, man Smiltēnē būtu jāgaida visa gaŗa pēcpusdiena. Valmierā atkal jāgaida uz lielo vilcienu — un tā visu kopā saņemot nolēmu tos 24 kilometrus noiet kājām.

No Smiltēnes izgāju labā pēcpusdienā pa lielceļu, kas pie ezera nogriežas uz labo pusi. Laiks apmācies, un ejot nebija ne par aukstu, ne par karstu. Daži brauca uz pilsētu ar kautām cūkām, tiem pacēlu cepuri. Gar ceļmalām šur tur strādāja. Nonācis pie kādām mājām, kur bija vītoli ceļmalā un jaukuma koki visapkārt, gāju iekšā dzirdēt, ko ļaudis tai pusē par grāmatām saka.

«Nekā nebūs,» saimnieks teica, «grāmatas dārgas, naudas maz.»

Ērbēģī patlaban skroderis mina svilpodams šujammašīnu. Tas arī izteicās, ka naudas nav.

«Lēti atdošu, piemēram, šito biezo grāmatu par vienu latu.»

«Man viena lata arī nav,» skroderis atteica. «Pašuvu vienam saimniekam uzvalku, bet tas, maita, pakaļ nebrauc, tad nauda būtu čumā. Pienāciet ar savu pauniņu, lūdzu, kādā citā reizē.»

Tāda skrodeŗa valoda man labi patika, sevišķi tas, ka viņš neteica: lats ir liela nauda, grāmatas nav kur likt, bet gan lai nāku citā reizē, tad būs nauda.

Pa lielceļu tālāk iedams kādā vietā atradu ceļa strādniekus patlaban apmetušos ceļmalā un gaidām kasieri ar naudu. Pa gabalam ieraudzījis mani ar somu plecos, kāds latviešu vīrs uzsauca saviem darba biedriem latgaliešiem tā pakrieviski:

«Ēj! tovarišči, biedri! Ģeņģi būs, kasiŗ iŗut samij glaunij, naudas kule mugurā.»

Pēc tāda sauciena visi strādnieki tūliņ sacēlās kājās un iznāca uz lielceļa man pretī sūdzēdamies, ka viens tāds sprukstiņš viņiem izbrāķējis sadauzītos akmeņus — esot par daudz rupji, tāpēc naudu tūliņ neizmaksājis.

«Dauziet smalkāk, tad nauda būs,» es atbildēju un gāju tālāk.

Trikates baznīcas tornīs un pils baltie mūŗi ieraugāmi jau pa lielu gabalu. Kad piegāju tuvāk, tur bija dīķis, kur peldēja pīles, ceļmalā stāvēja gaŗš krogus. Tur uz kodu desas un kriņģeļus. Un tad iesākās ceļojums caur meŗu septiņi kilometri, tur uznāca tik liels lietuss un tumsa, ka brienot pa lielceļu, nemaz vairs nevarēju izšķirt bedres no uzkalniņiem — ūdens peļķes visu bija izlīdzinājuŗas kā asfalta trotuāru. Tikai brienot ūdens tā šļakstēja, ka kāda pūce ceļmalas krūmos sāka vaidēt.

Nonācis pie Strenču tilta, satiku kādu vīru. Tam uzprasīju ceļu un aprunājos par Strenču pilsētas lielumu.

«Iedzīvotāju ar visiem trakajiem būs tā kādi tūkstoŗi divi, bet grāmatu bode ir viena pati, tā pieder Gustavam, vecam lāga vīram. Ejiet tik' iekŗā, izdariet savu darīŗanu un brauciet laimīgs tālāk.»

Kā vīrs bija mācījis, tā arī notika. Gustavs, lāga vīrs, ar brāli, kas palīdz grāmatas pārdot, man izrādīja savu grāmatu bodi un spiestuvi un vēl palaida uz staciju. Ar pusnakts vilcienu braucu atkal tālāk.

Valkā man patika tas, ka tur no stacijas pirms jāiet pa jauku meŗu, kur eglēs šalca vējš, un tad ārā uz jaunu gaŗu ielu. Tālu, ielas otrā galā, redzami divi baznīcu torņi; viens šaipus robeŗas, bet otrs, kur tobrīd, kad izgāju uz gaŗo ielu, pulkstenis apsīta septiņi — tas īgauņu zemē.

Rauska, vecākais Valkas grāmatnieks, man izstāstīja, ka pirms kaŗa, kad vēl nav bijusi īgauņu robeŗa priekŗā, bet visa Valka administrāţīvi skaitījusies par latvieŗu pilsētu, savu grāmatu bodi turējis paŗā centrā, tur, kur es teicos dzirdējis torņa pulksteni sitam. Tikai pēc pilsētas sadalīŗanas pārnācis pāŗ Varŗupīti, apmeties jaunajā Valkā, Lugaŗu pagasta gruntē, uzcēlis māju, ierīkojis

spiestuvi, grāmatnīcu un izdevniecību, izdevis vienu, otru grāmatu un nedēļas avīzi «Ziemeļ-Latvija» un kalendāru Laiks, kas skaitās jau 18. gada gājumā.

Gromulsons, otrs Valkas grāmatnieks, tirgojas jau divpadsmit gadus. Viņš, redzams, lielu vērību piegriež labām grāmatām, šādas tādas nemaz nelaiž savā bodē iekšā.

Pie Varžupītes kādā klusā ieliņā satiku Mierlaiku puikas draugu, par kuŗu, toreiz iedami no Liepājas uz Grobiņu, īsa laika pēc, runājām, ka viņš tirgojas ar īstām un neīstām blakšu zālēm. Šoreiz viņi abi ar civilsievu nesa lielu paunu.

Un «mazais bānītis» gāja tālāk.

Ape ir apmēram pusceļā starp Valku un Alūksni. Dzelzceļš nav ne īsti «mazais bānītis», kā Dundagas, ne arī tik liels kā lielais. Uz tās līnijas konduktori bārdi dzen laikam tikai vienreiz nedēļā, sestdienās, un vilciens katrā stacijā atpūšas un tad tikai iet atkal tālāk. Tā kā to dienu bija piektdiena, tad konduktoru bārdas rugāji sasnieguši garāko mēru, bet labsirdība un izpalīdzība tādām šaursliežu dzelzceļa konduktoram ir sevišķi liela, to dzirdēju no citiem pasažieriem, to piedzīvoju pats.

«Pastarājaties vien, izdarīsiet savas steidzamākās darīšanas, un ar šo pašu vilcienu laidīsim tālāk,» konduktors man labsirdīgi atbildēja, pabraucīdams savus bārdas rugājus, kad apprasījies par Apes pilsētas lielumu, attālumu no stacijas un vilciena stāvēšanas laiku.

Kad izbraucām caur Igaunijas teritoriju, vagonus atkal atslēdza, un Ape bija klāt. Atstājis savas liekās pekeles labsirdīgā konduktora uzraudzībā, es steidzos pa taisnāko ceļu pie Altmaņa jaunkundzes, kas ir tikpat kā vienīgā Apes grāmatniece. Nesen kā pārceļojusi no Krievzemes un, cik īsās sarunās novēroju, ļoti inteligenta grāmatniece; daudz lasījusi. Zināja Ķipariņus oriģinālā tīri no galvas. Otrs grāmatnieks Blūms, gados rēķinot, tīri vai vecākais Latvijā, tas neielaidās itin nekādās darīšanās, aizbildinādamies, ka ļaudis Apē grāmatas nepērkot.

Kā konduktors bija teicis, tā arī izdevās; pasteidzoties atpakaļ uz staciju, ar to pašu vilcienu braucām atkal tālāk.

Alūksnē nonācu vēlā tumšā vakarā un taisni tādā reizē, kad grāmatnieks un nedēļas avīzes «Malienas Ziņu» izdevējs Pastalnieks taisījās svinēt savas avīzes 400. numura iznākšanas jubileju. Redaktors Cālītis par to pastāstīdams jau vakarā, arī mani tā puslīdz ielūdza, piekodinādams, lai tikai ierīkojos tā, ka rītdien taisni pulkstens pusvienpadsmitos iegriežos Pastalnieka grāmatu tirgotavā, tad pats izdevējs katrā ziņā ielūgumu apstiprināšot.

Kā runāts, tā darīts: otrā rītā, tiklīdz sāka atvērties tirgotavu durvis, es pasteidzos apskriet citus grāmatniekus, lai līdz pusvienpadsmitiem tiktu pie Pastalnieka.

Ķelle-Kundziņš, kungs un kundze, kuŗu grāmatnieku radu raksti sniedzas diezgan tālā pagātnē, manu somu tā puslīdz patukšoja. Ābele jauns grāmatnieks, Tukuma Ābeles brālis, ieceļojis kaŗavīru gaitās — un tā palicis kaŗa dienestā, bet pa vaļas brīžiem palīdz savā tirgotavā kundzei patirgoties. Kalniņš visjaunākais, arī ieceļojis — no Bauskas. Par visiem trim viņi manu somu gandrīz iztukšoja, no tā spriežams, ka Alūksnē grāmatas lasa.

Kad iegriežos Pastalnieka tirgotavā, pulkstens bija taisni pusvienpadsmit. Pats šefs un redaktors jau priekšā — tūliņ ielūdza mani uz karstu stipru tēju un kā Rīgas grāmatnieku iepazīstināja ar savas avīzes līdzstrādniekiem. Līdzstrādnieki un brīvprātīgie korespondenti bija sabraukuši no apkārtējiem pagastiem tirgū kaut ko pārdot vai nopirkt, un reiz pēc četri simti nedēļām satikties pie avīzes šefa. Viens teicās atbraucis no Gaŗjures.

«Vai kāds zin, kā tas vārds «Gaŗjure» cēlies?» Nē, to neviens nezināja.

«Visi gudrie taču vēl nav kopā,» teica Pastalnieks, «kamēr tie sanāk, lūgtu, ciemiņi, tikmēr pa starpām iesim apskatīt drukātavu un manu jauno māju no ārpusēs. Pa to laiku arī cūkas cinkslis cepeša krāsnī pacepsies brūnāks; jaunais skurstenis negrib lāgā vilkt, tāpēc ar cepšanu iet tā lēnāk.»

«Mēra laikos tagadējā Garjurē izmiruši itin visi cilvēki, palicis tikai viens vienīgs gaŗš vīrs vārdā Juris; tā cēlies vārds Garjures,» izskaidroja pats jautājuma uzstādītājs no Garjures.

Kamēr citi ar lielāko interesi apskatīja preses virpes, es savukārt izšķīrstīju Pastalnieka izdotās pasaku grāmatas un Ģenovevu, bildēm pušķotu.

Pa tam nama māte aicināja, lai kāpjām pa stalažām augšā uz otru stāvu un sēžamies tik' pie galda, aizbildinādamās, ka vēl nav pagūts ietaisīt trepes un visās istabās grīdu. Pats šefs, augšā kāpdams, rūpīgi pieskatījās, lai kāds līdzstrādnieks nenokrīt.

Kad sasēdāmies pie galda, uzslavējām nama māti, kas ar visu skursteņa nevilkšanu cūkas cinkslī bija apcepinājusi tīri brūnu. Redaktors un visi līdzstrādnieki uzsauca augstas laimes, bet šefs tikai mudināja: «Pa starpām iedzersim.» Viena glāze tika iztukšota uz Rīgas grāmatnieka resp. manu veselību, bet laipnajai nama mātei par godu mēs visi nopietni pateicāmies un jautrības pēc pa jokam kori nodziedājām:

«Tūdaliņ, tagadiņ
Pastalniece dancos.»

Kad projām gāju, visi man piekodināja neaizmirst ierasties Alūksnē uz nākošo jubileju, ja nu ne ātrāk, tad uz «Malienas Ziņu» 1000. numura iznākšanas laiku. Kāds no brīvprātīgiem korespondentiem, gribēdams būt moderns žurnālists, vēl nosauca man pakaļ: «Ja negadās kāds negadījuma gadījums, uguns nelaime vai kāda cita ķeza, tad atkal tiksimies.»

«Pateicos! Tikai neaizmirstiet padot ziņu, tad būšu klāt,» es atbildēju, un steidzos uz staciju.

Lejasciems no Lizuma stacijas ir 21 kilometru. Uz turieni gāju kājām, pirms pa rindā stādītu vecu koku apakšu, tad pa baltu lielceļu.

Nepilnā pusceļā ir vēl viens miests pelēkiem lubu jumtiem — Vēlena. Tur neatradu nevienu grāmatnieku, tikai drusciņ atpūtināju kājas un tad gāju atkal pa balto lielceļu gar Gaujas līčiem tālāk vien, līdz vēlā vakarā nonācu Lejasciemā.

Medņa grāmatnīca patlaban likvidējās. Tur divas jautras skuķes Jautrīte un Lūciņa parādīja man ceļu uz Jaunzemja jaunkundzes grāmatnīcu.

Sarunājoties par grāmatām un bāŗa bērniem bija pienācis tik vēls un tumšs laiks, ka nevarēju gandrīz nekur vairs naktsmājas dabūt. Gan atradu kādu gaŗu krogu, vārdā «Gauja», bet iekšā netiku. Beidzot tomēr palaimējās sameklēt mazu ēdienu veikalu, tur bija daiŗa, sirsnīga jaunkundze Bruzēnu Rita, kuŗas smaidošais vaigs liecināja, ka nakts mājas, siltas vakariņas un laipna apkalpošana pilnīgi droŗa.

Rītu staigāju atkal pa to paŗu balto lielceļu atpakaļ uz Lizumu, kur pie paŗas stacijas iegriezos pie grāmatnieka Lauŗa, nodzēŗos, un tūliņ vilciens gāja uz Rīgas pusi.

Limbaŗus, Melnalkŗņa pilsētu, kuŗu viņŗ aprakstījis grāmatā «Murdā», nu viegli var sasniegt pa jauno dzelzceļu. Pirmo reiz braucot un skatoties pa logu, tikai nevar zināt, kuŗas tās «K», kuŗas «P» māju ielejas, kā viņŗ jubilejās savos anekdotiskos nostāstos par Limbaŗu jaunā dzelzceŗa būvēŗanu mēdz stāstīt. «Tādi paŗi krūmi, kā pie mums, Kurzemē,» kāda pasaŗiere, arī pirmo reiz uz to pusi braukdama, noteica. Pasaŗieŗu lielākā daŗa to rītu makŗķernieki un zvcjnieki ar visiem zvejas piederumiem, tāpēc sarunas vairāk grozījās ap zivīm un zivju rokā dabūŗanu dažādiem

paņēmienu, kas pa lielākai daļai ir jautri nostāsti, tāpat kā mednieku piedzīvojumi. Tā jautri tērējot, Limbaži drīz bija klāt.

Paucīts, vecais Limbažu grāmatnieks, izdevis pēc Jessena parauga Jaunatnes grāmatu seriju, tikai bez bildēm: Melnalkšņa «Puiku dienas», «Dorīte mazā melnkalnietē», «Zirdziņš gaŗausītis» un «Mežzemnieku puikas stāstus». Ar viņu apmainījāties grāmatām. Skolotāju grāmatnīcā vecākā pārdevēja Limbažu teātra trupas uzdevumā patlaban mācījās lomu, staigādama pa veikalu no viena gala uz otru. Veikalvedis patlaban nebija sastopams, to pagaidīdams aizgāju pie vienīgā Limbažu kolportiera Kalniņa, kuŗš tirgojās uz tirgus laukuma. Staigādams pa mājām ar grāmatu paunu, viņš ir salasījis diezgan daudz un dažādas retas grāmatas. Reižu reizēm kādas aizvedot uz Valsts bibliotēku. Kamēr tā apskatīju neredzētās grāmatas un dažādus rokrakstus, laiks bija iegriezies skolotāju grāmatnīcā un doties atkal uz staciju. Skolotāju kooperatīva bijušais pārzinis Kreijers mani uz staciju izvadīja taisni caur parku. Un vilciens gāja atkal tālāk.

Mazsalacē dzīvo vecākais grāmatu krājējs — tūliņ otrs pēc Misiņa, Cirīts. Dzīvo paštaisītā mājā, paštaisītā bodē. Tā kā visu vasaru būvējies, tad ar naudu gan gājis diezgan paslikti; tikai kā pagājušo nedēļu nopircis sev jaunu cepuri ar spožu širmi. Viņš nu to nenoņēma visu gaŗu vakaru.

«Ir nu gan daudz retas grāmatas,» es ierunājos, apskatīdamies visapkārt.

«Tu akurāt tāpat saki kā Prande, tas lielais Rīgas mākslinieks. Pagājušo vasaru viņš bija atbraucis uz Mazsalaci, pie manim sapirkās un tāpat teica, kā tagad tu saki. Jā, man ir gan retas grāmatas. Paskaties, šē ku' visi «Austrumi», šē ku' «Latviešu Avīze», šē ku' pirmā «Glika Bībele», šē ku' otrā «Fišera Bībele», šē ku' tā vecā Stendera «Augstās gudrības grāmata», šē ku'...»

«Cik gribētu par «Gudrības grāmatu?»

«Tev pa draugam lai iet pret 20 Tolstoja Sevastopoles aplenkšanām.»

«Sīt plaukstā.»

Kad pirmais darījums bija nodarīts, Cirīts mani aizveda uz savu pirtiņu. Tā bija pirtiņa kā visas pirtiņas; priekšīnā krāsns ar akmeņiem, kur uzvest gaŗu, dibenā lāva, bet blakus otrā pusē — visretāko grāmatu krātuve.

«Šē ku' ir tā retākā grāmata Latvijā. Lai tu varētu saprast, ka tas ir tiešām tiesa, šē ku', izlasi šitajā avīzē, šito gabalu: «Muziķis ar latvisku sirdi». Proties, tas ir Baumaņu Kārļa dziesmu krājums ar notīm «Līgo». Izdots Pēterburgā. Paša autora vāka zīmējums. Iekšā toreiz tikko sakomponētā «Dievs, svētī Latviju», «Nevis slinkojot un pūstot» un citas ievērojamas dziesmas. Palasi, palasi šē k', šito vietu avīzē,» to teikdams, Cirīts man pasniedza avīzi, kur bija rakstīts:

«Kad grāmatu sainis no Pēterburgas pienāca Rīgā (Kr. Baga grāmatu veikalā), to saņēma policija savā zināšanā un gubernatora ieceltā komisija lika grāmatu sadedzināt. Policisti stiepa «Līgo» krājumu uz Daugavmalu, kur pie gubernatora pils pelēki klusajā laukumā sagatavoja sārta un uzvarošiem smaidiem tukšgalvīši rakstīja aktu: Visā padevībā ar šo apliecinām, ka sadedzināts — iznīcināts «Līgo» ...

Tagad viens vienīgs eksemplārs glabājas Rīgā, Misiņa bibliotēkā...»

«Paga, paga,» Cirīts izsaucās, šai vietā manu lasīšanu pārtraukdams un paceldams savu jauno cepuri. «Otru eksemplāru var apskatīt Mazsalacē šē ku', Cirīša pirtiņā.»

«Cik par to gribētu?» es ieprasījos.

«Tev pa draugam lai iet par 150 latiem.»

To dienu laiks bija diezgan vēss, ilgi kravājoties sāka rokas salt. Cirīts teicās pirtiņu izurināt, lai es, Rīgas grāmatnieks, justos omulīgā garā.

«Paldies, paldies; es pa to laiku aiziešu pie citiem grāmatniekiem.»

Āboltiņš ir pavisam jauns grāmatnieks — jaunā bodē, bet pazīst grāmatas un rakstniekus. Celms, Natalijas Bundzes pēctecis, bija izgājis sava meža pārdošanas lietā. Vēlāki to satiku

viesnīcā pie tējas galda draugu pulkā. Stādīja mani tiem priekšā. Vairāk kā puse vārda pēc teicās mani pazīstam. Patlaban sarunas temats viņiem bija par Andrieva Niedras «Līduma dūmiem», pēc tam tās pārgāja uz ceļojošiem grāmatu zeļļiem — komisiju inkasentiem. Viens no galda biedriem izteicās, ka nu ar jaunā dzelzceļa atklāšanu bodniekiem uznākuši grūtāki laiki, kā līdz šim, kad Mazsalacei grāmatu zeļļi un komisiju inkasenti nav varējuši pietikt klāt. Tā pamazām nopietni jautrās sarunas pārgāja uz Āža krogu, baciļu kunga profesora Kirchenšteina dzimto vietu, kur nesen ienācis jauns krodzinieks.

«Interesanti,» es ieminējos.

«Ja sakāt, ka interesanti, tad varam jūs aizvest to apskatīt,» teica galda biedri, un mēs cēlāmies un gājām.

Garš krogus palejā, biezi mūri, mazi logi. Virs bufetes liela bilde ar uzgleznotu āzi. Jaunais krodzinieks bija runīgs. Viens no viņa viesiem ieprasījās: «Krodziniek, jums laikam iziet kāda ass malkas, kamēr tā riktīgi iesilda telpu?»

«Pusotras ass,» krodzinieks atbildēja.

Atceļā vēl iegriezāmies «Latviešu biedrībā». Man tur bija jāierakstās lielā viesu grāmatā. Tur kāds vīrs svinēja savu trešo pusotra mēneša nesmēķēšanas jubileju.

Pa tam Cīrītis pirtiņu bija izkurinājis. Abi divi pērdamies salīgām reto grāmatu «Līgo» par 50 latiem.

Kad nopērušies iegājām atpakaļ bodē, Cīrīša kundze, ienākdama no ielas, izsaucās: «P ... māju mantinieki sabraukuši no malu malām. Visas iebraucamās sētas pilnas, citi pat no Igaunijas ieradušies.»

«Ūja, ūja, kundze, kas nu tik nesmuki runās,» es teicu.

Jāpiezīmē, ka tālākos burtus aiz lielā P nemaz nav brīv rakstīt.

«Tā nav nekāda nesmuka runāšana,» kundze atbildēja. «P. taču ir lielas mājas, pats saimnieks nu ir miris, mantinieki sabraukuši, un vārda pēc manta taču radu starpā nepaliks nedalīta.»

«Ak tad tā tā lieta, es atkal biju iedomājies, ka Melnalksnis, Rīgā stāstīdams par mājām ar tādu nosaukumu, anekdotiskus jokus vien taīsa.»

Pie karstas tējas un interesantām sarunām, kas visu pusnakti grozījās ap vecu retu grāmatu uzpirkšanu un braukāšanu ar Cīrīša zirgeli pa tālām lauku mājām tām pakaļ — laiks pagāja patīkami un ātri.

Rūjiena no Mazsalaces taisni pa dzelzceļu ir kādus 16 kilometrus tālu. Kad nogāju uz mazo Mazsalaces staciju, lai brauktu turp, uzgaidāmās telpās viena vienīga pasažiere bija priekšā. Viņa patlaban skaitīja ceļa naudu. Pārskaitot to vēlreiz, viņa noņurdēja:

«Pietrūkst un pietrūkst biļetes nauda līdz Rūjienai: vakar bija, šodien nav.»

«Cik tad pietrūkst,» es ieprasījos.

«Desmit santimi.»

«Piestīķēšu,» es iesaucos.

«Tencinu, kungs, tencinu. Biju ciemoties te savā dzimtā pusē. Vakarīt iznācu ceļā, nopirku kriņģelus un tā nokavējos. Man jau tās kājas tādas klievas, nevaru ātri pāiet. Paldies, kungs, paldies, jau gribēju palūgt bānmeistaram, bet nu gadījāties jūs,» un viņa satvēra ar savu mazo roku manējo. «Redzat, roka man ir vairāk vietās salauzta un atkal sadzijusi, bet palikusi mazāka.»

«Vai kādreiz izkrietāt no ratiem?»

«Nē, kungs, mana krustmāte man stāstīja, ka es esot piedzimusi gluži vesela, bet māte mani daudzījusi gar sienu, kā ļauni ļaudis nosit kaķēnus. Bet tas jau, kungs, ir lielus gadus atpakaļ: pa vecajiem Jāņiem man paliks pilni 53 gadi. Tagad es dzīvoju Rūjienas nabagu mājā.»

Rūjiena ir pilsēta pelēkiem šķindeļu jumtiem. Vecākais grāmatnieks saucas Bredits. Tad vēl ir Skolotāju grāmatnīca, Šķiņķis. Miķelsons ir redzamākais Rūjienas grāmatnieks: pašam sava spiestuve un izdevniecība «Uguntiņa». Sakrājis Rūjienas teikas un nostāstus. Bez tam liels bitenieks, sarakstījis un izdevis grāmatu «Pirmais gads dravā». Mani uzlūdza ciemos pie medus ēšanas, kas pēc nakts izstaigāšanās pa Āžu krogu un izpēršanās Cirīša pirtīnā — diezgan labi garšoja. Bet pienāca laiks doties atkal uz staciju.

Salacgrīvā pie mana ceļa pēdējā resp. tūkstošā grāmatnieka Ozola tik viegli nevarēju pietikt, jo dzelzceļš tur nepieiet. Vistuvākā stacija būtu Ainaži, bet tad jāiet kājām kādi 13 kilometri pa lielceļu vai jābrauc pa jūru ar kuģi. Tālākā stacija ir Limbaži, un tad 43 kilometri ar autobusu. Es izvēlējos pirms tālāko ceļu, lai īsākais — kājām uz Ainažiem paliktu pašās beigās, kad grāmatas vairs nebūs paunā, bet tikai vieglas piezīmju lapiņas gan kabatā, gan somas dibenā par visiem tūkstots grāmatniekiem. Lai būtu cik atminīga galva kādam būdama, bet redzot pa visu gaŗo ceļu tik daudz visādas sejas, visādās vietās, vajadzēja šo un to, šur un tur atzīmēt vai nu norēķinu grāmatas tukšajā malā vai «Malienas Ziņu», «Talsu Vēstneša» vai kādas citas mazpilsētas avīzes slejās, vai dažkārt pat uz sērkociņu kasteles dibena. Viss tas bija darīts ar gudru ziņu, jo man nekur nepatika nostāties, teiksim, kāda bodnieka priekšā ar piezīmju grāmatu rokā un teikt: «Es gribu par jums rakstīt grāmatā.» Mana rakstīšana bij, kur tik' pagadās un tā nu tādas aprakstītas strēmeles sakrājušās diezgan paprāvs žūksnis, kas, salīdzinot ar grāmatām, tomēr diezgan vieglas. Pašķirstot visas mazās piezīmes, tad tikai atminējos, ka esmu pavisam piemirsis apciemot Pantevicu Aknistē un Maldoni Stāmerienā.

Limbažu-Salacgrīvas autobuss jāgaida līdz vakaram, bet es biju jau piebraucis priekš pusdienas. Tā kā Limbažu grāmatniekus jau reiz biju apciemojis, tad īsa laika pēc iegriezos aprunāties par kariem pie sava Alūksnes paziņas redaktora Cālīša, kas pārcēlies pie «Limbažu Vēstneša». Kad tur tiku tikām bijām izrunājušies, iegāju Skolotāju grāmatnīcā. Tur Limbažu teātra primadonna Elziņa patlaban mācījās Maldu Mildas sapņojuma galveno lomu.

Sarunās par manu tūkstošo grāmatnieku Salacgrīvā un gaŗlaicīgo gaidīšanu līdz vēlam vakaram, lai uz turieni sāktu braukt, nācām pie tāda slēdziena, ka es savu grāmatu somu nodošu aiznest kaimiņu bodnieci madamai, kas brauks uz rītdienas Salacgrīvas gada tirgu tirgoties ar zābakiem, bet es pats iešu, lēnām steigdamies, pa lielceļu uz priekšu, kamēr mani autobuss panāk. Joku pēc apsolījos, Elziņai par labu iedomu ar to pašu madamu no tirgus atsūtīt kādu pēperkoka vīriņu vai gailīti.

«Turieties tikai pa labi roki, tiklīdz pāriesiet pār Donavas upes tiltu, citādi var iznākt, ka noejat uz Vangažiem,» pamācīja mani veikala pārzinis Seglinieks.

«Es taču negribu iet uz Turciju, bet uz mūsu pašu Salacgrīvu,» es savukārt piebildu.

«Gluži pareizi, uz Salacgrīvu ejot jāiet pār Donavu, jo tā ir upe, kas savieno Limbažu Mellezeru ar Dūņu ezeru. Pie kam, blakus minot, šai upei ir tāda īpašība, ka tās straume reizēm tek uz vienu pusi, bet reizēm uz otru pusi. Donavas nosaukumu tā ir dabūjusi krievu-turku kara laikos, kad toreizējie kara gājēji stiprinājušies tanī gaŗajā krogū «Pļevnā», kas pie Donavas tilta paliks pa kreisi roki.»

To teikdams, Seglinieks un Elziņas jaunkundze mani izvadīja pa durvīm un parādīja, pa kuŗu ielu jānogriežas uz turku krogu, un es pacēlu savu cepuri.

Kad biju pārgājis par ieleju, kur abās pusēs ir ezeri, krustceļos bija ceļa rādītājs ar uzrakstu: Ainaži 57 kilometri — Salacgrīva 43.

Un ejot arvien tālāk palika Limbaži, un arvien zemāk laidās saulīte. Uz tā ceļa nav neviena kilometru staba, kas dažkārt vientuļam gājējam ir kā mīļi draugi: kamēr viens kaut kur no

krūmmales to pavada, otrs aiz kaut kāda šķūņa to jau sagaida. Tur bija tikai balts lielceļš un telefona stabos to dienu dziedāja vējš.

Kad pametot acis atpakaļ, bija jau ieraugāma vakara zvaigzne, mani panāca kāds braucējs. Es pacēlu cepuri, viņš pieturēja zirgu un teica: «Lūgtu, sēstaties tik' iekšā, pavedīšu gandrīz līdz pašai Katrinai.»

No Katrinas līdz Salacgrīvai ar autobusu bij tikai viens laidiens. Kad tur nobraucām, bija tumša nakts. Pilsētā jau visi gulēja, tikai jūrā dzirdēja viļņu šļakstēšanu un bākā bliņķoja uguns. Pilsēta ir Salacas upes vienā un otrā pusē, pāri upei ved koka tilts, kur stāv sargs, kam jāmaksā 2 santimi tilta naudas. Gada tirgus tiek noturēts vienreiz vienpus, otrreiz otrpus upes. Lai būtu tuvāk rītdienas tirgum, nakts māju es saņēmu tirgus pusē.

Otrā rītā jau mazā gaismiņā tirgū bija ieradušies divi Kurzemes tirgos nesastopami grāmatnieki: Cirītis no Mazsalaces un Kalniņš no Limbažiem. Cirītis pats stāvēja lielceļa grāvī, bet viņa grāmatu galdiņš ceļa malā. Jau tā nebūdam nekāda gaŗa auguma vīrs, pats viņš bija tikpat kā neieraugāms, tikai viņa jaunā cepure kustējās virs galda. Nomešanās lielceļa malā darīta ar gudru ziņu, lai būtu redzamākā vietā, bet tirgus kungs lai nevarētu pieķerties par lielceļa aizsprostošanu, jo īstās tirgus būdu rindas bija ierīkotas lielceļa abās pusēs uz nopļautiem laukiem.

«Jāsastarājas ir, lai tieku vismaz no jauniem ārā,» Cirītis teica, «12 latus vajag apgrozīt, tad tikai būs izdevumi segti: galdiņa īrēšana, tirgus vieta, neieskaitot visu nakts braucienu ar zirģeli no Mazsalaces.»

Kalniņš, vienīgais grāmatnieks uz riteņiem, bija ie braucis starp divām priedēm, sacēlis ilksis gaisā, bet zirgu palaidis ganībās. Grāmatas viņš izstatījis ratu skārēs, kas bija apklātas ar brezentu, vienīgi riteņi neapsegti.

«Kāpēc neapsedz riteņus?» es ieprasījos, «jo tā kāds puika var vēl nosmērēt ciskas.»

«Man ir tāda atļauja, inspektors teica, ka uz galda nav brīv. Es tāpat kā Limbažu tirgū.»

Rīgas grāmatnieki, Čubučabu un Smila, par tādu Limbažu ierīci sāka smieties. Kalniņš saskaitās un parādīja savu tirdzniecības zīmi, kur bij iesprausts vārdiņš «izvadānot,» tāpat kā citiem tirdzniekiem.

Gaišā saules laikā iešana pār tiltu uz upes otru krastu tiešām bija jauka: plaša upes grīva, koka tilts, zila jūra, bāka zaļos kokos, sudraba kaijas.

Ozols ir tukumnieks; tur apprecējis pie Silenieka mācījušos grāmatnieci, uz Vētras dziesminieka ieteikšanu atnācis un atvēris vienīgo grāmatu tirgotavu Salacgrīvā un nu tirgojas ar grāmatām, audzina puiku, dzejo un raksta romānus ar pseudonimu Veids. Pati nama māte mani pacienāja ar karstu kafiju. Kamēr to pūtu un dzēru, nama tēvs palasīja man priekšā vienu dzejoli no savas dzeju grāmatas: «Lai top». Vienu nodaļu no jaunā romāna rokrakstā, «Zeme sauc», kuŗš tikšot iespiests «Brīvajā Zemē». Iedāvināja savu stāstu grāmatu «Kalngales mācītājs», kuŗu pagājušās Lieldienās Baznīcas virsvalde godalgojusi ar pirmo godalgu. Pa tam kafija bija padzisusi un izdzerta un iestājusies diezgan vēla pēcpusdiena.

Kad gāju atkal pār koka tiltu, lai dotos uz Ainažiem, saulīte taisījās jau grimt jūrā. Man bija jāiet pa to pašu lielceļu, kur Cirītis grāvmalē tirgojās ar grāmatām, gaŗām iedams es viņam uzprasīju:

«Nu, vai tiki no jauniem ārā?»

«Tiku gan, kasē jau ir 16 lati, un vēl viens puika skatās Lidojumu ar Sudraba mākonī. Māte gan puiku aprāj, teikdama, ka par niekiem naudu nevar tērēt, bet puika, tāpat kā es savās puiku dienās, kad mani jau iesauca par grāmatu Cirīti, pie grāmatu galdiem vien stāv.»

Es savukārt Cirītim vēl pateicu, ka tādi Vidzemes gada tirgi ir daudz bēdīgāki, kā Kurzemē. I ne salīdzināt nevar. Kurzemē jautri ļaudis brauc ar karuseļiem, skatās cirkū un pērk grāmatas, lejerkastes spēlē un prieki kūsa visapkārt.

Lielceļš uz Ainažiem ved pa zaļu mežu vien. Kreisajā pusē vietu vietām pa koku starpām paspīdēja jūra, bet saulīte laidās arvien zemāk, līdz beidzot nogrima jūrā.

IESĀKTA, BET NEPABEIGTA NODAĻA PAR MANIEM LĪDZGAITNIEKIEM

Šī nodaļa no sākuma nemaz nebija domāta rakstīt, bet pašās beigās Emīls Skujenieks uzstājās, ka pēc simts vai simts un sešu grāmatu iznākšanas, kur dalību ņēmuši 18 tulkotāji, 5 oriģinālu rakstnieki un 15 mākslinieki zīmētāji, katrā ziņā vajagot arī par tiem vienu nodaļu uzrakstīt un sarīkot kādu jubileju.

Tā kā pats par sevīm neviens lāgā negrib sliktu rakstīt, bet labu var uzskatīt par lielīšanos, tad jubilejas nodaļas rakstīšanu uzņēmās Skujenieks pats. Man tikai atlika padomāt par nodaļas pušķošanu ar bildēm. Tūliņ sadabūju neredzīgo Zirnīti, kas mūsu izdoto Veļezera «Laika grāmatu», visus piecus gada gājumus izpārdevis gandrīz viens pats, un turpat 20 gadi no vietas, mūsu ielas stūrī pavadīts uz tramvaju. Lāgā negribēja man līdzī nākt, jo pāris nedēļas atpakaļ viņš nelaimīgā kārtā iekritis caurumā ielas elektrisko kābeļu meistaram taisni virsū un drusciņ apdauzījies. Beidzot viņu aizvedu Norīša un Draugu mākslinieku darbnīcā, lai Jēgers jeb Jūrasteters uzzīmē tāpat ar visām karbām.

Kad Skujenieka jubilejas nodaļas raksts bija gatavs, lai es pats to cienīgāki varētu noklausīties, palūdzu jurnieku Treisneri, kas pie mums piedzīvo, lai nolasa to man priekšā. Piezīmējams, ka Treisners, vecākais kuģa mašīnu smērētājs, piedalījās Hercoga Jēkaba pirmā braucienā jeb fārtē uz Ameriku un atpakaļ, reizē ar rakstnieku Vili Veldri. Visu brauciena laiku no šā gada 10. maija līdz 30. jūlijam klausījies uz kuģa klāja viņa jūsmīgos rakstus par apsēšanos uz priežu celma okeana vidū, kamēr abi reizē nu nokāpuši malā.

Skujenieka jubilejas raksts, par Jaunsudrabiņa bārdas nogriešanu un divām forelēm, par Jēgera pārkrustīšanos Jūrastetera vārdā, Norīša — Mežavalzivs, Andreja Upīša — Kurmjā, bija tik interesants, bet tik garš, ka Treisners to lasīdams aizmigās.

Lai vienas, kaut arī garas nodaļas pēc grāmatas iznākšanu uz Liepājas Annas tirgus laiku nenokavētu, vienīga, kas no īstas jubilejas nodaļas šeit iespiests — neredzīgā Zirnīša bildc. Kā redzams Jēgers jeb Jūrasteters to steigā atstājis tāpat ar zīmuli kā uzmetis, kamēr citi mākslinieki savus zīmējumus iztaisījuši ar tušu. Bet jubilejas nodaļu visā pilnībā par visiem līdzstrādniekiem, kas vēlas, var izlasīt rokrakstā, jo katalogā uzskaitīti tikai viņu vārdi.

BEIGU PIEZĪMES

Un nu beidzot pārlasot korrektūrā šo grāmatu no paša sākuma līdz šai vietai, jāsaka, ka gluži viss, kas uzrakstīts, nu vairs neatbilst īstenībai. Tā, piemēram, pie Piltenes nu varot piebraukt pa ūdens ceļu. Daiļā jaunkundze Kandavas-Sabiles lielceļmalas bodītē tur vairs nava: aizceļojusi, apprecējusies vai kāda cita nelaime notikusi, to neviens nezina. Māja, kuŗā bija mana pirmā grāmatu bode, noplēsta. No 1000 grāmatniekiem kādi 16 miruši. Miris arī mūsu pirmais redaktors Pīpiņš,

pirmais burtlicis Laurīts un pirmais sējējs Vinters. Arī lielais Rainis, «Grāfa Monte Kristo» tulkotājs, un Zēgners, «Viktorijas» ilustrators, miruši. Tāpat mans lielākais draugs un padoma devējs Upmanis, kā man ir sevišķi žēl un patiesi liels pietrūkums.

Liepājā, Annas tirgū, 1939. g.

A u t o r s.

ATA FREINATA GRĀMATU IZDEVNIECĪBA
Rīgā, Brīvības ielā 64/66

godalgota par vērtīgām, mākslinieciskā ietērpā izdotām grāmatām:

1930. g. Tīrzas lauksaimniecības biedrības izstādē ar **I godalgu**;
1932. g. Ventspīlī, Kurzemes centrālbiedrības izstādē ar **sudraba medaļu**;
1932. g. Alūksnē, Annas lauksaimniecības biedrības izstādē ar **I godalgu**;
1932. g. Bauskā, Zemgales lauksaimniecības centrālbiedrības izstādē ar **zelta medaļu**;
1933. g. Jelgavā, Zemgales lauksaimniecības centrālbiedrības izstādē ar **zelta medaļu**;
1933. g. Krustpilī, Krustpils un apkārtnes lopkopības biedrības izstādē ar **I godalgu**;
1933. g. Edoļē, Kurzemes lauksaimniecības biedrības izstādē ar **I godalgu, diplomu**;
1934. g. Tīrzas lauksaimniecības biedrības izstādē ar **I godalgu, ar zelta medaļu**;

Džeksa Londona raksti. Glusretis izdevums.

J. Zihruļa, V. Petščaka, Aušras Stujnas un E. Stujeneča tulkojumā.
Glusretējuči: Ed. Melbards, R. Krause, G. Dīzmaniš, V. Apšis, V. Puširevskis.

I. sējums	Deģošā Deņasgaļma	○*)
II. "	Kad sentīgu afīnī runā	"
III. "	Mahrtinīg Jdenš	"
IV. "	Schgeļejums ar „Apšilbinošho“	"
V. "	Pirms Adama laiķem	"

VI. sējums	Baltais Jānis	
VII. "	Jāhnis Meeshaagrauds	"
VIII. "	Dienvidjuhras raksti	"

*) Ar aplīti (○) apzīmētās grāmatas izpārdotas.

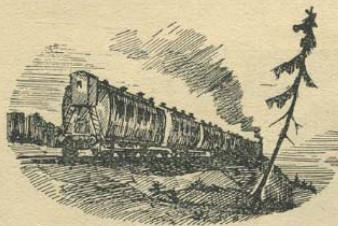
IX.	fehjums	Epehle	○
X.	"	Zuhras Wils	"
XI.	"	Sehgelejums ar Snarku	"
XII.	"	Mehnejs eeļeja. I. daļa	"
XII.	"	" II. "	"
XIV.	"	Ataīta	"
XV.	"	Eweineeta pahrluhta peedfihwojumi	"

Ceļeeti 6 loppfehjumos. Pilnigs komplekts no I.—XI. mahflineeka
G. Dizmana pusaubekļa wahkos un aplofnē.

Knuta Gamsuna raksti.

I.	fehj.	Jaunā Geme. Romans. M. Ruzel tulkojums. Wahku un winjetes fihmeis G. Dizmanis	○
II.	"	Pans. No leitenanta Toma Glahna papiriem. Jahna Jaunjudrabina tulkojums, winjetes un wahka fihmeis	"
III.	"	Wiktorija. Mihlešības fihstis. L. Šalbes tulkojums. Segnera wahks un winjetes	"
IV.	"	Ēm rudens swaigsnēm. Zefineeta fihstis. Lejas-Kruhmina tulkojums. A. Pusirewsta wahks un winjetes	"
V.	"	Klaidonu gaitās. Stahsti un meti ar A. Pusirewsta ilustrācijām tofgreecjumā. Lejas-Kruhmina tulkojums	"
VI.	"	Mihlas wehrgi. Noweles. Lejas-Kruhmina tulkojums. Wahku un winjetes fihmeis un tofā greecis A. Pusirewstis	Es 1,—
VII.	"	Zuhmotajās. Romans Lejas-Kruhmina tult. Wahku fihmeis un tofā greecis A. Pusirewstis	" —,80
		Ceļeeti loppfehjumos, mahflineeka A. Pusirewsta fihmetos talifo wahkos fahjās	○

Ata Freinata Wahzfemē. Latwju gubsteka peedfihwojumi pajaules karā. Ar 28 Krauses ilustrācijām, no tām 3 uz atfemifidām lapām, fahjās. Fhja laikā fchis darbs nodruftats trihs reizes: 1. reif „Lufuma Balī" (fahfīnats), 2. reif fchurnalā „Domas" (pa nodalai). 3. reif grahnatā

Ata Freinata — Tukums 1905. Vēsturisks stāsts. Ilustrējis K. Krauze
R. Seļa — Leišmalē. 1905. gada tēlojums. Ilustrējis G. Dicmanis

Waltera Skota wehsturiſkee romani.

Alwenho. Romans no ſeno brunineeku laiſeem. No anglu walodas tulſojis J. Zihruſis. Iluſtrejis A. Upſits. 17 iluſtrazijas un wahſs kraſjās

Kwentins Dorwards 1. Wehſturiſks romans 2 grahmatās. Iluſtrejis un wahſu kraſjās ſihmejis A. Upſits

Cefeetas A. Upſiſcha ſihmetos ſaliko wahſos kraſjās, Alwenho (atſewiſchti), Kwentins Dorwards (abas datas kopſehjumā)

Luija Wolleſa.

Staifats Deewš. Stahts par Meſſiſas eekaroſchanu. Wahſu un wiſjetes ſihmejis K. Krauſe. No anglu walodas tulſojis J. Zihruſis. 44 iluſtrazijas pehz Doplara un Leitemana

J. Genſena — Schuhdonis. Stahts par pirmo zilweku. Tulſojis Andrejs Upits. Iluſtrejis un wahſu kraſjās ſihmejis A. Upſits. (20 iluſtrazijas)

W. Kingſtona — Fernanu wirſaitis Manto. Stahts par ſeno Veru walſti un ſaujām ar ſpanceem. J. Zihruſa tulſojumā. Iluſtrejis un wahſu kraſjās ſihmejis F. Vange

A. Dimā — Grafs Monte Kriſto. Romans J. Raina tulſojumā, bogatigi iluſtreis, neſatſhinats iſdewums 2 iſdewumos. Pirmais iſdewums iſpahrdots. Otrs wahſs nedauds eſſem- plaros à Ls 1,— Ls 6,—

Cefeets 2 kopſehjumos, mahſſilneeta A. Upſiſcha ſihmetos ſaliko wahſos Ls 10.—. Wahſi ween Ls 2.—.

K. Valantaina — Koraku ſala. Stahts par ſweichām ſalām, meſchoneem un juhras laupitajeem. No anglu walodas tulſojis J. Zihruſis. Iluſtrejis un wahſu kraſjās ſihmejis A. Buſſerwiſtis

Echarla de Roſtera.

Puhzeſſpeegels un Jehrs Maigums. Paſa- tains ſtahts par winu waronigeem, jau-

treem un flaweni dehtaineem peedfihwo-
jumeem Glandrijā un zitās semēs. Tulkotjs
Jānis Jaunjudrabiņš. Mašarela tot-
greesumi. Wahtus krašjās un iniziatūs
fihmejis un tofā greejis Indriķis Seberinš.

Šis grahmataš autora šitgabū beeminas deenu 1927. g.
augustā swineja wišā grahmataš laštaju pašaulā. Šim
swinibām peeweenojamees ari mešs, grahmataš ištodami ne-
šaišfinatu un šewiški glihtu. Aldarinadami ta laita drufas
mahtsi, grahmataš eespeedām leelā formālā, uš šewiška pa-
pira, leeleem burteem un iniziateem krašjās, 5 grahmataš.

Katra grahmata Ls 1,—
Eseetas fopfehjumā, greinos granitol wahtos, šelta isro-
tajumeem un ilustretām preešlapām " 8,—

Šhila Werna fantastifsee romani.

Juhras dibenā. Zefojums ap pašauli šemubdens fugi. Frantšhu
finatništās atademijas gobaļgots romans 3 grahmataš.
Andreja Upiša tulkojumā ar 84 ilustrazijām pehz Denewila
un Riufihmejeem. Wahtus krašjās fihmejis A. Puširewstis.
Eseetas fopfehjumā, mahtšineefa A. Puširewsta fihmetos
šalito wahtos O

Notšehpumu šala. Romans 4 grahmataš. No frantšhu walodas
tulkojis Andrejs Upits. 80 ilustrazijas pehz Ferata fihme-
jumeem. Wahtus krašjās fihmejis A. Upits "

Up jemes lodi 80 deenās. Andreja Upiša tulkojumā. 20 ilu-
strazijas A. Upiša wahts "

Uš seemetpolu. Kapteina Harterala peedfihwojumi. Romans 3 grah-
mataš. 1. grahmata — Uš nefinamu šahli. 2. grahmata —
Ledus tuffnefi. 3. grahmata — Bee seemetpola. No frantšhu
walodas tulkojis Andrejs Upits. Ilustrazijas pehz G. Riou
fihmejeem. A. Upiša wahts Ls 1,—. Kopā Ls 3,—
Eseetas fopfehjumā greinos mahtšineefa A. Puširewsta fih-
metos šalito wahtos " 5,—

Enija Gallē—Welna šapteiniš. Romans 2 grahmataš. Winjeteš
un wahtus krašjās fihmejis Ed. Melbaršs un A. Jegers O

J. Grihšina—Wahrnu eelaš republika. Šahiti. Ilustr. A. Krause "

R. Džovagoli — Spartaks. Vēsturisks romans. Andreja Upiša tulko-
jumā. Ilustrējis A. Apsitis. 7 grāmatas ā Ls 0,50. Kop-
sējumā 3,50
Iesjeta greznos wākos 5,—

Piera Loti — Islandes zvejnieks. Romāns. No franču walodas tul-
kojis J. Bērziņš. 31 ilustācija pēc E. Rido zīmējumiem. N.
Puzirewska wāks 1,30
Iesjeta greznos wākos 2,—

Dāvida Kera — Uz Vasko da Gamas kuģiem. Pa nezināmo okeanu.
J. Čirula tulkojumā. Ilustrācijas pēc J. K. Burgess'a zīmē-
jumiem. Wāku zīmējis O. Noritis O
Iesjeta greznos wākos "

- B. Travena — Kokvilnas plūcēji.** Meksikas klaidoni. Tulkojis Emīls Skujenieks. Vāku un ilustrācijas zīmējis O. Norītis 1,20
- Marka Tvena piedzīvojumi.** Lielā amerikāņu humorista biografiski dati. Tulkojis J. Čirulis. Ilustrēts. Vāku zīmējis O. Norītis
- E. Glenviļa — Zulusi nāk!** Āfrikas bušmeņu mednieku stāsts. Bušmeņi jeb krūmu cilvēki — punduriši, līdzīgi Rulamaņa laiku baltajiem cilvēkiem, šo baltu dienu Āfrikas vidienā dzīvo klinšu alās un kokos, pārtiku medīdami saindētām bultām. Melnie Zulusu kaņi krūmu cilvēkiem uzbrūk, atspiezdami tos arvien dziļāk Āfrikas tuksnesī.
Aizraujošs stāstījums ar Bechtejeva ilustrācijām. Emīla Skujenieka tulkojumā. Vāku zīmējis O. Norītis 1,—

- Raidera Hagarda — Kēniņa Zālamana raktuves.** Āfrikas zīloņu mednieku piedzīvojumu romāns. No angļu valodas tulkojis J. Čirulis. Ilustrēts. K. Krauzes vāks 1,—
Iesietā greznos vākos ar aploksni 2,—
- F. Hukers — Tikai Džordžs.** Kā atradenis tapa par kovboju. Tulkojis Emīls Skujenieks. Ilustrējis Ed. Melbārds 0,80

Skaistākās Latv. tautas teikas un pasakas.

- I. krājums. Ilustrējis un vāku krāsās zīmējis O. Norītis ○
II. krājums. Ilustrējis un vāku krāsās zīmējis I. Zeberingš *
III. krājums. Ilustrējis un vāku krāsās zīmējis K. Krauze *

IV. krājums. Ilustrējusi un vāku krāsās zīmējusi Margarita Kovalevska	0,50
Iesietas greznā kopsējumā (I.—IV.) ar ilustrētām priekšlapām	3,20
V. krājums. Ilustrējis un vāku zīmējis mākslinieks V. Kras-tiūš	0,50

Skaistākās pasakas no visas pasaules I. Ar ilustrācijām. Tulkojis M. Rožleja. N. Puzirevska vāks krāsās	0,50
Skaistākās pasakas no visas pasaules II. Ar ilustrācijām. Tulkojis M. Rožleja. Rūd. Kronberga vāks krāsās	0,50
III. krājums. Ar ilustrācijām. Tulkojis M. Rožleja. N. Apsīša vāks krāsās	Darbā.
Iesietas greznā kopsējumā (I.—III.) ar mākslinieces M. Kovalevskas priekšlapām	3,—
Bilžu grāmata. Kā Tūtiņš un Rūtiņa ciemos brauca. Lai par raibo grāmatīgu bērniem butu prieks, Košas bildes devis Kārlis Krauze, mākslinieks, Gaitas pantos aprakstījis Emīls Skujenieks, Tautā laidis Atis Freinats, grāmatnieks	0,60

- O. V. Gails — Hansa Hardta lidojums uz Mēnesi.** Kurš gan zvaigžņotā naktī nav izjutis vēlēšanos pacelties pasaules izplatījumā un skatīt turienes noslēpumus vaigu vaigā? — Pārdošs sapnis! Un tomēr nē! Ar zinātnes palīdzību mēs tuvojamies tā piepildīšanai. Kā tas notiks? Par to mums stāsta šī grāmata! Aizraujošā stāstījumā autors mums rāda pirmo pasaules telpas ceļotāju piedzīvojumus un dēkas, nekur neaizklīzdams no zinātniski iespējamā. Tādēļ grāmatas autoru varam saukt par moderno, zinātnisko Zilu Vernu. Grāmata iznākusi vācu valodā 1928. gadā un jau tulkota 14 valodās.
- Latviski tulkojis K. Manis. Ilustrējis un vāku krāsās zīmējis Rūdolfs Kronbergs 1,30
Iesietā 2,—
- P. Rozeggera — Mežskolmeistara raksti.** Latviskojis Līgotņu Jēkabs ar autora īsu biogrāfiju un vērtējumu. Vāku un vinjetes zīmējis I. Zeberišs. Romānā attēlota ideālista tautskolotāja cīņi un dzīve Austrijas Alpos, bagāta ar īpatnējiem raksturiem un dziļi traģiskiem pārdzīvojumiem 1,50
Iesietā greznos māksl. Puzirevskā zīmētos kaliko vākos 2,50
- Žila Verna — Mazais kapteinis.** Ar 60 ilustrācijām. No franču valodas tulkojis Andreis Upīts. Vākus krāsās zīmējis O. Norītis. Skaistākais Žila Verna piedzīvojumu romāns trīs grāmatās à 90 sant. 2,70
Iesietā greznā kopsējumā 4,20
- Ata Freinata — Rīgas puikas Tukumā.** Vasaras grāmata. Vāku un ilustrācijas no dabas un laudim zīmējis mākslinieks K. Krauze. Bars nebēdīgu Rīgas puiku un Rūtiņa nejauši ticis ieslēgti preču vagonā un nokļūst Tukumā pie Milzu kalna. 1,—
- Žaņa un Zaka Taro — Zvejnieka Sambas kara dēkas.** Āfrikas nēģeru batalions tubabu frontē. Romāns. No franču valodas tulkojis Medards Olis. Ilustrējis O. Norītis 0,90

L. N. Tolstoja — Sevastopoles aplenkšana 1854./55. g. g. Ar ilustrācijām. Tulkojis M. Rožleja. A. Apsīša vāks krāsās	1,—
L. N. Tolstoja — Hadži Murats. No krievu valodas tulkojis M. Rožleja. Ar mākslinieka E. Lansere ilustrācijām. Vāku krāsās zīmējis N. Puzirevskis. Lielais krievu rakstnieks L. N. Tolstois 1850. gados bija virsnieks un krievu armijā piedalījās Kaukaza tautu iekarošanā. „Hadži Muratā“ viņš spilgti attēlo kādas Kaukaza tautas varonīgā vadona cīņas un bojā iešanu pielīdzinādams to sabrauktam dadzim celmalā. Piezīmējams, ka krievu ķeizaru laikos cenzūra bija strīpūsi „Hadži Muratā“ vietas un pat veselās nodaļas par krievu ķeizara Nikolaja I. un viņa kara spēka nežēlībām. Tagad to sniedzam pilnīgu	1,20
F. Čečetka — Hetmans Žižka. Čehu tautas brīvības un ticības kari XV. g. s. Vēsturisks romāns. No čehu valodas tulkojis St. Belkovskis. Ar čehu mākslinieka Černa ilustrācijām. Šajā populārā vēsturiskajā romānā tēlots husitu kustības laikmets — mazās čehu tautas varonīgās cīņas pret pāvesta algotņiem un karali Sigismundu. Te aizraujoši parādīti kauju skati, iedzīvotāju sacelšanās Prāgā un laukos, noklidušo karotāju sīrošana pa mežiem un nodedzinātām sādžām	3,—
A. S. Puškina — Kapteiņa meitina. Ilustrēta. Tulkojis Emīls Skujenieks. Vāku zīmējis A. Apsīts	0,80
A. S. Puškina — Dubrovskis. Ar ilustrācijām un biogrāfiskiem datiem. Veltīts autora 100 gadu nāves dienas piemiņai. Vāku krāsās zīmējis A. Apsīts	0,60
Rob. Lukss — Sniegos un tropu tvelcē. Latvju zēnu ceļojuma piedzīvojumi. Ed. Melbārda ilustrācijas un vāks	0,60
Džeka Londona — Zēģelējums ar Apžilbinošo. No angļu valodas tulkojis J. Cīrulis. Ilustrējuši K. Krauze un Ed. Melbārds	0,80
Ellins V. Sibai's — Omriģis un Nerla. Bronzas laikmeta stāsts. No angļu valodas tulkojis Jānis Niedre. Autors vinjetes. A. Apsīša vāks	1,—
Rolanda Vokera — Lidojums ar aeroplachtu „Sudraba mākonis“. Tulkojums no angļu valodas. Ilustrēta. Latviešu lasītājiem jau pazīstamais „Spoku salas“ autors attēlo piedzīvojumus lidojumā no Anglijas uz Indijas okeanu un cīņas ar jūras laupītājiem „Noslēpumu salā“ Iesietā	1,20 2,30
A. Hvolsona — Kipariņi. No krievu valodas tulkojis M. Rožleja. Ar mākslinieka P. Koksa 170 ilustrācijām. Vāku zīmējusi krāsās M. Kovaļevska. Brīnišķīga bērnu grāmata. Divdesmit septiņos stāstos rakstnieks aizrautīgi rāda mazo, draisko meža cilvēciņu gan jautros, gan bēdīgos piedzīvojumos Ziemeļu Ledus jūrā, Ķīnā, Indijā, Itālijā, Šveicē, Vācijā, Francijā, Anglijā, Beļģijā, Holandē, Austrijā un citās zemēs Iesietā	1,50 2,30
Jura Leimana — Čigāni. Pirmais čigānu rakstnieks, kurš sarakstījis latviešu valodā grāmatu par čigānu ipatņējo dzīvi mežos, tirgos un mājās. Ilustrējis mākslinieks K. Krauze	1,20

R. Balantaina — Gorillu mednieki. Ar ilustrācijām. No angļu valodas tulkojis A. Pētersons. Vāku zīmējis A. Apsītis .
Latviešu lasītājiem ļāvu pazīstams Balantaina saistošais piedzīvojumu stāsts „Koralu sala“, ko izdevām 1926. g. „Gorillu medniekos“ autors apraksta „Koralu salas“ trīs draugu — Džeka, Ralfa un Piterkina — piedzīvojumus Afrikas mūža mežos, kur viņi atkal satikušies pēc 6 gadiem. Lasītāju saista jauneklī droširdība ciņā ar lauvm, ziloiem, bifeliem, degunradžiem un gorillām, pašaizliedzība, ko viņš izrāda, atbrīvojot sava pavadoņa, nēģera Makaruru, līgavu no vergu tirgotāja gūsta, un līdzietība, cilvēciņa izturēšanās kā pret iedzimtajiem, tā arī dzīvniekiem 1,50

Mazās, kabatas formāta grāmatas:

N. V. Gogoļa — Gada tirgus Soročincos. Stāsts. Tulkojis J. Plaudis. Dūdina un Tkačenko ilustrācijas. N. Puzirevska vāks krāsās 0,30
Marka Tvena — Toms Soijers — slepenpolicists. Stāsta Heklberijs Fins. A. Šutkas ilustrācijas un vāks 0,40
Ole Hanzen brauc uz Jaunzelandi. Paša atstāstījuma. Tulkojis Emīls Skujenieks. Olafa Gulbransonā ilustrācijas. O. Noriša vāks krāsās 0,70
Vold. Branka — Strēlnieki un viņu suns. Vecā strēlnieka stāsts. Mākslinieka K. Krauzes ilustrācijas 0,50

Mūsu grāmatas dabūjamās visur, bet kur tās nebūtu, lūdzam griezties tieši izdevniecības grāmatu tirgotavā (Rīgā, Brīvības ielā Nr. 64/66).

Pa pastu ērtības labā vērtību var iesūtīt vēstuli vai zīmogmarkās, kopā ar pieprasījumu un adresi, vai naudu iemaksāt pasta tekošā rēķinā Nr. 1380 (pieņem katrā pasta kantori).

